

Ocena wpływu działań projektu

pn. „LIFE13 NAT/PL/000009: Active protection of water-crowfoots habitats and restoration of wildlife corridor in the River Drawa basin In Poland / Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawy w Polsce”

na aspekt społeczno-gospodarczy

RAPORT KOŃCOWY



GDAŃSK, 2019



Zamawiający:

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Szczecinie

ul. Teofila Firlika 20

71-637 Szczecin



Wykonawca:

EU-CONSULT Sp. z o.o.

ul. Toruńska 18 C lokal D

80-747 Gdańsk

www.eu-consult.pl





Spis treści

1	Wprowadzenie	5
1.1	Opis projektu	5
1.2	Działania informacyjno-edukacyjne w ramach projektu	6
2	Koncepcja badania.....	8
2.1	Cel badania	8
2.2	Zakres terytorialny badania.....	9
2.3	Obszary badawcze	9
2.4	Pytania badawcze	11
2.5	Etapy procesu badawczego	17
2.6	Metody badawcze	19
3	Analiza wyników badań	24
3.1	Badania z członkami zespołu realizującego projekt, ekspertami zewnętrznymi, wykonawcami prac zleconych oraz sołtysami, będącymi przedstawicielami społeczności wiejskiej.....	24
3.2	Badania z mieszkańcami zamieszkującymi obszar objęty projektem	38
3.3	Badania z turystami	65
3.4	Badanie z rolnikami	90
3.5	Badania z przedsiębiorcami, organizatorami ruchu turystycznego i osobami zarządzającymi infrastrukturą turystyczną.....	116
3.6	Badania fokusowe z reprezentantami instytucji i organizacji, przedsiębiorców i innych osób o znaczącym oddziaływaniu na kierunki gospodarowania w środowisku przyrodniczym rzek i ich dolin	125
4	Podsumowanie – wnioski z pięciu edycji badania.....	133
5	Executive summary	143
5.1	Introduction:.....	143
5.2	Research methodology.....	143
5.3	Analysis of the research results.....	145



5.3.1	Members of the project team, external experts, people participating in the process of developing and implementing works, and representatives of the rural community	145
5.3.2	Research with residents living in the project area.....	145
5.3.3	Research with tourists	146
5.3.4	Research with farmers	147
5.3.5	Research with entrepreneurs, respondents engaged in organising tourism and managing tourist infrastructure.....	148
5.3.6	Focus group interviews with representatives of institutions/organizations, entrepreneurs and other people having a significant impact on the directions of management in the natural environment of rivers and their valleys	148
5.4	Summary – Conclusions from five editions of the research	149
5.4.1	Needs	149
5.4.2	Efficiency	151
5.4.3	Usability.....	152
6	Narzędzia badawcze.....	153
6.1	Kwestionariusz ankiety CATI (mieszkańcy)	153
6.2	Scenariusz PAPI (rolnicy).....	166
6.3	Scenariusz PAPI (turyści)	179
6.4	Scenariusz IDI (realizatorzy projektu i eksperci)	191
6.5	Scenariusz TDI (przedsiębiorcy i organizatorzy ruchu turystycznego).....	192
6.6	Scenariusz FGI (eksperti i liderzy społeczni)	195
7	Spis tabel, wykresów oraz rysunków	197

1 Wprowadzenie

1.1 Opis projektu¹

Drawa i Korytnica, Grabowa oraz Radew są najważniejszymi na Pomorzu Zachodnim nizinnymi i przyziemnymi rzekami, gdzie występują siedliska 3260 nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włośniczników. Są to rzeki szczególnie narażone na niekorzystne przekształcenia siedlisk rzecznych, które powodują ich ustępowanie. Projekt LIFE13 NAT/PL/000009: *Czynna ochrona siedlisk włośniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawy w Polsce*, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach instrumentu finansowego LIFE+ oraz przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie (NFOŚiGW), ma na celu rozwiązanie problemu braku skutecznej migracji ryb i minogów wzdłuż korytarza ekologicznego, jakim jest cała zlewnia. Poprawa drożności Drawy zrealizowana została w miejscach barier uniemożliwiających migrację ryb i minogów na obszarze całej zlewni, a więc także w Drawieńskim Parku Narodowym. Udrożnienie korytarza ekologicznego odbywało się poprzez dostosowanie budowli hydrotechnicznych do ekologii migrujących gatunków.

Głównymi celami projektu są:

- **Cel 1** zachowanie i poprawa stanu ochrony siedlisk zbiorowisk włośniczników 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włośniczników w 5 siedliskowych obszarach Natura 2000;
- **Cel 2** reintrodukcja rdestniczki gęstej w rzekach Radew, Grabowa i Korytnica;
- **Cel 3** zwiększenie sukcesu naturalnego rozrodu gatunków: 1099 minoga rzeczny, 1163 głowacz białołetwy, 1106 łososa atlantyckiego oraz 1149 kozy;
- **Cel 4** zwiększenie świadomości społeczeństwa dotyczącej zagadnień usług ekosystemowych i zrównoważonego rozwoju gospodarczego w rejonie rzek włośnicznikowych.

Cele realizowane są poprzez podjęcie szeregu działań ukierunkowanych na poprawę funkcjonowania środowiska rzeczny:

- Przywracanie drożności koryt rzecznych;
- Mniejsze usprawnienia hydrotechniczne;

¹ Więcej informacji na temat projektu znajduje się na stronie: <http://drawalifeplus.rdos.szczecin.pl>



- Stworzenie tarlisk w korytach rzek;
- Budowę zapory przeciwerozynnej w dolinie Drawy koło Głuska;
- Przywrócenie populacji rdestniczki gęstej;
- Patrole antyklusownicze;
- Przeciwdziałanie kłusownictwu;
- Optymalizację ruchu turystycznego;
- Monitoring i ewaluację projektu.

Termin zakończenia projektu został przesunięty na koniec roku 2020.

1.2 Działania informacyjno-edukacyjne w ramach projektu

Oprócz działań infrastrukturalnych i środowiskowych, projekt zakłada kompleksowe działania informacyjne i edukacyjne. W ramach działań stworzona została stała ekspozycja promująca projekt, zaś w roku 2020 planowane jest przygotowanie After-Life Action plan. Tworzone są sieci z innymi projektami, co pozwala na osiągnięcie efektu synergii, a przedstawiciele zespołu projektowego uczestniczą w konferencjach o tematyce środowiskowej (także konferencjach międzynarodowych). W celu zapewnienia monitoringu i dostępu do informacji tworzone są również raporty z realizacji projektu.

Oprócz tego, przez cały okres realizacji prowadzone są także spotkania informacyjne dotyczące projektu, w tym Dni Informacyjne LIFE. Spotkania są okazją do przedyskutowania zakładanych rozwiązań i zaplanowanych do wykonania w przyszłości konkretnych działań ochronnych. Spotkania dają także możliwość przekazania informacji o tym, jakie działania zostały już zrealizowane. Podczas Dni Informacyjnych prowadzona jest również akcja promocyjna dotycząca funkcji ekosystemowych rzek włosienicznikowych.

W ramach projektu odbywają się także cykliczne edukacyjne sploty kajakowe, które stwarzają możliwość indywidualnego obcowania z dziką przyrodą rzek oraz zachodniopomorskimi krajobrazami. Połączenie edukacji z rozrywką pozwala na swobodną wymianę informacji pomiędzy gośćmi splotu oraz organizatorami. Cyklicznie odbywa się także akcja sprzątnięcia rzek wraz z przyległymi do niej terenami, co połączone jest z działaniami edukacyjnymi. W działaniach tych bardzo chętnie biorą udział dzieci i młodzież, co dodatkowo pozwala kształtować w nich postawę dbania o środowisko.



Projekt monitorowany jest przez Zewnętrzny Zespół, który cyklicznie weryfikuje przebieg projektów LIFE+, ich zgodność z zaplanowanym budżetem oraz Postanowieniami Wspólnymi².

Niniejszy raport stanowi podsumowanie pięcioletniego okresu realizacji działań w ramach projektu „LIFE13 NAT/PL/000009: Active protection of water-crowfoots habitats and restoration of wildlife corridor in the River Drawa basin In Poland / Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawy w Polsce”.

W trakcie realizacji projektu powstały również cztery raporty okresowe, które stanowiły ocenę wpływu działań projektu na aspekt społeczno-gospodarczy według lokalnej społeczności, samorządów, turystów, przedsiębiorców branży turystycznej i przedstawicieli organizacji pozarządowych działających na badanym terenie.

² <http://drawalifepius.rdos.szczecin.pl/index.php/pl/aktualnosci/>

2 Koncepcja badania

2.1 Cel badania

Głównym celem badania jest ocena wpływu działań projektu na aspekt społeczny i gospodarczy mieszkańców gmin i regionu, samorządów, przedsiębiorców branży turystycznej i przedstawicieli organizacji pozarządowych, a także turystów oraz użytkowników rybackich korzystających z zasobów przyrodniczych obszaru projektu.

W ramach badania realizuje się następujące **cele szczegółowe**:

- Identyfikacja skali problemów i ich uwarunkowań, związanych z niedostateczną świadomością ekologiczną oraz preferowanymi niezrównoważonymi przyrodniczo praktykami w zakresie gospodarowania, wypoczynku i stylu życia;
- Zaproponowanie elementów treści, argumentacji, metodyki i preferowanych grup docelowych dla planowanych w ramach projektu działań informacyjno-edukacyjnych, kierunków promocji aktywizacji społeczności, wytycznych z zakresu oddziaływania społecznego dla przyszłych aplikacji na projekty dotyczące ochrony przyrody i środowiska rzek oraz zrównoważonego rozwoju obszarów nadrzecznych/zlewniowych, a także dla konsultacji społecznych prowadzonych przez RDOŚ na chronionych obszarach nadrzecznych;
- Ocena efektywności społecznej działań projektu, w szczególności działań informacyjno-edukacyjnych, optymalizacji oddziaływania turystyki kajakowej i działań antyklusowniczych, także efekt pracy nad elementami projektu i współpracy z zespołem projektowym na kształtowanie postaw i kwalifikacje zawodowe;
- Zaproponowanie wskazań – w zakresie oddziaływań społecznych – dla adaptacyjnego zarządzania realizacją zaplanowanych działań i ich modyfikacji, uwzględniających korzystne dla celów projektu efekty społeczne, a także wskazanie potencjalnych sprzymierzeńców i uwarunkowań wzajemnego wsparcia.

Ostatnim celem szczegółowym jest przygotowanie raportu końcowego na temat aspektów społecznych realizowanego projektu, stanowiącego integralną część finalnego sprawozdania dla Komisji Europejskiej, a także przedstawienie referatu i publikacji na konferencję naukową zamykającą projekt.

2.2 Zakres terytorialny badania

Badanie prowadzone było na terenie trzech województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego oraz wielkopolskiego i objęło swoim zasięgiem teren siedmiu powiatów: drawskiego, choszczeńskiego, sławieńskiego, strzelecko-drezdeneckiego, białogardzkiego, czarnkowsko-trzcianeckiego oraz koszalińskiego. W procesie badawczym szczególną uwagę zwrócono na terytoria będące obszarami ochrony siedlisk Natura 2000 i obszary istotne dla ich prawidłowego funkcjonowania. W związku z tym badania zostały ukierunkowane na miejscowości leżące w bliskim położeniu rzek: Drawy, Radwi i Grabowej na Pomorzu.

Rysunek 1 Mapa ogólnego położenia projektu³



2.3 Obszary badawcze

Obszar badawczy obejmuje zagadnienia dotyczące wpływu projektu na aspekt społeczno-gospodarczy w ramach trzech kryteriów:

POTRZEBY

W ramach tego kryterium realizacja projektu pozwoliła na:

³ Przy opracowaniu wykorzystano grafikę z folderu „podstawowe informacje o projekcie LIFEDrawaPL” z portalu <http://drawalifeplus.rdos.szczecin.pl/> [dostęp 20.08.2019]



- zbadanie i ocenę stanu świadomości ekologicznej, akceptacji dla ochrony przyrody, zrozumienia złożonych relacji przyrodniczo-społecznych i ekonomicznych w skali dolin i zlewni rzek oraz percepcji własnej roli w tych relacjach;
- zidentyfikowanie istniejących barier społecznych i skali niezrozumienia / braku akceptacji dla działań proekologicznych;
- określenie ubocznych efektów przeszłych i obecnych działań ukierunkowanych na ochronę przyrody/środowiska rzek, wywołujących niechęć i brak akceptacji społecznej.

EFEKTYWNOŚĆ

Kryterium efektywności dotyczy skuteczności projektu w kontekście ponoszonych nań nakładów ekonomicznych oraz czasu. Podstawowym zakresem analizy w tym obszarze była odpowiedź na poniższe pytania:

- Czy realizacja projektu, w szczególności jego działań informacyjno-edukacyjnych, spowodowała zmiany w wiedzy przyrodniczej i świadomości ekologicznej?
- Czy zastosowano właściwą i skuteczną metodykę treści i formy działań informacyjno-edukacyjnych?
- Czy (a jeśli tak, to jak) projekt wpłynął na lokalną gospodarkę?
- Czy założony w projekcie efekt odciążenia odcinka rzeki Drawa na obszarze Parku Narodowego został osiągnięty lub istnieją szanse poprawy w przyszłości?

UŻYTECZNOŚĆ

Projekt miał charakter praktyczny i jego powodzenie w dużej mierze można określić na podstawie wymiernych efektów. Kryterium użyteczności objęło następujący zakres zagadnień:

- W jaki sposób, zdaniem pytanych, projekt wpłynie na funkcje ekosystemu w miejscu i zasięgu oddziaływania wykonywanych działań?
- Czy założone zmiany w rozkładzie presji turystycznej w dorzeczu Drawy zostały osiągnięte, oraz czy skutki tych zmian postrzegane są jako korzystne?
- Czy (a jeśli tak, to jakie) niezamierzone (pozytywne/negatywne) skutki wyniknęły z realizacji projektu? - Jakie działania powinny uzupełnić, zdaniem pytanych, obecnie realizowany projekt dla zwiększenia jego skuteczności?



- Oddziaływania na świadomość ekologiczną odbiorców i użytkowników dorzeczy objętych działaniami: - W jaki sposób realizacja działań w projekcie wpłynęła na świadomość ekologiczną społeczeństwa?
- Czy projekt i realizowane w jego ramach działania informacyjne przyczyniły się do poznania i akceptacji programu Natura 2000 w oczach lokalnej społeczności i turystów?

2.4 Pytania badawcze

Poniżej zaprezentowano zestawienie pytań badawczych według grup tematycznych:

1. Percepcja roli rzeki w świadomości ludzi – mieszkańców regionu i turystów
 - 1.1. Jaki jest odbiór społeczny realizowanych w ramach projektu zabiegów czynnej ochrony przyrody?
 - 1.2. Jaki może być wpływ projektu na rozwój gospodarczy regionu oraz poczucie powiązań osób i społeczności z ich przyrodniczym środowiskiem życia?
 - 1.3. W jaki sposób rozumiane jest pojęcie zdrowej, czy dobrze działającej rzeki: rzeka dzika, czy uregulowana i oczyszczona, regularnie poddawana pracom utrzymaniowym?
 - 1.4. Jak powinna wyglądać ochrona przeciwpowodziowa?
 - 1.5. Czy, w jakim zakresie i dlaczego potrzebne są zabiegi melioracyjne w dolinach?
 - 1.6. Jakie funkcje ekosystemowe uważane są za istotne?
2. Świadomość różnorodności i skali powiązań społeczności i gospodarki z rzeką
 - 2.1. Czy rzeka przynosi też straty, lub ma w sobie niezrealizowany potencjał dla gospodarki i społeczności?
3. Świadomość znaczenia ciągłości rzeki jako korytarza ekologicznego dla migracji, głównie ryb
 - 3.1. Czy i na ile zabudowa hydrotechniczna z przegrodzonymi rzekami dla różnych celów: przemysłowych, hodowli ryb w stawach, retencji wody w zbiornikach, regulacji przepływu – jest usprawiedliwieniem dla przerwania szlaków migracji?
 - 3.2. Czy warto, nawet jeżeli pociąga to za sobą wysokie koszty, pogodzić cele hydrotechniczne z przywracaniem ciągłości migracji ryb przez budowę przepławek?
 - 3.3. Czy należały likwidować istniejące obiekty hydrotechniczne, zbudowane w przeszłości?
 - 3.4. Czy należy budować więcej obiektów hydrotechnicznych, przy świadomości, że dla uzyskania pozwolenia konieczne będzie spełnienie wymagań środowiskowych?
4. Gospodarowanie zasobami wód w zakresie zarybiania oraz ochrony populacji ryb

- 4.1. Jak powinno wyglądać zarządzanie gospodarowaniem populacjami ryb, kto powinien w nim uczestniczyć?
- 4.2. Jaka jest świadomość potrzeby zachowania naturalnych tarlisk, czy sztucznych zarybień?
- 4.3. Kto powinien mieć prawo do czerpania korzyści z zasobów rybnych w regionie - odławiania ryb?
- 4.4. Czy potrzebne są ograniczenia odławiania ryb i w jakim zakresie?
- 4.5. Jaka jest ocena społeczna kłusownictwa, a także antykłusowniczych działań przeciwdziałających i sankcji karnych?
- 4.6. Co należałoby zrobić, aby doprowadzić do eliminacji kłusownictwa i przyzwolenia społecznego dla praktyk kłusowniczych (jeśli takowe występuje)?
5. Postawy wobec zanieczyszczenia i degradowania ekosystemu rzeki
 - 5.1. Jak wygląda świadomość zanieczyszczania i degradowania ekosystemu rzeki, wynikających z istnienia osiedli i gospodarki w jej zlewni?
 - 5.2. Czy kanalizacja i oczyszczalnie ścieków rozwiązują problem?
 - 5.3. Czy rolnicy starają się stosować znane dobre praktyki, prowadzące do zmniejszenia presji na wody gruntowe i rzeczne?
 - 5.4. Czy istnieje świadomość powiązania – wzajemnego wpływu na zasoby i jakość - wód podziemnych i powierzchniowych?
 - 5.5. Czy jest zauważana i jak postrzegana erozja gleb i sflukiwanie zawiesiny do rzek?
 - 5.6. Czy i jak należy przeciwdziałać zjawisku erozji gleb i sflukiwania zawiesiny do rzek?
 - 5.7. Jak postrzegane są istniejące możliwości redukcji negatywnych oddziaływań rolnictwa na wody (dobre praktyki, strefy buforowe, programy rolno-środowiskowe, rolnictwo ekstensywne, rolnictwo ekologiczne)?
6. Świadomość i percepcja różnorodności gatunkowej flory rzecznej
 - 6.1. Czy różnorodność gatunkowa jest uważana za istotną i wartą zachowania, a jeżeli została zredukowana, czy powinno się ją przywracać?
 - 6.2. Jak postrzegane jest znaczenie roślinności wodnej i bagiennej?
 - 6.3. Czy znane i rozróżniane są gatunki (rodzaje) roślin wodnych?
 - 6.4. Czy zauważane są różnice w czasie w charakterze roślinności i jej ilości (zanik włosieniczników, inwazja trzcinowisk)?
7. Ocena prac melioracyjnych
 - 7.1. Jak oceniane są prace melioracyjne?
 - 7.2. Czego powinny dotyczyć prace melioracyjne?

- 7.3. Czy tego rodzaju działania są właściwie prowadzone (m.in. jaka jest ich intensywność i czy należy ją zmienić)?
- 7.4. Jest ich za mało czy za dużo? Czy ich efekty są korzystne i dla kogo? Czy zauważane są negatywne efekty – zwiększona uciążliwość suszy, pogorszenie jakości wód, redukcja populacji ryb? Kto powinien ponosić ich koszty?
8. Ocena gospodarka w zlewniach i dolinach rzek
- 8.1. Czy współczesna gospodarka w zlewniach i dolinach rzek dobrze służy zdrowiu samej rzeki?
- 8.2. Co najbardziej szkodzi, a co jest postrzegane jako pomagające rzece?
- 8.3. Czy dawne, zanikające sposoby gospodarowania były lepsze dla rzeki?
- 8.4. Na czym polegały stosowane w przeszłości sposoby gospodarowania i dlaczego ich zaniechano (zanik wiedzy, ciężka praca, niezadowalające efekty ekonomiczne, nie da się ich stosować przy współczesnych, zmienionych warunkach środowiska i życia)?
9. Postawa wobec projektów proekologicznych
- 9.1. Czy projekty ekologiczne, przywracające naturalny charakter rzek i ich dolin, są potrzebne?
- 9.2. Jakie działania powinny uwzględniać tego rodzaju projekty?
- 9.3. Kto powinien zarządzać projektami ekologicznymi?
- 9.4. Jakie powinny być źródła finansowania tego rodzaju projektów?
- 9.5. Czy społeczności lokalne powinny włączać się w działania realizowane w ramach projektów ekologicznych i w jakim zakresie?
- 9.6. Komu projekty ekologiczne przynoszą korzyści?
- 9.7. Czy projekty ekologiczne przynoszą szkody, (jeśli tak to jakie i komu)?
- 9.8. Czy są znane przykłady projektów ekologicznych, w ramach programu LIFE, innych programów unijnych, krajowych i regionalnych?
10. Potrzeby edukacyjne i informacyjne na temat ochrony przyrody i ekologii
- 10.1. Jak jest postrzegana potrzeba informacji i edukacji ekologicznej, dotyczącej rzek, dolin rzecznych i przyrody?
- 10.2. Czy edukacja i informacja jest realizowana we właściwym zakresie i właściwy sposób?
- 10.3. Czego brakuje w przekazie (treści, formy przekazu i aktywności), oraz do kogo powinien być skierowany?
- 10.4. Jakie sposoby przekazu i argumentacji byłyby bardziej skuteczne?

- 10.5. Czy są ludzie, których opinia i autorytet są znaczące dla lokalnych społeczności, i to oni powinni też wyrażać swoje zdanie w kwestiach związanych ze środowiskiem?
- 10.6. Czy są znani ludzie, którzy wiedzą, jak gospodarować w przyrodzie (nawet jeżeli jest to wiedza niekonwencjonalna, nie akademicka, praktyczna), a nie są słuchani?
- 10.7. Jak ich włączyć do działań informacyjnych?
11. Ocena form ochrony przyrody
- 11.1. Jak postrzegana jest konieczność i aktualna praktyka ochrony przyrody?
- 11.2. Czy formy ochrony przyrody takie, jak parki narodowe, krajobrazowe, obszary Natura2000, rezerваты, są potrzebne i właściwie realizują swoje cele?
- 11.3. Czy istnieje zgoda na ograniczenia i zakazy, wynikające z obszarów chronionych?
- 11.4. Czy w opinii społecznej ograniczenia i zakazy w zakresie ochrony przyrody sens, nawet jeżeli dla niektórych mogą być uciążliwe?
- 11.5. Jakie korzyści przynosi ochrona obszarowa?
- 11.6. Czy można mówić, że formy ochrony przyrody budują markę regionu, a jeżeli nie, co należałoby zmienić?
- 11.7. Jak postrzegana jest potrzeba i praktyczne konsekwencje ochrony gatunkowej gatunków zwierząt (w tym ryb, ptaków wodnych, bobra, wydry) i roślin związanych z rzekami?
12. Ocena działalności instytucji ochrony przyrody
- 12.1. Czy są zauważane, jak postrzegane i oceniane działania instytucji i organizacji związane z ochroną i gospodarką na rzekach i w ich dolinach (RDOŚ, RZGW, WIOŚ, Zarząd Melioracji, samorządy lokalne, lokalne grupy działania, lokalne organizacje turystyczne, organizacje ekologiczne, inne organizacje społeczne, przedsiębiorstwa komercyjne, fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej)?
13. Identyfikacja roli lokalnych społeczności w ochronie przyrody
- 13.1. Jaka powinna być rola mieszkańców regionu i lokalnych społeczności w ochronie przyrody i środowiska rzek i ich dolin?
- 13.2. Czy społeczność lokalna realizuje w jakiś sposób działania o charakterze proekologicznym?
- 13.3. Jakie istnieją ograniczenia w tym względzie?
- 13.4. Jakie braki w zakresie wiedzy, informacji, organizacji, funduszy są zauważane?
- 13.5. W jaki sposób można wspomóc aktywność w tym zakresie?

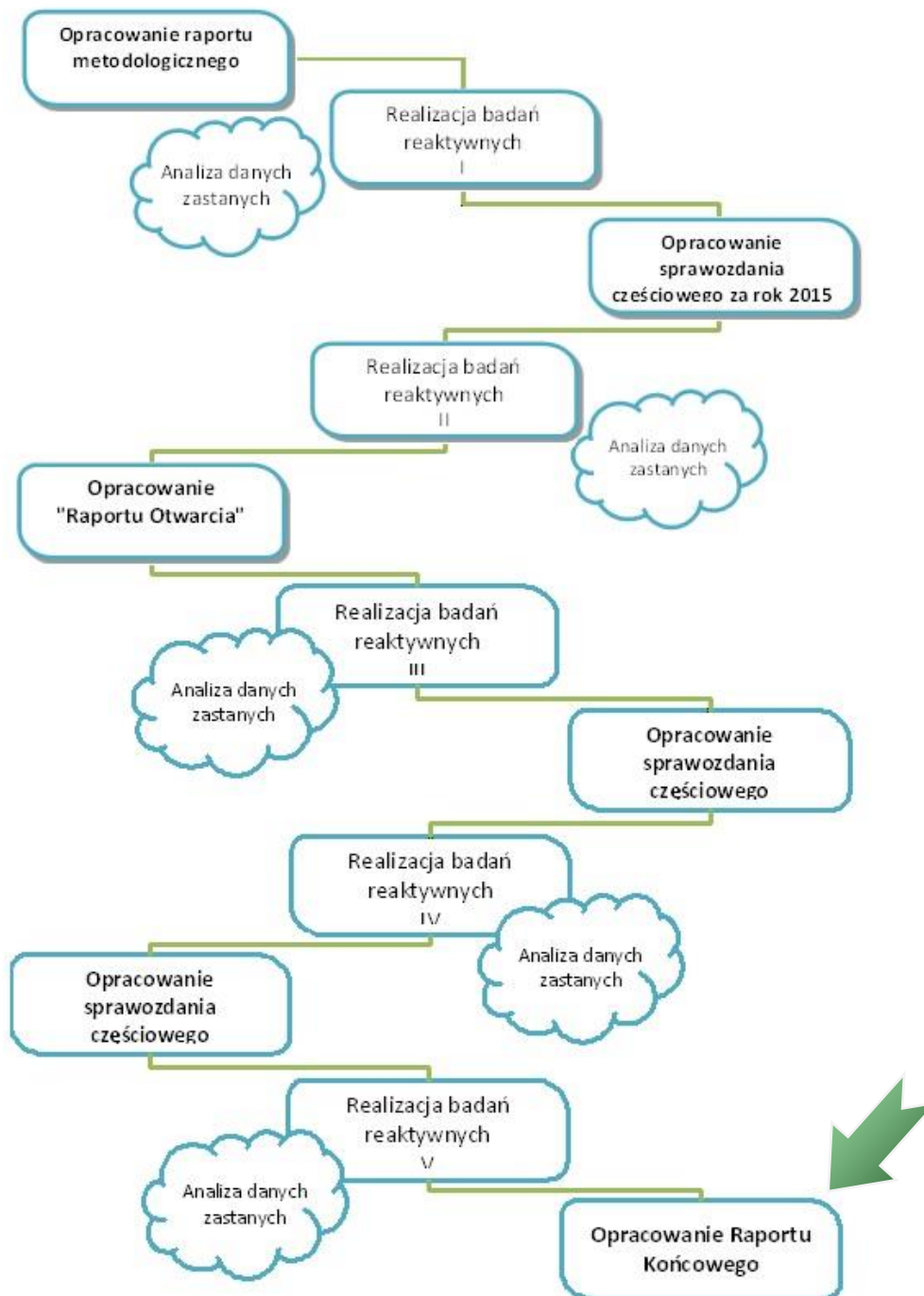
- 13.6. Jak właściciele gruntów nadrzecznych i oddziałujących na rzekę, gospodarka leśna i gospodarka komunalna może wspomóc zdrowe środowisko rzek i jakiego wsparcia oczekuje?
14. Wpływ zakazów i ograniczeń na turystkę, społeczność i gospodarkę
 - 14.1. Jaki jest efekt i perspektywy na przyszłość działań w zakresie optymalizacji ruchu turystycznego – pogodzenia potrzeb i oczekiwań turystów (głównie kajakarzy, także wędkarzy) i przedsiębiorców – organizatorów turystyki oraz lokalnego zaplecza turystycznego, z wymaganiami ochrony przyrody?
15. Ocena efektów projektu w zakresie obiektów infrastruktury turystycznej
 - 15.1. Jak turyści i organizatorzy turystyki oceniają utworzone w ramach projektu obiekty infrastruktury turystycznej na etapie ich planowania (ocena ich lokalizacji i koncepcji planistycznej), w trakcie budowania i po oddaniu do użytku?
16. Ocena dostępnych informacji turystycznych w zakresie przyrody
 - 16.1. Jaka informacja i w jakiej formie jest potrzebna turystom i może wspomóc pozytywne nastawienie turystów dla potrzeb ochrony przyrody i środowiska rzek?
 - 16.2. Czy są potrzebne i dostępne w zadowalającym zakresie i formie informacje o: gatunkach roślin i zwierząt, ich znaczeniu w przyrodzie i dla człowieka, funkcjach i dynamice całego ekosystemu, powiązaniach rzeki z krajobrazem i społecznościami, historii rzeki – geologicznej i nowożytnej, tradycyjnej wiedzy o rzekach i ich użytkowaniu, obszarach chronionych?
 - 16.3. Jakie formy informacji są potrzebne: tablice i foldery informacyjne, mapy turystyczne z treścią przyrodniczą, książki, artykuły w gazetach i czasopismach popularnych i turystycznych/ przyrodniczych, strony internetowe, portale społecznościowe, programy TV i radiowe, filmy reportażowe i edukacyjne, inne...
17. Potrzeby turystyki oraz wpływ tej branży na społeczność lokalną i ochronę przyrody środowiska rzecznoego
 - 17.1. Jakie kwalifikacje od organizatora turystyki kajakowej oczekują turyści (zapewnienie skutecznej logistyki wycieczki, przekazanie informacji o szlaku, jego przyrodzie i historii, organizacja imprezy towarzyszącej, zaproponowanie programu uzupełniającego)?
 - 17.2. Jaki model turystyki jej uczestnicy (z wyróżnieniem grup) uważają za odpowiedni dla siebie (duże spływy masowe, w małych grupach towarzyskich i rodzinnych, indywidualne, w tłumie czy w spokoju)?

- 17.3. Jak turyści oceniają istnienie przeszkód na szlaku (głównie zwalonych drzew), odcinki otwarte i zalesione, łatwe i trudne technicznie (bystrza, ostre zakola)?
- 17.4. Jakie są potrzeby turystów w zakresie rodzaju infrastruktury (baza noclegowa, wyżywienie, innego rodzaju atrakcje)?
- 17.5. Co decyduje o wyborze trasy spływu oraz czy turyści preferują spływy jedno- czy kilkudniowe?
- 17.6. Czy spływ jest jedyną formą wypoczynku, czy jest (lub powinien być) połączony z innymi?
- 17.7. Jak oceniane są perspektywy, potrzeby i ograniczenia dla promocji innych form – turystyki pieszej, rowerowej, trasy dla grup poruszających się samochodem elektrycznym z przewodnikiem?
- 17.8. Czy są znane i jak oceniane formy aktywnej turystyki poznawczej (jak turystyka przyrodnicza, kulturowa, historyczna, questing, rekonstrukcje i działania ją wspomagające – rewilding, ekomuzea)?
- 17.9. Jak mieszkańcy regionu postrzegają ruch turystyczny i jego formy?
- 17.10. Czy ruch turystyczny przyczynia się do rozwoju regionu?
- 17.11. Kto odnosi korzyści a kto straty w związku z ruchem turystycznym oraz czy szanse dotyczą wszystkich, czy tylko wąskiej grupy i na ile odnoszący korzyści z turystyki są zintegrowani ze społecznością?
- 17.12. Czy zmiany modelu turystyki mają/ mogłyby mieć istotny wpływ na społeczność lokalną?
- 17.13. Czy turystyka jest postrzegana jako znacząco skuteczna forma edukacji ekologicznej, prowadząca do zrozumienia funkcji rzek i potrzeby ich ochrony oraz dalszego propagowania tego podejścia w społecznościach, z których turyści się wywodzą?
- 17.14. Co należałoby zrobić, aby zwiększyć efektywność oddziaływania turystyki w tym zakresie?

2.5 Etapy procesu badawczego

Na poniższym schemacie zaprezentowano postęp realizacji procesu badawczego:

Rysunek 2 Schemat procesu badawczego





Przygotowanie raportu metodologicznego

Wykonawca przygotował propozycję raportu metodologicznego i przekazał ją Zamawiającemu, który zapoznał się z jej treścią i ją zaakceptował. Przygotowanie raportu metodologicznego, w tym narzędzi badawczych zawierających wzajemnie uzupełniające się zagadnienia było niezbędne do udzielenia kompleksowych odpowiedzi na wszystkie pytania badawcze.

Realizacja badań reaktywnych

Na każdym etapie badań reaktywnych ankieterzy kontaktowali się z respondentami w celu przeprowadzenia badania PAPI lub CATI. Moderatorzy przeprowadzali wywiady IDI i FGI (każdy wywiad był nagrywany za pomocą dyktafonu) oraz TDI (nagrywane przy wykorzystaniu specjalistycznego oprogramowania), po czym sporządzali dokładne transkrypcje z wywiadów (nagrania przechowywane są na dysku twardym w siedzibie Wykonawcy). Następnie weryfikowana była poprawność sporządzenia poszczególnych transkrypcji. Analiza danych jakościowych dokonywana była na podstawie transkrypcji.

Opracowanie raportów częściowych i końcowego

Analiza wyników badań przeprowadzonych z poszczególnymi grupami

Wyniki badań z poszczególnymi grupami respondentów poddano analizie. Wyniki uzyskane w ramach każdej techniki badawczej analizowane były przez przynajmniej dwóch członków zespołu badawczego, co pozwoliło na wyciągnięcie większej liczby wniosków niż w przypadku, gdyby analizą wyników zajmowała się jedna osoba. Analiza wyników badań następowała po zrealizowaniu całej założonej próby w ramach techniki badawczej.

Porównanie i interpretacja uzyskanych wyników badań

Porównano i zinterpretowano wyniki badań. Przedstawiono zarówno zidentyfikowane podobieństwa, jak i różnice.

Opracowanie wniosków i rekomendacji

Na podstawie metod i technik badawczych wykorzystanych w ramach realizowanego badania, przygotowano wnioski i rekomendacje. Wstępne wnioski znajdowały się w każdym z raportów okresowych, zaś ostateczne wnioski i rekomendacje umieszczono w niniejszym raporcie. Wnioski i rekomendacje uwzględniają wiedzę i opinie doświadczonych ekspertów i członków zespołu badawczego.

2.6 Metody badawcze

PAPI

Badanie bezpośrednie z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety jest najbardziej popularną techniką zbierania danych wśród metod ilościowych. Badanie ankietowe charakteryzuje się dużym wskaźnikiem responsu i dużą szybkością analizowania danych. Osoby realizujące wywiad bezpośredni przekazują respondentom ankietę i w ich asyście jest ona przez nich wypełniana – jest to przydatne w momencie, gdy respondent potrzebuje pomocy przy wypełnieniu ankiety, a dodatkowo minimalizuje stopień niekompletności zwracanych ankiet.

Dużą zaletą badania PAPI jest możliwość udania się przez ankietera w miejsce, gdzie można spotkać osoby, które należą do grupy docelowej badania. W przypadku turystów oraz wędkarzy jest to najefektywniejszy sposób dotarcia do respondentów.

Populacja badana:

1. odwiedzający region turyści, w szczególności kajakarze i wędkarze spędzający czas nad rzekami: Drawa, Korytnica, Grabowa oraz Radew:

Liczebność próby: 500 (125 rocznie, z wyłączeniem pierwszego roku badania).

Dobór próby: warstwowo-losowy.

Ankieterzy udali się w miejsca, które odwiedzają turyści (np. wypożyczalnie kajaków, punkty gastronomiczne, punkty noclegowe) i zrealizowali wywiady z napotkanymi osobami. Losowość polegała na sporządzeniu listy punktów badania i wylosowania spośród nich miejsc, w których odbywało się badanie.

Rzeka Drawa (50 osób)	Korytnica (25 osób)	Rzeka Grabowa (25 osób)	Rzeka Radew (25 osób)
Stare Osieczno	Bogdanka,	Polanów	Mostowo
Drawsko Pomorskie	Stara Korytnica,	Nowy Żytnik	Karlino
Krzyż Wlkp.	Nowa Korytnica	Buszyno	Niedalino
Hutniki			Nosowo
Kamienna			Hajka
Czarcolesie			
Złocieniec			



2. Rolnicy mieszkający w miejscowościach znajdujących się na obszarze realizacji projektu:

Liczebność próby: 325 (65 rocznie).

Dobór próby: warstwowo-losowy.

W ramach badań wylosowano miejscowości leżące na terenie gmin przynależnych do powiatów objętych projektem, do których udali się ankieterzy.

3. Mieszkańcy obszaru realizacji projektu:

Badania z mieszkańcami obszaru realizacji projektu realizowane były za pomocą metodą CATI, jednak w ostatnim roku prowadzonych badań (2019), ankiety prowadzone były metodą PAPI, co wynikało bezpośrednio z wprowadzenia rozporządzenia o ochronie danych osobowych, a w związku z tym brakiem możliwości pozyskania danych teleadresowych.

Liczebność próby: 150 (badanie prowadzone tą metodą jedynie w roku 2019).

Dobór próby: warstwowo-losowy.

W ramach badań wylosowano miejscowości leżące na terenie gmin przynależnych do powiatów objętych projektem. W ramach tych miejscowości wylosowano respondentów, którzy wzięli udział w badaniu. Zakładana liczba przeprowadzonych wywiadów gwarantuje możliwość wnioskowania statystycznego z prawdopodobieństwem 95%, przy maksymalnym błędzie statystycznym nie przekraczającym 3%.

CATI

Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (CATI) to technika służąca realizacji badań ankietowych. Pozwala w krótkim czasie dotrzeć do dużej liczby respondentów i uzyskać od nich niezbędne informacje. Jej główną przewagą nad osobistym wywiadem kwestionariuszowym jest znacznie ułatwiony kontakt z respondentem, który może być nieobecny w swoim mieszkaniu w danym terminie.

Populacja badania: ogół społeczności lokalnych - mieszkańcy obszaru realizacji projektu, w szczególności mieszkańcy miast nadrzecznych.



Liczebność próby: 600 (150 rocznie).

Dobór próby: warstwowo-losowy.

W ramach badań wylosowano miejscowości leżące na terenie gmin przynależnych do powiatów objętych projektem. W ramach tych miejscowości wylosowano respondentów, którzy wzięli udział w badaniu. Wywiady z rolnikami, z uwagi na łatwiejszy kontakt z respondentem, prowadzone były z wykorzystaniem techniki PAPI. Zakładana liczba przeprowadzonych wywiadów gwarantuje możliwość wnioskowania statystycznego z prawdopodobieństwem 95%, przy maksymalnym błędzie statystycznym nie przekraczającym 3%.

W ostatnim roku prowadzonych badań (2019) ankiety z mieszkańcami zostały przeprowadzone za pomocą metody PAPI.

IDI

IDI polega na przeprowadzeniu ustrukturyzowanej rozmowy, która ma na celu uzyskanie konkretnych informacji według określonego schematu, zwanego scenariuszem wywiadu. Standaryzacja poruszanych zagadnień, a w szczególności celu rozmowy pozwala na uzyskanie informacji istotnych z punktu widzenia celów badania. Charakter rozmowy i duża swoboda w komunikacji ułatwiają pogłębianie poruszanych zagadnień i wyjaśnianie zdiagnozowanych zjawisk.

Populacja badania:

I grupa: Członkowie zespołu (pracownicy RDOŚ) realizującego projekt, eksperci zewnętrzni, projektanci i wykonawcy prac zleconych (robót budowlanych, zadań edukacyjnych, monitoringu efektów projektu);

II grupa: Przedstawiciele grup odbiorców istotnych z punktu widzenia projektu: przedstawiciele społeczności wiejskiej.

Liczebność próby: 46 wywiadów:

I etap: I grupa 10 osób

II etap: I grupa 10 osób, II grupa 10 osób

III etap: I grupa 8 osób

IV etap: I grupa 8 osób

Dobór próby: celowy

W badaniu wzięły udział te osoby, których wiedza i opinie są użyteczne z punktu widzenia celów badania. Tego rodzaju dobór respondentów pozwolił na przeprowadzanie rozmowy z osobami znającymi dobrze społeczność lokalną i ich postawy społeczne, a jednocześnie posiadającymi wiedzę w zakresie projektów związanych z ochroną środowiska. Realizacja tej metody badawczej odbyła się przy wykorzystaniu dwóch scenariuszy wywiadów – osobnego dla członków zespołu oraz osobnego dla przedstawicieli społeczności wiejskiej.

TDI

TDI polega na przeprowadzeniu ustrukturyzowanej rozmowy telefonicznej. Ma na celu uzyskanie konkretnych informacji według określonego schematu, zwanego scenariuszem wywiadu. Podobnie jak w przypadku IDI, charakter rozmowy i duża swoboda w komunikacji ułatwiają pogłębianie poruszanych zagadnień i wyjaśnianie zdiagnozowanych zjawisk, jednocześnie jednak przewagą wywiadu przy wykorzystaniu telefonu jest ułatwiony kontakt z respondentem, który może być nieobecny w swoim mieszkaniu w danym terminie.

Populacja badania:

1. Przedsiębiorcy - organizatorzy ruchu turystycznego i zarządzający infrastrukturą turystyczną.

Liczba wywiadów: 60 (12 rocznie).

Dobór próby: celowy.

W związku z koniecznością uzyskania informacji w zakresie funkcjonowania ruchu turystycznego we wszystkich dorzeczach badania zostały zrealizowane z przedstawicielami organizatorów ruchu turystycznego i zarządzającymi infrastrukturą turystyczną w następujących proporcjach:

- Rzeka Drawa (3 osoby),
- Korytnica (3 osoby),
- Rzeka Grabowa (3 osoby),
- Rzeka Radew (3 osoby).



2. Członkowie zespołu (pracownicy RDOŚ) realizującego projekt, eksperci zewnętrzni, projektanci i wykonawcy prac zleconych (robót budowlanych, zadań edukacyjnych, monitoringu efektów projektu) oraz przedstawiciele grup odbiorców istotnych z punktu widzenia projektu: przedstawiciele społeczności wiejskiej.

Liczba wywiadów: 20 (wywiady realizowane w roku 2019)

Dobór próby: celowy.

W badaniu wzięły udział te osoby, których wiedza i opinie są użyteczne z punktu widzenia celów badania. Tego rodzaju dobór respondentów pozwolił na przeprowadzanie rozmowy z osobami znającymi dobrze społeczność lokalną i ich postawy społeczne, a jednocześnie posiadającymi wiedzę w zakresie projektów związanych z ochroną środowiska. Realizacja tej metody badawczej odbyła się przy wykorzystaniu dwóch scenariuszy wywiadów – osobnego dla członków zespołu oraz osobnego dla przedstawicieli społeczności wiejskiej.

FGI

FGI to ustrukturalizowana i moderowana dyskusja kilku osób, zogniskowana na wybranym zagadnieniu. Prowadzona jest według scenariusza, który określa konkretny cel rozmowy. Zaletą FGI jest łączenie elementów zwykłego wywiadu z metodami warsztatowymi o charakterze konsultacyjnym. Pozwala to na uzyskanie bardzo dużej ilości informacji w krótkim czasie poprzez wykorzystanie dynamiki grupowej. Konstruktywna dyskusja i samoaktywizacja rozmówców pozwalają poznać wiele punktów widzenia na dany problem oraz uzyskać syntetyczne wnioski.

Populacja badania: Reprezentanci instytucji/organizacji, przedsiębiorcy i inne osoby o znaczącym oddziaływaniu na kierunki gospodarowania w środowisku przyrodniczym rzek i ich dolin (np. pracownicy RDOŚ niebiorący udziału w projekcie, pracownicy parku narodowego i krajobrazowego, nadleśnictwa, Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej, Zarządu Melioracji, samorządy lokalne, organizacje społeczne, w tym proekologiczne).

Liczba spotkań fokusowych: 10 (2 spotkania każdego roku)

Dobór próby: celowy

W badaniu wzięły udział te osoby, których wiedza i opinie były użyteczne z punktu widzenia celów badania. W każdym z wywiadów fokusowych wzięło udział od 4 do 8 osób.

3 Analiza wyników badań

3.1 Badania z członkami zespołu realizującego projekt, ekspertami zewnętrznymi, wykonawcami prac zleconych oraz sołtysami, będącymi przedstawicielami społeczności wiejskiej

W ramach V etapu badania przeprowadzono wywiady wśród przedstawicieli różnego rodzaju instytucji. W badaniu wzięły udział te osoby, których wiedza i opinie były użyteczne z punktu widzenia celów badania. Tego rodzaju dobór respondentów pozwolił na przeprowadzanie rozmowy z osobami znającymi dobrze społeczność lokalną i ich postawy społeczne, a jednocześnie posiadającymi wiedzę w zakresie projektów związanych z ochroną środowiska. W badaniu udział wzięli członkowie zespołu realizującego projekt, eksperci zewnętrzeni, wykonawcy prac zleconych oraz sołtysi, będącymi przedstawicielami społeczności wiejskiej – łącznie 20 osób. .

Analiza

OCENA PROJEKTU „CZYNNA OCHRONA SIEDLISK WŁOSIENICZNIKÓW I UDROŻNIENIE KORYTARZA EKOLOGICZNEGO ZLEWNI RZEKI DROWA W POLSCE”

Przez cały czas trwania projekt „LIFEDrawaPL” oceniany jest bardzo pozytywnie. W roku 2019 projekt został uznany przez ekspertów za jedno z największych tego typu działań w Polsce. Projekt ma charakter interdyscyplinarny, porusza wiele istotnych zagadnień (ochrona przyrody, ryby, siedliska, wody). Zakres podejmowanych działań został odpowiednio dobrany, a zaplanowane działania odpowiadają na zdiagnozowane problemy i przyczynią się do poprawy stanu środowiska naturalnego.

Eksperci wskazali także, że projekt jest pozytywnie oceniany przez mieszkańców, turystów i wędkarzy, którzy dostrzegają realną poprawę ekosystemu fauny i flory rzecznej.

A oceniam go pozytywnie dlatego, że jest projektem kompleksowym, ogarniającym całą zlewnię rzeki co w naszych przypadkach nieczęsto się zdarza. Każdy próbuje zdobyć na pewien fragment lub na pewne działanie pojedyncze. A to jest wielotorowy projekt i to jest jego główna zaleta.

Oceniam pozytywnie, a na potwierdzenie tego faktu projekt przeszedł pozytywnie weryfikację jednostek finansujących, także jak najbardziej pozytywnie oceniam projekt.



Jeden z ekspertów badanych w roku 2019 stwierdził, że mimo iż idea projektu jest dobra, wdrożone działania nastawione na ułatwienie migracji ryb nie przyniosą rezultatu, jeśli tych ryb nie będzie – wskazano na problem nadmiernego połowu ryb łososiowatych w Bałtyku przez małe jednostki w strefie przybrzeżnej. Zdaniem eksperta, dopóki nie rozwiąże się tego problemu, wdrażanie działań na rzekach nie przyniesie zamierzonych efektów.

WPLYW REALIZOWANYCH W RAMACH PROJEKTU INWESTYCJI NA POPRAWĘ SYTUACJI EKOLOGICZNEJ NA BADANYM OBSZARZE

Od początku trwania projektu (rok 2015) eksperci wskazywali, iż działania realizowane w ramach projektu wpływają pozytywnie na poprawę sytuacji ekologicznej na badanym obszarze. Zaznaczono, że wszystkie działania ujęte w projekcie są ważne, ponieważ zakres parametrów, które muszą ulec zmianie aby stan rzeki uległ poprawie, jest bardzo szeroki.

Projekt pozwolił przywrócić drożność koryta rzeki Drawy, co znacznie wpłynie na migracje ryb (w górę i dół rzeki) oraz przywrócił tarliska ryb łososiowatych. Dotyczy to także najbardziej newralgicznego punktu znajdującego się na południu Drawieńskiego Parku Narodowego przy elektrowni wodnej Kamienna.

Wprowadzone zmiany pozwoliły także na poprawę warunków dla wodnych siedlisk przyrodniczych. Prowadzone działania polegają na przywracaniu wymarłego na terenie Polski gatunku rdestniczka gęsta w celu poprawy stanu siedlisk rzek włosienicznikowych. Prowadzone działania będą miały również wpływ na jakość wody. Na długofalowe efekty prowadzonych działań trzeba jednak poczekać – wzrost liczby osobników danych gatunków widoczny jest dopiero w długiej perspektywie czasowej.

Eksperti podkreślili, że najlepsze działania w ramach projektu nie wystarczą, jeśli nie będą kontynuowane działanie informacyjne i edukacyjne wśród mieszkańców, turystów i przedsiębiorców. Muszą oni mieć świadomość, że działania realizowane nawet w stosunkowo dużej odległości od danego miejsca mają wpływ na funkcjonowanie całej rzeki (np. wylewanie ścieków, usuwanie „naturalnych przeszkód” w postaci drzew czy kamieni z rzek w celu udroźnienia cieków dla sptywów kajakowych).

Wydaje mi się, że oddziaływanie tak naprawdę przewidziane jest w dłuższej perspektywie czasu. I to oddziaływanie będzie ciągłe. Trudno też oceniać oddziaływanie pewnych przedsięwzięć po pół



roku czy rok po wykonaniu przepławki, czy jakiś innych inwestycji. Więc ten efekt tak naprawdę będzie widoczny dopiero za kilka lat i on będzie ciągły w czasie.

Migracja ryb jest umożliwiona. To jest taki główny skutek tej inwestycji.

Jeśli chodzi o budowę tarlisk, to te tarliska na pewno jakiś pozytywny wpływ mają przynajmniej na jakiś czas na życie i tarło tych łososiowatych.

BARIERY I SKUTKI UBOCZNE PROWADZONYCH DZIAŁAŃ EKOLOGICZNYCH

Wśród barier wpływających na prowadzone działania ekologiczne wskazano ograniczenia finansowe i czasowe oraz utrudnienia natury administracyjnej i decyzyjnej, wynikające z obstrzeżeń związanych z lokalizacją na terenie parku narodowego i krajobrazowego. Duże utrudnienie stanowi stosunkowo krótki okres trwania projektu. Badani wskazywali jednak, że patrząc na projekt całościowo, wskazane utrudnienia stanowią niezbędne koszty, które należy ponieść.

Ekspert wskazał także, że skutkiem ubocznym prowadzonych działań ekologicznych były trudności w korzystaniu z rzeki i terenów sąsiadujących, na których prowadzone były prace (brak możliwości przepłynięcia kajakiem, czasowe zanieczyszczenie rzeki). Były to jednak problemy tymczasowe, niemożliwe do ominięcia.

Skutki uboczne to jest na pewno okres inwestycyjny. Wiąże się to z pewnymi utrudnieniami w funkcjonowaniu chociażby parku narodowego, funkcjonowaniu turystyki mieszkańców. Istnieją pewne zaburzenia związane z procesem budowlanym, pewien wpływ na środowisko. Aczkolwiek patrząc na całościowy wpływ projektu, jego rolę, są to niezbędne koszty, które trzeba ponieść.

[...] zawsze jest tak, że jak coś ma się zdarzyć lepiej, to przez krótki czas będzie trochę gorzej. Na przykład jeżeli są robione prace budowlane, inwestycyjne związane z przepławkami to na chwilę zanieczyszcza się woda na krótki czas i potem następuje już etap ostateczny, czyli poprawa sytuacji. Także krótkoterminowo jest pogorszenie, ale tylko w czasie działania inwestycji.



ŚRODKI ZARADCZE BY PRZECIWDZIAŁAĆ BARIEROM I SKUTKOM UBOCZNYM PROWADZONYCH DZIAŁAŃ EKOLOGICZNYCH

By przeciwdziałać negatywnym skutkom prowadzonych działań, bardzo dokładnie planowano termin ich realizacji. W miarę możliwości rezygnowano z prowadzenia zadań w czasie wędrówek ryb, w okresie lęgowym ptaków czy w trakcie szczytu sezonu turystycznego. By zminimalizować wpływ na środowisko działania realizowane są w zgodzie z aktualnie obowiązującymi przepisami.

Oprócz tego niezbędna jest bieżąca likwidacja pojawiających się problemów i trudności, a także (w miarę możliwości) ich przewidywanie i przeciwdziałanie im.

To wszystko jest planowane w określonym czasie, najmniej szkodliwym dla przyrody. Nie w czasie wędrówek na przykład ryb łososiowatych tylko poza, jeśli to się uda zrobić. [...] To wszystko było tak zaplanowane, żeby zminimalizować te szkody.

OBECNA SYTUACJA ŚRODOWISKA NATURALNEGO RZEKI DRAWA ORAZ JEJ ZLEWISK

Zdaniem ekspertów w 2019 roku sytuacja środowiska naturalnego rzeki oraz jej zlewni była bardzo różnicowana. Pewne odcinki (przede wszystkim rzeki Drawy) były bardzo dobrze zachowane i podlegały niewielkiej presji, na inne natomiast silnie oddziałuje rolnictwo czy turystyka.

Wskazywano, że coraz większym problemem rzeki Drawy jest zbyt duża liczba kajakarzy, co przekłada się na dużą liczbę śmieci przy brzegach. Mimo, iż firmy turystyczne organizują akcje sprzątnięcia rzeki, działania te są niewystarczające, potrzebne są akcje zmierzające do naprawy wyrządzonych szkód, a w działania te powinni zostać zaangażowani mieszkańcy oraz turyści.

Po wdrożeniu działań informacyjno-edukacyjnych eksperci zaczęli zauważać wzrost świadomości części społeczeństwa w zakresie działań proekologicznych oraz istoty dbania o środowisko rzek. Coraz częściej pojawiały się także głosy, iż wdrażane działania przynoszą zamierzone efekty, a Drawa to rzeka o najlepszym stanie w porównaniu z innymi rzekami Polski, ze względu na wyjątkowość naturalnie zachowanych elementów krajobrazowych.

Jeśli chodzi o Drawę to mogę powiedzieć na temat górnej Drawy. Bo na tym odcinku działam. Powiem szczerze, że jeszcze zadziwiających efektów nie widać. Widać działania rozpoczęte. Odtwarzanie naturalnych środowisk. Jest znaczna poprawa jeśli chodzi o czystość wody.

Ponieważ są odcinki, które są poddane bardzo niewielkiej presji, tak jak chociażby obszar pomiędzy jeziorem Lubie i elektrownią Borowo, czy może bardziej jeziorem Dębno, jest to obszar bardzo naturalny, o bardzo niewielkiej presji antropogenicznej. Czy Drawa w Drawieńskim Parku Narodowym, poniżej Drawna. Ale pozostałe odcinki w rejonie Prostyni, powyżej Drawna, czy odcinek powyżej Drawska Pomorskiego, są to odcinki poddane dość dużej presji, szczególnie rolniczej.

Ja oceniam sytuację źle, po pierwsze z uwagi na stan rybostanu, Drawa jest niemiłosiernie eksploatowana przez kajakarzy, ilość ta już chyba dochodzi do dziesiątków tysięcy, widać to po ilości śmieci na brzegach.

POTRZEBY W ZAKRESIE OCHRONY PRZYRODY NA TYCH TERENACH

Na początku realizacji projektu największymi potrzebami zgłaszanymi przez ekspertów było udroźnienie rzeki, zwiększenie populacji ryb w wodach rzeki Drawy oraz poprawa parametrów fizykochemicznych wody i morfologicznych koryt rzecznych.

W roku 2019 coraz częściej wskazywano na konieczność holistycznego spojrzenia na środowisko naturalne – odejście od ochrony poszczególnych gatunków w danym miejscu, skupienie się natomiast na kształtowaniu całkowitego, spójnego ekosystemu. Wskazywano także na konieczność tworzenia rezerwatów przyrody, gdzie chronione będą najbardziej cenne elementy oraz rozwój infrastruktury, która pozwoli na zachowanie czystości (sanitariaty, kosze na śmieci).

Powrócono także do potrzeb edukacyjnych, szczególnie wśród turystów, podkreślono konieczność kontynuowania działań informacyjnych dotyczących ochrony środowiska, w tym także ochrony środowiska rzecznoego.

[..] I takie można powiedzieć całościowe patrzeć na ochronę przyrody, nie tylko na ochronę gatunku, nie tylko na ochronę jakiejś tam ryby w danym miejscu, trzeba tutaj niestety, bez podejścia całościowego, także porządkującej sprawy środowiskowe, ochrona przyrody czasami może nawet nie mieć sensu.

Przede wszystkim edukacyjne. Sama infrastruktura jest bardzo ważna. Ale bardzo brakuje koszy na śmieci. Nie ma sanitariatów, kontenerów na śmieci. Jak ktoś z kajakiem się przewróci to całe śmieci lądują w wodzie. To co da się wyłowić, to się wyławia, a reszta idzie na dno, bo nie mają gdzie tych śmieci wyrzucać.

GRUPY INTERESÓW W ZAKRESIE REALIZOWANYCH I PLANOWANYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ

Projekt oddziałuje na różne grupy interesariuszy:

- Przedstawiciele instytucji i organizacji zajmujących się ochroną przyrody. Projekt pozwala na ochronę zagrożonych gatunków i przywracanie równowagi w ekosystemie;
- Przedstawiciele samorządów, przez teren których płynie rzeka Drawa oraz jej dopływy. Poprawa stanu lokalnego środowiska pozwala na zwiększenie liczby turystów odwiedzających okoliczne miejscowości, przyczynia się także do wykreowania turystycznej marki regionu;
- Lokalnych przedsiębiorców, którzy mogą przystępować do prowadzonych, w ramach projektu przetargów – realizacja działań wiąże się z wykonaniem wielu usług zewnętrznych (m.in. roboty budowlane). Kanalizacja ruchu turystycznego zlewni rzeki Drawy oraz przygotowanie odpowiedniej infrastruktury w tym zakresie przyczyniają się także do zwiększenia atrakcyjności terenu i przyciągają coraz większą liczbę turystów. To z kolei przekłada się na wyższe wpływy dla branży turystycznej;
- Społeczność lokalną, która powinna być najbardziej zainteresowana i zaangażowana w realizację projektu. Rzeka i jej okolice stanowią dla nich codzienne środowisko. Rozwój regionu pod względem turystycznym wpływa na poprawę warunków życia mieszkańców, jednak mieszkańcy często nie są zaangażowani w działania projektowe i ochronę środowiska, co wynika prawdopodobnie z ich niskiej świadomości ekologicznej;
- Turystów, którzy chcą korzystać z uroków i piękna rzeki Drawy i dorzeczy. Zadbana okolica, mnogość roślin i zwierząt oraz obecność małej infrastruktury (kosze na śmieci, sanitariaty, wiaty i altany, pola biwakowe, oznakowania tras) zachęcają do spędzania czasu nad wodą.

Mnogość grup interesów w zakresie prowadzonych przedsięwzięć na obszarze rzeki Drawy i jej okolic powoduje, że niekiedy występuje wśród nich sprzeczność celów i poglądów. Dla przedstawiciele instytucji i organizacji zajmujących się ochroną przyrody najważniejsze jest



zachowanie gatunków fauny i flory (nawet kosztem pewnych ograniczeń dla człowieka), dla turystów możliwość swobodnego korzystania z uroków rzek, zaś dla mieszkańców brak wprowadzania utrudnień i ograniczeń, które będą wpływać na ich codzienne funkcjonowanie.

Konflikt występuje także na styku konkurencji o zasoby środowiska pomiędzy użytkownikami i właścicielami elektrowni wodnych oraz hodowcami ryb i potrzebami środowiska, w tym zapewnienia drożności korytarza ekologicznego.

Istnieją także elementy łączące – jest nim z pewnością chęć dbania o środowisko naturalne i możliwość cieszenia się pięknym otoczeniem.

Wydawałoby się, że ci którzy zarządzają terenem są, że tak powiem, niezależni. Ale zawsze jednak muszą współpracować z sąsiadami, bo cały czas jakby odzwierciedla się charakter tego, że w zlewni najważniejsze jest działanie kompleksowe.

WPŁYW PROJEKTU NA SPOŁECZNOŚĆ LOKALNĄ, PRZEDSIĘBIORCÓW I BRANŻĘ TURYSTYCZNĄ

Projekt poprawia warunki do obcowania człowieka z przyrodą. W ciągu trwania projektu widoczny był stały wzrost liczby turystów odwiedzających rzekę Drawę, Korytnicę, Radew i Grabową. Uporządkowanie nurtu Drawy, większa dbałość o przyrodę, a także zadbanie o elementy małej infrastruktury spowodowało, że coraz większa liczba osób chce odwiedzać tereny rzeki Drawy. Turycy to w zdecydowanej większości kajakarze. By pogodzić zainteresowanie turystów Drawą i jej okolicami z ochroną środowiska (w tym szczególnie terenu Parku Narodowego) konieczne jest kontrolowanie ruchu turystycznego (wprowadzanie dziennych limitów) oraz wzmocnienie działań informacyjnych i edukacyjnych.

Eksperti wskazywali, że projekt raczej pozytywnie oddziałuje na społeczność lokalną - wiedza na temat dbania o środowisko, odprowadzania ścieków i znaczenia rzek znacząco wzrosła. Coraz większa liczba osób posiada przydomowe oczyszczalnie ścieków, zaś szamba są dokładnie zabezpieczane w celu uniknięcia wycieku zanieczyszczeń do gleby. Społeczność lokalna jest raczej pozytywnie nastawiona do projektu. Dostrzega jego zalety i możliwości dla regionu.

Także wpływ na przedsiębiorców jest zdaniem ekspertów raczej pozytywny – przedsiębiorcy widzą korzyści w postaci większej liczby turystów, co z kolei przekłada się na wyższe dochody. Dotyczy



to nie tylko wypożyczalni kajaków, ale firm zajmujących się gastronomią czy zapewnieniem noclegu. Z drugiej strony jednak przeszkadzają im wprowadzone ograniczenia, nie patrzą na rzekę pod względem jej ochrony, a wykorzystania dla własnych korzyści.

Spółeczność lokalna teoretycznie bardzo na tym skorzysta. Bo czysta woda, dobrze zachowane środowisko przyrodnicze przyciąga, jest jak magnes. Jeśli umiemy z tego dobrze skorzystać, wykorzystać to, korzystają na tym wszyscy.

Branża turystyczna bierze udział w spotkaniach, które mają miejsce, ale branża turystyczna jest głównie zainteresowana tym, żeby mało ograniczać, żeby doinwestowywać w dziedzinie turystycznej i żeby udostępniać dużo.

WPLYW REALIZOWANYCH I PLANOWANYCH DZIAŁAŃ NA WIEDZĘ I AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH W ZAKRESIE OCHRONY PRZYRODY

Od początku realizacji badań oceny oddziaływania projektu na aspekt społeczno-gospodarczy działania realizowane w ramach projektu pozytywnie oddziałują na aktywność społeczności lokalnych w zakresie ochrony przyrody. Podczas realizowania projektu mieszkańcom został przybliżony cel projektu, zachęcano ich także do czynnego zaangażowania w jego realizację. Wzrosła świadomość ekologiczna mieszkańców, a także wiedza na temat rzeki Drawy i Drawieńskiego Parku Narodowego.

Oprócz tablic informacyjnych dotyczących nie tylko projektu, ale również cennych gatunków fauny i flory występujących na danym terenie oraz zagrożeń wynikających z nieodpowiedniej działalności człowieka, w trakcie wdrażania projektu zrealizowano szereg działań skierowanych do lokalnej społeczności. Co roku organizowany jest spływ kajakowy połączony z działaniami edukacyjnymi w formie zabawy (konkursy, quizy). Oprócz tego odbywa się także coroczne sprzątanie rzeki Drawy i jej okolic, w które szczególnie chętnie angażują się dzieci i młodzież. Istotne w tym zakresie są również spotkania informacyjne z mieszkańcami, warsztaty i konferencje. Celem tych działań jest nawiązanie współpracy z lokalną społecznością oraz zmiany nawyków mieszkańców i przedsiębiorców, którzy będą zabiegać o poprawę sytuacji ekologicznej i gospodarczej związanej z rzeką Drawą i jej dopływami.



Działania te przynoszą już efekty – w 2019 roku eksperci stwierdzili, iż od momentu rozpoczęcia projektu zorganizowano wiele szkoleń i spotkań, gdzie wiedza na temat rzek włosienicznikowych została przekazana i już można zaobserwować, że jest dalej przekazywana, m.in. w ramach edukacji młodzieży. Niestety, część mieszkańców stosuje się do nakazów nie z uwagi na fakt pocucia rzeczywistego wpływu na otoczenie, a z uwagi na możliwość otrzymania mandatu.

W ramach tych projektów można powiedzieć, że jest prowadzona edukacja, plus do tego wszelkie materiały promocyjne, informacyjne są przekazywane społeczności lokalnej i lokalnym grupom, które prowadzą swoje działania ochrony plus edukację przyrodniczą. My jesteśmy tutaj w ścisłej współpracy z podmiotami korzystającymi i też organizacyjnymi, które tą edukację ekologiczną prowadzą.

WIEDZA PRZEDSIĘBIORCÓW, PRZEDSTAWICIELI SAMORZĄDÓW I ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH NA TEMAT RZEK WŁOSIENICZNIKOWYCH

Respondenci uznali, że największą wiedzę na temat rzek włosienicznikowych oraz realizowanego projektu, ze względu na charakter prowadzonych działań, a także aktywne włączanie się w działania proekologiczne, mają samorządowcy oraz organizacje pozarządowe. Przez cały okres trwania projektu organizowane były warsztaty i konferencje w tej tematyce, w których uczestniczyli przedstawiciele gmin, nadleśnictw i innych urzędów, organizacji pozarządowych, organizacji turystycznych czy osoby prywatne.

[...] jeżeli chodzi o nasz region to jest duża wiedza. Od momentu rozpoczęcia projektu do dnia dzisiejszego było wiele zorganizowanych szkoleń i spotkań, gdzie ta wiedza została przekazana i już można zaobserwować, że jest dalej gdzieś przekazywana w ramach nawet edukacji młodzieży przez te podmioty, które korzystają bezpośrednio z tego środowiska.

NAJBARDZIEJ EFEKTYWNE DZIAŁANIA W ZAKRESIE EDUKACJI EKOLOGICZNEJ

Zdecydowana większość badanych ekspertów wskazywała, że przekazywanie wiedzy ekologicznej powinno odbywać się poprzez bezpośredni kontakt z naturą. Praktyczne podejście wpływa na lepsze zrozumienie i utrwalenie zdobytych wiadomości w porównaniu do teoretycznej lekcji w



szkole czy na spotkaniu. Wiedza musi być przekazywana w sposób zachęcający, angażujący. Ważne jest także pozostawienie pola do dyskusji, wymiany doświadczeń i informacji oraz przekazywanie konkretnych narzędzi, jak pewne rzeczy można realizować.

Badani wskazywali, że działania promocyjno-edukacyjne powinny być kierowane głównie do społeczności lokalnej (mieszkańców oraz rolników), która w największym stopniu wpływa na stan środowiska rzecznoego równocześnie jednak posiada najmniejszą wiedzę na temat rzek i ochrony środowiska.

Bardzo dobre efekty przynosi kontakt społeczności z rezultatami projektu w terenie. Interesariusze mogą w ten sposób bezpośrednio przekonać się o pozytywnych skutkach działań na rzecz środowiska.

Myślę, że najbardziej efektywny jest bezpośredni kontakt z osobami, które korzystają z udogodnień wprowadzanych w ramach projektu, a także prowadzenie działań przez lokalne organizacje. Wspólne działania są dobrze wykorzystane.

Myślę że spotkania, ale też i spotkania terenowe żeby pokazać jak to rzeczywiście wygląda w terenie. Uważam że najefektywniejszą formą edukacji jest to, żeby mówić o obiekcie chronionym i o jakiegokolwiek edukacji na żywym organizmie, czyli najlepsze lekcje są w terenie.

ZAGROŻENIA DLA POWODZENIA PROJEKTU I CZYNNIKI DEGRADUJĄCE ŚRODOWISKA RZEK WŁOSIENICZNIKOWYCH

Do największych zagrożeń powodzenia projektu przez cały okres jego trwania należały:

- Czynniki ludzkie (brak akceptacji/pozwoleń właścicieli gruntów oraz osób zarządzających nimi, konflikty interesów);
- Działalność rolnicza i brak świadomości mieszkańców (stosowanie sztucznych nawozów, niechęć do angażowania się w ochronę środowiska i działania projektowe, zanieczyszczenia rzek);
- Kłusownictwo;
- Czynniki przyrodnicze uniemożliwiające lub utrudniające wykonywanie prac;



- Ograniczenia finansowe (związane z koniecznością realizacji nowych zadań, wzrostem cen materiałów i towarów, brakiem elastyczności w rozliczaniu projektu);
- Ograniczenia czasowe (opóźnienia realizacji projektów, pojawienie się nowych zadań do wykonania, zmiana warunków przyrodniczych);
- Sytuacja geopolityczna (zmiana władzy i kadry zarządzającej projektem);
- Niewłaściwe zachowanie turystów i nasilający się ruch turystyczny.

W 2019 roku bardzo często wskazywanym przez ekspertów zagrożeniem były zmiany klimatyczne (m.in. susze, powodzie), które bardzo trudno zatrzymać, a które mają wpływ nie tylko na rzeki, ale całe środowisko naturalne.

W ramach przeciwdziałania zagrożeniom wskazywano przede wszystkim na konieczność edukacji mieszkańców i przedsiębiorców, co ma zapobiegać niszczeniu rzeki przez lokalne społeczeństwo i najbliższe otoczenie. Zaproponowano także stworzenie stref buforowych wzdłuż cieków oraz rozproszenie ruchu turystycznego w celu ograniczenia zniszczeń nowych inwestycji oraz degradacji środowiska. Należy jednak wskazać, że w latach realizacji projektu ruch turystyczny na omawianych rzekach wzrósł.

Wadą takiego projektu jest to, że to jest objęte jakimiś ramami sztywnymi narzuconymi przez wymogi unijne, przetargowe, terminowe i to prowadzi czasami do takich absurdów, że pewne prace, które należałoby wykonywać w nawiązaniu do jakiegoś rytmu przyrody są wykonywane w sztywnych terminach narzuconych administracyjnie, a nie wynikających ze zdrowego rozsądku.

Myślę, że są to też zagrożenia naturalne. Zagrożenia, których nie jesteśmy w stanie przewidzieć, takie jak susza. Czyli zmiany klimatyczne. Także jakieś katastrofalne powodzie też mogą tutaj istotnie wpłynąć, być jakimś zagrożeniem dla projektu. Kłusownictwo.



NAJBARDZIEJ EFEKTYWNE DZIAŁANIA REALIZOWANE W RAMACH PROJEKTU

Wśród najbardziej efektywnych działań wymieniono:

- Edukację mieszkańców (m.in. poprzez stworzenie tablic edukacyjnych, organizację spotkań informacyjnych i edukacyjnych spływów kajakowych) – najczęściej wskazywane przez ekspertów działania;
- Udrożnienie rzeki Drawy – drugie najczęściej wskazywane działanie;
- Przywrócenie naturalnego stanu rzeki w zakresie fauny i flory;
- Budowę i modernizację infrastruktury (przepławki dla ryb wędrownych, baráže hydrotechniczne, modernizacja oczyszczalni);
- Budowę małej infrastruktury – wiaty, ławki, kosze na odpady;
- Minimalizowanie zanieczyszczeń rzeki;
- Budowanie świadomości turystów przebywających na obszarach chronionych i korzystających z uroków rzek oraz rozproszenie presji turystycznej.

Działania te przyczyniają się do poprawy warunków migracji ryb i przywrócenia naturalnych siedlisk nie tylko fauny, ale i flory.

Należy wskazać, że działania infrastrukturalne są najbardziej widoczne i w największym stopniu oddziałują na mieszkańców i przedsiębiorców, przekonując, że działania w ramach poprawy środowiska naturalnego są podejmowane i przynoszą korzyści.

[...] na co dzień zajmuję się taką działką, która nazywa się utrzymaniem rzek. Jeśli chodzi o ten aspekt, jest bardzo dużo do zrobienia. Dotyka to takich tematów jak tworzenie stref buforowych wzdłuż cieków. Jak przyjazne dla środowiska ingerowanie w rzeki. Jeśli tak zwane utrzymanie rzek odbywa się na określonych zasadach, ono także buforuje oddziaływanie rolnictwa.

Przepławki dla ryb wędrownych i budowa infrastruktury.

GOSPODARKA RZECZNA I PRACE MELIORACYJNE

Eksperti wskazywali, że wcześniejsze działania polegające na udrażnianiu rzek przynosiły więcej szkody niż pożytku, gdyż powodowały osuszenie torfowisk, degradację rzek eliminowanie struktur naturalnych w rzekach, m.in. dna kamienistego i żwirowego. Projekt LIFE stara się naprawić te



błędy, częściowo udrażniając rzeki, częściowo pozostawiając je własnemu biegowi, gdyż im bardziej rzeka i dolina są różnorodne, z rumoszem drzewnym, bystrzami i głębozcami, tym woda wolniej odpływa, stabilizując poziom wód gruntowych.

Bardzo ważnym działaniem, które należy wprowadzić, jest ograniczenie nadmiernego odpływu wód ze zlewni (w przeciągu ostatnich 10 lat poziom wody gruntowej spadł o 4 metry a poziom na powierzchni o następne 2 metry).

W ramach projektu, jeżeli chodzi o rzekę Drawę, zostały zapewnione wszystkie działania, które mają na celu poprawę, utrzymanie i zachowanie tych aspektów jeżeli chodzi o gatunki siedliska. Także tutaj jestem spokojny i mogę powiedzieć, że projekt w pełni zabezpiecza rzekę Drawę plus siedliska i gatunki.

Z uwagi na fakt, że rzeka wciąż jest w ruchu, a środowisko wciąż się zmienia, działania muszą być powtarzane – tylko takie działania będą skuteczne. Skuteczność przyniosą działania systemowe, kompleksowe, nie zaś działania impulsywne, oddziałujące jedynie na część ekosystemu.

[...] można twierdzić że działania były prowadzone poprawnie, ale na pewno trzeba to kontynuować aby były jeszcze bardziej skuteczne i żeby podnosiło świadomość społeczeństwa.

ODBIÓR DZIAŁAŃ SPOŁECZNYCH REALIZOWANYCH W RAMACH PROJEKTU

Realizowane działania społeczne odbierane są raczej pozytywnie. Prowadzone akcje edukacyjne i promocyjne cieszą się dość dużym zainteresowaniem, mieszkańcy chętnie uczestniczą w spotkaniach, warsztatach czy szkoleniach.

Największym zainteresowaniem cieszy się poprawa stanu infrastruktury nadrzecznej (wiaty, sanitariaty, ławki, kosze na odpady) oraz udrożnienie wpływające na rozwój turystyki. Mieszkańcy oraz turyści chętnie angażują się także w akcje sprzątnięcia rzek oraz ich okolic.

Z biegiem lat zainteresowanie mieszkańców rośnie, co wynikało głównie z faktu, że widzieli oni coraz więcej namacalnych efektów prowadzonych działań, szczególnie zaś stworzenie nowej infrastruktury turystycznej oraz przepławek na rzece.

Wydaje mi się, że w większości odbierane są pozytywnie. Aczkolwiek spotyka się także głosy, że to znowu tutaj jacyś szaleni przyrodnicy coś robią. Oczywiście z takimi też się spotykamy, aczkolwiek większość osób, które ja spotkałem odbiera projekt bardzo pozytywnie.

Jeśli są tłumaczone to są odbierane pozytywnie. Ale jeśli widzi się tylko jakieś działanie, to zwykle pada pytanie „a po co?”, „a na co?”. Ale jeżeli przychodzi za tym tłumaczenie to wtedy przychodzi też zrozumienie.

ZIDENTYFIKOWANE W RAMACH ANALIZY SYTUACJI RZEKI DRAWA I JEJ ZLEWISK POTRZEBY W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA

Eksperti wskazywali, iż pilny pozostał problem zanikania jezior, niska jakość wód oraz wpływ rolnictwa oraz melioracji na funkcjonowanie rzek. Z uwagi na fakt rozwoju turystyki pogłębił się problem braku świadomości ekologicznej wśród kajakarzy. Wciąż aktualna pozostała także potrzeba edukowania mieszkańców w zakresie ekologii i dbania o otoczenie, w tym o rzekę Drawę i jej dopływy.

Część działań realizowanych w ramach projektu było korzystnych z punktu widzenia ekonomicznego, stanowiły inwestycję w środowisko. Efekty te są długofalowe i trzeba na nie poczekać. Widoczną korzyścią ekonomiczną jest rozwój branży turystycznej. Należy jednak zaznaczyć, że podczas planowania projektu nie zakładano korzyści finansowych. Korzyściami pozafinansowymi, oprócz poprawy stanu środowiska, jest wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców, rozwój turystyki oraz promocja marki regionu.

Gospodarka rybacka czy gospodarka stawów hodowlanych. Przegradzanie rzek, wpływ stawów na rzeki włosienicznikowe. Na niektórych odcinkach wydaje się bardzo znaczący. I to na pewno są problemy. Plus wpływ rolnictwa, melioracji wodnych, niewłaściwego utrzymania rzek, jakiegoś takiego nieuporządkowanego kajakarstwa.

W trakcie realizacji projektu nie był on oczekiwany [efekt ekonomiczny – przyp. red.]. Dlatego nie podjęliśmy próby oceny tego efektu.

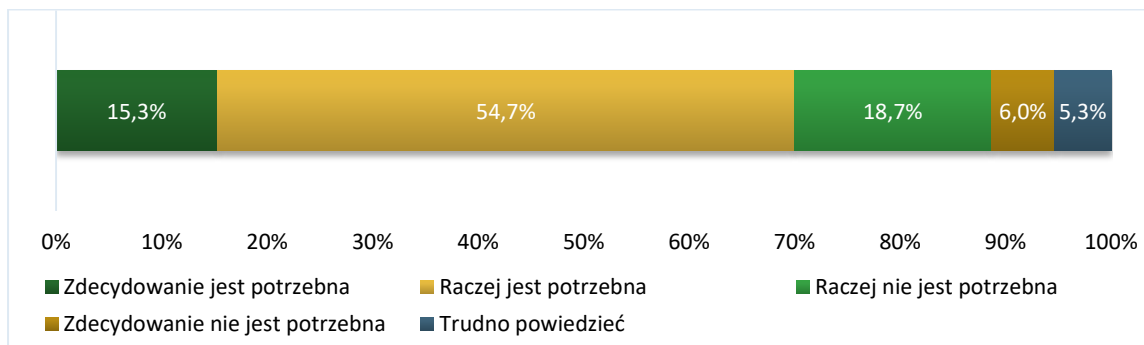
3.2 Badania z mieszkańcami zamieszkującymi obszar objęty projektem

W ramach V etapu badań reaktywnych przeprowadzono wywiady metodą PAPI z 150 mieszkańcami zamieszkującymi powiaty: drawski, choszczeński, sławieński, strzelecko-drezdenecki, białogardzki, czarnkowsko-trzcianecki oraz koszaliński. Podczas przeprowadzania wywiadów ankietowych uwzględniono szczególnie obszary ochrony siedlisk Natura 2000 oraz tereny istotne dla ich prawidłowego funkcjonowania. Badania prowadzono zatem w miejscowościach leżących w bliskim położeniu rzek: Drawy, Radwi i Grabowej.

Analiza

Mieszkańcy zostali poproszeni o wyrażenie swojego zdania na temat potrzeby ochrony środowiska rzeczno-eg w rejonie swojego zamieszkania. Większość badanych uważa ochronę środowiska rzeczno-eg za potrzebną (15,3% odpowiedzi „zdecydowanie potrzebna” oraz 54,7% odpowiedzi „raczej potrzebna”). Aż 1/4 badanych mieszkańców stwierdziła jednak, że ochrona środowiska rzeczno-eg nie jest potrzebna (24,7% odpowiedzi „raczej nie jest potrzebna” oraz „zdecydowanie nie jest potrzebna”). 5,3% osób nie miało na ten temat zdania.

Wykres 1 Jakie jest Pana/i zdanie na temat ochrony środowiska rzeczno-eg w Pana/i regionie zamieszkania?

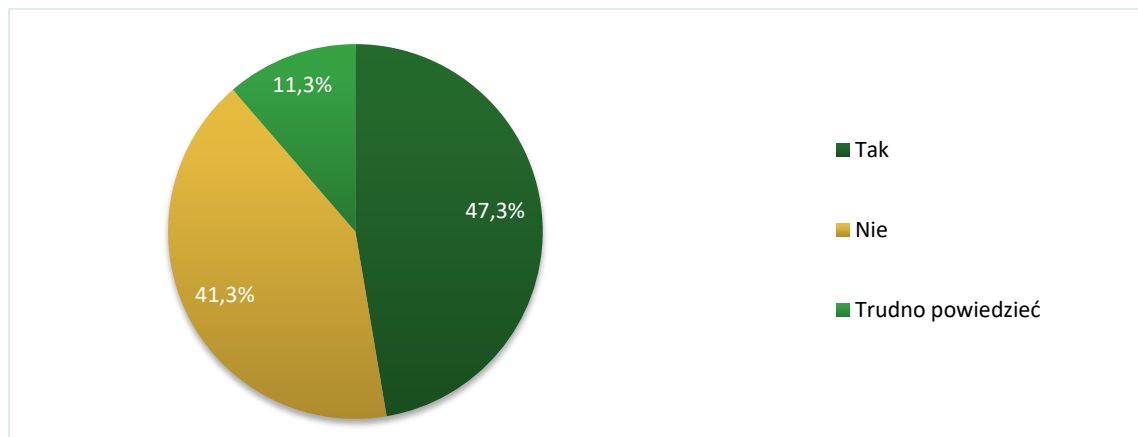


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań (w każdym roku badania n=150).

Niespełna połowa badanych mieszkańców (47,3%) słyszała o sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”. Aż 41,3% osób nie słyszało o takich obszarach, na co wpływ mógł mieć fakt, iż w badaniu wzięły udział osoby, które do tej pory nie miały styczności z informacjami na ten temat. Jak jednak wskaże jeden z kolejnych wykresów, znaczna część tych respondentów jest zainteresowana uczestnictwem w działaniach edukacyjnych mających na celu ochronę środowiska w miejscu ich zamieszkania. Wskazuje to na potrzebę dalszego prowadzenia działań informacyjno-edukacyjnych skierowanych do lokalnej społeczności.

Częściej niż co dziesiąta osoba (11,3%) nie potrafiła odpowiedzieć na to pytanie.

Wykres 2 Czy słyisał Pan/i o sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”?

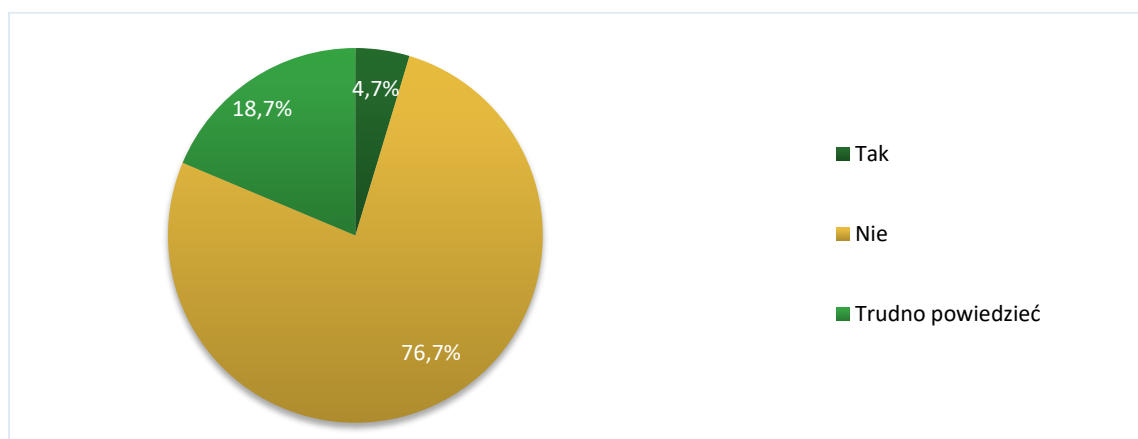


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań (w każdym roku badania n=150).

Respondenci zapytani zostali również o projekt „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”. Zdecydowana większość badanych mieszkańców (76,7%) nigdy nie słyyszała o realizowanym projekcie, natomiast 18,7% badanych potwierdziło, że ma o nim wiedzę. Wpływ na takie wyniki może mieć fakt, iż projekt realizowany jest od pięciu lat, w związku z czym mieszkańcy, którzy początkowo zostali poinformowani o realizacji projektu, zapomnieli jego nazwy. Mimo iż widzą efekty realizowanych działań, nie wiążą ich z tym konkretnym projektem.

Mniej niż 5% osób nie miało na ten temat zdania.

Wykres 3 Czy słyyszał Pan/i o realizowanym w ramach Programu Natura 2000 projekcie pt. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”?



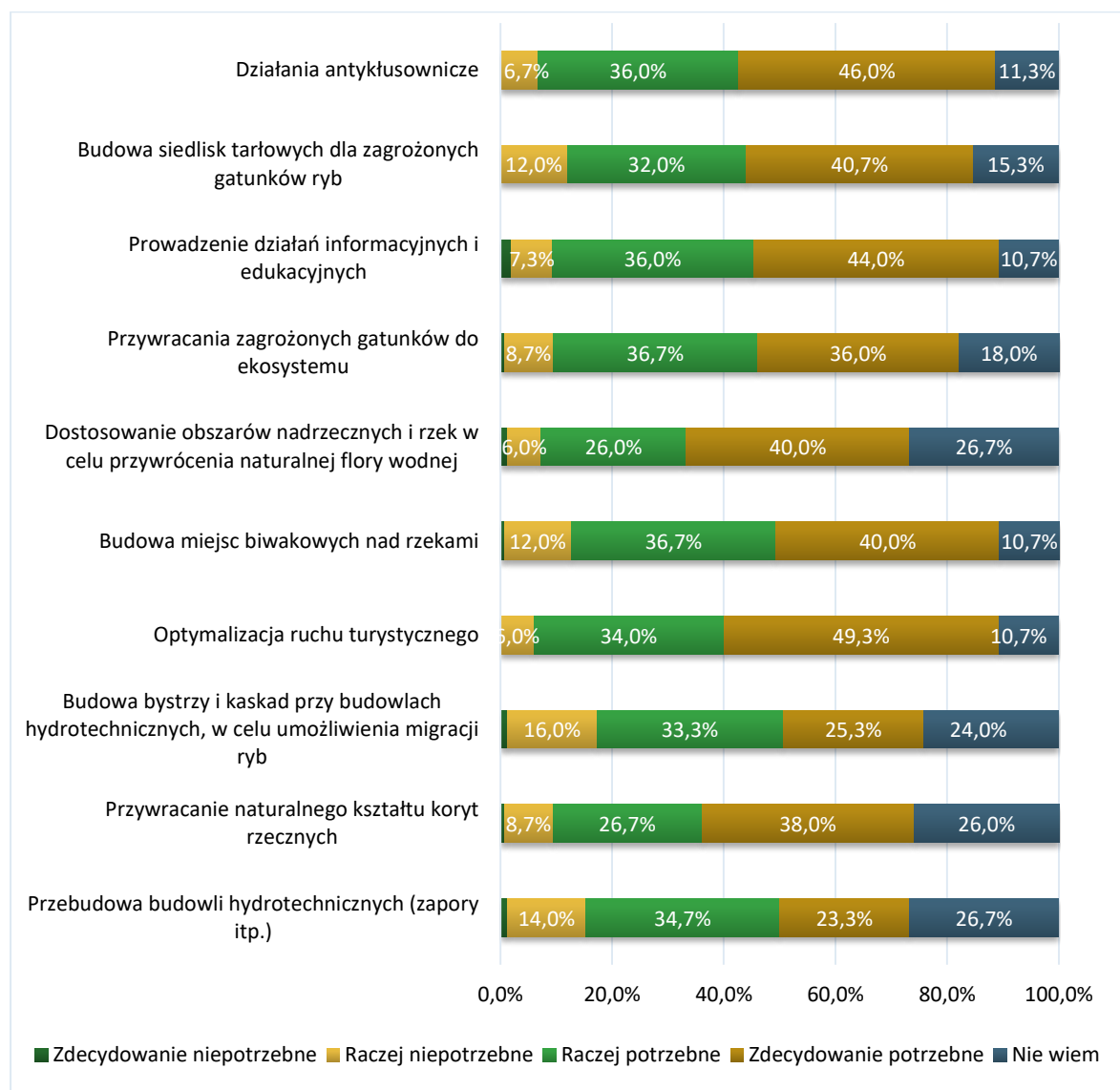
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań (w każdym roku badania n=150).



Mieszkańcy ocenili w jakim stopniu, ich zdaniem, działania realizowane w ramach projektu przyczyniają się do ochrony środowisk rzecznych. Należy zauważyć, że wszystkie odpowiedzi wskazywały, iż wymienione działania są ważne i mają wpływ na rozwój ochrony rzek i obszarów nadrzecznych. Za działania zdecydowanie potrzebne uznano optymalizację ruchu turystycznego (49,3% wskazań), działania antyktusownicze (46,0%) oraz prowadzenie działań informacyjnych i edukacyjnych (44,0%).

Za działania raczej niepotrzebne częściej uznawano zaś budowę bystrzy i kaskad przy budowlach hydrotechnicznych w celu umożliwienia migracji ryb (16,0% wskazań odpowiedzi „raczej niepotrzebny”), przebudowę budowli hydrotechnicznych (14,0% wskazań), budowę miejsc biwakowych nad rzekami (12,0%) oraz budowę siedlisk tarłowych dla zagrożonych gatunków ryb (12,0%). Mimo iż wartości tych wskazań są stosunkowo niskie, wskazują one na brak zrozumienia społeczności lokalnej dla realizowanych działań – mieszkańcy nie wiedzą, na czym polega budowa siedlisk tarłowych czy jak duże znaczenie ma przebudowa budowli hydrotechnicznych.

Wykres 4 W jakim stopniu Pana/i zdaniem wskazane działania są istotne dla ochrony środowisk rzecznych? [%]

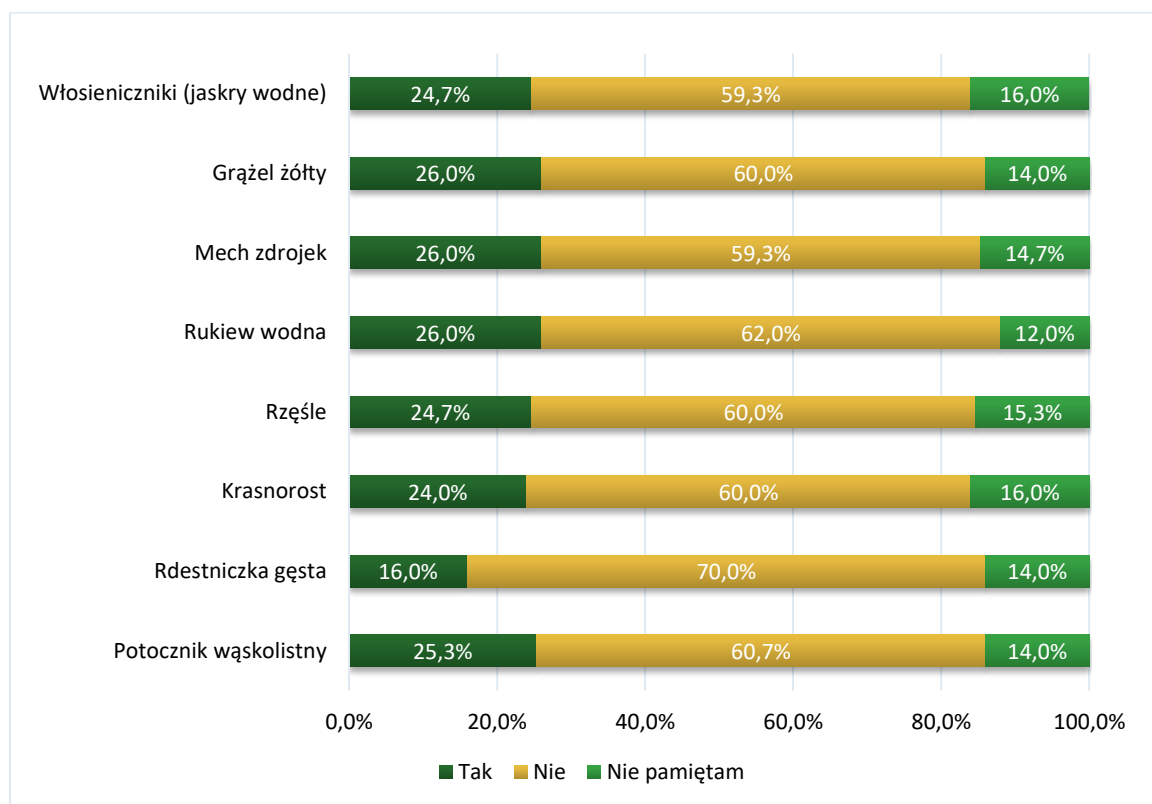


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań (w każdym roku badania n=150).

Podczas badania sprawdzono także znajomość roślin rzecznych stanowiących podstawę ekosystemu rzek włosienicznikowych. Większość mieszkańców nie słyszała o żadnej z wymienionych niżej roślin rzecznych.

Największa liczba mieszkańców słyszała o grążelu żółtym, mchu zdrojku oraz rukwi wodnej (każde po 26,0% wskazań). Rośliną zdecydowanie najrzadziej rozpoznawaną przez badanych była rdestniczka gęsta (16,0%).

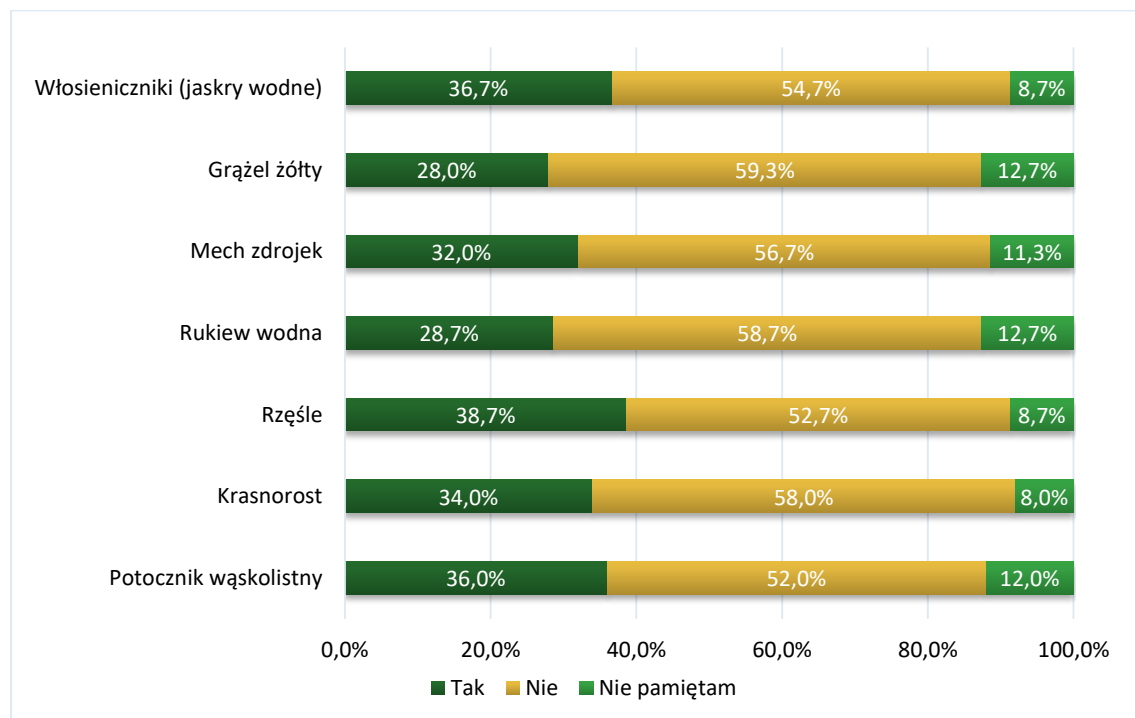
Wykres 5 Czy słyssał/a Pan/i o następujących roślinach rzecznych będących podstawą ekosystemu rzek włosienicznikowych?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań (w każdym roku badania n=150).

Oprócz ogólnej wiedzy na temat istnienia wskazanych roślin, badani zostali zapytani o to, czy kiedykolwiek widzieli dane rośliny w ich naturalnym środowisku. Po pokazaniu im zdjęć wymienionych roślin okazało się, że mimo iż nie znają ich nazw, spotykają się z tymi roślinami w swoim otoczeniu. Najczęściej spotykanymi przez mieszkańców roślinami okazały się rzęśle (38,7%), włosieniczniki (36,7%) oraz potoczniki wąskolistne (36,0%). Roślinami najrzadziej spotykanymi przez badanych mieszkańców były grąźel żółty (59%), rukiew wodna (58,7%) oraz krasnorost (58,0%).

Wykres 6 Czy widział Pan/i te rośliny w ich naturalnym środowisku?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań (w każdym roku badania n=150).

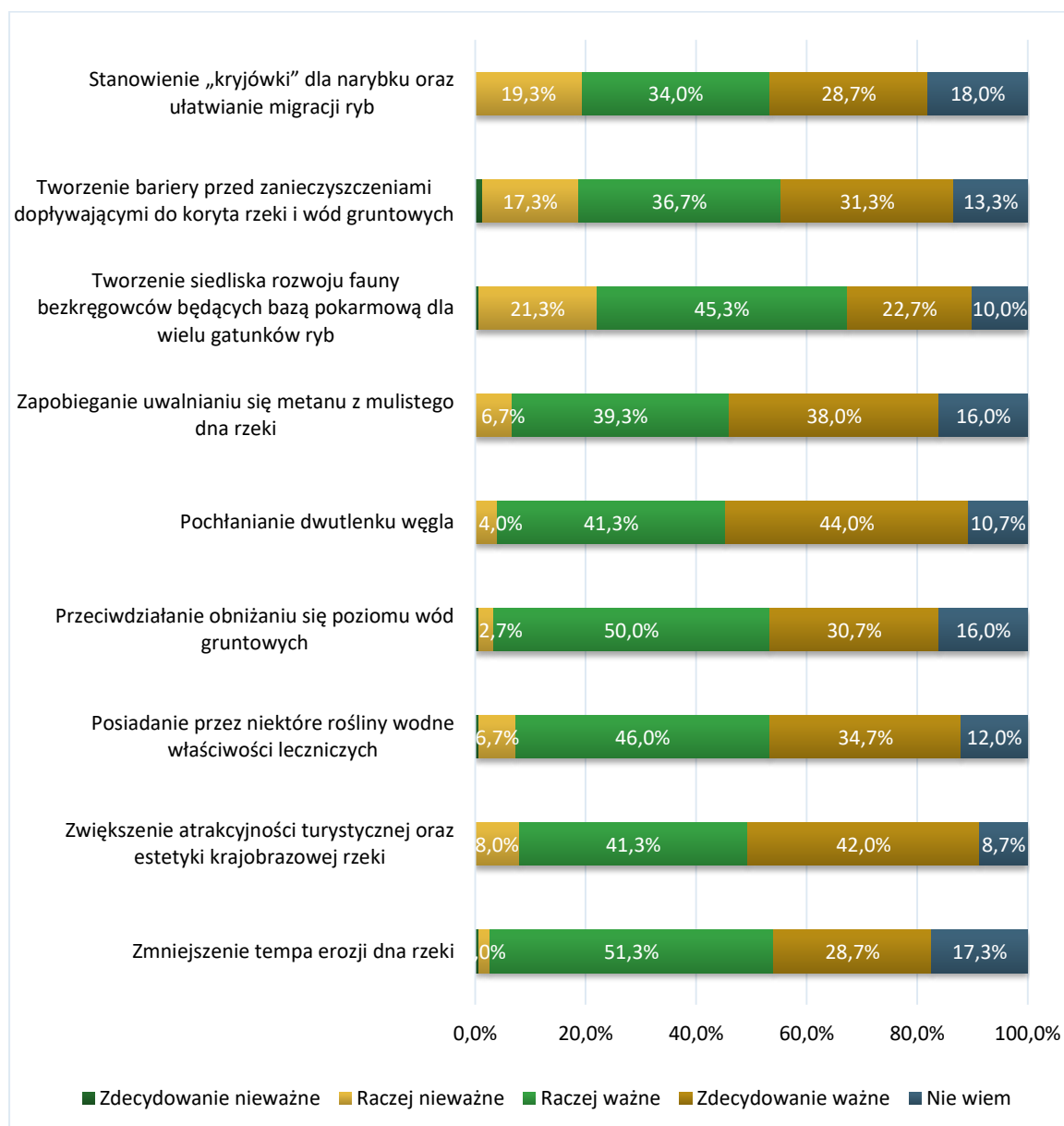
Mieszkańcom przedstawiono funkcje ekosystemowe, jakie pełni roślinność włosienicznikowa, na podstawie których badani mieli wskazać te najbardziej istotne. Zdecydowana większość spośród wskazanych funkcji została uznana za ważną lub zdecydowanie ważną.

Jako ważne najczęściej wskazywane były następujące funkcje:

- Pochłanianie dwutlenku węgla (85,3%);
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej oraz estetyki krajobrazowej rzeki (83,3%);
- Posiadanie przez niektóre rośliny wodne właściwości leczniczych (80,7%);
- Przeciwdziałanie obniżaniu się poziomu wód (80,7%);
- Zmniejszenie tempa erozji dna rzeki (80,0%).

Wśród funkcji ekosystemowych, które są najmniej istotne wskazano tworzenie siedliska rozwoju fauny bezkręgowców będących bazą pokarmową dla wielu gatunków ryb, stanowienie „kryjówek” dla narybku oraz ułatwianie migracji ryb oraz tworzenie bariery przed zanieczyszczeniami dopływającymi do koryta rzeki i wód gruntowych.

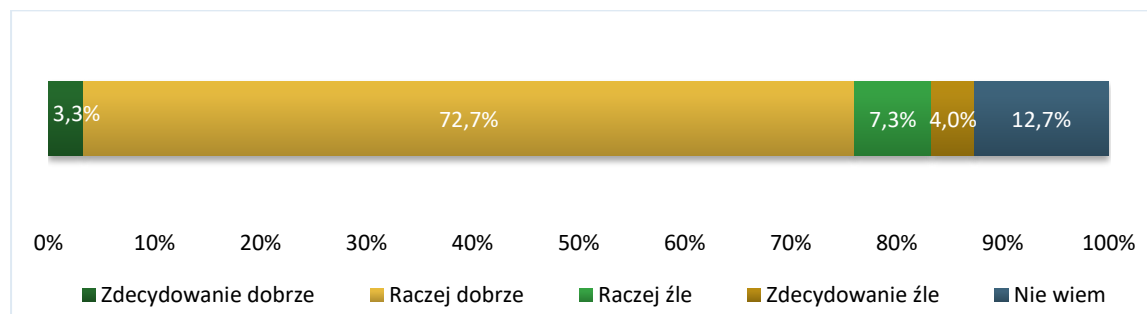
Wykres 7 Roślinność rzek włosienicznikowych (np. Drawy) pełni szereg funkcji ekosystemowych, proszę wskazać w jakim stopniu poszczególne funkcje są Pana/i zdaniem istotne?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Zdecydowana większość mieszkańców uważa, że ekosystem roślinności wodnej w regionie ich miejsca zamieszkania rozwija się dobrze (3,3% odpowiedzi „zdecydowanie dobrze” i 72,7% odpowiedzi „raczej dobrze”). Nieco częściej niż co dziesiąty respondent (11,3%) stwierdził, że wskazany ekosystem nie rozwija się w dobrym kierunku.

Wykres 8 Jak Pana/i zdaniem rozwija się ekosystem roślinności wodnej w Pana/i regionie?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań (w każdym roku badania n=150).

Mieszkańcy ustosunkowali się do stwierdzeń dotyczących ochrony środowiska oraz działań prowadzonych w ramach projektu. Respondenci w przypadku niemal każdego ze stwierdzeń najczęściej decydowali się na odpowiedzi „raczej się zgadzam” oraz „zdecydowanie się zgadzam”.

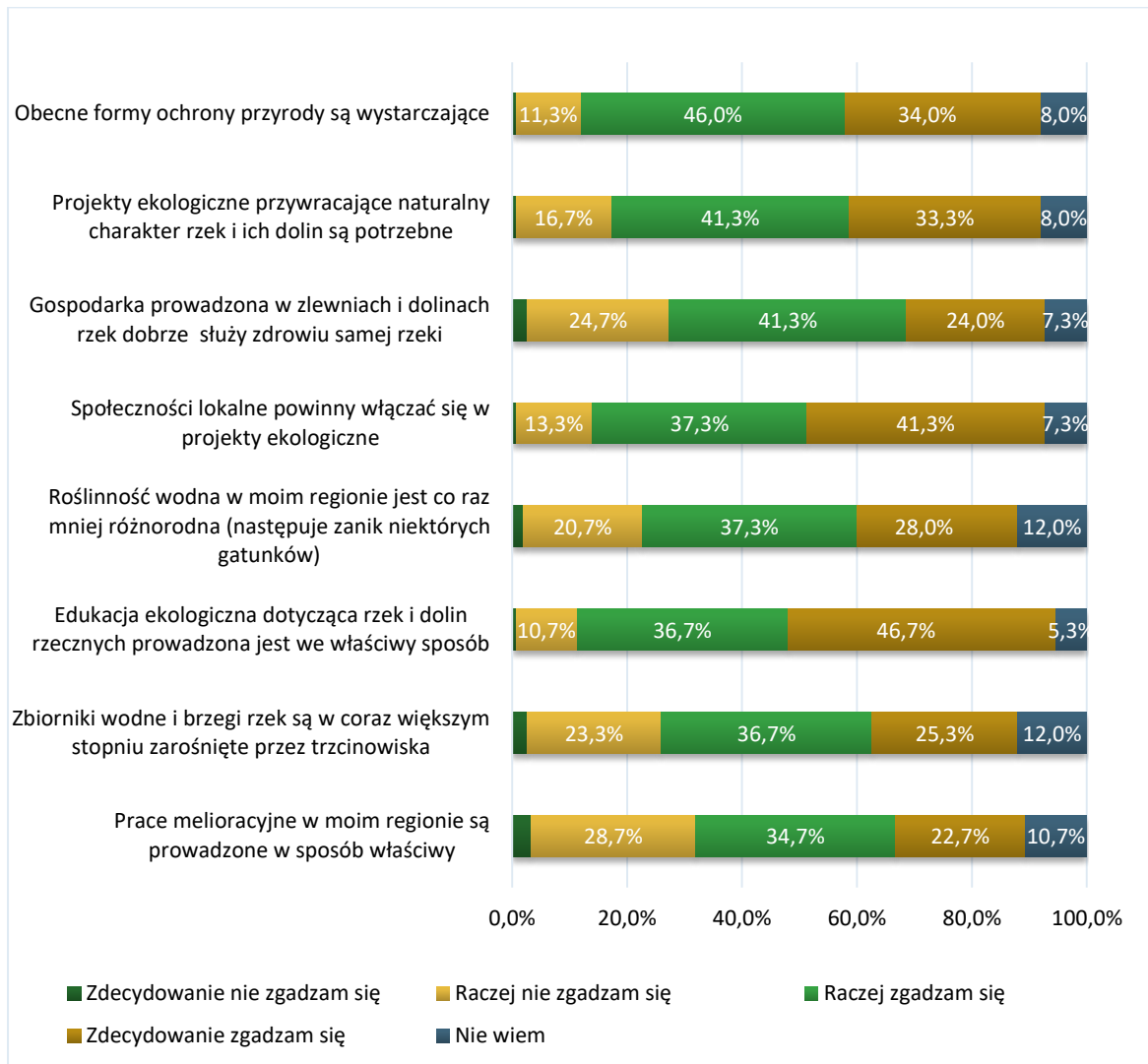
Najwięcej respondentów zgodziło się z następującymi stwierdzeniami (najwyższy łączny odsetek odpowiedzi „raczej zgadzam się” i „zdecydowanie zgadzam się”):

- Edukacja ekologiczna dotycząca rzek i dolin rzecznych prowadzona jest we właściwy sposób (83,3%);
- Obecne formy ochrony przyrody są wystarczające (80,0%);
- Społeczności lokalne powinny włączać się w projekty ekologiczne (78,7%);
- Projekty ekologiczne przywracające naturalny charakter rzek i ich dolin są potrzebne (74,7%).

Mieszkańcy najrzadziej zgadzali się ze stwierdzeniami (najwyższy łączny odsetek odpowiedzi „raczej nie zgadzam się” i „zdecydowanie nie zgadzam się”):

- Prace melioracyjne w moim regionie są prowadzone w sposób właściwy (32,0%);
- Gospodarka prowadzona w zlewniach i dolinach rzek dobrze służy zdrowiu samej rzeki (27,3%);
- Zbiorniki wodne i brzozy rzek są w coraz większym stopniu zarośnięte przez trzcinowiska (26,0%).

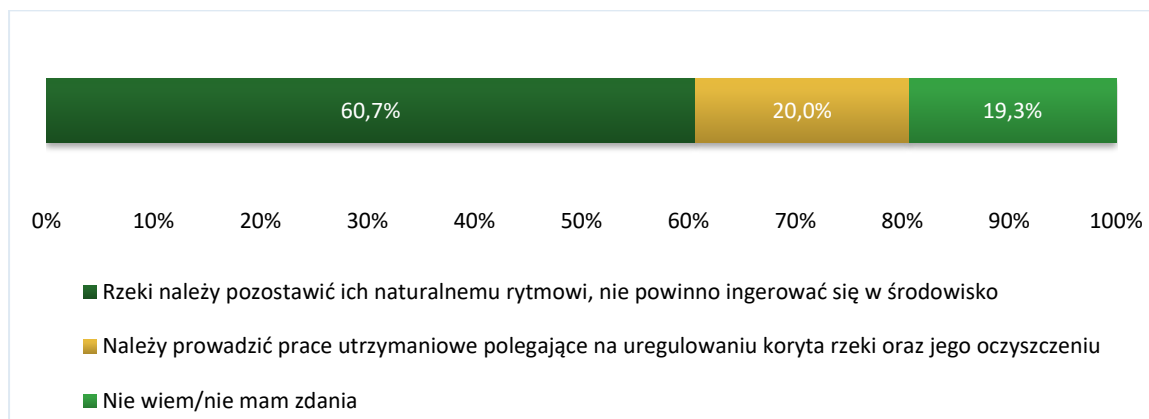
Wykres 9 W jakim stopniu zgadza się Pan/i z poniższymi stwierdzeniami?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Zdaniem większości badanych (60,7%) rzeki należy pozostawić ich naturalnemu rytmowi, w związku z czym nie powinno się ingerować w środowisko. Wskazuje to na fakt, iż respondenci, nawet jeśli nie posiadają wiedzy dotyczącej ochrony rzek, intuicyjnie wyczuwają, co jest dobre dla środowiska. Co piąty mieszkaniec (20,0%) wskazał natomiast, że należy prowadzić prace utrzymaniowe polegające na uregulowaniu koryta rzeki oraz jego oczyszczeniu. Prawie tyle samo osób (19,3%) nie miało na ten temat zdania.

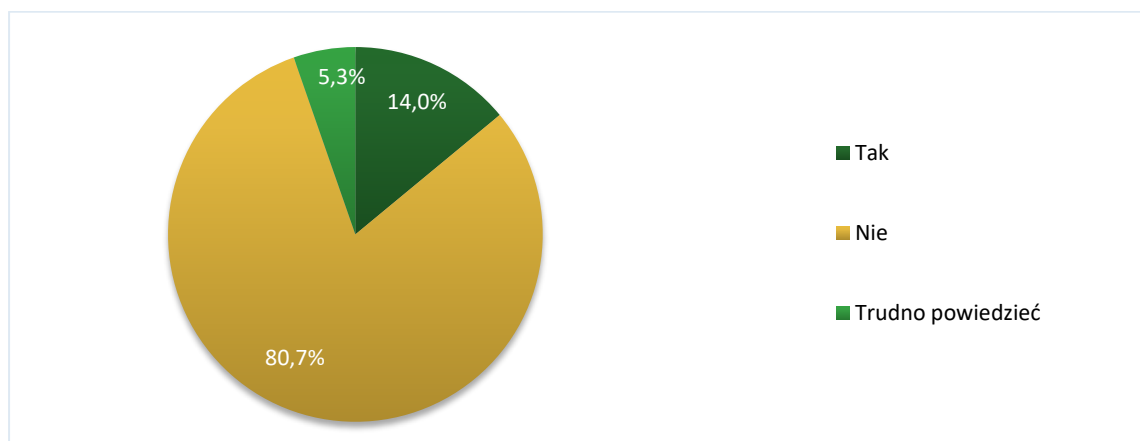
Wykres 10 Jak Pan/i zdaniem powinna być prowadzona gospodarka rzeczna?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań (w każdym roku badania n=150).

Zdecydowana większość mieszkańców (80,7%) nigdy nie słyszała o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zaporami), co kolejny raz wskazuje na wciąż duży odsetek społeczności lokalnej, do której nie dotarto z działaniami informacyjno-edukacyjnymi. 14,0% ankietowanych słyszało o tym problemie, zaś 5,3% nie potrafi sobie przypomnieć, czy kiedykolwiek się z nim zetknęło.

Wykres 11 Czy słyszał Pan/i kiedykolwiek o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zapory)?

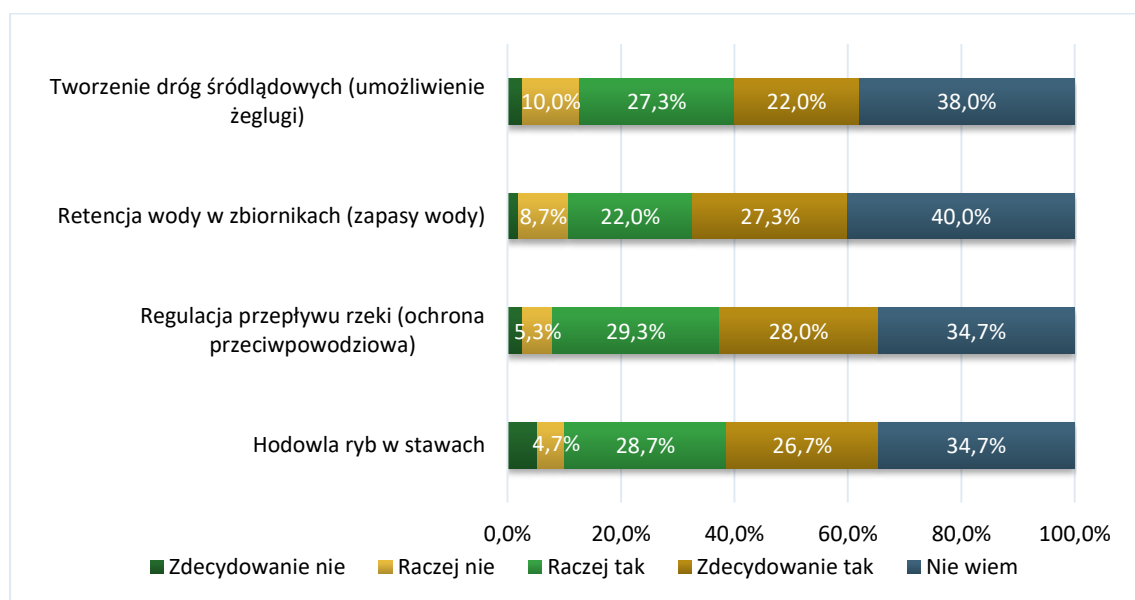


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań (w każdym roku badania n=150).

Następnie mieszkańców zapytano o to, w jakim stopniu poszczególne cele, w jakich budowane są obiekty hydrotechniczne, usprawiedliwiają przerwanie szlaków migracyjnych ryb. Znaczna część badanych (od 35% do 40%) nie potrafiła odpowiedzieć na to pytanie, stwierdzając całkowitą nieznaną tematu.

Do najczęściej wskazywanych celów usprawiedliwiających budowę obiektów hydrotechnicznych należą hodowla ryb w stawach (55,3%) oraz regulacja przepływu rzeki (ochrona przeciwpowodziowa) (57,3%).

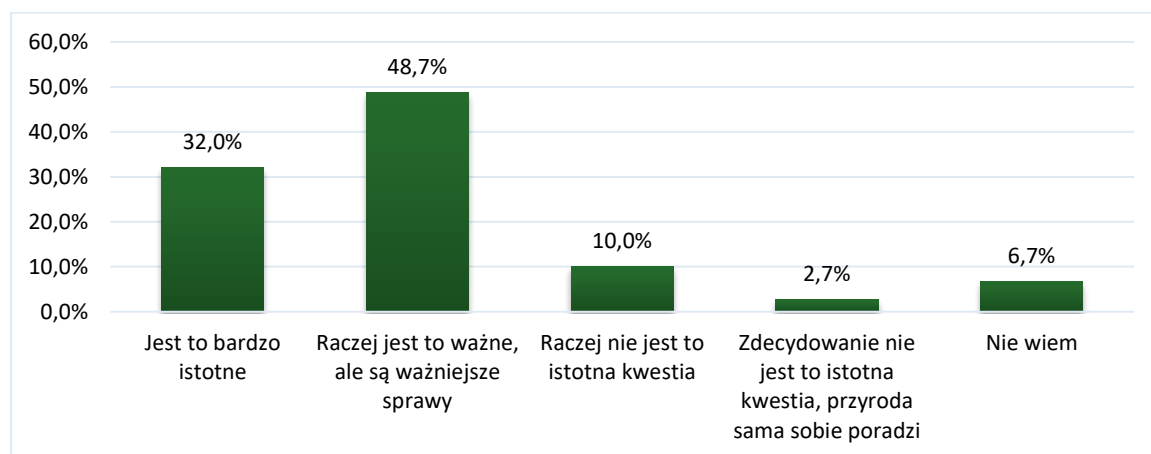
Wykres 12 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe cele, w jakich budowane są obiekty hydrotechniczne usprawiedliwiają przerwanie szlaków migracyjnych ryb?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Co trzeci mieszkaniec (32,0%) stwierdził, że działania podejmowane w celu utrzymania zarybienia w rzekach (takie jak: zachowanie naturalnych tarlisk oraz sztuczne zarybienia) są bardzo istotne. Aż połowa (48,7%) respondentów wskazała, że jest to ważne, ale są sprawy ważniejsze. Co dziesiąty badany stwierdził, że działania te raczej nie stanowią istotnej kwestii. Niewielki odsetek (2,7%) uznał, że zdecydowanie nie jest to istotna kwestia, a przyroda sama sobie poradzi, natomiast niespełna 7% ankietowanych nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie.

Wykres 13 W jakim stopniu Pana/i zdaniem istotne są działania podejmowane w celu utrzymania zarybienia w rzekach takie jak: zachowanie naturalnych tarlisk oraz sztuczne zarybienia?

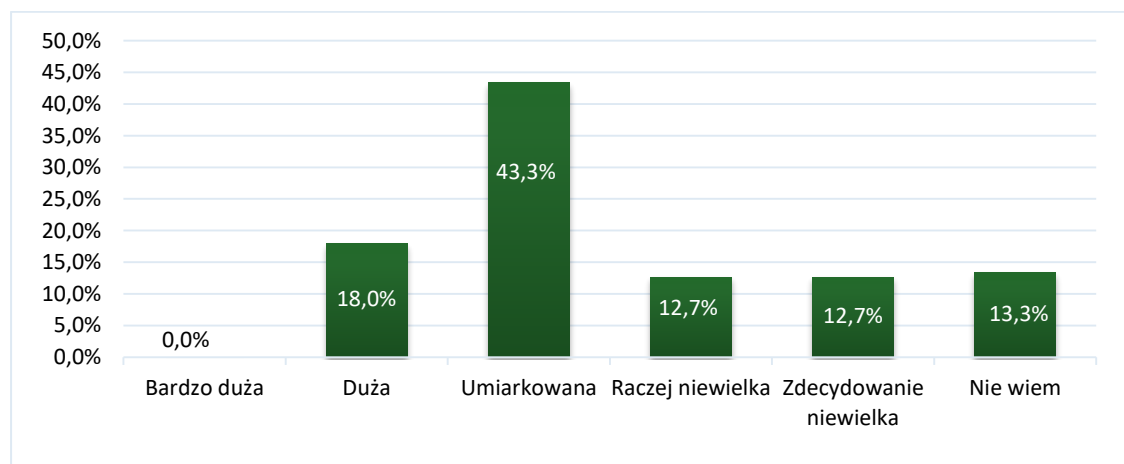


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Mieszkańcy zostali także zapytani o skalę kłusownictwa dotyczącego populacji ryb rzecznych w regionie ich miejsca zamieszkania. Badani wskazywali najczęściej, że skala ta jest ich zdaniem umiarkowana (43,3%). niespełna co piąty respondent (18,0%) wskazał, że skala ta jest duża, zaś 25,4%, że jest ona niewielka (łącznie odsetek odpowiedzi „raczej niewielka” i „zdecydowanie niewielka”). 13,3% osób nie miało na ten temat zdania.

Takie rozłożenie odpowiedzi wskazuje, iż problem kłusownictwa na badanym obszarze maleje.

Wykres 14 Jaka Pana/i zdaniem jest skala kłusownictwa dotycząca populacji ryb rzecznych w Pana/i regionie?

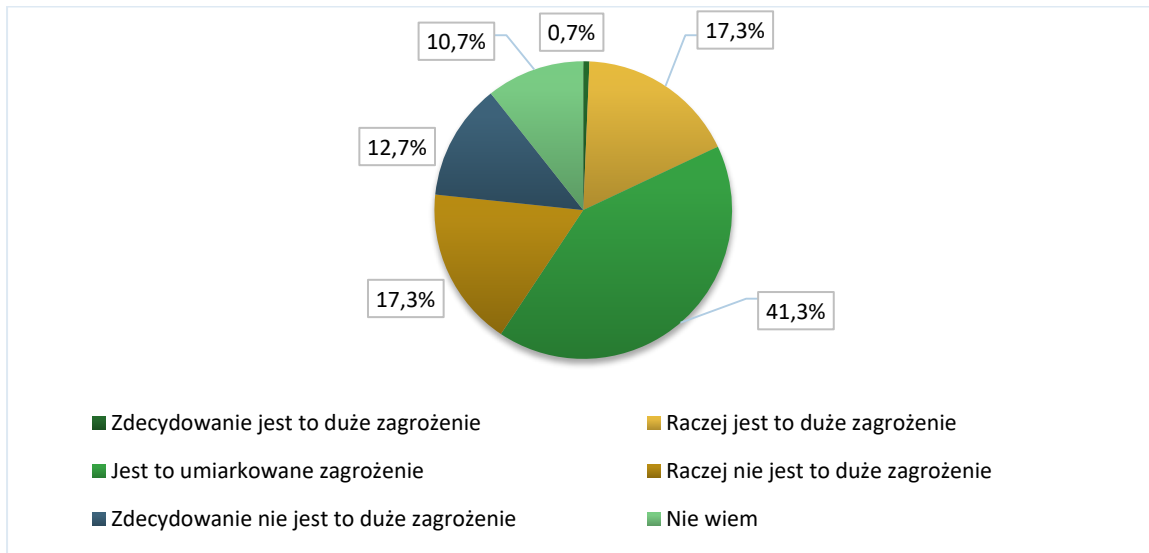


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Największy odsetek badanych (41,3%) uważał, że kłusownictwo stanowi umiarkowane zagrożenie dla ryb w rzekach. niespełna co piąty mieszkaniec (18,0%) uważa, że kłusownictwo stanowi duże

zagrożenie, zaś niespełna co trzeci (30,0%), że zagrożenie to nie jest duże. 10,7% ankietowanych nie wie czy kłusownictwo stanowi zagrożenie dla populacji ryb w rzekach.

Wykres 15 W jakim stopniu Pana/i zdaniem kłusownictwo stanowi zagrożenie dla populacji ryb w rzekach?

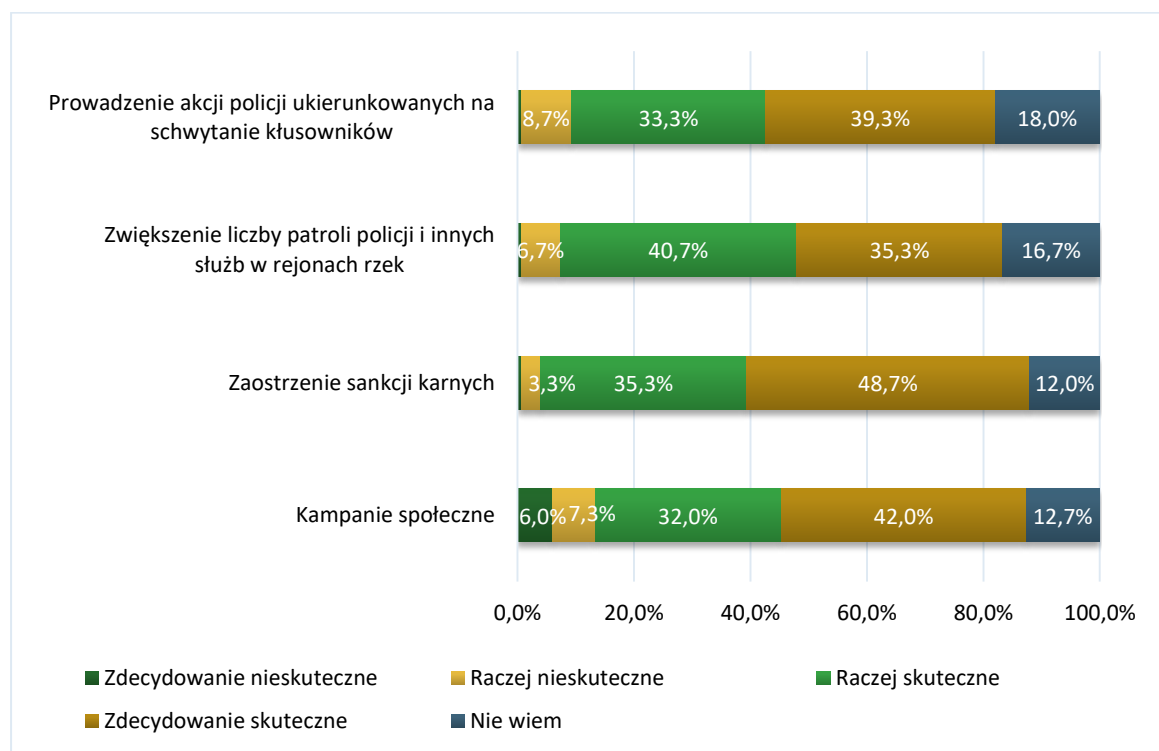


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Mieszkańcom przedstawiono działania, które mogłyby być skuteczne w walce z kłusownictwem. Za działanie najbardziej skuteczne uznano zaostreżenie sankcji karnych (łącznie 84,0% wskazań „raczej skuteczne” i „zdecydowanie skuteczne”). W drugiej kolejności badani wskazali na zwiększenie liczby patroli policji i innych służb w rejonach rzek, co odstraszyłoby kłusowników (łącznie 76,0% wskazań „raczej skuteczne” i „zdecydowanie skuteczne”).

Za najmniej skuteczną (choć nadal skuteczną) uznana została propozycja przeprowadzenia kampanii społecznej dotyczącej kłusownictwa – 13,3% respondentów wskazało, że działania te są nieskuteczne.

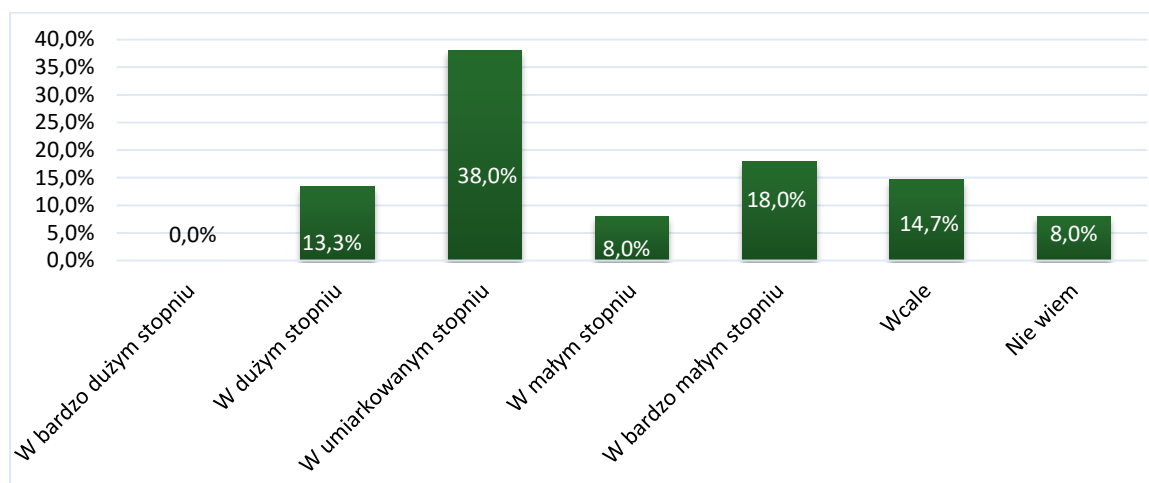
Wykres 16 W jakim stopniu następujące działania przeciwdziałające kłusownictwu są lub mogłyby być Pana/i zdaniem skuteczne?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Przeważający odsetek ankietowanych (38,0%) uważa, że istnienie osiedli mieszkaniowych w obszarach zlewni rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki w umiarkowanym stopniu. Zdania, że osiedla mieszkaniowe wpływają na stan rzek w dużym stopniu było 13,3% respondentów. Częściej niż co piąty mieszkaniec stwierdził, że osiedla wpływają na degradację rzek jedynie w niewielkim stopniu (26,0%), zaś 14,7%, że w ogóle nie wpływają na wzrost zanieczyszczenia. 8,0% respondentów nie miał na ten temat zdania.

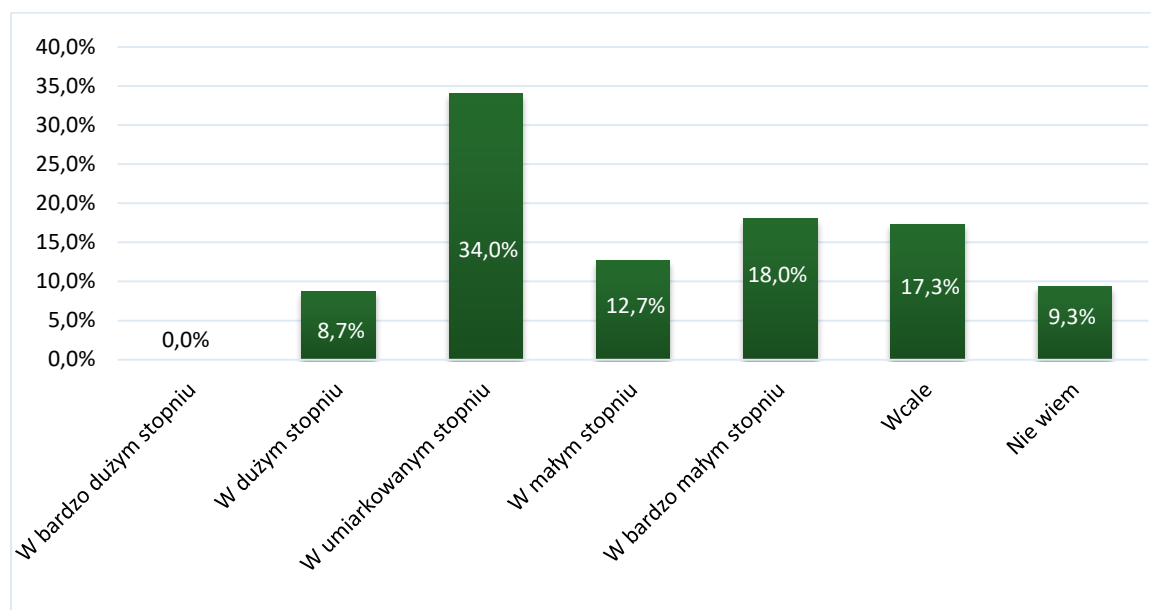
Wykres 17 W jakim stopniu Pana/i zdaniem istnienie osiedli mieszkaniowych w obszarach zlewni rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Zdaniem mieszkańców, działalność rolnicza wpływa na zanieczyszczenie i degradację ekosystemu rzek w jeszcze mniejszym stopniu niż istnienie osiedli mieszkaniowych. Jedynie 8,7% respondentów stwierdziło, że rolnictwo wpływa na stan rzek w dużym stopniu. Częściej niż co trzeci badany (34,0%) wskazał, że stopień ten jest umiarkowany, zaś zdania, że działalność rolnicza wpływa w małym lub bardzo małym stopniu na stopień degradacji ekosystemu rzek było 30,7% mieszkańców. 17,3% osób wskazało, że działalność rolnicza w żadnym stopniu nie wpływa na stopień zanieczyszczenia i degradacji rzek. Co dziesiąty badany (9,3%) nie miał na ten temat zdania.

Wykres 18 W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność rolnicza w obszarach zlewków rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?



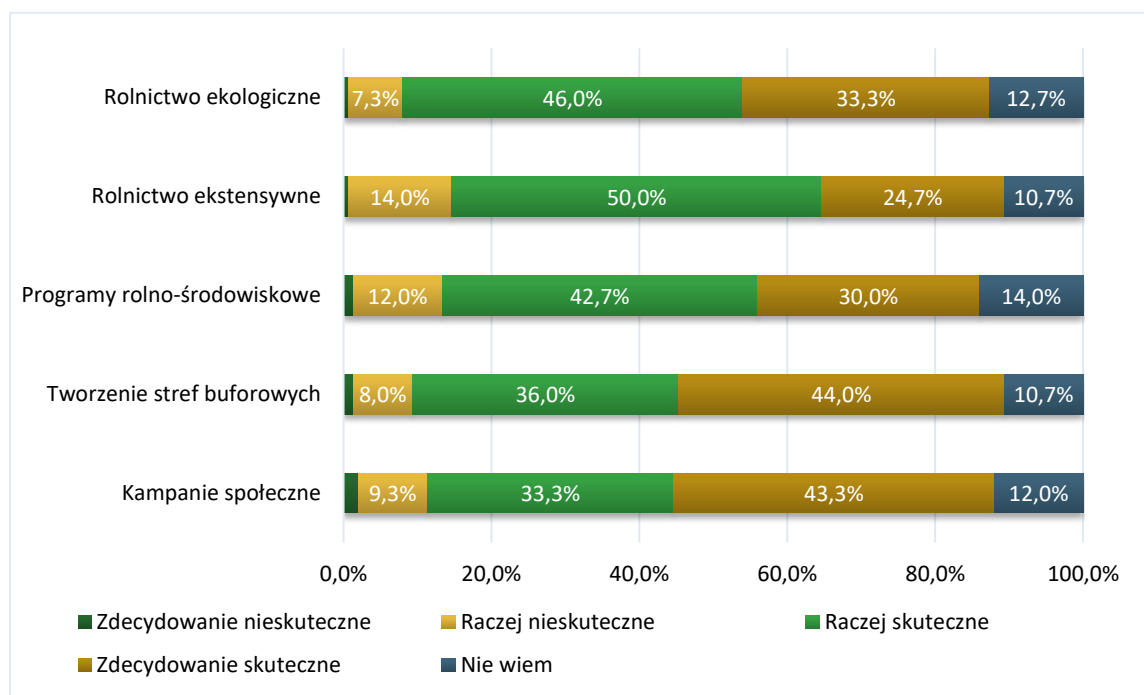
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Respondentów zapytano także, w jakim stopniu ich zdaniem poszczególne działania są skutecznym sposobem na zmniejszenie oddziaływania rolnictwa na wody rzeczne i gruntowe. Za najbardziej skuteczne uznano:

- Tworzenie stref buforowych (strefy, w których występują ograniczenia dla prowadzenia działalności rolniczej): 36,0% wskazań *raczej skuteczne*, 44,0% wskazań *zdecydowanie skuteczne*;
- Rolnictwo ekologiczne (rolnictwo ekologiczne określa się jako system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej, łączącej przyjazne środowisku praktyki gospodarowania): 46,0% wskazań *raczej skuteczne*, 33,3% wskazań *zdecydowanie skuteczne*;
- Kampanie społeczne: 33,3% wskazań *raczej skuteczne*, 43,3% wskazań *zdecydowanie skuteczne*.

Za najmniej skuteczne uznano rolnictwo ekstensywne.

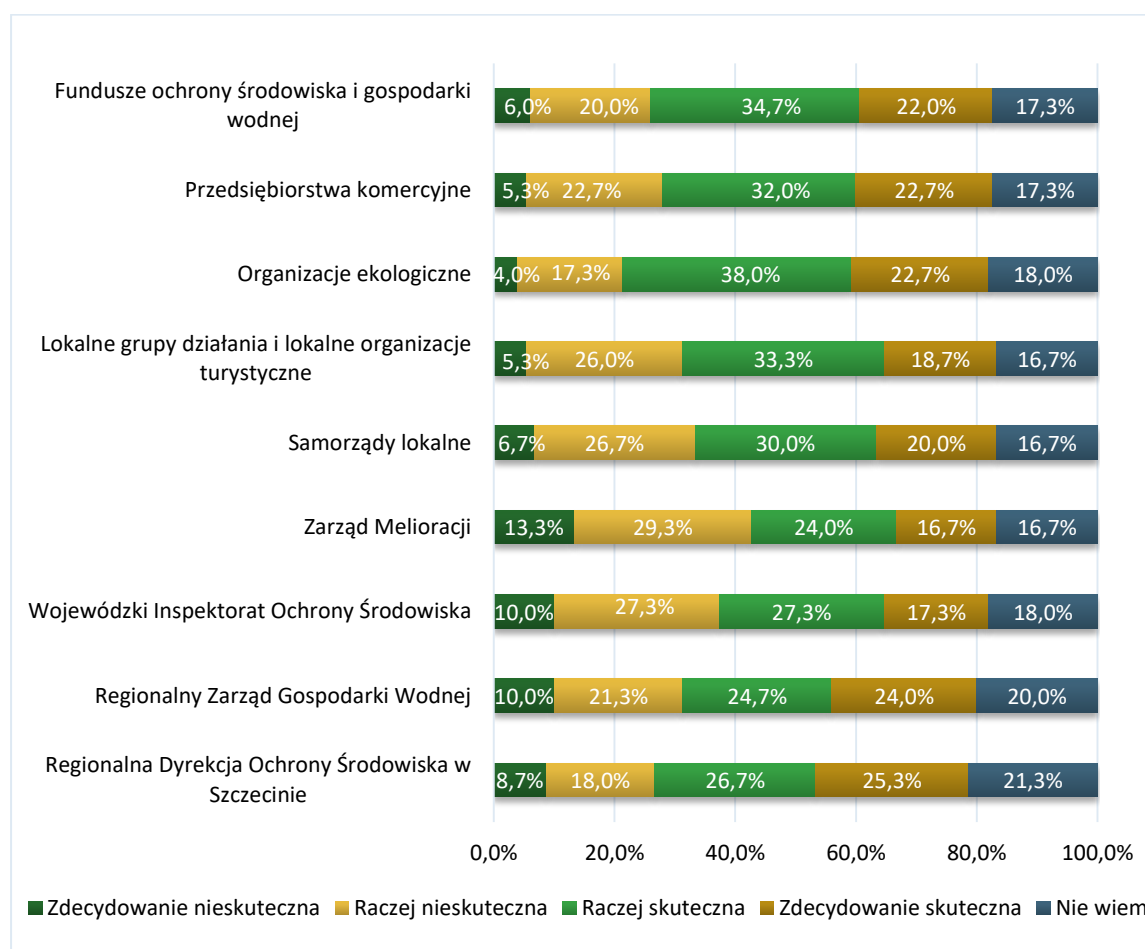
Wykres 19 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poszczególne działania są skutecznym sposobem na zmniejszenie oddziaływania rolnictwa na wody rzeczne i gruntowe?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Mieszkańców zapytano o to, w jaki sposób działalność poszczególnych instytucji przyczynia się do ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach. Za najbardziej skuteczne uznano organizacje ekologiczne (łącznie 60,7% wskazań „raczej skuteczne” i „zdecydowanie skuteczne”), Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej (łącznie 56,7% wskazań „raczej skuteczne” i „zdecydowanie skuteczne”), czyli instytucje, których głównym celem jest ochrona przyrody. W dalszej kolejności wskazywano na komercyjne przedsiębiorstwa (łącznie 54,7% wskazań „raczej skuteczne” i „zdecydowanie skuteczne”) oraz lokalne grupy działania i lokalne organizacje (łącznie 52,0% wskazań „raczej skuteczne” i „zdecydowanie skuteczne”).

Wykres 20 W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność poniższych instytucji jest skuteczna w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach?

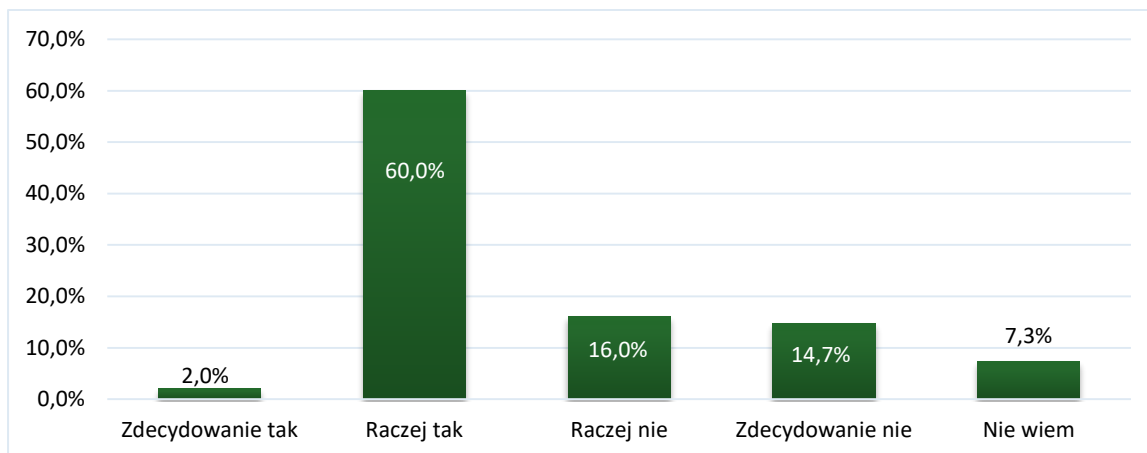


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Mimo braku wiedzy na temat ochrony przyrody i realizowanych w tym celu programów i projektów, aż 62,0% mieszkańców jest zainteresowanych uczestnictwem w działaniach mających na celu ochronę środowiska rzeczno-dolnego oraz dolin rzek w ich regionie (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym). Niespełna co trzeci badany (30,7%) nie wyraził chęci uczestnictwa w takich działaniach, zaś 7,3% osób nie ma na ten temat zdania.

Tak duży odsetek wskazań pozytywnych oznacza, iż konieczne jest nie tylko prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych, ale także angażowanie mieszkańców w działania ochronne. By jednak zainteresować ich tą formą wsparcia przyrody, należy posłużyć się atrakcyjną formą działań (

Wykres 21 Czy jest Pan/i zainteresowana uczestnictwem w działaniach (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym) mających na celu ochronę środowiska rzecznoego oraz dolin rzek w Pana/i regionie?



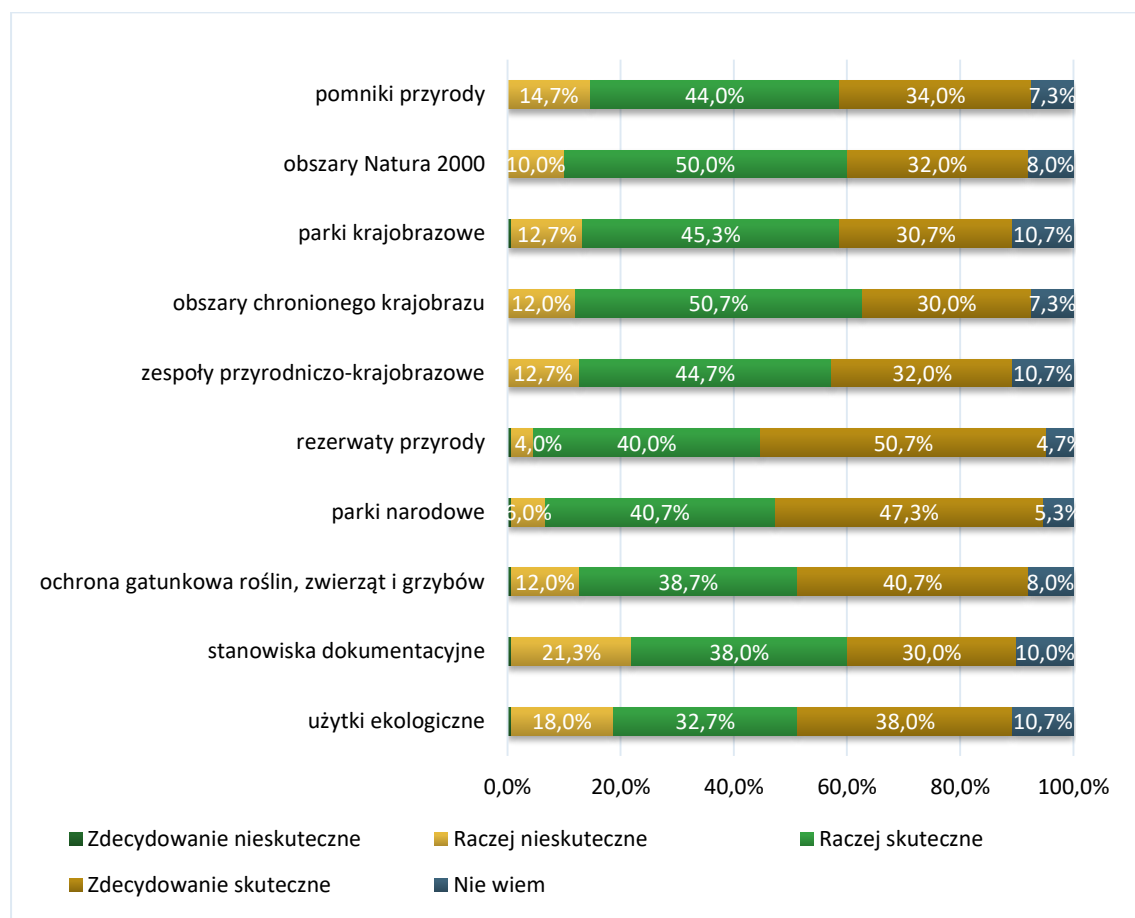
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Wszystkie z wymienionych niżej form prawnych ochrony przyrody zostały przez mieszkańców ocenione pozytywnie. Zdaniem turystów najbardziej efektywną formą prawną ochrony przyrody są:

- Rezerваты przyrody (50,7% wskazań „zdecydowanie skuteczne” i 40,0% wskazań „raczej skuteczne”);
- Parki narodowe (47,3% wskazań „zdecydowanie skuteczne” i 40,7% wskazań „raczej skuteczne”);
- Obszary chronionego krajobrazu (30,0% wskazań „zdecydowanie skuteczne” i 50,7% wskazań „raczej skuteczne”);
- Obszary Natura 2000 (32,0% wskazań „zdecydowanie skuteczne” i 50,0% wskazań „raczej skuteczne”).

Za najmniej skuteczne prawne formy ochrony przyrody uznano stanowiska dokumentacyjne (22,0% wskazań negatywnych) oraz użytki ekologiczne (18,7% wskazań negatywnych).

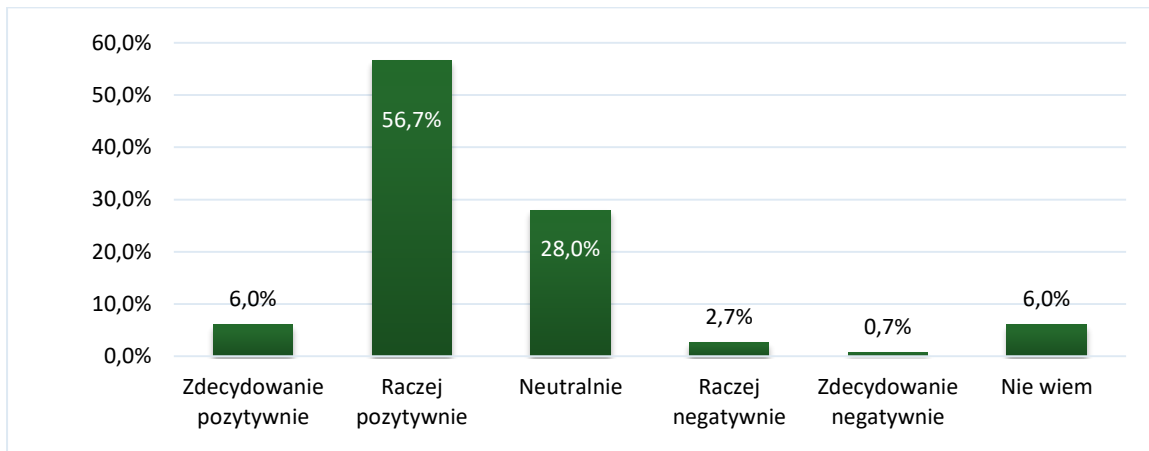
Wykres 22 W jakim stopniu poniższe formy prawne ochrony przyrody są Pana/i zdaniem efektywne?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Wpływ turystyki regionu na społeczność lokalną przez większość badanych został oceniony pozytywnie (62,7%). Częściej niż co piąty mieszkaniec (28,0%) ocenił ten wpływ jako neutralny. Zdania, że turystyka wpływa negatywnie na społeczność lokalną było jedynie 3,3% respondentów, zaś 6,0% nie miała na ten temat zdania. Wśród zalet turystyki mieszkańcy dostrzegają najczęściej dochody dla lokalnych przedsiębiorców oraz promocję regionu, rzadziej zaś zdają sobie sprawę z konsekwencji dużego ruchu turystycznego – zanieczyszczenia rzek i jej okolic odpadami oraz degradacji środowiska.

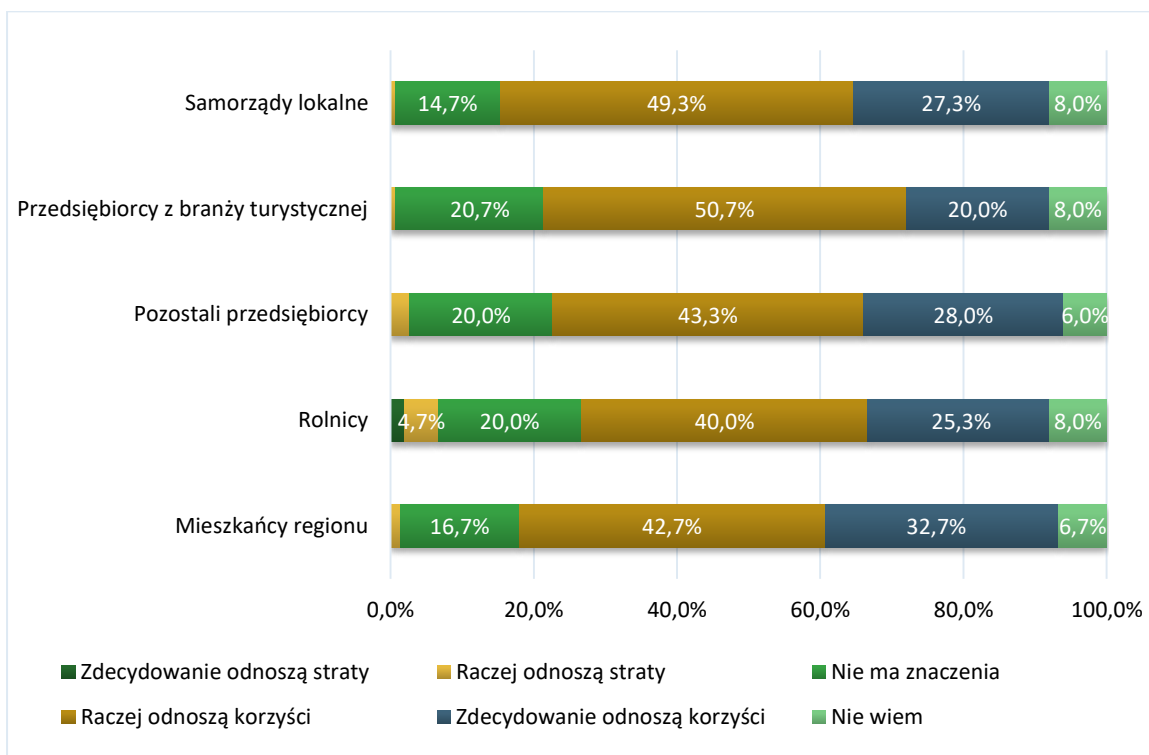
Wykres 23 Jak ocenia Pan/i wpływ turystyki regionu na społeczność lokalną?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Mieszkańcy zostali poproszeni o ocenę stopnia, w jakim poszczególne grupy korzystają z ruchu turystycznego w regionie. Najwyższy odsetek badanych wskazał, że największe korzyści z ruchu turystycznego czerpią samorządy lokalne (76,7%) oraz mieszkańcy regionu (75,3%). Wśród grup, które relatywnie najczęściej odnoszą straty wskazano rolników.

Wykres 24 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe grupy korzystają z ruchu turystycznego w regionie?

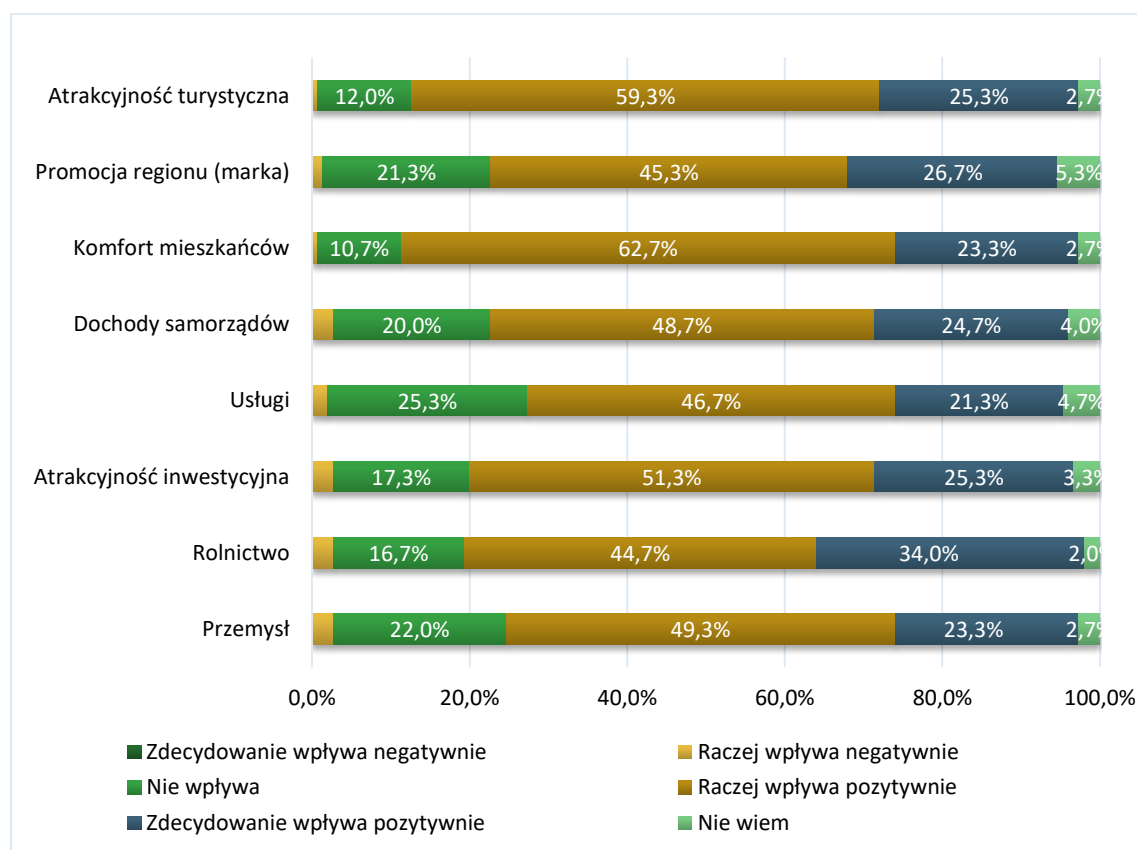


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Zdaniem mieszkańców, prawna forma ochrony przyrody wpływa pozytywnie na wszystkie wymienione aspekty życia społecznego, w tym głównie na:

- komfort mieszkańców (23,3% wskazań „zdecydowanie wpływa pozytywnie” i 62,7% wskazań „raczej wpływa pozytywnie”);
- atrakcyjność turystyczną (25,3% wskazań „zdecydowanie wpływa pozytywnie” i 59,3% wskazań „raczej wpływa pozytywnie”);
- atrakcyjność inwestycyjną (25,3% wskazań „zdecydowanie wpływa pozytywnie” i 51,3% wskazań „raczej wpływa pozytywnie”);
- rolnictwo (34,0% wskazań „zdecydowanie wpływa pozytywnie” i 44,7% wskazań „raczej wpływa pozytywnie”).

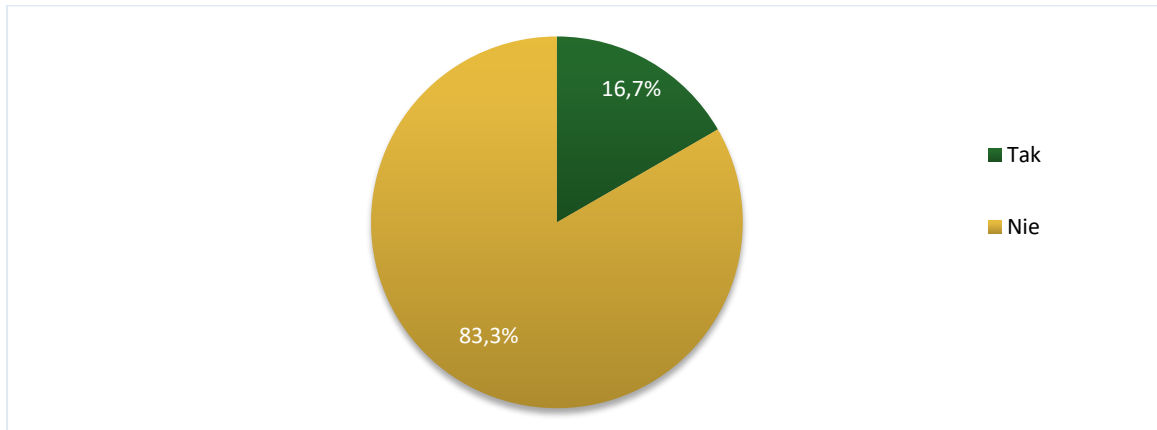
Wykres 25 W jakim stopniu Pana/i zdaniem prawna ochrona przyrody środowisk wodnych wpływa na następujące aspekty życia społecznego?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

83,3% badanych mieszkańców w momencie badania nie prowadziło działalności rolniczej.

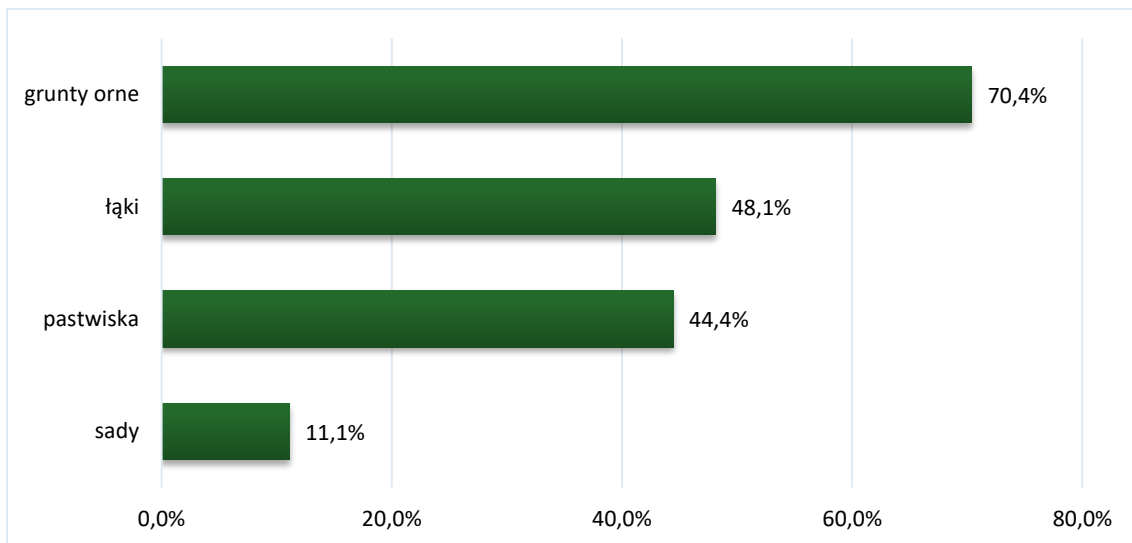
Wykres 26 Czy prowadzi Pan/i działalność rolniczą?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Osoby prowadzące działalność rolniczą posiadają głównie grunty orne (70,4%). Drugą najczęściej wskazywaną odpowiedzią były łąki (48,1%), trzecią zaś pastwiska (44,4%).

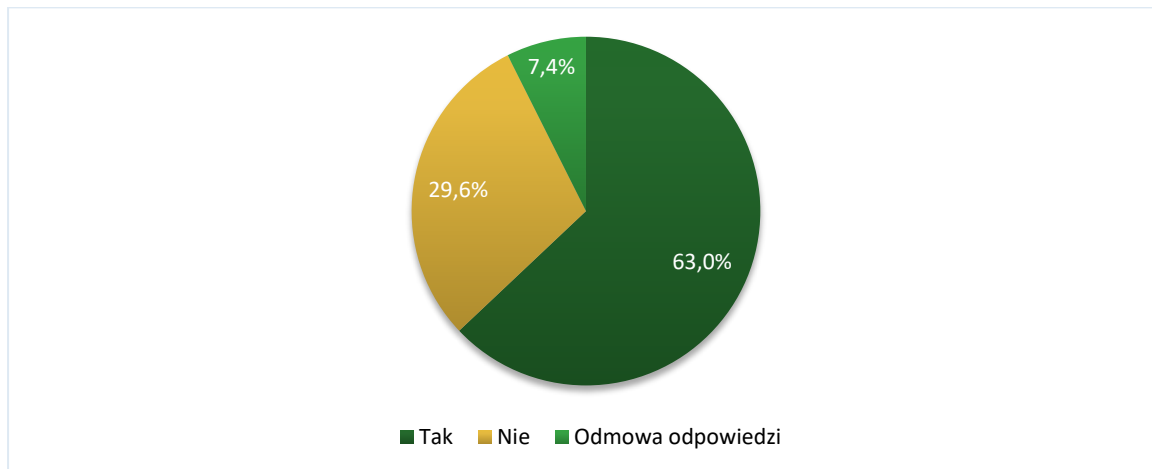
Wykres 27 Jakiego rodzaju grunty Pan/Pani posiada?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=27.

Aż 63,0% badanych stosuje w swoim gospodarstwie nawozy naturalne.

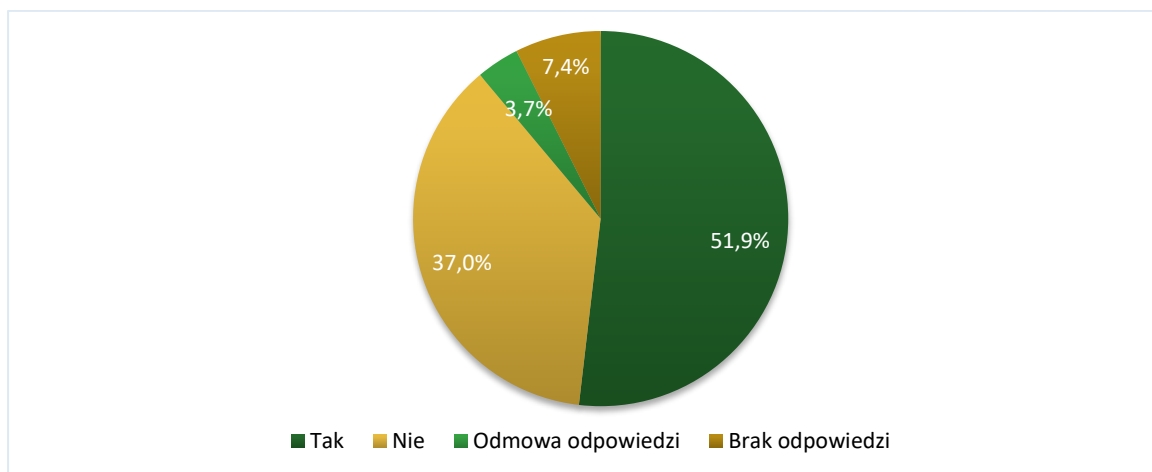
Wykres 28 Czy w swoim gospodarstwie stosuje Pan/i nawozy naturalne?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=27.

Nawozy sztuczne stosowane są przez połowę mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą (51,9%).

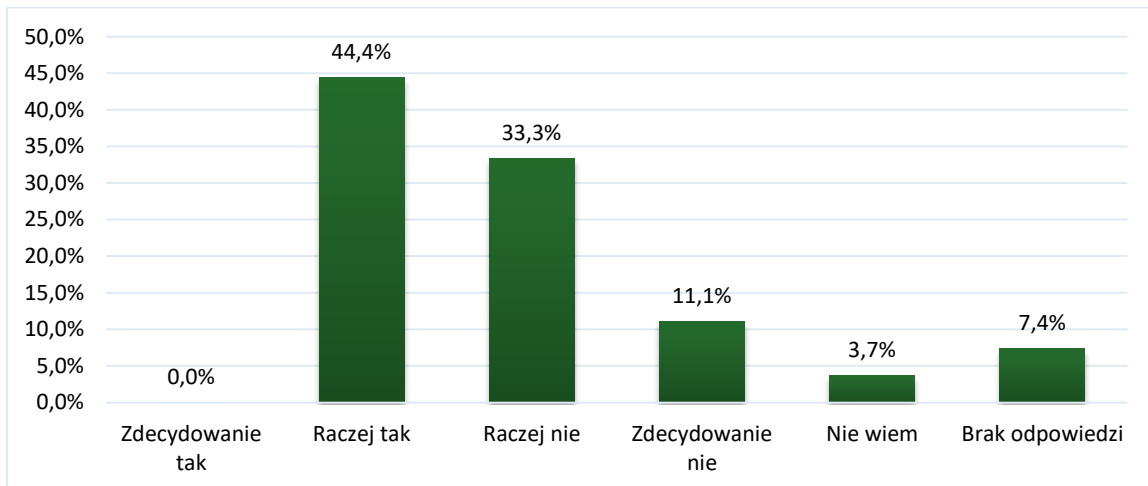
Wykres 29 Czy w swoim gospodarstwie stosuje Pan/i nawozy sztuczne?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=27.

Niespełna połowa osób prowadzących działalność gospodarczą (44,4%) wskazała, że nawozy sztuczne raczej powodują zanieczyszczenie wód powierzchniowych. Taki sam odsetek respondentów był przeciwnego zdania. 3,7% badanych nie miało na ten temat zdania. Taki odsetek odpowiedzi wskazuje, iż mieszkańcy nie posiadają wiedzy na temat wpływu nawozów sztucznych na glebę oraz zanieczyszczenie wód powierzchniowych. Nawozy przedostają się do gleby i w ten sposób zanieczyszczają zarówno glebę jak i wody, gdzie przedostają się wraz z deszczem.

Wykres 30 Czy Pana/i zdaniem stosowanie nawozów może powodować zanieczyszczenie wód powierzchniowych?

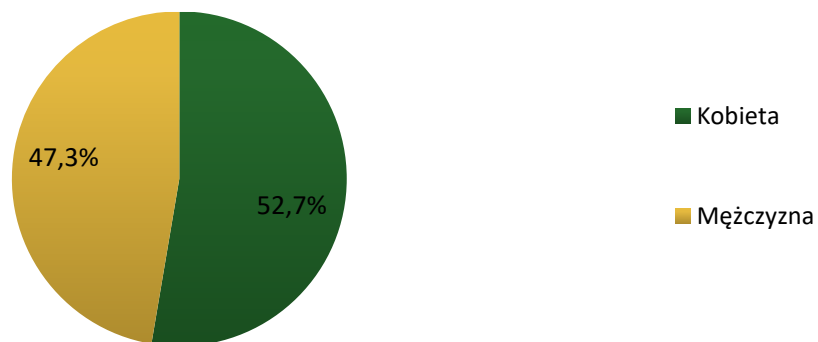


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=27.

METRYCZKA

Kobiety stanowiły 52,7% badanych, zaś mężczyźni 47,3%.

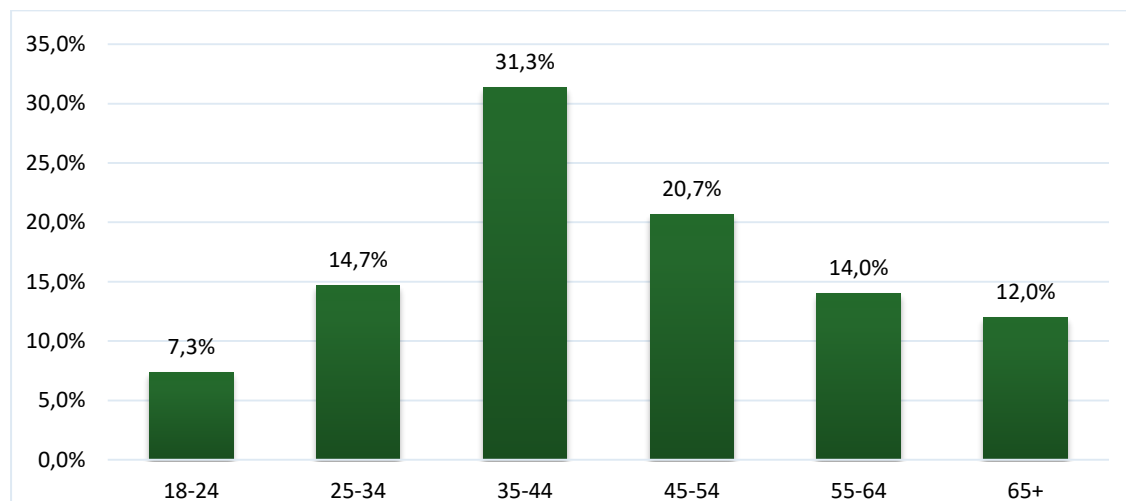
Wykres 31 Płeć respondentów



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Połowa badanych mieszkańców miała od 35 do 54 lat (52,0%). 22,0% stanowili młodszy ankietowani (18-34 lata), zaś 26,0% osoby w wieku 55 lat i więcej.

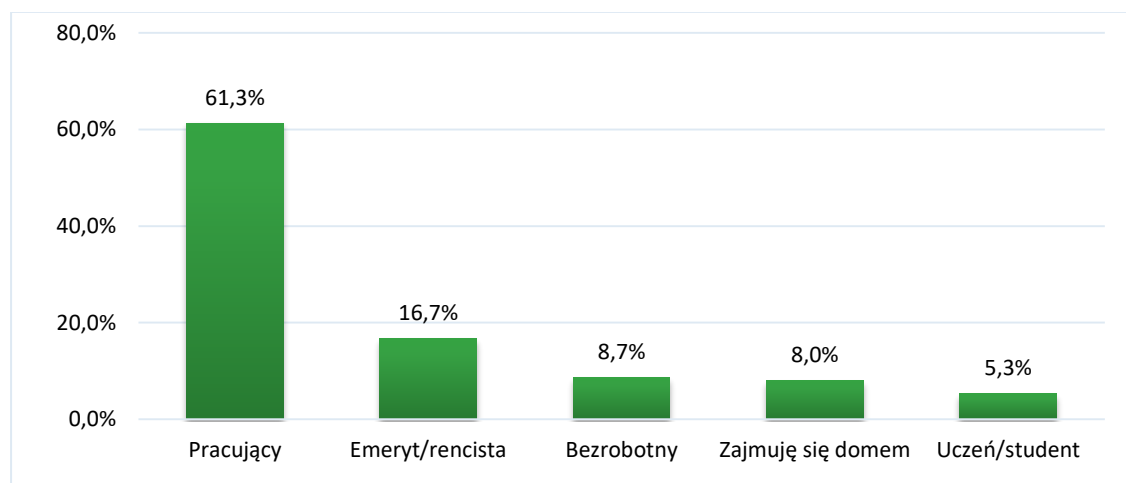
Wykres 32 Wiek respondentów



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Większość badanych mieszkańców stanowiły osoby pracujące (61,3%). 16,7% to emeryci lub renciści, zaś 8,7% osoby bezrobotne. Najmniej liczną grupę stanowili uczniowie i studenci (5,3%).

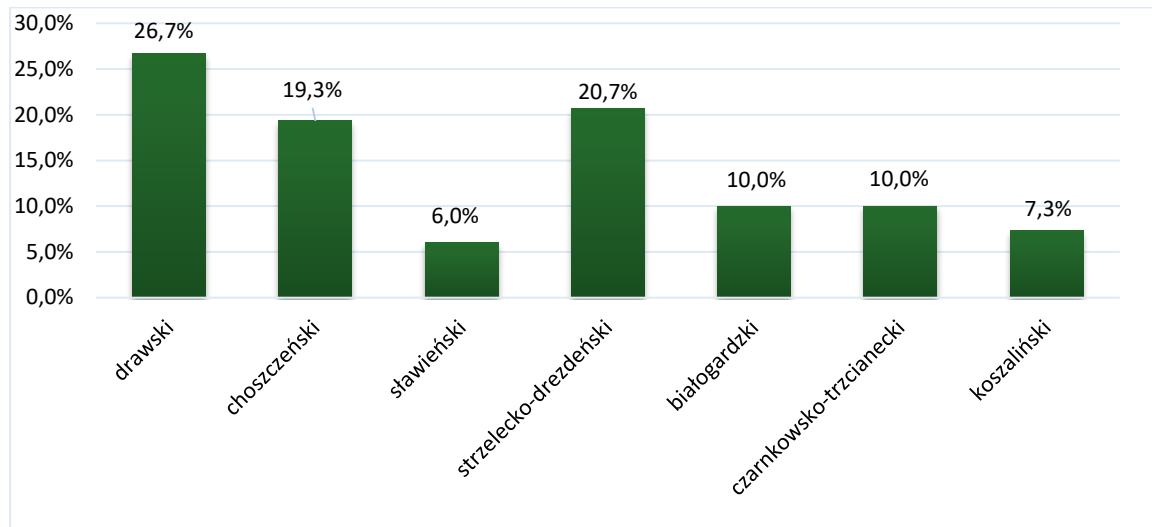
Wykres 33 Status zawodowy respondentów.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150.

Osoby biorące udział w badaniu zamieszkiwały najczęściej powiat drawski (26,7%), strzelecko-drezdeński (20,7%) oraz choszczeński (19,0%), zaś najrzadziej powiat sławieński (6,0%) oraz koszaliński (7,3%).

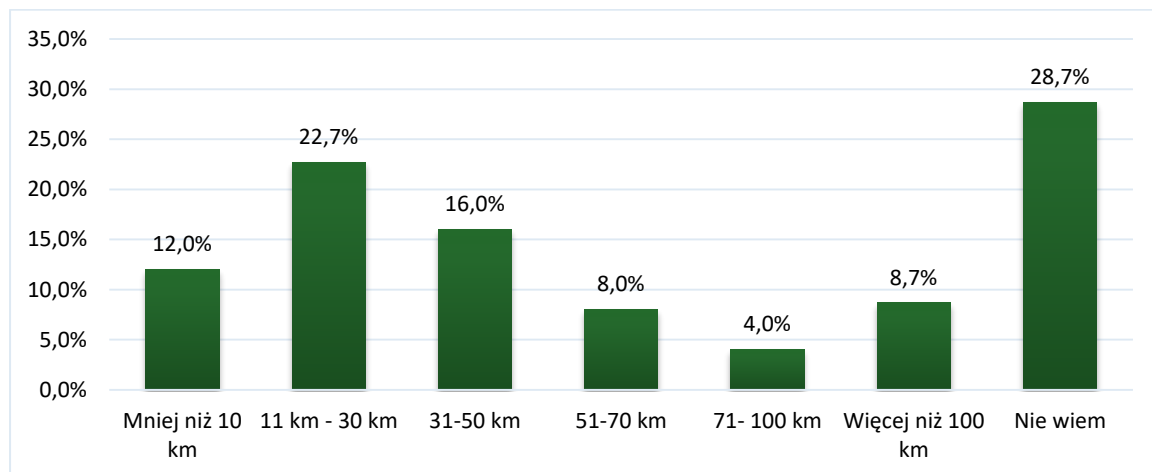
Wykres 34 Miejsce zamieszkania



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150

Warto wskazać, że stosunkowo duży odsetek mieszkańców (28,7%) nie wie, w jakiej odległości od rzeki mieszka. W odległości mniejszej niż 10 km zamieszkuje 12,0% badanych, zaś od 11 do 30 km 22,7% osób. W odległości większej niż 100 km od najbliższej rzeki zamieszkuje 8,7% respondentów.

Wykres 35 Odległość od najbliższej rzeki



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=150

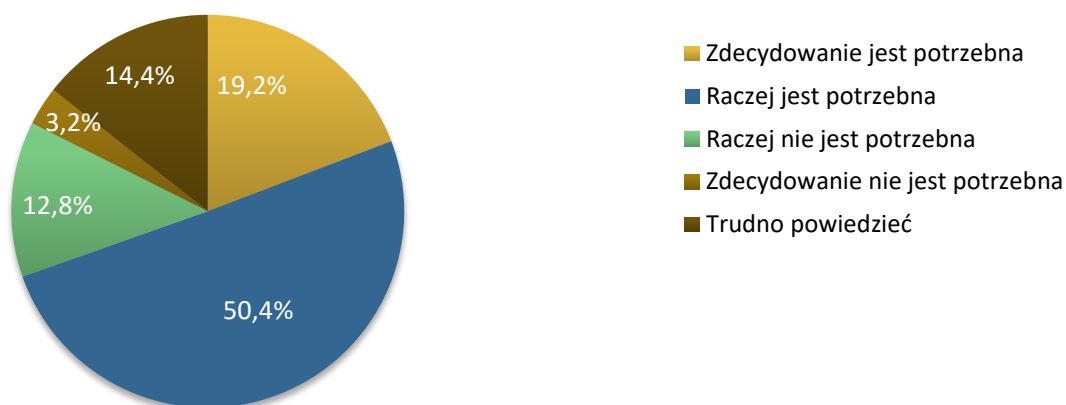
3.3 Badania z turystami

W ramach V etapu badań reaktywnych przeprowadzono ankiety z 125 odwiedzającymi obszar projektu turystami, w szczególności kajakarzami i wędkarzami korzystającymi z uroków rzek: Drawa, Korytnica, Grabowa oraz rzeki Radew. Badania dotyczyły znajomości projektu, świadomości ekologicznej oraz własnych zachowań i przekonań związanych z przyrodą i turystyką.

Analiza

Większość badanych turystów (69,6%) stwierdziła, że ochrona środowiska rzeczno jest potrzebna. Aż 16,0% badanych wskazało, że ochrona ta nie jest potrzebna, gdyż środowisko rzeczne znajduje się w dobrym stanie. Kolejne 14,4% respondentów stwierdziło, że nie ma na ten temat zdania.

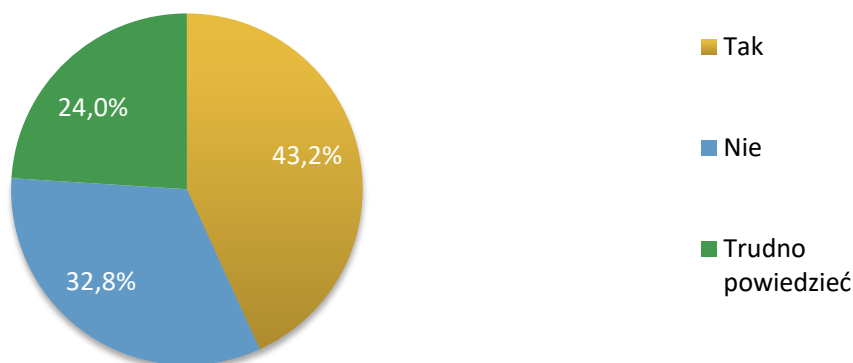
Wykres 36 Zdanie respondentów na temat ochrony środowiska rzeczno.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Mniej niż połowa badanych turystów (43,2%) zna sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”. Niespełna co trzeci badany (32,8%), mimo iż wie, czym jest Program „Natura 2000”, nie zna sieci obszarów podlegających tej formie ochrony przyrody. 24,0% osób miało problem z odpowiedzią na to pytanie.

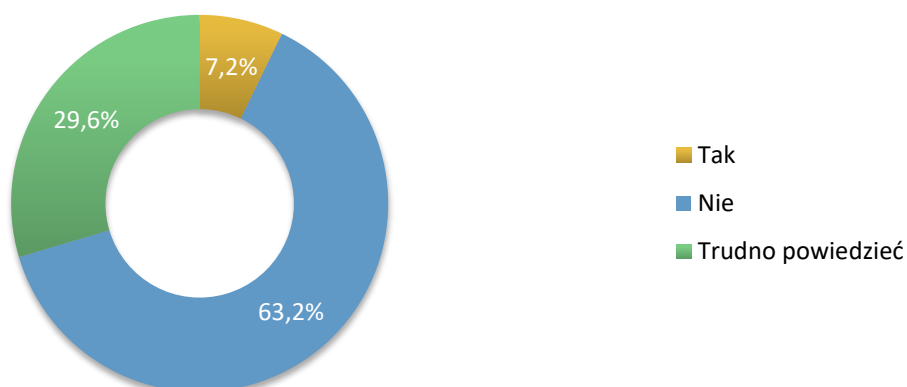
Wykres 37 Znajomość sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Znacznie mniejszy odsetek turystów (7,2%) słyszał o projekcie pt. „Czynna ochrona siedlisk włośniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”. 63,2% osób wskazało, że nigdy o takim projekcie nie słyszało, zaś 29,6% osób nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie. Tak duży odsetek osób, które nie słyszały o projekcie wynika głównie z faktu, iż zamieszkują one tereny oddalone od miejsca realizacji projektu.

Wykres 38 Znajomość realizowanego w ramach Programu „Natura 2000” projektu pt. „Czynna ochrona siedlisk włośniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

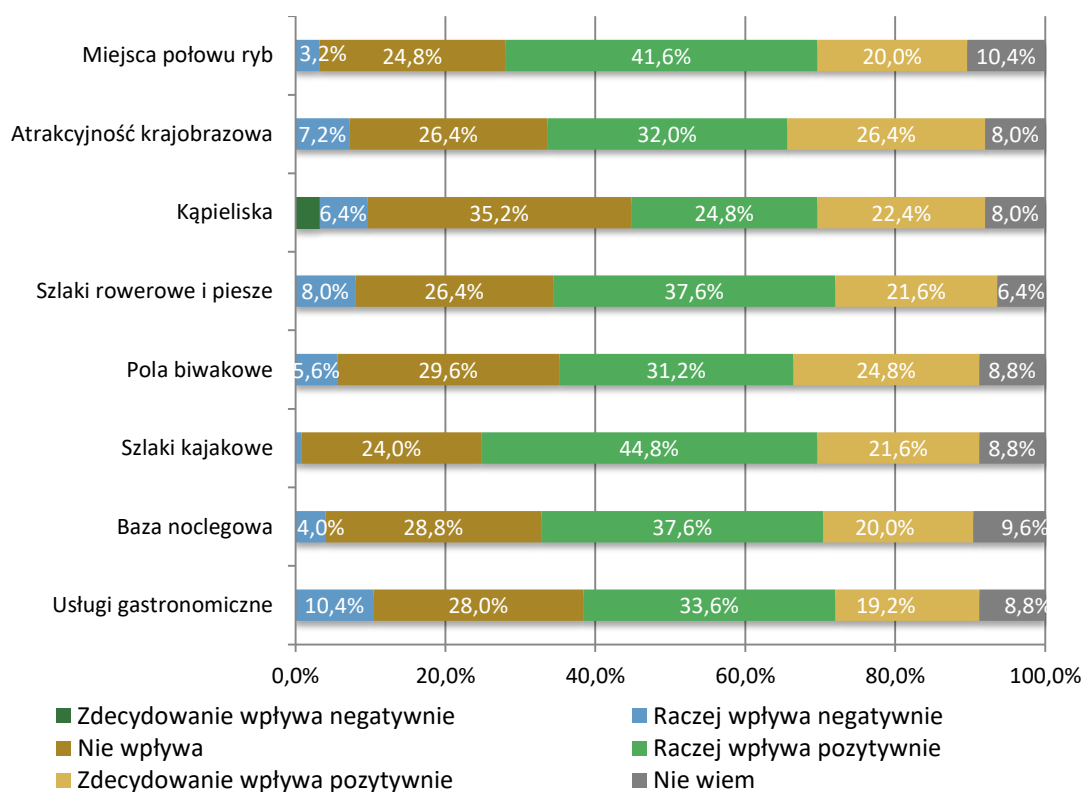
Zdaniem respondentów, wpływ ochrony przyrody w obrębie rzek i dolin na poszczególne elementy infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej jest raczej pozytywny. Najlepiej oceniany jest wpływ ochrony przyrody na szlaki kajakowe (21,6% odpowiedzi „zdecydowanie pozytywnie” i 44,8%, odpowiedzi „raczej pozytywnie”), miejsca połowu ryb (20,0% odpowiedzi „zdecydowanie

pozytywnie” i 41,6%, odpowiedzi „raczej pozytywnie”), a także na szlaki piesze i rowerowe (21,6% odpowiedzi „zdecydowanie pozytywnie” i 37,4%, odpowiedzi „raczej pozytywnie”). Turyści dostrzegają, że dzięki ochronie przyrody miejsca te są czystsze, rzeki udrożnione, a liczba ryb w rzekach wzrasta.

Stosunkowo nieliczny odsetek turystów wskazał, że ochrona przyrody w obrębie rzek i dolin rzecznych ma negatywny wpływ na usługi gastronomiczne (10,4%), kąpieliska (9,6%), atrakcyjność krajobrazową (7,2%) oraz wskazane już wyżej szlaki piesze i rowerowe (8,0%).

W zależności od typu infrastruktury od 24% do 35% badanych stwierdziło, że ochrona przyrody rzek i dolin rzecznych w żaden sposób nie wpływa na infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną.

Wykres 39 Zdanie na temat wpływu ochrony przyrody w obrębie rzek i dolin rzecznych na poszczególne elementy infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej



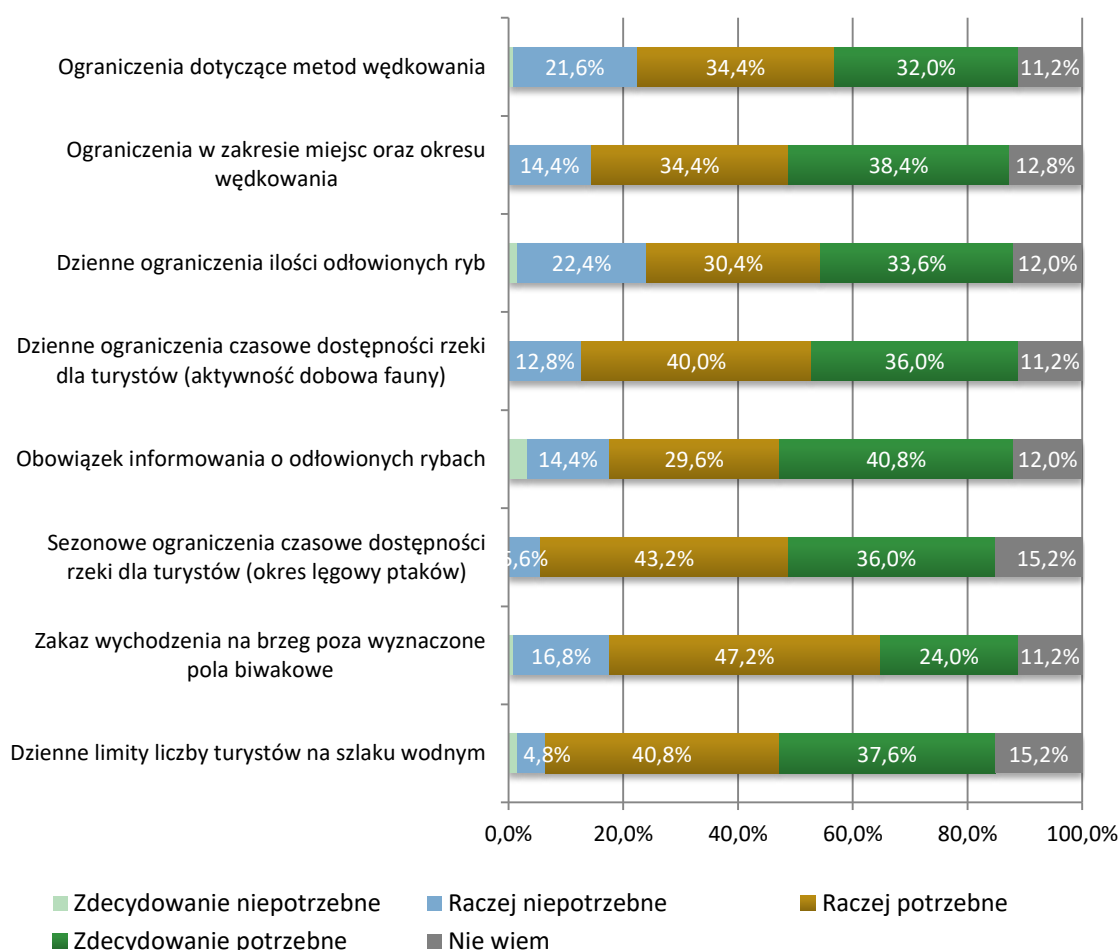
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

W związku z koniecznością dbania o przyrodę, turystów poproszono o określenie stopnia potrzeby wprowadzenia wybranych form ochrony przyrody. Zdecydowana większość turystów wskazała, że wszystkie wymienione na wykresie formy są ważne i potrzebne. Za najbardziej potrzebne działania uznano jednak wprowadzenie dziennych limitów liczby turystów na szlaku wodnym (78,4%) oraz

sezonowe ograniczenia czasowe dostępności rzeki dla turystów (okres lęgowy ptaków) – 79,2%. Często wskazywano także na wprowadzenie dziennych ograniczeń czasowych dostępności rzeki dla turystów (aktywność dobową fauny) – 76,0%.

Najwięcej wskazań negatywnych miały działania związane z połowem ryb - dzienne ograniczenia ilości odłowionych ryb (24,0%), ograniczenia dotyczące metod wędkowania (22,4%) oraz obowiązek informowania o odłowionych rybach (17,6%), co może wskazywać na fakt, iż większość badanych turystów stanowili wędkarze (łatwiej zaakceptować ograniczenia niezwiązane bezpośrednio z działaniami badanych osób).

Wykres 40 Określenie stopnia potrzeby wprowadzenia następujących form ochrony przyrody rzek i dolin rzek

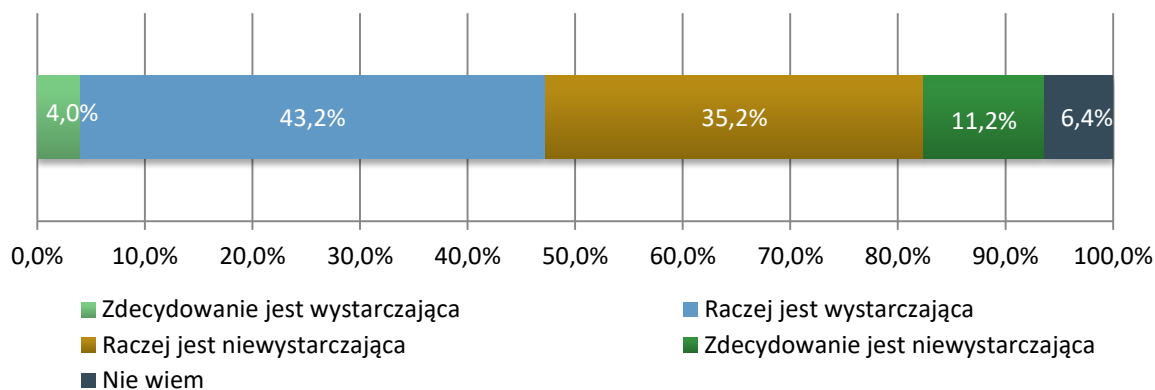


Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Niespełna połowa badanych (47,2%) stwierdziła, że zakres dostępnych dla turystów informacji o ochronie przyrody i środowiska rzek jest wystarczający i nie jest potrzebna ich intensyfikacja. Nieco mniejszy odsetek badanych (46,4%) stwierdził, że zakres ten jest wciąż niewystarczający i

potrzebne jest zwiększenie liczby kampanii informacyjnych w tym zakresie. 6,4% respondentów nie miał na ten temat zdania.

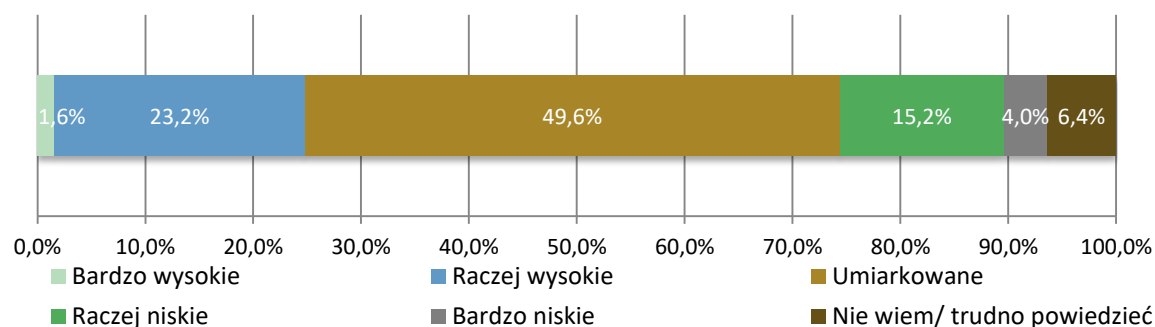
Wykres 41 Zdanie respondentów na temat zakresu dostępnych dla turystów informacji o ochronie przyrody i środowiska rzek.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Połowa badanych turystów (49,6%) stwierdziła, że natężenie ruchu turystycznego w regionie, w którym aktualnie przebywali, było umiarkowane. Za wysokie natężenie ruchu uznał co czwarty respondent (24,8%), zaś za niskie niespełna co piąty (19,2%). 6,4% osób nie miało na ten temat zdania.

Wykres 42 Ocena natężenia ruchu turystycznego w regionie, w którym aktualnie przebywają respondenci.



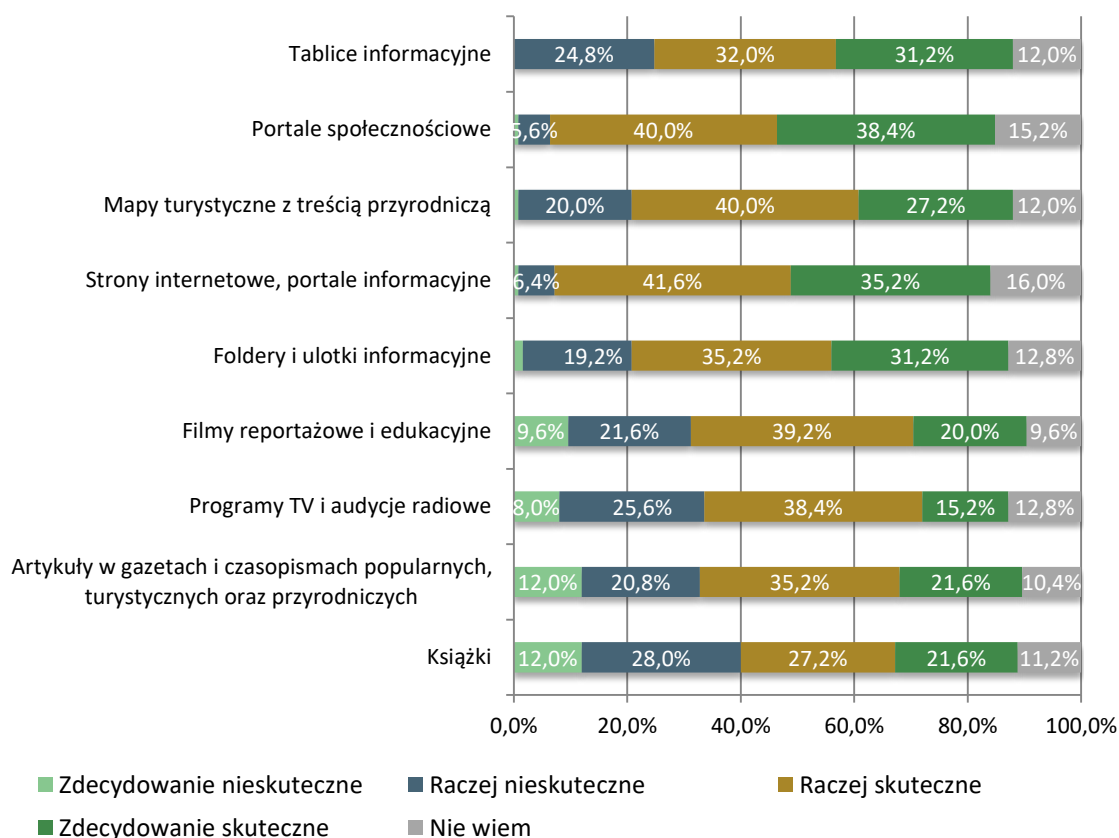
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Za najbardziej skuteczną formę informowania turystów na temat przyrody i środowiska odwiedzanego regionu badani uznali źródła wykorzystujące nowoczesne technologie, tj. portale społecznościowe (38,4% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” oraz 40,0% odpowiedzi „raczej skuteczne”) oraz strony internetowe i portale informacyjne (35,2% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” oraz 41,6% odpowiedzi „raczej skuteczne”). To właśnie tam większość turystów

poszukuje informacji na temat wyjazdu czy ciekawych miejsc do odwiedzenia. W dalszej kolejności turyści wskazywali na foldery i ulotki informacyjne (31,2% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” oraz 35,2% odpowiedzi „raczej skuteczne”).

Najmniej skuteczną formą informowania, według badanych, są książki (12,0% odpowiedzi „zdecydowanie nieskuteczne” oraz 28,0% odpowiedzi „raczej nieskuteczne”), programy TV i audycje radiowe (8,0% odpowiedzi „zdecydowanie nieskuteczne” oraz 25,6% odpowiedzi „raczej nieskuteczne”) oraz filmy reportażowe i edukacyjne (9,6% odpowiedzi „zdecydowanie nieskuteczne” oraz 21,6% odpowiedzi „raczej nieskuteczne”). Takie odpowiedzi wskazują, że turyści odchodzą od tradycyjnych form przekazu, takich jak książki czy długie filmy i programy, wolą treści dostępne, wyselekcjonowane i dostosowane do swoich potrzeb, które są możliwe do zdobycia a pomocą Internetu.

Wykres 43 Ocena stopnia efektywności poszczególnych form informowania turystów na temat przyrody i środowiska odwiedzanego regionu.

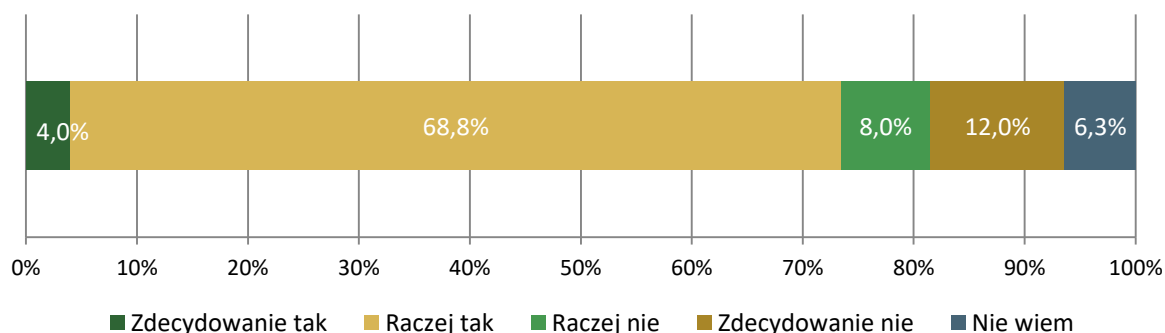


Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Większość badanych (72,8%) uważało, że kampanie informacyjne, kolportaż materiałów edukacyjnych i podobnego rodzaju działania mogą wspierać zaangażowanie turystów w ochronę przyrody i egzekwowanie obowiązujących przepisów. Tak duży odsetek odpowiedzi wskazuje na fakt, iż warto kontynuować działania edukacyjno-informacyjne nie tylko wśród lokalnej społeczności, ale także turystów, co przyniesie korzyści nie tylko dla omawianego obszaru, ale także innych terenów odwiedzanych przez odbiorców.

Co piąty respondent stwierdził, że takie kampanie nie są skuteczne i nie zwiększają zaangażowania turystów w ochronę przyrody. 6,3% osób nie miało na ten temat zdania.

Wykres 44 Zdanie badanych na temat tego, czy kampanie informacyjne, kolportaż materiałów edukacyjnych i podobnego rodzaju działania mogą wspierać zaangażowanie turystów w ochronę przyrody i egzekwowanie obowiązujących przepisów.

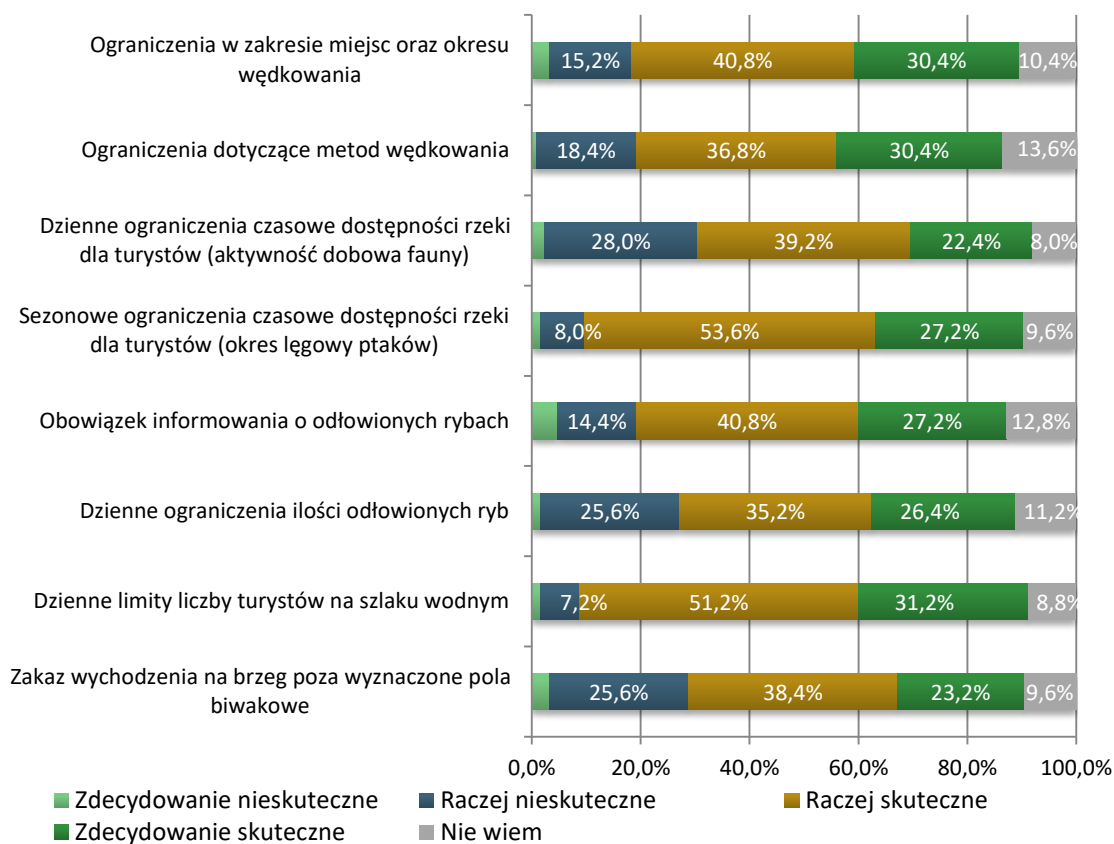


Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Badani zostali zapytani także o skuteczność wprowadzenia poszczególnych form ochrony przyrody rzek i dolin rzek. Największą skutecznością cechuje się wprowadzanie dziennych limitów liczby turystów na szlaku wodnym (31,2% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” oraz 51,2% odpowiedzi „raczej skuteczne”) oraz sezonowe ograniczenia czasowe dostępności rzeki dla turystów z uwagi na okres lęgowy ptaków (27,2% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” oraz 53,6% odpowiedzi „raczej skuteczne”), co wiąże się z ograniczeniem liczby kajakarzy poruszających się po omawianych rzekach.

Według turystów, najmniejszą skuteczność miałyby wprowadzenie dziennych ograniczeń czasowych dostępności rzeki dla turystów, co związane byłoby z aktywnością dobową fauny (łącznie 30,4% wskazań), zakazu wychodzenia na brzeg poza wyznaczone pola biwakowe (łącznie 28,8% wskazań) oraz dziennego ograniczenia ilości odławianych ryb (łącznie 27,2% wskazań).

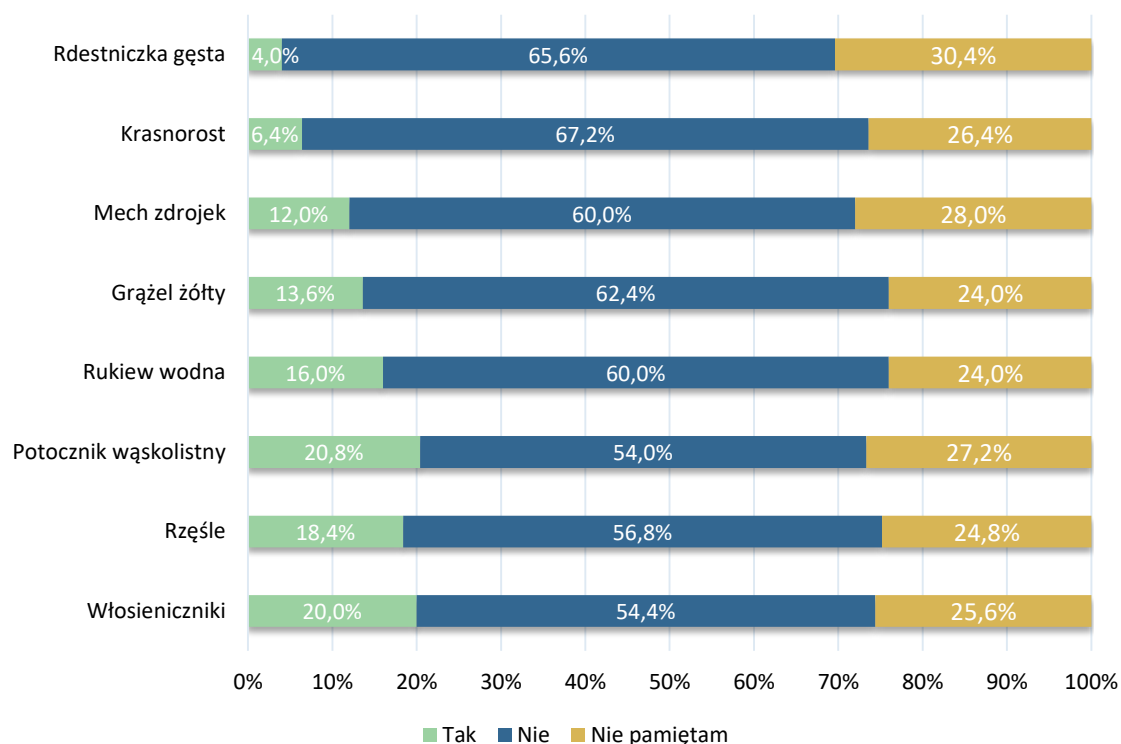
Wykres 45 Zdanie respondentów na temat stopnia skuteczności wprowadzenia poszczególnych form ochrony przyrody rzek i dolin rzek.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Turyści wskazali także na swoją znajomość roślin będących podstawą ekosystemu rzek włosienicznikowych. Rośliny te rozpoznawane są przez stosunkowo niewielki odsetek badanych. Najbardziej znanymi wśród respondentów roślinami są potocznik wąskolistny oraz włosienicznik – zna je odpowiednio 20,8% oraz 20,0% osób. Najmniej rozpoznawalnymi roślinami, podobnie jak w 2018 roku, były rdestniczka gęsta (4,0%) oraz krasnorost (6,4% odpowiedzi negatywnych).

Wykres 46 Znajomość poniższych roślin rzecznych będących podstawą ekosystemu rzek włosienicznikowych.

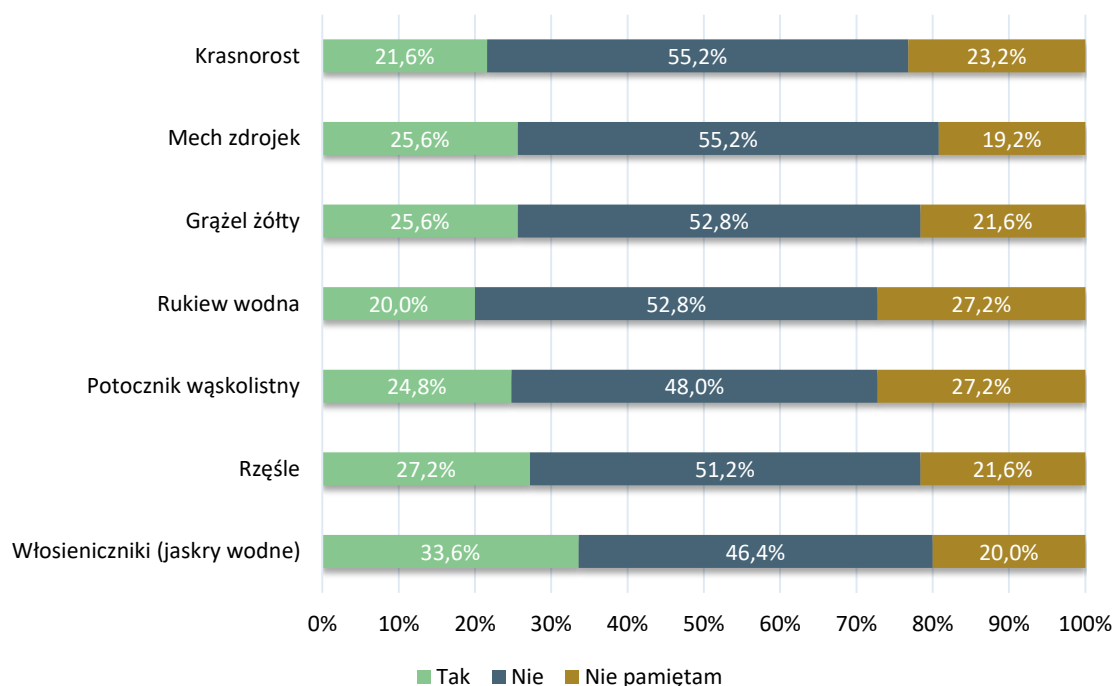


Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Oprócz pytania o znajomość, turystów zapytano także o to, czy kiedykolwiek widzieli dane rośliny w ich naturalnym środowisku. Odsetek odpowiedzi pozytywnych wskazuje, iż turyści niejednokrotnie widzieli omawiane rośliny, nie wiedzieli jednak, jak się nazywają.

Najczęściej widywanymi roślinami były włosieniczniki (33,6%), rzęśle (27,2%), grąźel żółty (25,6%) oraz mech zdrojek (25,6%). Najrzadziej widywaną rośliną spośród wymienionych była rukiew wodna (widziało go 20,0% osób).

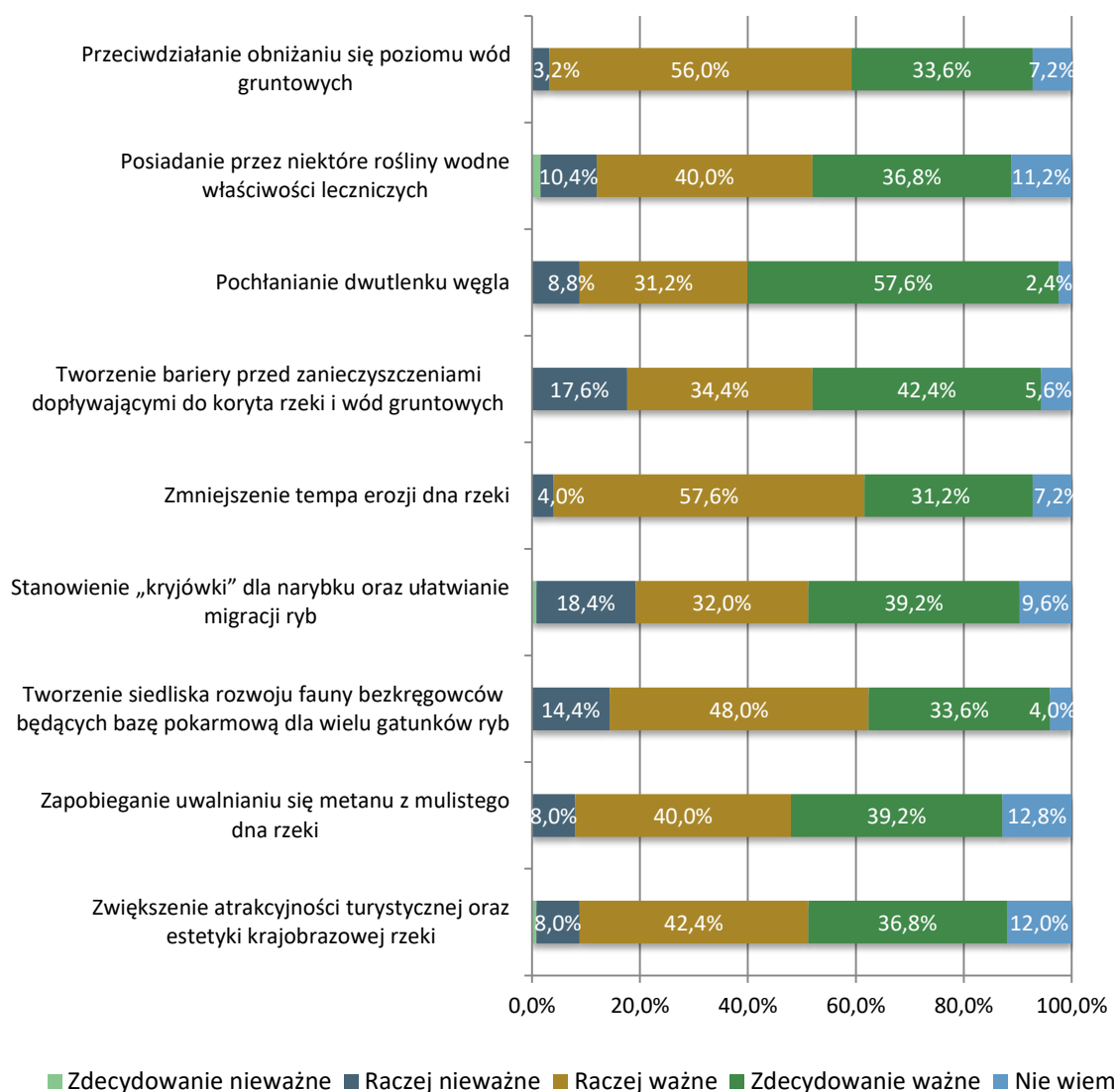
Wykres 47 Znajomość roślin w ich naturalnym środowisku.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań $n=125$.

Turyści zostali poproszeni o określenie stopnia istotności poszczególnych funkcji roślinności rzek włosienicznikowych. Wśród najważniejszych funkcji roślinności rzek włosienicznikowych, badani wymieniali tworzenie siedliska rozwoju fauny bezkręgowców będących bazą pokarmową dla wielu gatunków ryb (81,6%), zmniejszenie tempa erozji dna rzeki (88,8%) oraz przeciwdziałanie obniżaniu się poziomu wód (89,6%). Za najmniej ważne funkcje uznano stanowienie „kryjówek” dla narybku i ułatwianie migracji ryb (19,2% wskazań negatywnych) oraz tworzenie bariery przed zanieczyszczeniami dopływającymi do koryta rzeki i wód gruntowych (17,6% wskazań negatywnych).

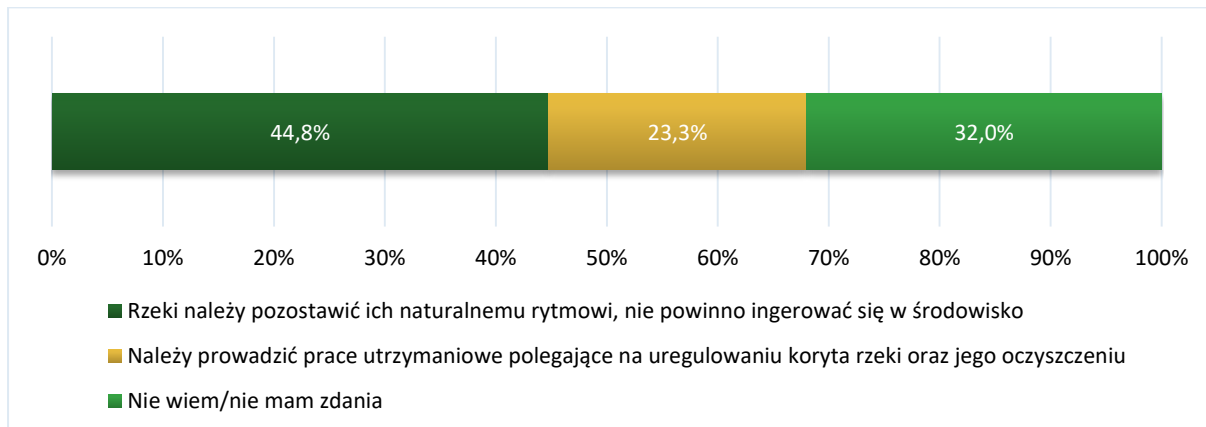
Wykres 48 Określenie stopnia istotności poszczególnych funkcji roślinności rzek włosienicznikowych, pełniących funkcje ekosystemowe.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Mniej niż połowa badanych turystów (44,8%) stwierdziła, że nie powinno się ingerować w środowisko, a rzeki należy zostawić ich naturalnemu rytmowi. Niespełna co czwarty turysta (23,3%) wskazał natomiast, że należy prowadzić prace utrzymaniowe polegające na uregulowaniu koryta rzeki oraz jego oczyszczeniu, dzięki czemu stan środowiska naturalnego ulegnie poprawie. Aż 32,0% respondentów nie miało na ten temat zdania, gdyż nie zna się na temacie ochrony środowiska.

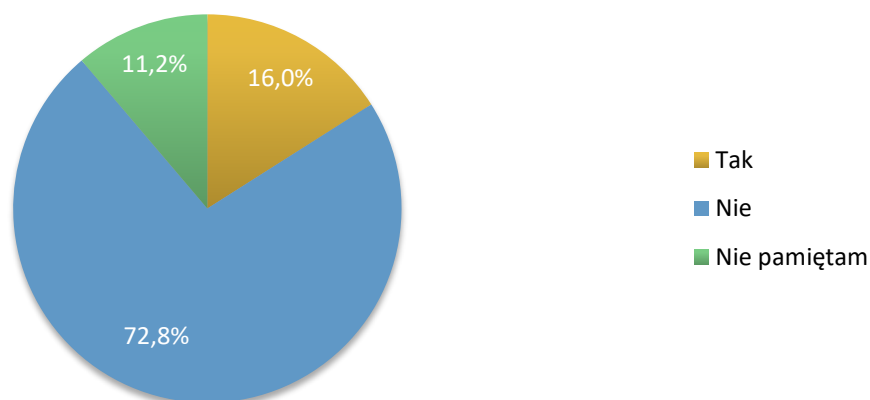
Wykres 49 Określenie sposobu, w jaki powinna być prowadzona gospodarka rzeczna.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Wpływ na tak duży odsetek badanych wskazujących na konieczność pozostawienia rzek ich naturalnemu biegowi może mieć fakt, iż jedynie 16,0% respondentów słyszało kiedykolwiek o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zaporami na rzekach). Aż 72,8% nigdy o takim problemie nie słyszało, zaś 11,2% nie miało na ten temat zdania. Wskazuje to na fakt, iż temat migracji ryb (oraz ewentualnych trudności z tym związanych) wciąż jest bardzo mało znany wśród osób niezwiązanych z ochroną przyrody.

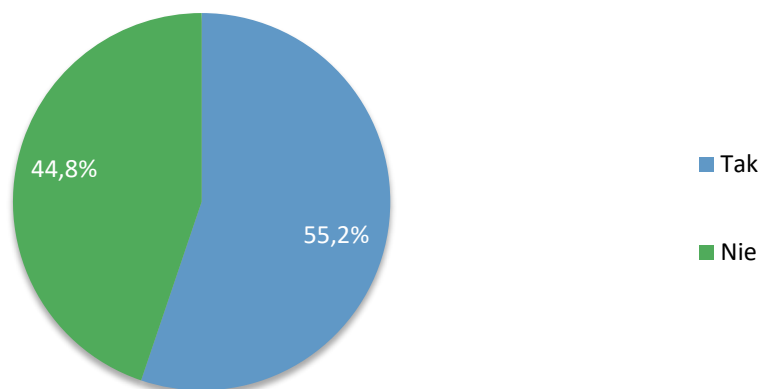
Wykres 50 Pytanie czy respondenci słyszeli kiedykolwiek o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zapory).



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Ponad połowa badanych turystów (55,2%) wyraziła zainteresowanie szlakami wodnymi w zakresie spływów kajakowych, zaś pozostałe 44,8% nie było tym zainteresowanych.

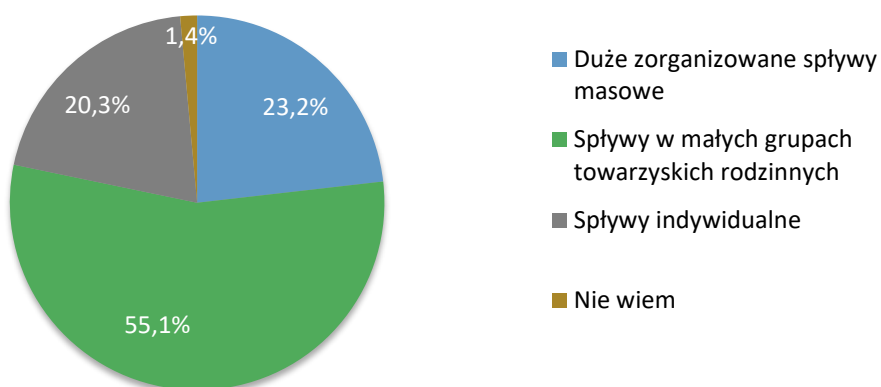
Wykres 51 Zainteresowanie turystów szlakami wodnymi w zakresie spływów kajakowych.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Osoby zainteresowane szlakami wodnymi w zakresie spływów kajakowych zostały zapytane o najbardziej atrakcyjne formy spływu. Najbardziej atrakcyjną formą spływu kajakowego jest zdaniem większości turystów (55,1%) spływ w małych grupach towarzyskich i rodzinnych. Co piąty badany (20,3%) preferuje spływy indywidualne, zaś nieco większy odsetek respondentów (23,2%) duże, zorganizowane spływy kajakowe, z przewodnikiem lub kierownikiem grupy, który taki spływ koordynuje.

Wykres 52 Najbardziej atrakcyjne formy spływu kajakowego według badanych.

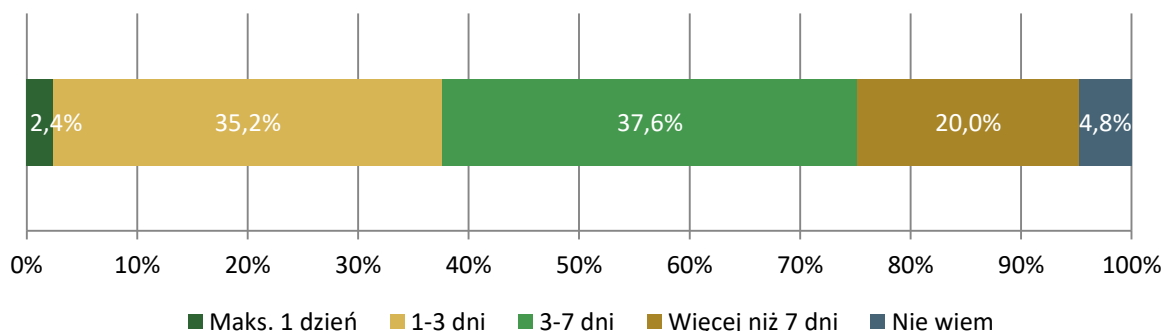


Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=69.

Wśród badanych turystów przeważały osoby, które decydują się na kilkudniowe spływy. Osoby, które preferują wpływy jednodniowe, bez noclegu, stanowiły jedynie 2,4% ogółu badanych. 35,2% turystów decyduje się najczęściej na spływy trwające do 3 dni, zaś 37,6% na spływy trwające od trzech dni do tygodnia. Co piąty badany turysta wskazał, że preferuje jeszcze dłuższe spływy, zaś 4,8% nie potrafiło odpowiedzieć jednoznacznie na to pytanie.

Tak duży odsetek osób preferujących kilkudniowe spływy kajakowe wskazuje na konieczność zapewnienia bazy noclegowej (m.in. pola namiotowe), gastronomicznej (z suchym prowiantem i ciepłymi posiłkami) oraz małej infrastruktury (ławki i wiaty stanowiące miejsce odpoczynku). Powstawanie takich miejsc stanowiło jedno z zadań realizowanego projektu.

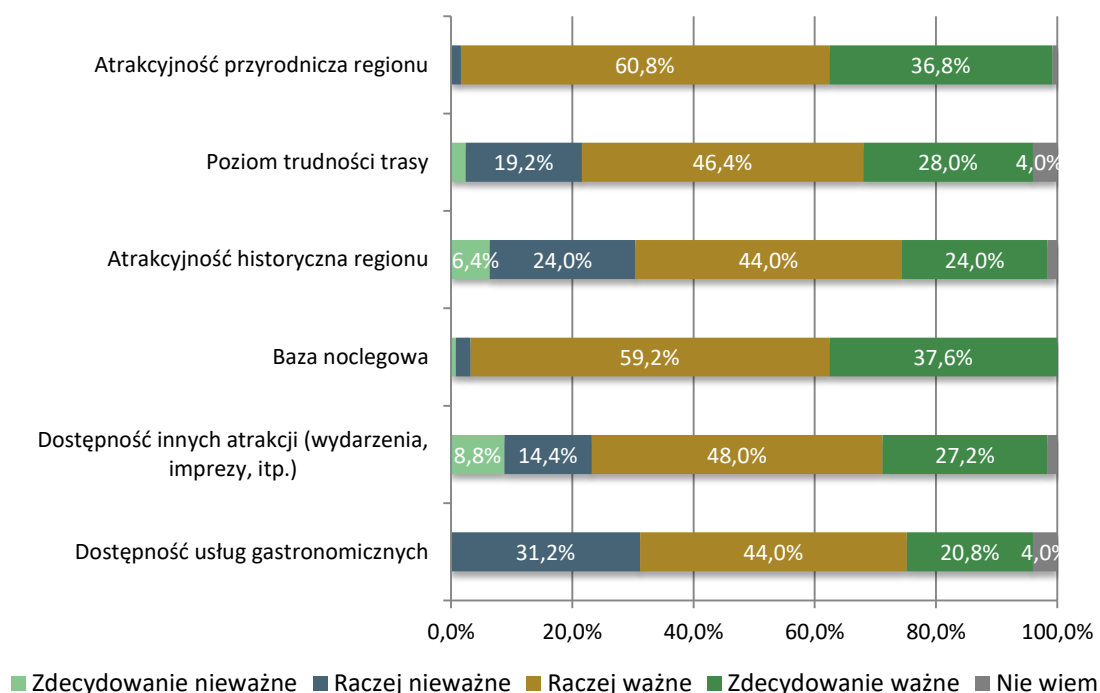
Wykres 53 Preferowana długość spływu kajakowego



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań $n=125$.

Turystów zapytano także o wpływ poszczególnych czynników na wybór konkretnej trasy spływu kajakowego. Zdecydowanie najważniejszą kwestią była dla badanych atrakcyjność przyrodnicza regionu (97,6%) oraz dostęp do bazy noclegowej (96,8%), gdyż jak wskazano przed chwilą, znaczna część turystów decyduje się na spływ dłuższy niż jeden dzień. W drugiej kolejności badani zwracali uwagę na poziom trudności trasy (istotne jest dostosowanie trasy do umiejętności i oczekiwań wszystkich uczestników spływu) oraz na dostępność innych atrakcji (wydarzenia, imprezy itp.), które stanowią urozmaicenie w wycieczce.

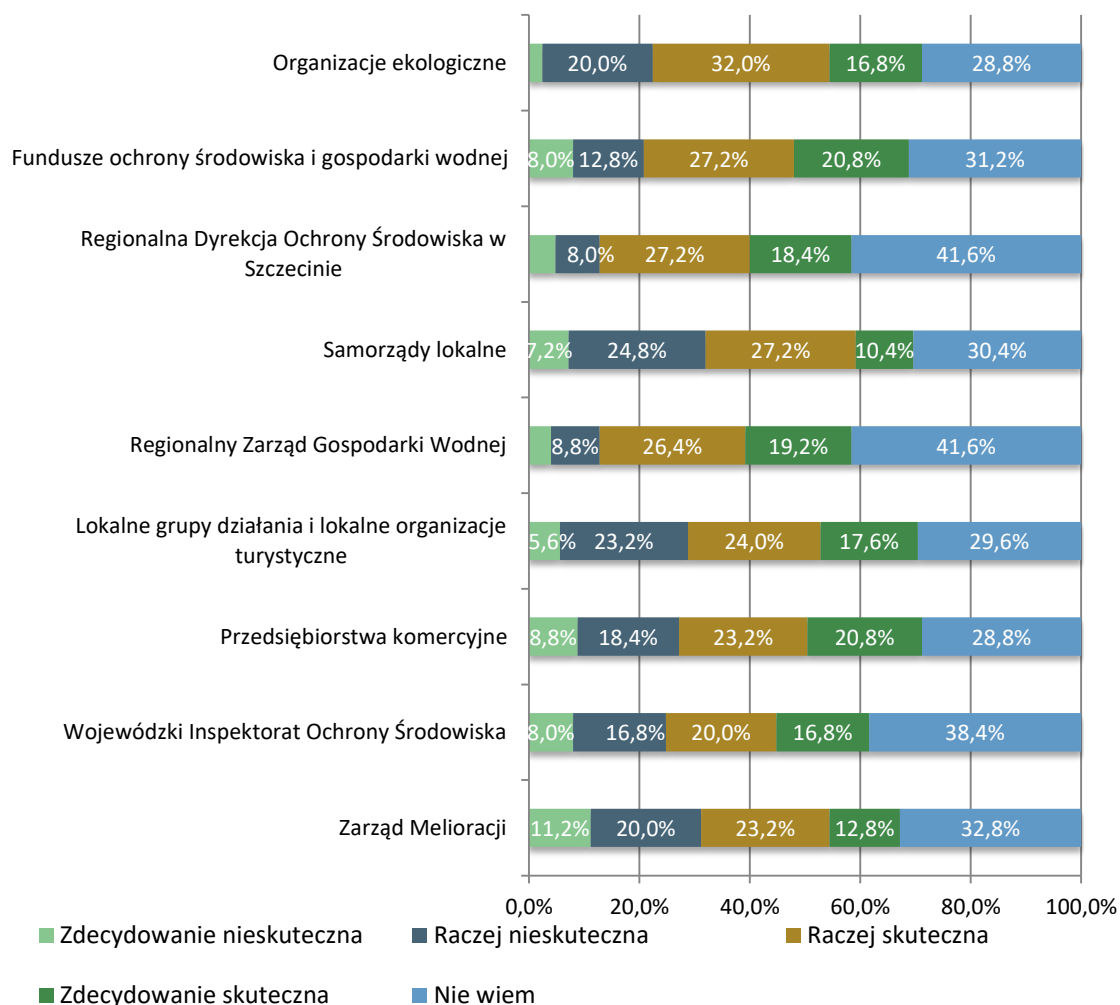
Wykres 54 Stopień wpływu poszczególnych czynników na wybór konkretnej trasy spływu kajakowego.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Zdaniem turystów, najbardziej skuteczną instytucją w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach są organizacje ekologiczne (16,8% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” i 32,0% „raczej skuteczne”) oraz Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej (20,8% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” i 27,2% „raczej skuteczne”), tj. organizacje, które z założenia zajmują się ochroną przyrody, w tym w szczególności ochroną gospodarki wodnej. Za najmniej skuteczne w tym zakresie uznano samorządy lokalne (7,2% odpowiedzi „zdecydowanie nieskuteczne” i 24,8% „raczej nieskuteczne”) oraz lokalne grupy działania i lokalne organizacje turystyczne (5,6% odpowiedzi „zdecydowanie nieskuteczne” i 23,2% „raczej nieskuteczne”), tj. instytucje, których działalność nie jest skierowana na ochronę przyrody, a takie działania stanowią jedynie część ich pracy.

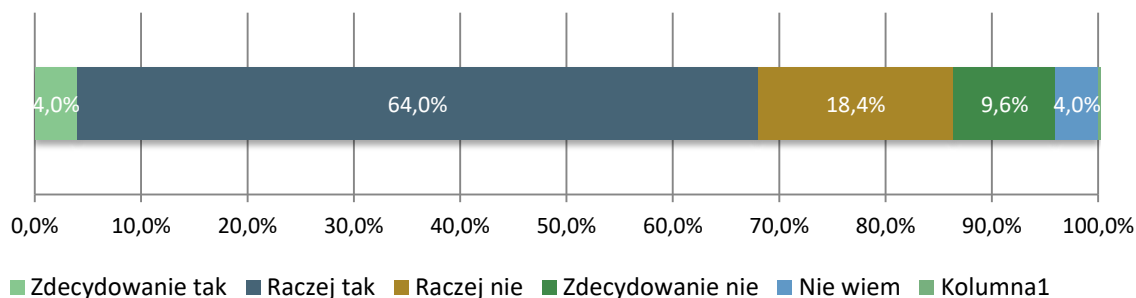
Wykres 55 Stopień skuteczności działalności poniższych instytucji w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Większość badanych turystów (68,0%) wyraziła zainteresowanie uczestnictwem w działaniach mających na celu ochronę środowiska rzeczno-dolnego oraz dolin rzek w badanym regionie (konsultacje, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym). Brak zainteresowania takimi działaniami stwierdziło 28,0% osób, zaś 4,0% nie potrafiło się zadeklarować w chwili prowadzonego badania.

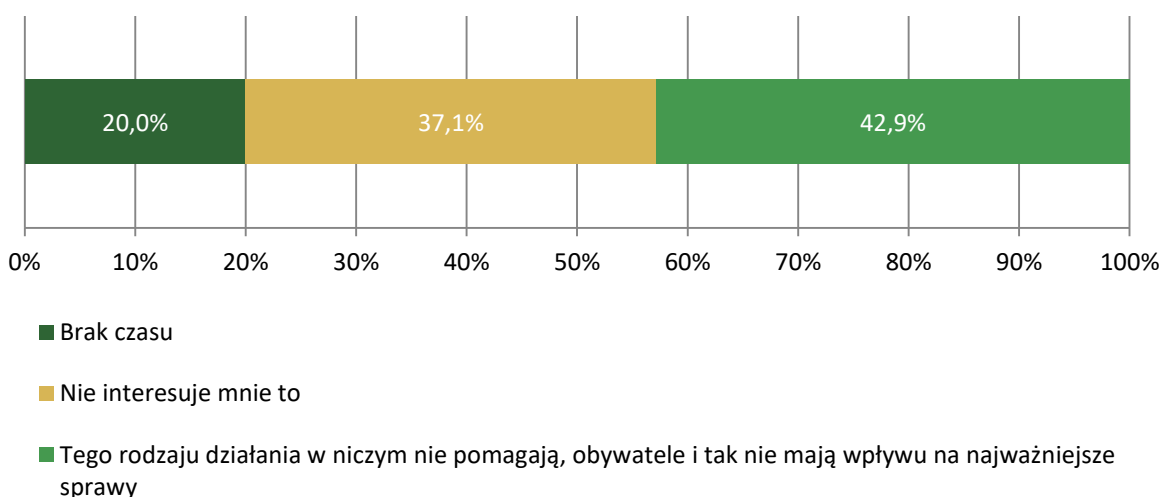
Wykres 56 Zainteresowanie uczestnictwem w działaniach (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym) mających na celu ochronę środowiska rzecznego oraz dolin rzek w regionie badanych.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Osoby, które wskazały, że nie są zainteresowane udziałem w działaniach na rzecz ochrony środowiska rzecznego i dolin rzecznych zapytano o powód takiej decyzji. Co piąty turysta (20,0%) wskazał na brak czasu na uczestnictwo w tego rodzaju spotkaniach, 37,1% osób stwierdziło, że takie działania ich nie interesują, zaś aż 42,9% badanych wskazało, że ich zdaniem takie działania w żaden sposób nie wpływają na ochronę środowiska, gdyż obywatele nie są decyzyjni w tym zakresie. Tak duży odsetek odpowiedzi wskazuje na fakt, iż wiele osób nie dostrzega, jak wielki wpływ na stan środowiska naturalnego mają właśnie mieszkańcy oraz osoby odwiedzające dany teren.

Wykres 57 Powód braku zainteresowania tego rodzaju aktywnością.

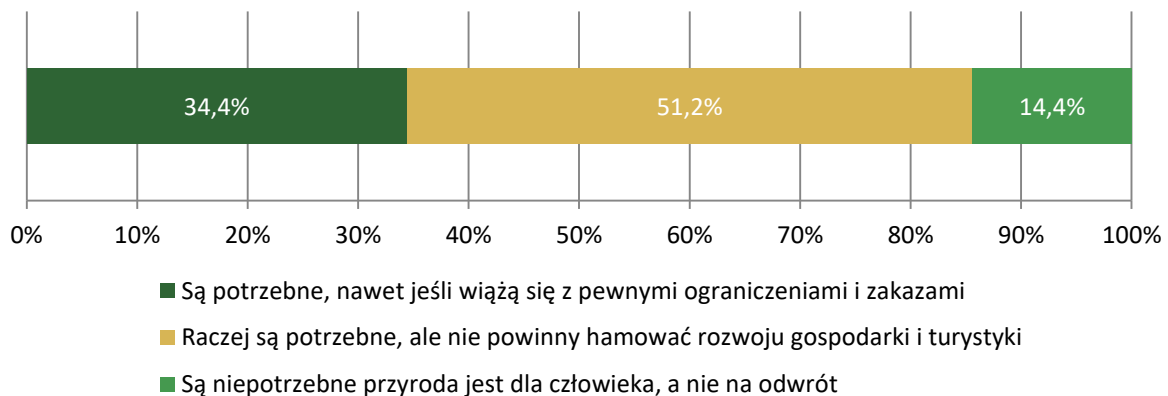


Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=35.

34,4% turystów wskazało, że prawne formy ochrony przyrody są na tyle potrzebne, że mogą wiązać się z pewnymi ograniczeniami i zakazami (min. ograniczenie liczby osób na szlaku, dzienny

limit połowu ryb itd.). Ponad połowa badanych (51,2%) stwierdziła, że prawne formy ochrony są potrzebne, ale nie powinny hamować rozwoju gospodarki i turystyki, które są na pierwszym miejscu. Z kolei 14,4% respondentów stwierdziło, że nie powinno się wprowadzać prawnych form ochrony przyrody, gdyż to przyroda służy człowiekowi, nie zaś człowiek przyrodzie.

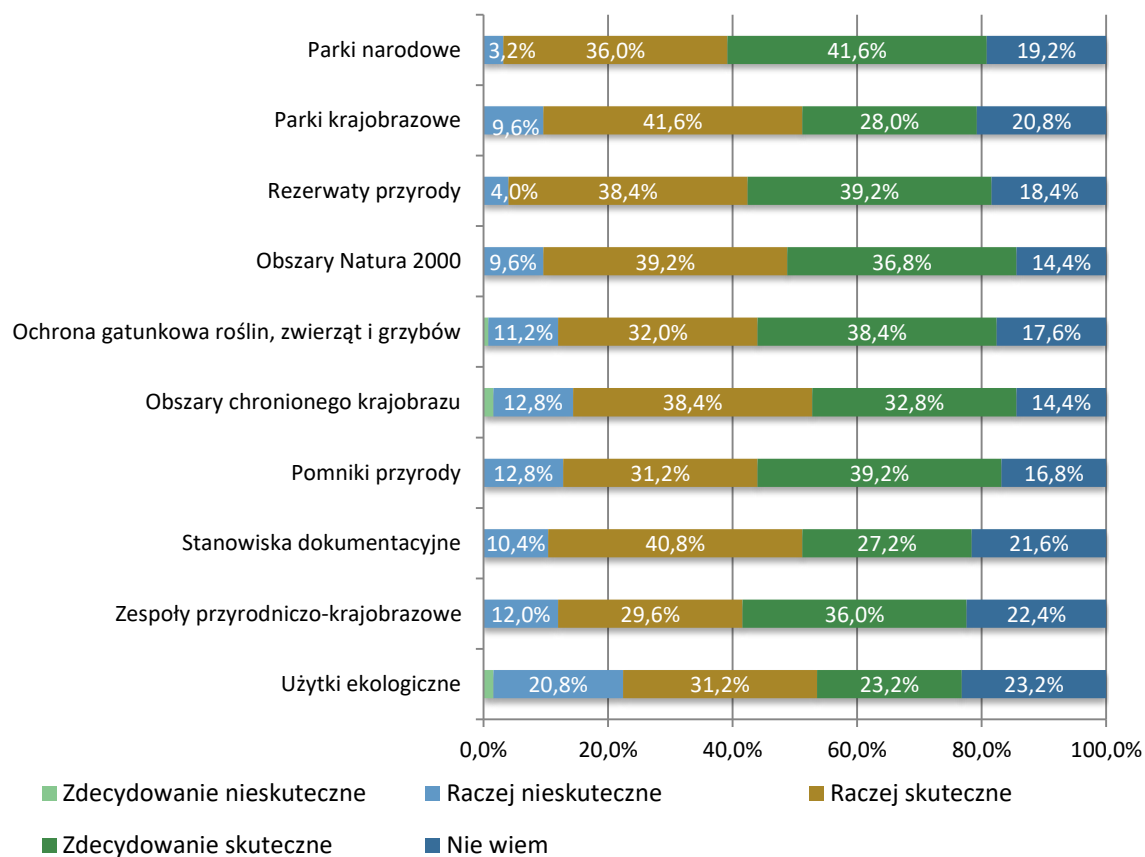
Wykres 58 Zdanie respondentów na temat prawnych form ochrony przyrody.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Za najbardziej efektywne formy prawne ochrony przyrody turyści uznano Obszary Natura 2000 (36,8% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” i 39,2% „raczej skuteczne”), rezerваты przyrody (39,2% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” i 38,4% „raczej skuteczne”) oraz parki narodowe (41,6% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” i 36,0% „raczej skuteczne”). Za najmniej skuteczne uznano użytki ekologiczne.

Wykres 59 Stopień efektywności poniższych form prawnych ochrony przyrody.

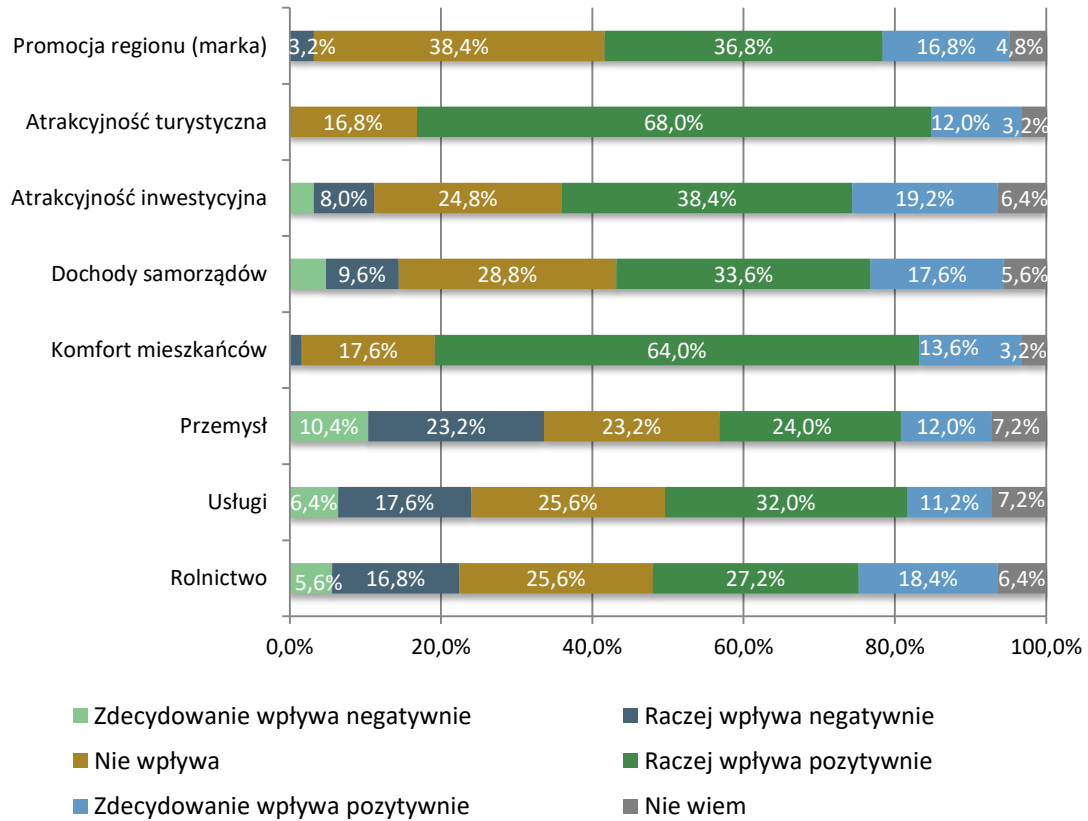


Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Turyści wskazali, że prawna ochrona przyrody środowisk wodnych pozytywnie wpływa głównie na atrakcyjność turystyczną (łącznie 80,0% wskazań) oraz komfort mieszkańców (77,6%), zaś w nieco mniejszym stopniu na promocję regionu (53,6%) oraz dochody samorządów (51,2%).

Prawna ochrona przyrody środowisk wodnych w negatywny sposób wpływa natomiast na przemysł (33,6% wskazań), zaś w mniejszym stopniu na usługi (24,0% wskazań) i rolnictwo (22,4% wskazań).

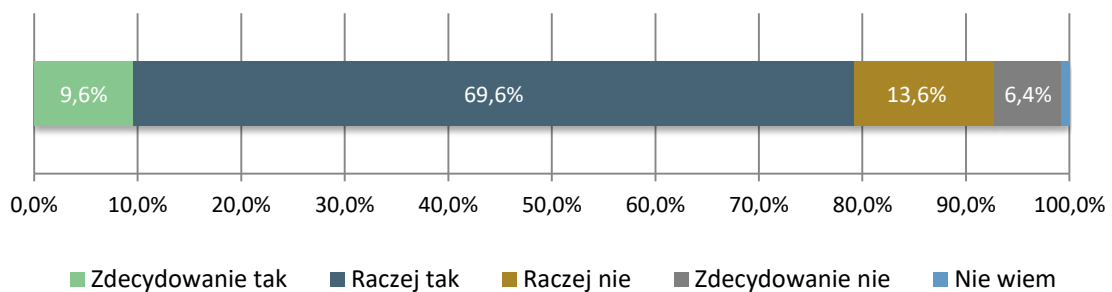
Wykres 60 Stopień wpływu prawnej ochrony przyrody środowisk wodnych na następujące aspekty życia społecznego.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Atrakcyjność turystyczna uważana jest przez większość turystów za jedną z form edukacji ekologicznej (79,2%). Przeciwnego zdania był co piąty badany (20,0%), zaś 6,4% nie miało na ten temat zdania.

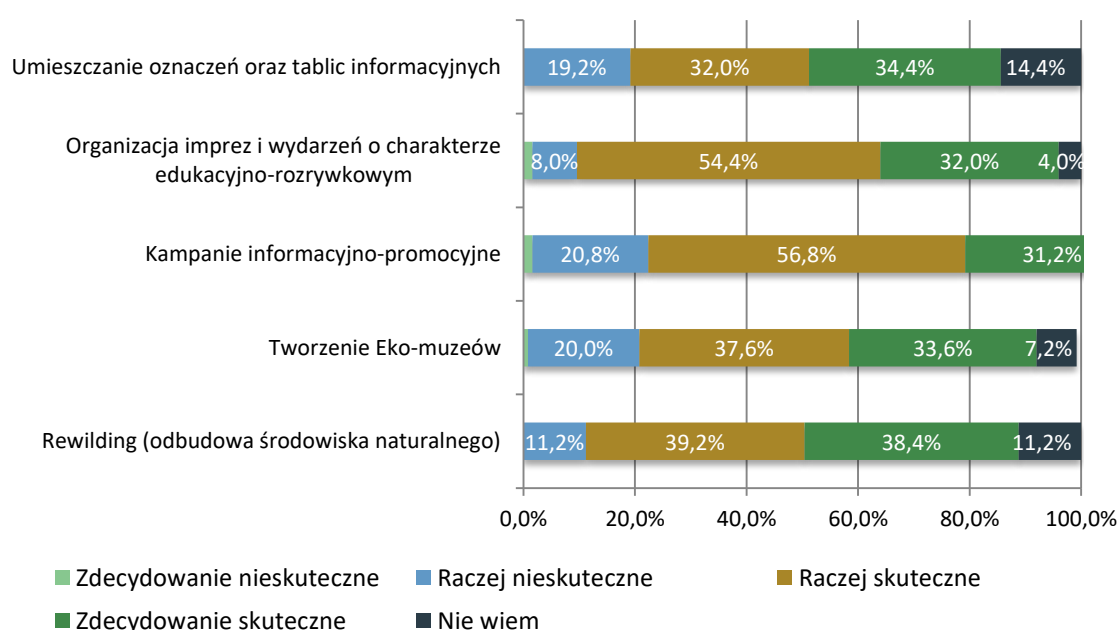
Wykres 61 Atrakcyjność turystyki jako formy edukacji ekologicznej



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Zdaniem turystów, największą efektywność dla zwiększenia oddziaływania turystyki w zakresie edukacji ekologicznej przynoszą kampanie informacyjno-promocyjne (31,2% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” oraz 56,8% wskazań „raczej skuteczne”) oraz organizacja imprez i wydarzeń o charakterze edukacyjno-rozrywkowym (32,0% odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” oraz 54,4% wskazań „raczej skuteczne”). Za najmniej skuteczne działania uznano tworzenie eko-muzeów oraz umieszczanie oznaczeń i tablic informacyjnych.

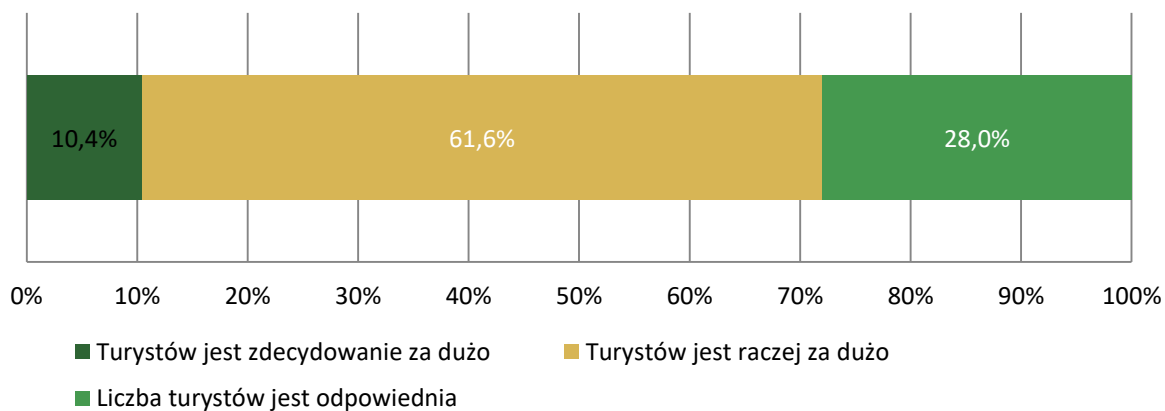
Wykres 62 Stopień efektywności poniższych działań dla zwiększenia oddziaływania turystyki w zakresie edukacji ekologicznej.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Warto wskazać, że sami turyści zauważyli, iż natężenie ruchu turystycznego w rejonie, w którym przebywają jest za duże, co ma wpływ na stan środowiska rzeczno (72,0% wskazań). 28,0% respondentów jest innego zdania i twierdzi, że liczba turystów jest odpowiednia, w związku z czym nie wpływa negatywnie na stan środowiska rzeczno.

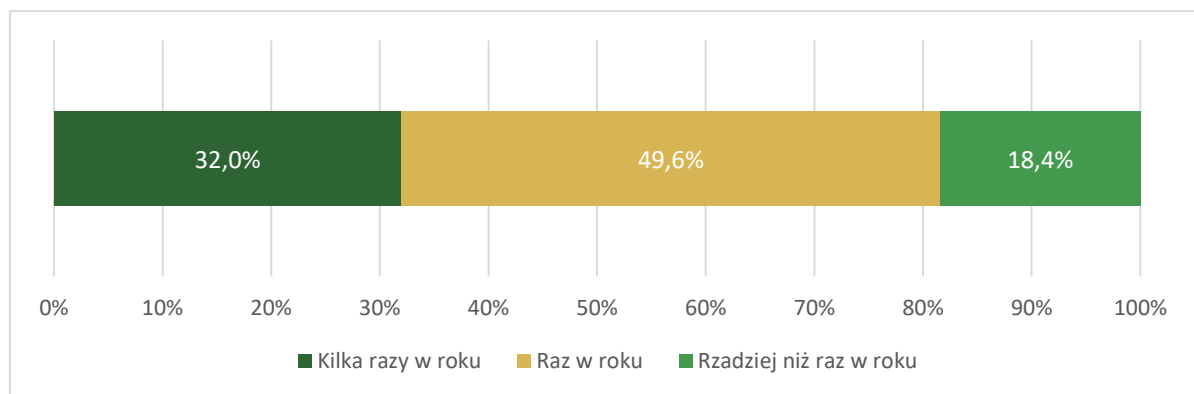
Wykres 63 Ocena natężenia ruchu turystycznego w rejonie, w którym przebywają badani (w szczególności w zakresie wpływu ruchu turystycznego na stan środowiska rzeczego).



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Połowa badanych turystów (49,6%) bywa w celach turystycznych w okolicy obszarów rzek i dolin rzecznych średnio raz w roku. Częściej (kilka razy w roku) bywa w tym rejonie niespełna co trzeci respondent (32,0%), zaś rzadziej niż raz w roku 18,4% badanych. Wskazuje to na fakt, iż turyści bywają w tych okolicach rzadko, najczęściej podczas wakacji.

Wykres 64 Częstotliwość odwiedzania w celach turystycznych obszarów rzek i dolin rzecznych.

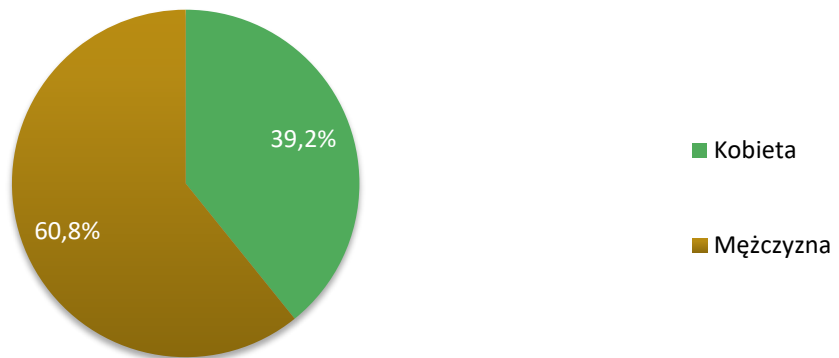


Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

METRYCZKA

Kobiety stanowiły 39,2% wszystkich badanych turystów, zaś mężczyźni 60,8%, na co wpływ może mieć fakt, że mężczyźni częściej decydują się na uczestnictwo w spływie kajakowym oraz na wędkowanie.

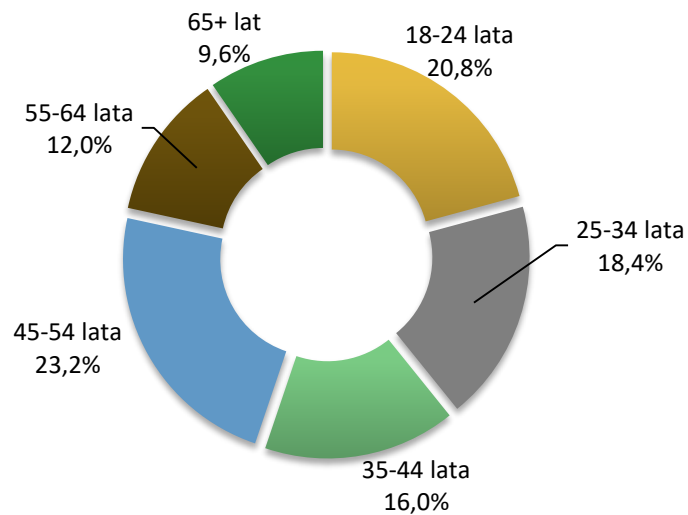
Wykres 65 Płeć respondentów.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Co piąty badany turysta (20,8%) to osoba młoda, do 24 roku życia, chętnie uczestnicząca w spływach kajakowych z grupą przyjaciół. Jedna trzecia badanych (34,4%) to osoby w wieku 25-44 lata. Osoby po 55 roku życia stanowiły 21,6% respondentów.

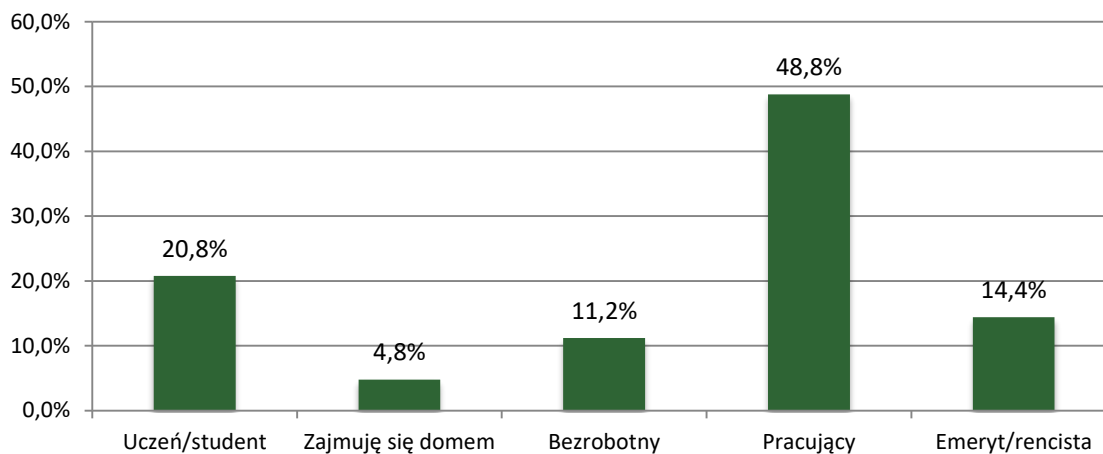
Wykres 66 Wiek respondentów.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Niespełną połowę badanych stanowiły osoby pracujące (48,8%). Co piąty turysta (20,8%) to student lub uczeń, zaś emeryci stanowili 14,4% respondentów.

Wykres 67 Status zawodowy respondentów.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

Największym zainteresowaniem wśród badanych turystów cieszyło się kajakarstwo (55,2%) oraz biwakowanie (44,0%). W dalszej kolejności turyści chętnie biorą udział w wycieczkach pieszych (37,6%) i rowerowych (32,0%). W najmniejszym stopniu badani zainteresowani byli innymi sportami wodnymi.

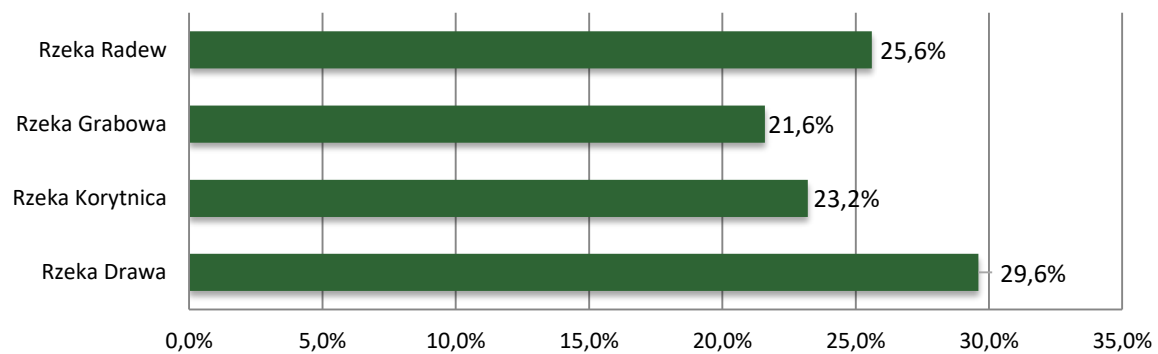
Tabela 1 Zainteresowanie wymienionymi formami turystyki.

Forma turystyki	%	Liczba odp.
Kajakarstwo	55,2%	69
Biwakowanie	44,0%	55
Wycieczki piesze	37,6%	47
Wycieczki rowerowe	32,0%	40
Pływanie	16,8%	21
Wędkarstwo	16,8%	21
Inne sporty wodne	12,0%	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125 (respondenci mieli możliwość zaznaczenia kilku odpowiedzi).

Podczas badania turyści przebywali najczęściej na obszarze rzeki Drawy (29,6%) oraz rzeki Radew (25,6%), nieco rzadziej zaś na obszarze rzek Korytnica (23,2%) oraz Grabowa (21,6%).

Wykres 68 Obszar, na którym przebywali respondenci.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=125.

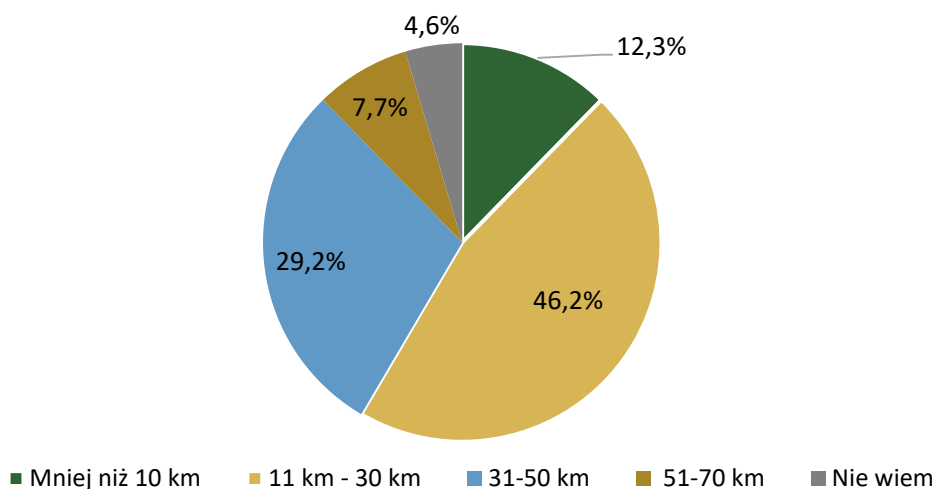
3.4 Badanie z rolnikami

W celu poznania opinii rolników zamieszkujących tereny nadrzeczne przeprowadzono 65 wywiadów zrealizowanych metodą PAPI.

Analiza

Pierwsze pytanie skierowane do rolników dotyczyło odległości zamieszkania respondentów od najbliższej rzeki. Jak wynika z udzielonych odpowiedzi, niemal połowa badanych rolników mieszkała w odległości od 11 do 30 km (46,2%), przy czym znaczna liczba wskazań przypadła również na odległość od 31 do 50 km (29,2%). Niemal 5% respondentów nie miało wiedzy na temat tego, w jakiej odległości od ich miejsca zamieszkania znajduje się najbliższa rzeka. Taki rozkład odpowiedzi może dziwić, gdyż na analizowanych terenach znajduje się znaczna liczba cieków wodnych. Należy więc wnioskować, iż osoby badane nie wiedzą dokładnie, w jakiej odległości od rzeki zamieszkują, a odpowiedzi przez nich wskazywane, były odpowiedziami orientacyjnymi.

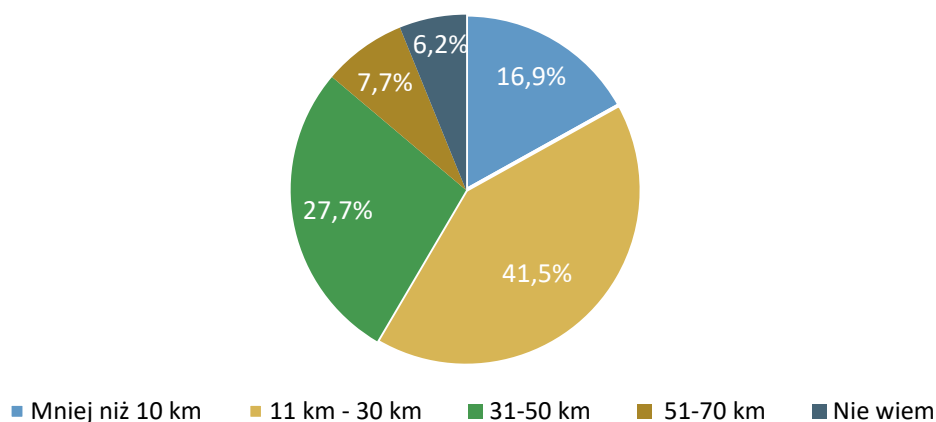
Wykres 69 Odległość zamieszkania od najbliższej rzeki.



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Odpowiedzi respondentów w kontekście odległości gospodarstwa rolnego od najbliższej rzeki udzielane były podobnie jak w przypadku poprzedniego pytania – największa grupa badanych (41,5%) stwierdziła, że odległość ta nie przekracza 30 km, zaś odległość od 31 do 50 km była drugą najczęściej wskazywaną odpowiedzią (27,7%).

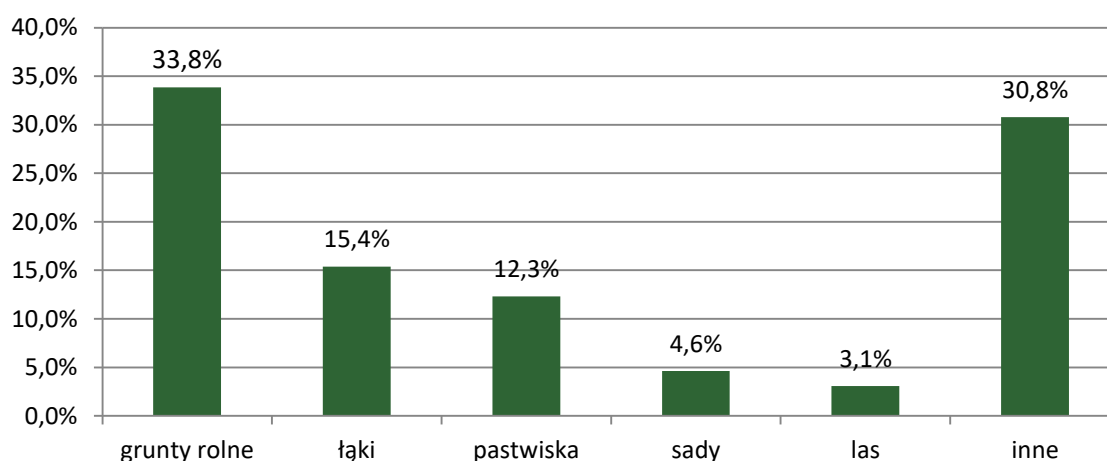
Wykres 70 Odległość gospodarstwa rolnego od najbliższej rzeki.



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Wśród posiadanych gruntów przeważały grunty orne (33,8%). Różnicę w porównaniu do poprzednich edycji badania odnotowano w przypadku łąk – w 2019 roku jedynie 15,4% respondentów posiadał tego rodzaju grunty (w roku 2015 odsetek ten wynosił niemal 42%). Istotny odsetek respondentów zaznaczył również odpowiedź inne (30,8%), nie wskazując jednak jakiego rodzaju są to grunty.

Wykres 71 Rodzaj posiadanych gruntów.

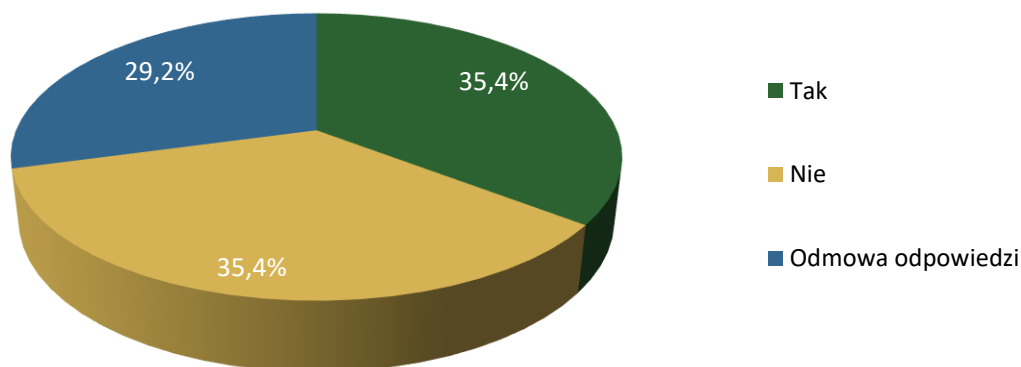


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Spośród osób, które udzieliły odpowiedzi na pytanie o to, czy stosują nawozy naturalne, nieco więcej niż 1/3 (35,4%) odpowiedziała twierdząco. Taki sam odsetek respondentów wskazał, że nie

stosuje tego rodzaju środków. Uwagę zwrócić należy na znacznie wyższy niż w latach poprzednich odsetek osób, które odmówiły odpowiedzi na pytanie o stosowane nawozy.

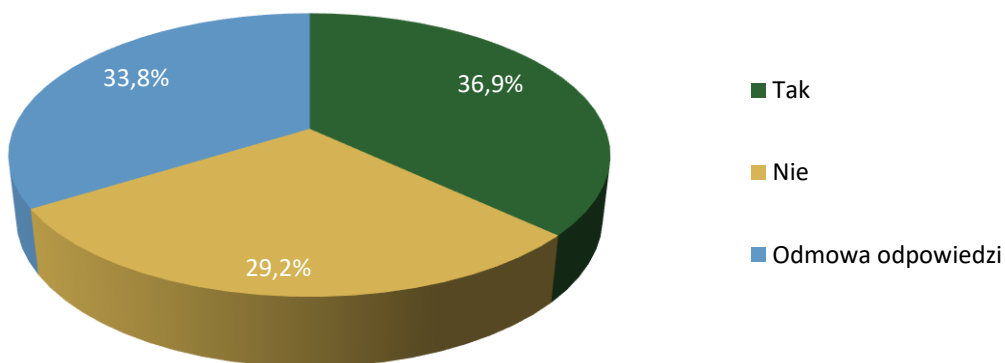
Wykres 72 Stosowanie nawozów naturalnych.



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Podobnie jak w przypadku pytania o nawozy naturalne, 1/3 badanych odmówiła udzielenia odpowiedzi. Osoby stosujące nawozy sztuczne stanowiły 36,9% badanych, co wskazuje, że odsetek rolników używających tego typu środków z biegiem lat rośnie.

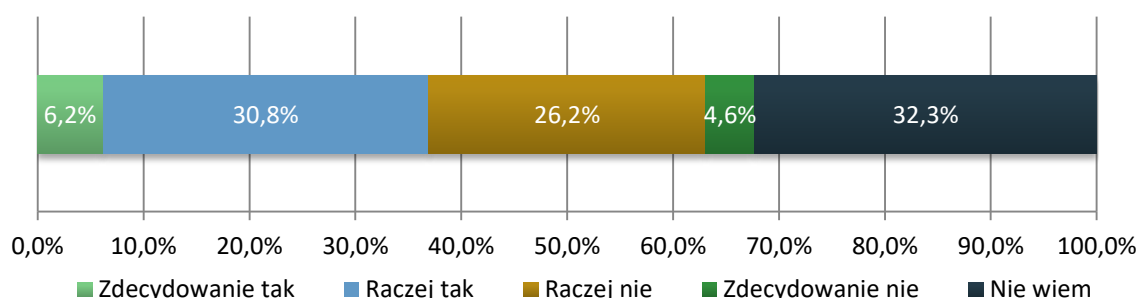
Wykres 73 Stosowanie nawozów sztucznych.



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Nieco częściej niż co trzeci badany rolnik (37,0%) uważał, że stosowanie nawozów może powodować zanieczyszczenie wód powierzchniowych. Przeciwnego zdania było 30,8%, zaś 32,3% osób nie miało na ten temat zdania. W porównaniu do lat poprzednich, odsetek osób, które uważają, że nawozy są bezpieczne, wzrósł, co może być wynikiem przekonania, że produkowane nawozy są coraz bardziej bezpieczne dla środowiska.

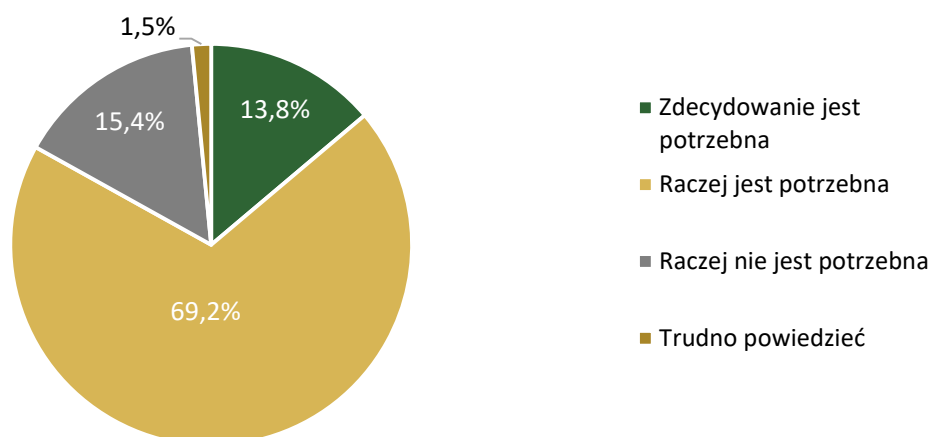
Wykres 74 Czy Pana/i zdaniem stosowanie nawozów może powodować zanieczyszczanie wód powierzchniowych?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Jednocześnie aż 83,1% rolników stwierdziło, że ochrona środowiska rzeczno w regionie ich zamieszkania jest potrzebna. 15,4% respondentów sądziło, że ochrona tego rodzaju raczej nie jest potrzebna. Nikt nie odpowiedział, że zdecydowanie nie jest ona potrzebna.

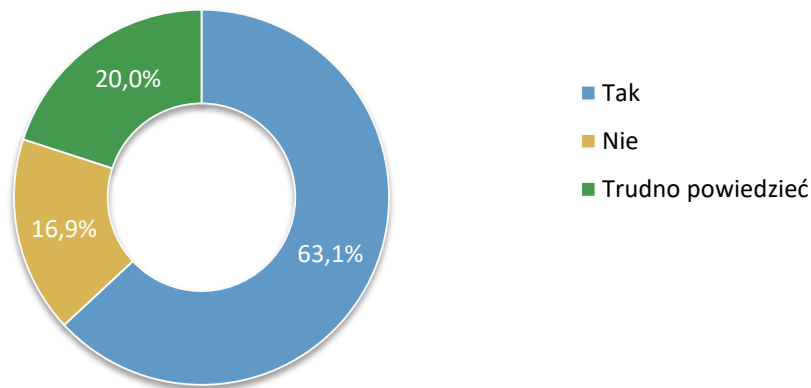
Wykres 75 Jakie jest Pana/i zdanie na temat ochrony środowiska rzeczno w Pana/i regionie zamieszkania?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Większość badanych rolników (63,1%) stwierdziła, że zna sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”. 16,9% respondentów przyznało, że nigdy nie słyszało o obszarach tego rodzaju, zaś 20,0% nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie, można więc uznać, że są to osoby, które nie posiadają wiedzy na temat obszarów „Natura 2000”.

Wykres 76 Czy słyszał Pan/i o sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”?

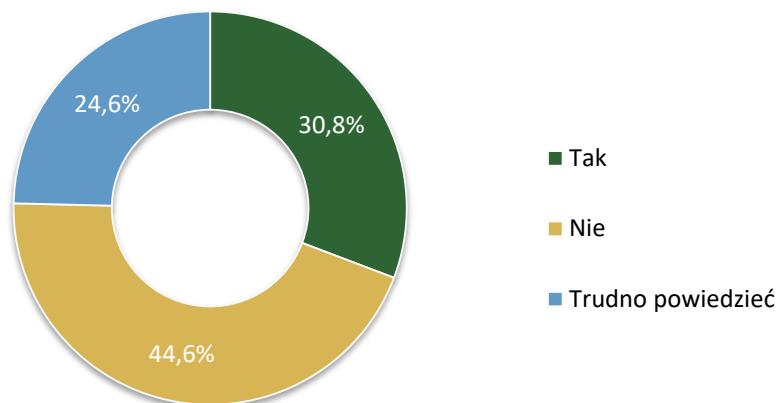


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Choć rolnicy znają pewne obszary podlegające ochronie w ramach „Natura 2000”, większość z nich (44,6%) nigdy nie słyszała o projekcie pt. „Czynna ochrona siedlisk włośniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”. Podobnie jak w przypadku wiedzy o obszarach ochrony, osoby mające trudność z odpowiedzią na pytanie należałoby zaliczyć do osób nieznanających realizowanego projektu (24,6% badanych). Podobnie jak w przypadku mieszkańców, powodem takiego odsetka wskazań negatywnych może być fakt, iż projekt realizowany jest już od kilku lat, w związku z czym osoby, które usłyszały o projekcie na początku jego trwania, mogły zapomnieć jego nazwę.

30,8% ankietowanych stwierdziło, że zna projekt dotyczący rzeki Drawa, stanowiąc nieznaczny wzrost w porównaniu do lat poprzednich.

Wykres 77 Czy słyisał Pan/i o realizowanym w ramach Programu Natura 2000 projekcie pt. „Czynna ochrona siedlisk włośieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”?

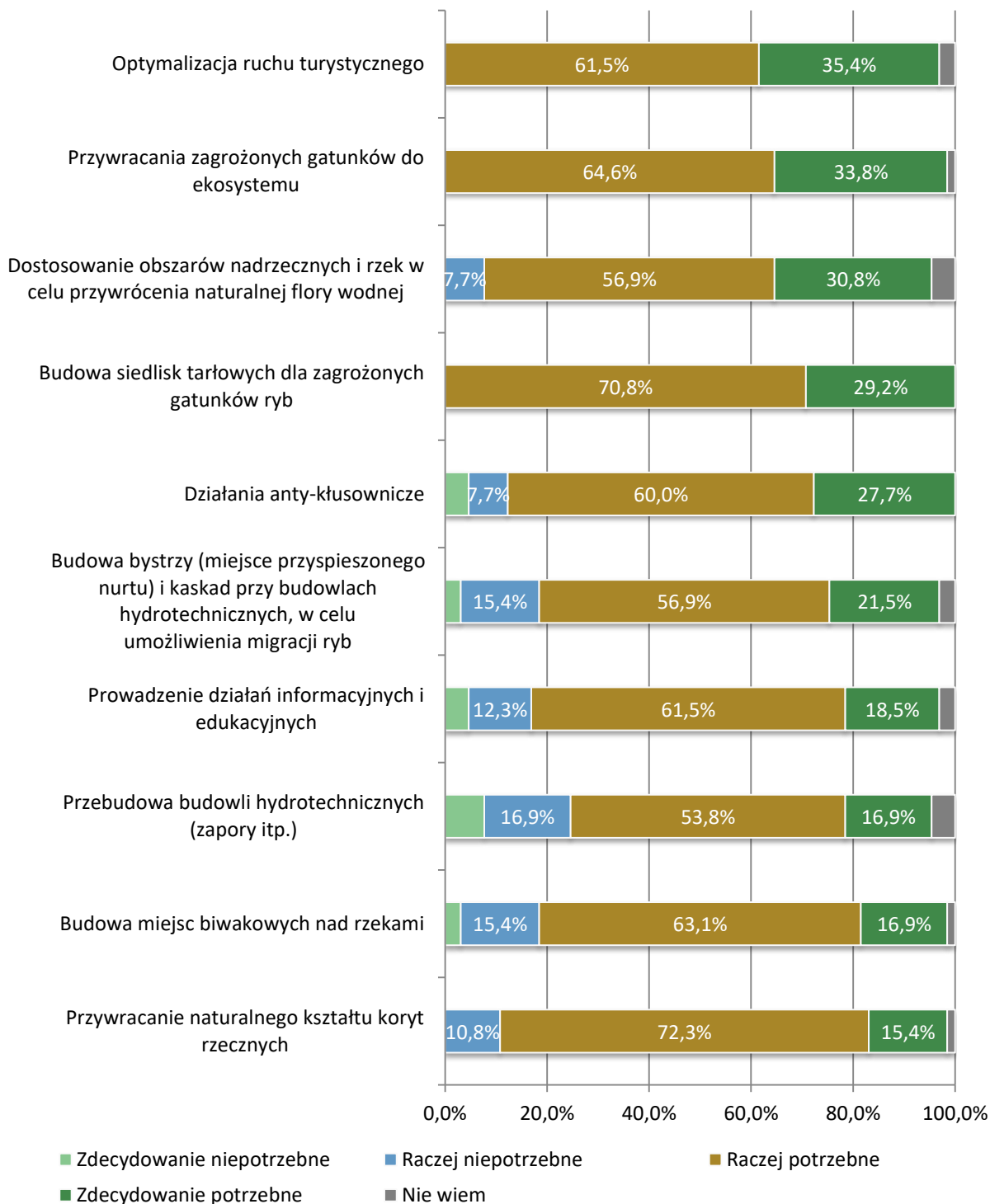


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Badanych poproszono o określenie, w jakim stopniu wskazane działania są ich zdaniem istotne dla ochrony środowisk rzecznych. Poddając analizie sumę odpowiedzi „zdecydowanie potrzebne” i „raczej potrzebne” zauważyć należy, iż wszystkie działania uznane zostały przez respondentów za potrzebne – zarówno te dotyczące ruchu turystycznego, powstania infrastruktury ingerującej w naturalne działanie rzek, jak i działania informacyjne i anty-kłusownicze.

W opinii respondentów zdecydowanie istotnymi działaniami są budowa siedlisk tarłowych dla zagrożonych gatunków ryb (100% odpowiedzi) oraz optymalizacja ruchu turystycznego (96,9%).

Wykres 78 W jakim stopniu Pana/i zdaniem wskazane działania są istotne dla ochrony środowisk rzecznych?

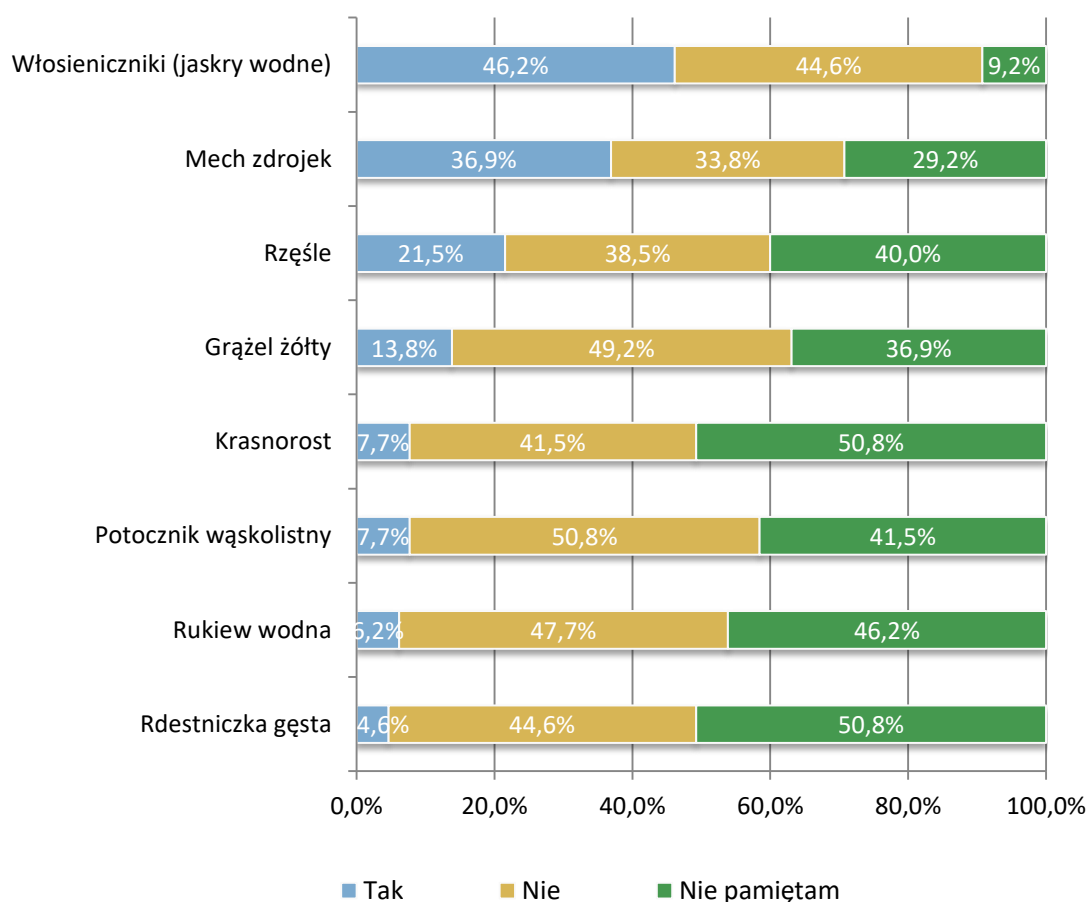


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Respondenci zapytani zostali również o znajomość roślin rzecznych stanowiących podstawę ekosystemu rzek włosienicznikowych. Podobnie jak w latach poprzednich najbardziej

rozpoznawalnymi roślinami są włosieniczniki (jaskry wodne) – ich znajomość zadeklarowało 46,2% respondentów. 36,9% respondentów znało mech zdrojek, a 21,5% - rzęście. Najbardziej rozpoznawalną wśród rolników rośliną jest rdestniczka gęsta (zaledwie 4,6% wskazań pozytywnych). Uwagę zwrócić należy na fakt, iż odsetek osób decydujących się na odpowiedź „nie pamiętam” jest kilkakrotnie wyższy, niż w latach poprzednich.

Wykres 79 Czy słyszał/a Pan/i o następujących roślinach rzecznych będących podstawą ekosystemu rzek włosienicznikowych?

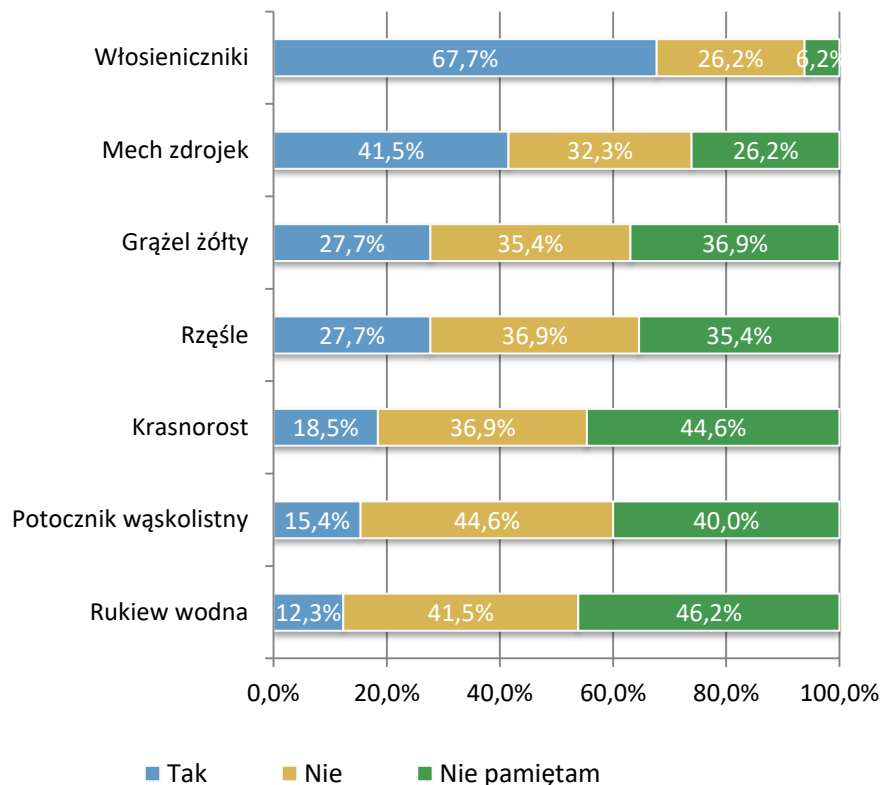


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Oprócz ogólnej znajomości roślin, badani rolnicy zostali zapytani także o to, czy kiedykolwiek widzieli dane rośliny w ich naturalnym środowisku. Podobnie jak w przypadku pozostałych respondentów okazało się, że wiele osób widziało wskazane rośliny w ich naturalnym środowisku, jednak nie zna ich nazw. Najczęściej spotykanymi roślinami były włosieniczniki (67,7%) oraz mech zdrojek (41,5%). Niemal 1/3 ankietowanych widziało grąźel żółty oraz rzęście (po 27,7%). Mniejszy

odsetek badanych widział krasnorosty, potoczники wąskolistne oraz rukiew wodną – w przypadku tych roślin zdecydowanie dominującą odpowiedzią było „nie pamiętam”.

Wykres 80 Czy widział Pan/i te rośliny w ich naturalnym środowisku?

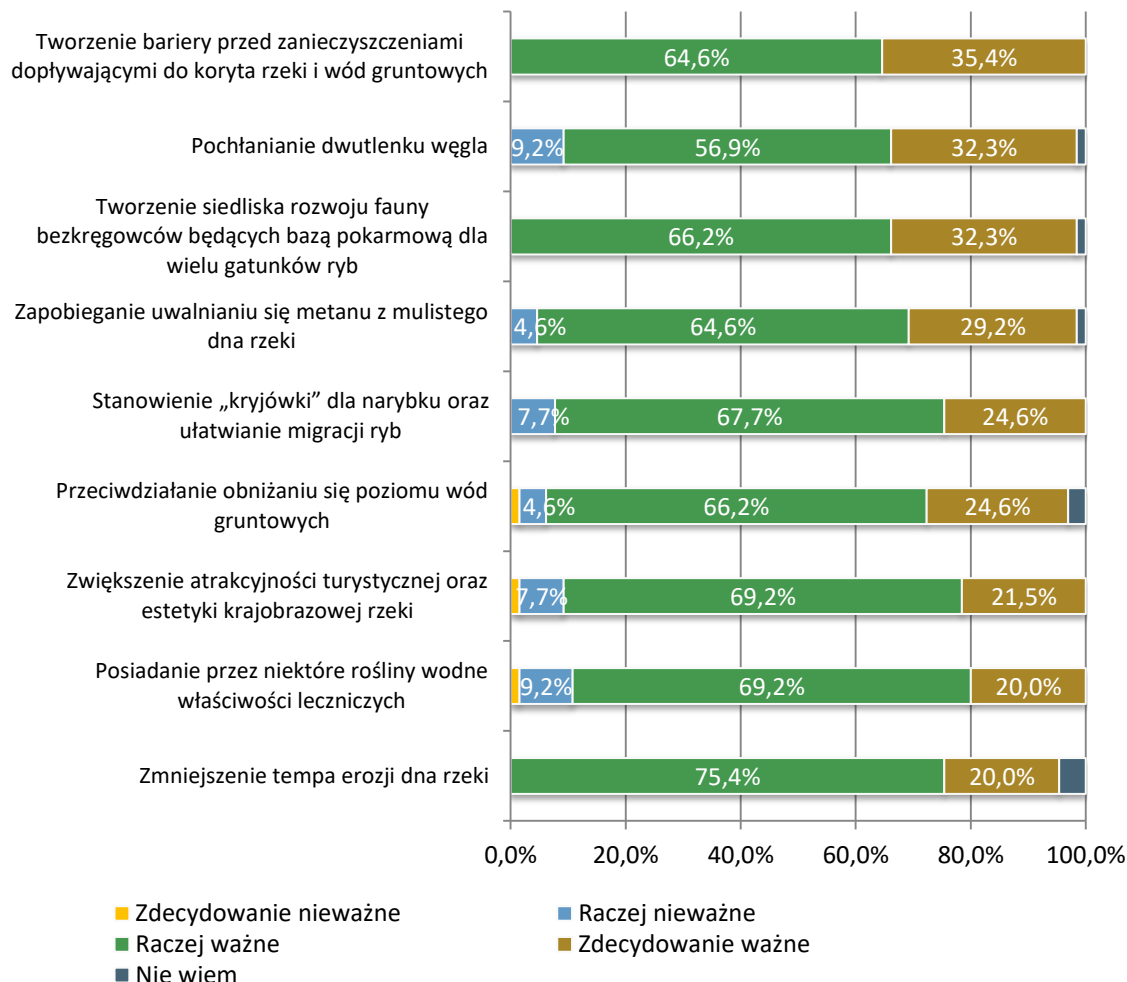


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Badani zostali poproszeni o określenie stopnia istotności poszczególnych funkcji ekosystemowych roślinności rzek włosienicznikowych. Wszystkie z wymienionych funkcji uznane zostały za ważne lub bardzo ważne. Najwięcej pozytywnych odpowiedzi uzyskały następujące funkcje:

- Tworzenie bariery przed zanieczyszczeniami dopływającymi do koryta rzeki i wód gruntowych – 100% odpowiedzi „zdecydowanie ważne” i „raczej ważne”;
- Tworzenie siedliska rozwoju fauny bezkręgowców będących bazą pokarmową dla wielu gatunków ryb – 98,5%;
- Zmniejszenie tempa erozji dna rzeki – 95,4%.

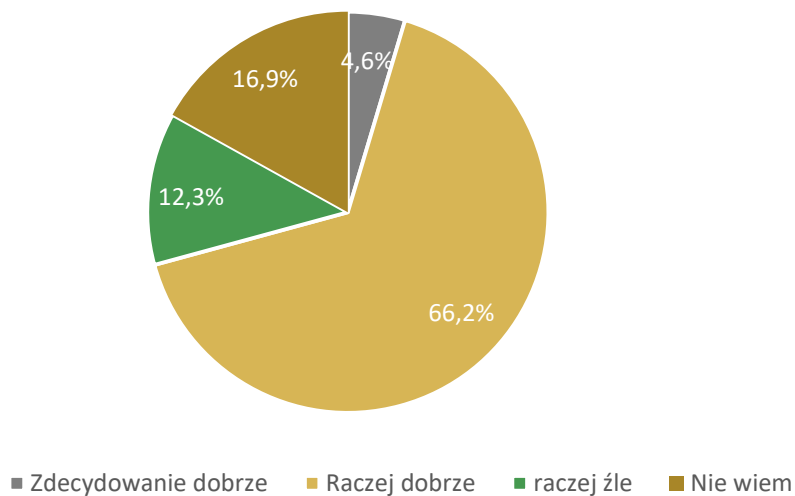
Wykres 81 Roślinność rzek włosienicznikowych (np. Drawy) pełni szereg funkcji ekosystemowych, proszę wskazać w jakim stopniu poszczególne funkcje są Pana/i zdaniem istotne?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Zdecydowanie dominujący odsetek rolników biorących udział w badaniu stwierdził, że ekosystem roślinności wodnej w ich regionie rozwija się raczej dobrze (66,2%), stanowiąc poprawę w porównaniu do poprzednich etapów badań. Druga najczęściej wskazywana odpowiedź dotyczyła braku opinii respondentów (odpowiedź „nie wiem” – 216,9%), zaś zdaniem 12,3% badanych ekosystem roślinności wodnej w regionie respondentów rozwija się „raczej źle”.

Wykres 82 Jak Pana/i zdaniem rozwija się ekosystem roślinności wodnej w Pana/i regionie?



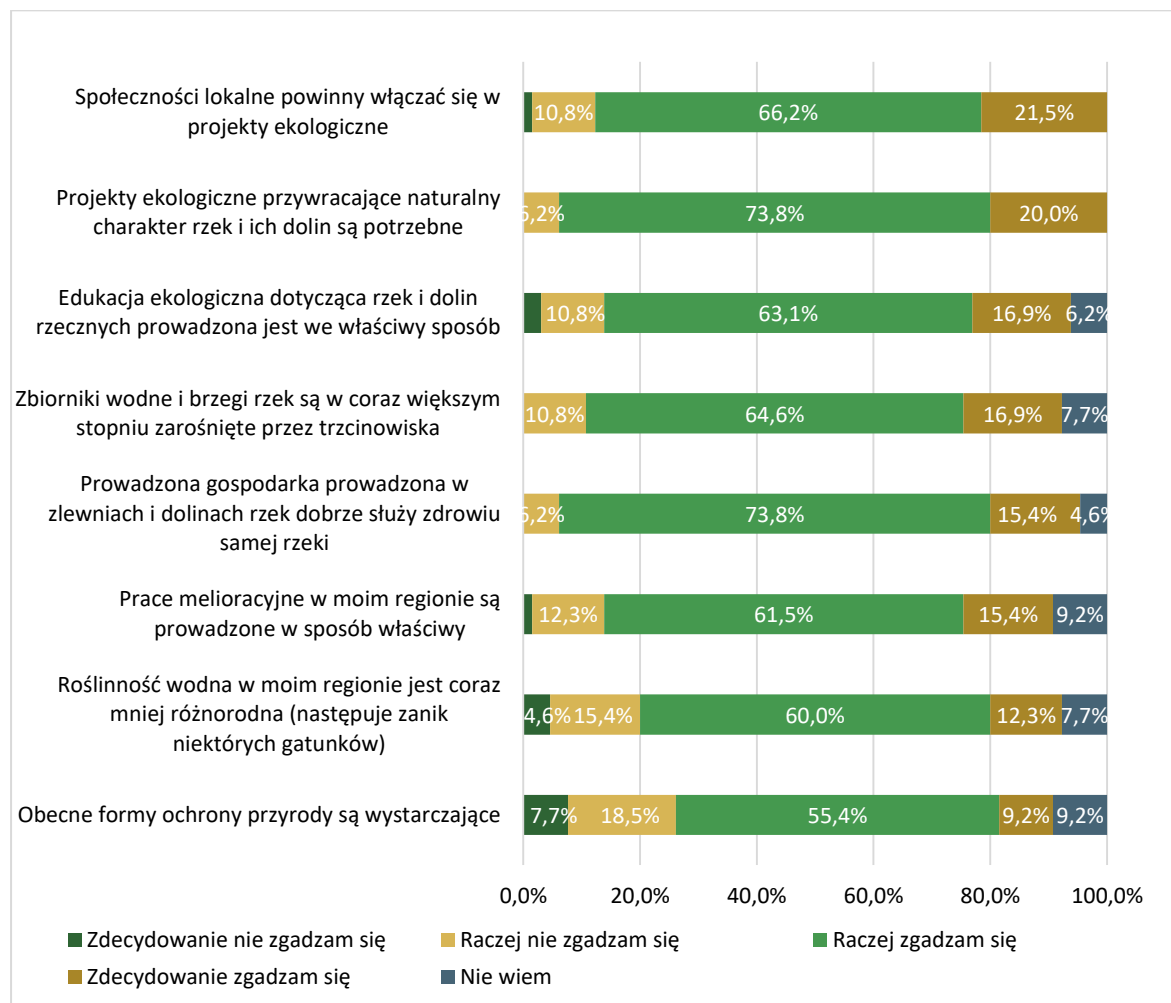
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Badani zostali poproszeni o ustosunkowanie się do wymienionych niżej stwierdzeń. Rolnicy zgadzali się ze wszystkimi stwierdzeniami – odsetek odpowiedzi „raczej zgadzam się” i „zgadzam się” każdorazowo zdecydowanie przewyższał odpowiedzi „nie wiem” bądź przeczące. Najwyższy odsetek pozytywnych wskazań odnotowano w przypadku twierdzeń:

- Projekty ekologiczne przywracające naturalny charakter rzek i ich dolin są potrzebne – 93,8% odpowiedzi „zgadzam się” i „raczej zgadzam się”.
- Prowadzona gospodarka prowadzona w zlewniach i dolinach rzek dobrze służy zdrowiu samej rzeki – 89,2%
- Społeczności lokalne powinny włączać się w projekty ekologiczne – 87,7%.

Respondenci najczęściej nie zgadzali się ze stwierdzeniem, że obecne formy ochrony przyrody są wystarczające.

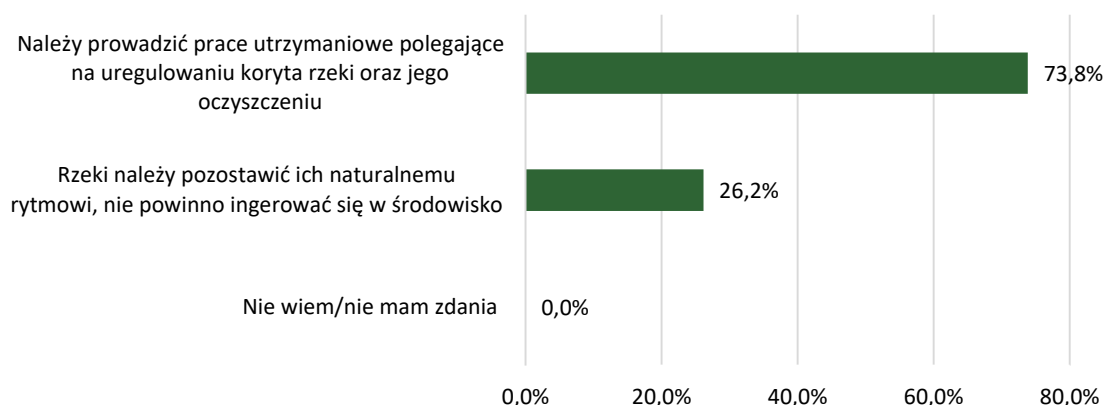
Wykres 83 W jakim stopniu zgadza się Pan/i z poniższymi stwierdzeniami?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Niemal 3/4 zapytanych rolników uważało, że należy prowadzić prace utrzymaniowe polegające na uregulowaniu koryta rzeki oraz jego oczyszczeniu, zaś 26,2% twierdziło, że nie powinno się ingerować w środowisko, dlatego rzeki należy pozostawić ich naturalnemu rytmowi.

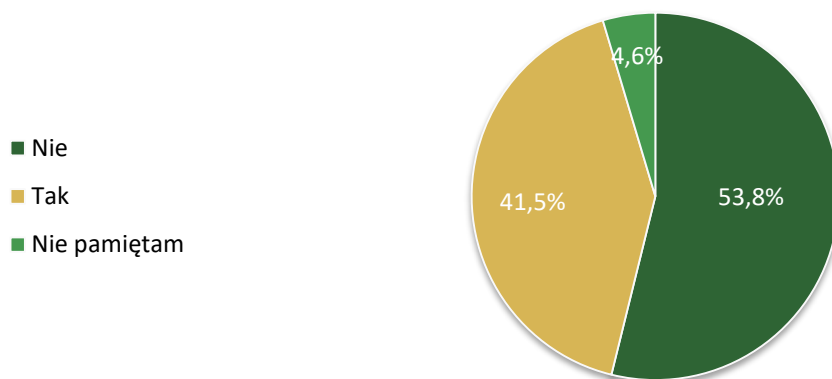
Wykres 84 Jak Pan/i zdaniem powinna być prowadzona gospodarka rzeczna?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Respondenci zostali zapytani o to, czy kiedykolwiek słyszeli o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zaporami). Ponad połowa z nich (53,8%) nie pamiętała bądź nie wiedziała czy słyszała o takim zjawisku. 41,5% badanych słyszało o tym problemie, zaś niecałe 5% osób nie było świadomych występowania tego problemu.

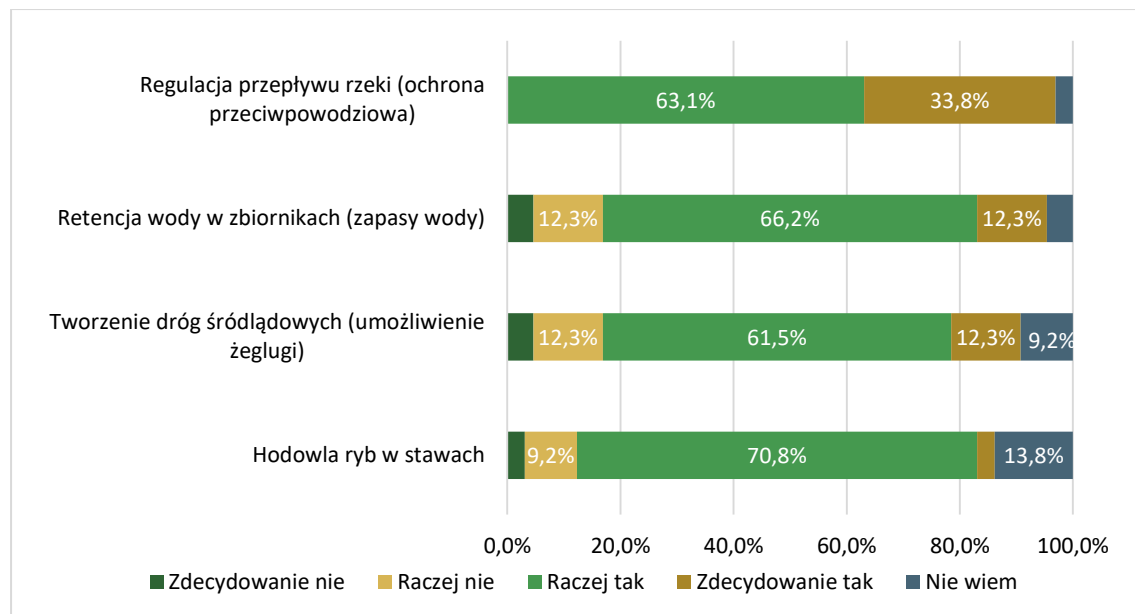
Wykres 85 Czy słyszał Pan/i kiedykolwiek o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zapory)?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Rolników zapytano o stopień, w jakim poniżej wymienione cele wybudowanych obiektów hydrotechnicznych usprawiedliwiają przerwanie szlaków migracyjnych ryb. Zdaniem badanych wszystkie wskazane cele usprawiedliwiają ingerencję w naturę – odsetek odpowiedzi „nie wiem” bądź „raczej nie” i „zdecydowanie nie” był marginalny. Same pozytywne wskazania otrzymał cel „regulacja przepływu rzeki (ochrona przeciwpowodziowa)”.

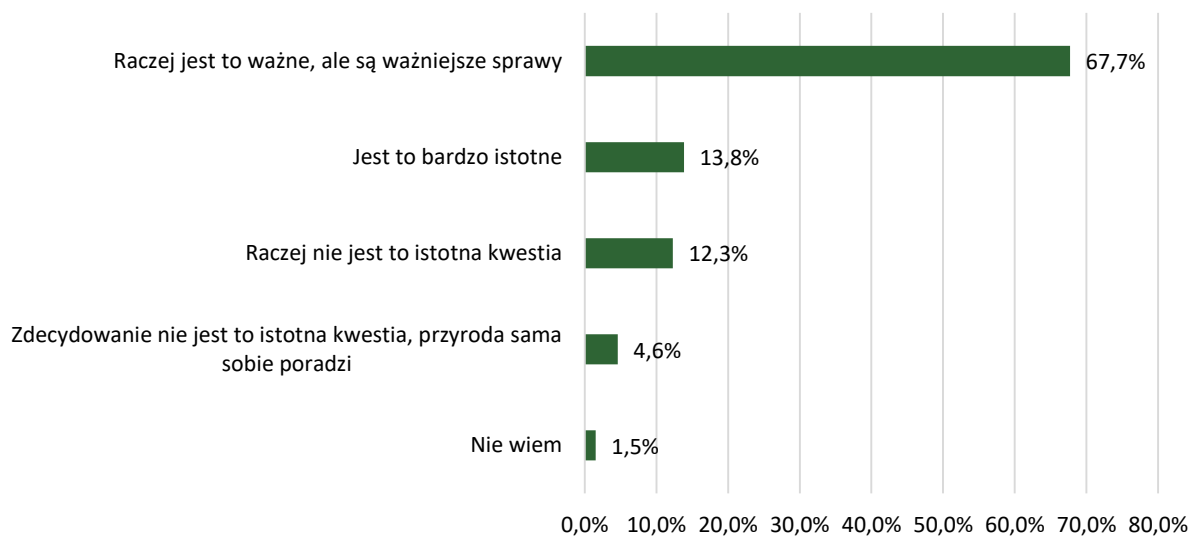
Wykres 86 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe cele, w jakich budowane są objekty hydrotechniczne usprawniają przerwanie szlaków migracyjnych ryb?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Respondenci ocenili również stopień istotności działań podejmowanych w celu utrzymania zarybienia w rzekach (zarówno w kontekście zachowania naturalnych tarlisk jak i sztucznego zarybienia). 67,7% rolników stwierdziło, że takie działania raczej są ważne, ale są sprawy ważniejsze. 13,8% respondentów wskazało, że działania podejmowane w celu zarybienia są bardzo istotne, zaś 12,3% osób stwierdziło, że raczej nie jest to istotna kwestia.

Wykres 87 W jakim stopniu Pana/i zdaniem istotne są działania podejmowane w celu utrzymania zarybienia w rzekach takie jak: zachowanie naturalnych tarlisk oraz sztuczne zarybienia?

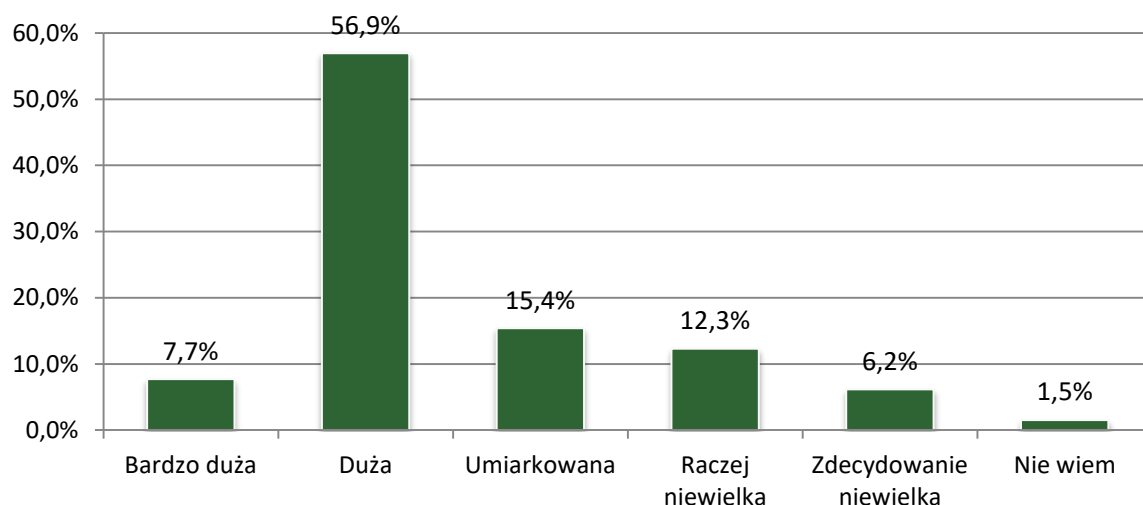


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Badani rolnicy zostali zapytani o skalę kłusownictwa dotyczącego ryb rzecznych w ich regionie zamieszkania. Zauważyć należy znaczny wzrost świadomości w porównaniu do lat poprzednich – ponad połowa (56,9%) respondentów uznała tę skalę za dużą, zauważając istniejący problem. 7,7% respondentów uważało, że skala problemu jest bardzo duża, zaś 15,4% - umiarkowana. W odróżnieniu od lat poprzednich jedynie marginalny odsetek badanych udzielił odpowiedzi „nie wiem”.

Dostrzeżenie problemu stanowi pierwszy krok do walki z nim – rolnicy przebywający często w rejonie rzek mogą zgłosić służbom podejrzane zachowania.

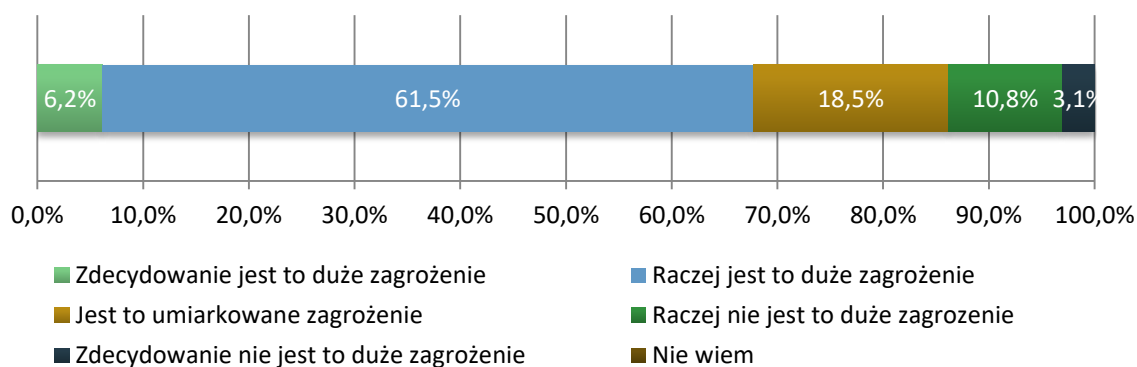
Wykres 88 Jaka Pana/i zdaniem jest skala kłusownictwa dotycząca populacji ryb rzecznych w Pana/i regionie?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Rolnicy zostali zapytani o stopień zagrożenia, jakie stanowi kłusownictwo dla populacji ryb w rzekach. W tym przypadku również odnotowano pozytywną zmianę w porównaniu do poprzednich edycji badania, gdzie respondenci nie uważali tego zagrożenia za istotne – w 2019 roku aż 61,5% badanych uznało to zagrożenie za duże, zaś jedynie 13,9% udzielił odpowiedzi przeciwnej.

Wykres 89 W jakim stopniu Pana/i zdaniem kłusownictwo stanowi zagrożenie dla populacji ryb w rzekach?



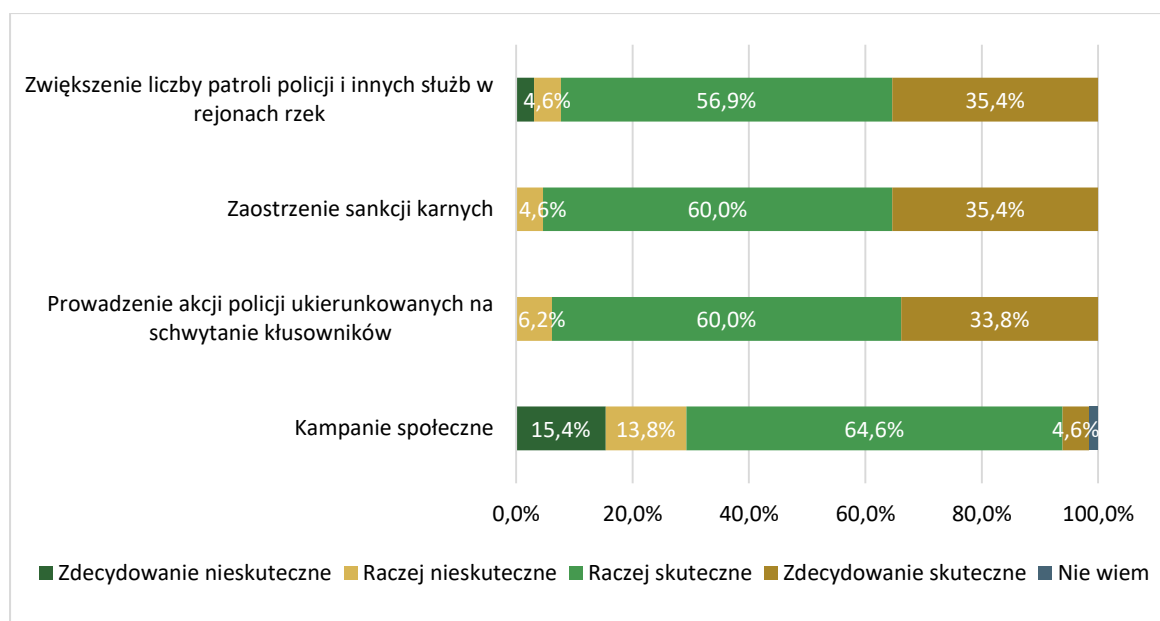
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Badani rolnicy ocenili potencjalną skuteczność zaproponowanych działań przeciwdziałających kłusownictwu. Wszystkie działania uznane zostały za skuteczne, jednak za najbardziej skuteczne uznane zostały:

- zaostrenie sankcji karnych wobec kłusowników (95,4% wskazań „zdecydowanie skuteczne” oraz „raczej skuteczne”);
- akcje policji ukierunkowane na zapobieganie kłusownictwu (93,8%);
- zwiększenie liczby patroli policyjnych i innych służb w rejonach rzek (92,3%).

Za nieco mniej skuteczne uznane zostały kampanie społeczne (69,2%). Ponadto, tylko w przypadku kampanii społecznej 1,5% osób udzieliło odpowiedzi „nie wiem”.

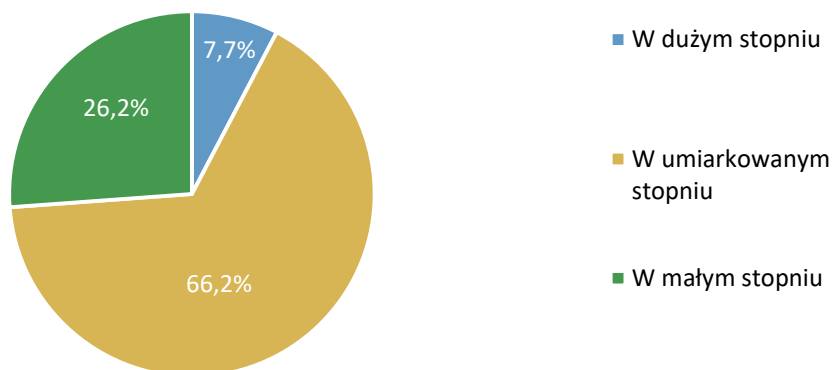
Wykres 90 W jakim stopniu następujące działania przeciwdziałające kłusownictwu są lub mogłyby być Pana/i zdaniem skuteczne?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Ponad połowa ankietowanych (66,2%) uważała, że istnienie osiedli mieszkaniowych w obszarach zlewisk rzek w umiarkowany sposób wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki. 26,2% respondentów uważało ten stopień za niewielki, zaś 7,8% respondentów było zdania, że wpływ ten jest duży. Nikt z badanych nie udzielił odpowiedzi „nie wiem”.

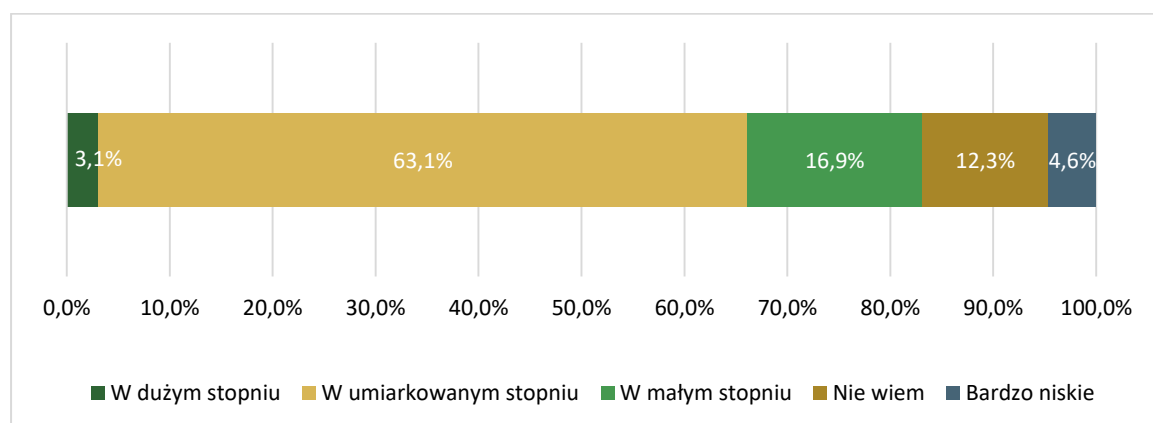
Wykres 91 W jakim stopniu Pana/i zdaniem istnienie osiedli mieszkaniowych w obszarach zlewni rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Zdecydowana większość badanych rolników (63,1%) uznała stopień, w jakim działalność rolnicza w obszarach zlewni rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki za umiarkowany, a 16,9% uznało go za mały. 12% nie miało zdania w tym temacie. Badania pokazują, że zdaniem rolników ich działalność (w tym używanie nawozów) nie wpływa znacząco na otoczenie, zaś odległość od rzek sprawia, że raczej nie zanieczyszczają oni rzek.

Wykres 92 W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność rolnicza w obszarach zlewni rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?



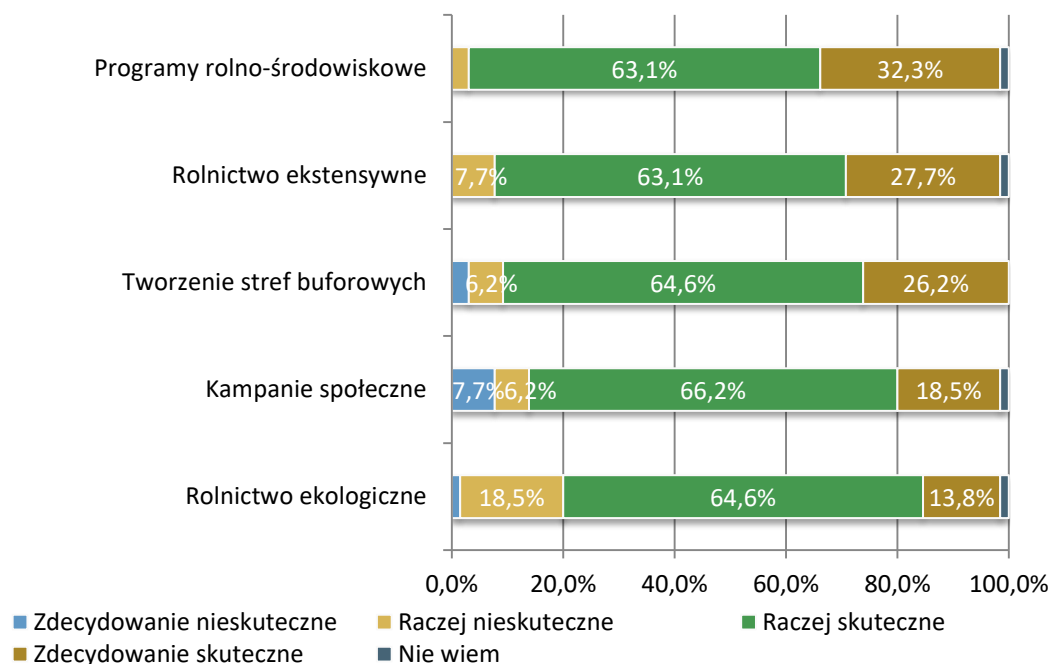
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Respondentów zapytano o stopień, w jaki ich zdaniem poszczególne działania są skutecznym sposobem na zmniejszenie oddziaływania rolnictwa na wody rzeczne i gruntowe. Za potencjalnie skuteczne uznano wszystkie zaproponowane formy pomocy. Za najbardziej skuteczne uznano zaś:

- Programy rolno-środowiskowe (działania realizowane w ramach projektów unijnych zwiększające ekologiczność gospodarstw rolnych): 95,4% wskazań „raczej skuteczne” i „zdecydowanie skuteczne”;
- Rolnictwo ekstensywne (rodzaj rolnictwa, w którym nie stosuje się sztucznych środków wspomagających uprawy): 90,8% wskazań;
- Tworzenie stref buforowych (strefy, w których występują ograniczenia dla prowadzenia działalności rolniczej): 90,8% wskazań.

Za skuteczne, lecz w nieco mniejszym zakresie uznano rolnictwo ekologiczne (rolnictwo ekologiczne określa się jako system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej, łączącej przyjazne środowisku praktyki gospodarowania takie jak: wspomaganie wysokiego stopnia różnorodności biologicznej, wykorzystywanie naturalnych procesów oraz zapewnienie właściwego dobrostanu zwierząt): 78,5% wskazań.

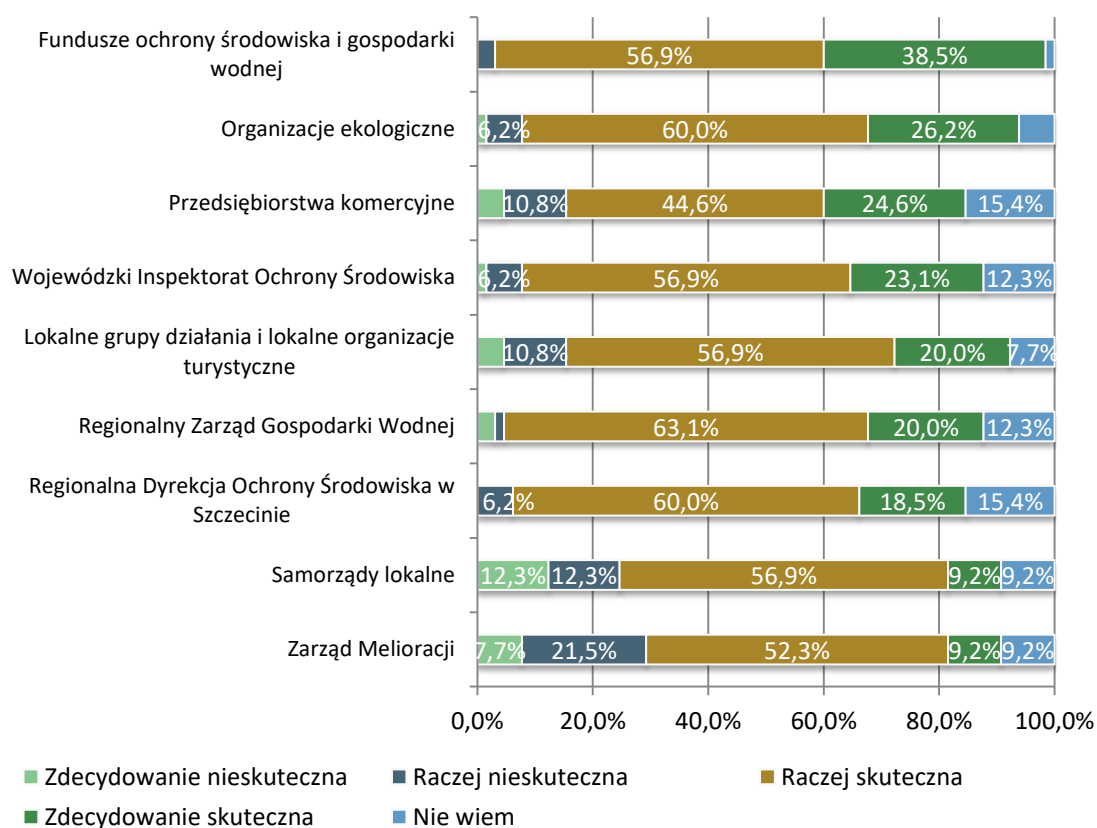
Wykres 93 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poszczególne działania są skutecznym sposobem na zmniejszenie oddziaływania rolnictwa na wody rzeczne i gruntowe?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Respondenci ocenili także stopień skuteczności działalności wymienionych niżej instytucji w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach. W porównaniu do poprzednich edycji badania udzielono względnie niski odsetek odpowiedzi „nie wiem”, co oznacza, że rolnicy mają większą wiedzę na temat zadań, którymi zajmują się wskazane organy. Działalność wszystkich instytucji uznana została za skuteczną, a największy odsetek odpowiedzi „zdecydowanie skuteczne” przypadł na fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Wykres 94 W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność poniższych instytucji Pana/i zdaniem jest skuteczna w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach?

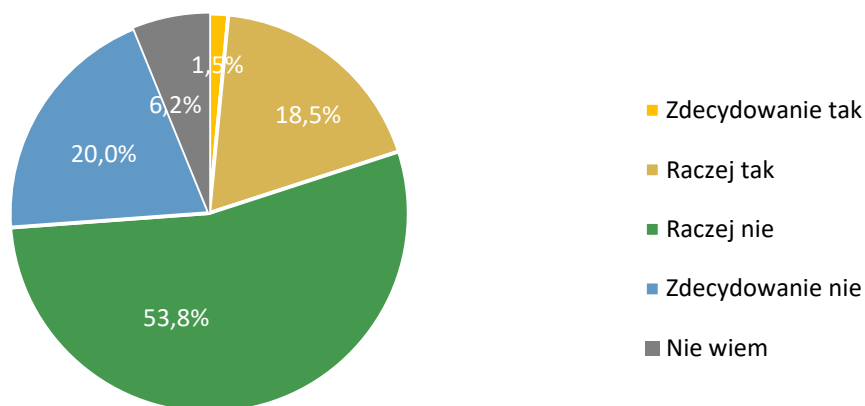


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Podobnie jak w latach poprzednich, respondenci raczej nie byłoby zainteresowani uczestnictwem w działaniach (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym) mających na celu ochronę środowiska rzeczno-rzecznych oraz dolin rzek w ich regionie. Największa część spośród badanych rolników (53,8%) stwierdziła, że raczej nie uczestniczyłaby w tego typu działaniach, kolejne 20,0% zdecydowanie zaprzeczyła chęci uczestnictwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska. Jedynie co piąty rolnik (20,0%) stwierdził, że jest zainteresowany

uczestniczeniem w tego typu działaniach. Najczęściej wskazywanym powodem braku zainteresowania był brak czasu (66,2%) oraz brak zainteresowania tą tematyką (27,7%).

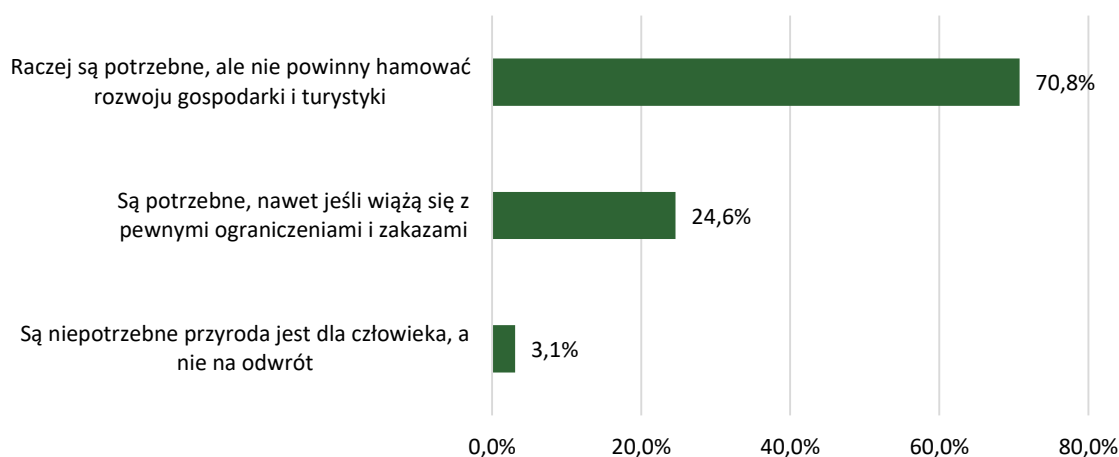
Wykres 95 Czy jest Pan/i zainteresowana uczestniczeniem w działaniach (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym) mających na celu ochronę środowiska rzecznoego oraz dolin rzek w Pana/i regionie?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Zdecydowanie większy odsetek respondentów w porównaniu do lat poprzednich uznał, że prawne formy ochrony przyrody raczej są potrzebne, choć nie powinny one hamować rozwoju gospodarki i turystyki. Tym samym zdecydowanie mniejszy odsetek stwierdził, że działania w tym zakresie są niepotrzebne (jedynie 3,1% respondentów).

Wykres 96 Jakie jest Pana/i zdanie na temat prawnych form ochrony przyrody?

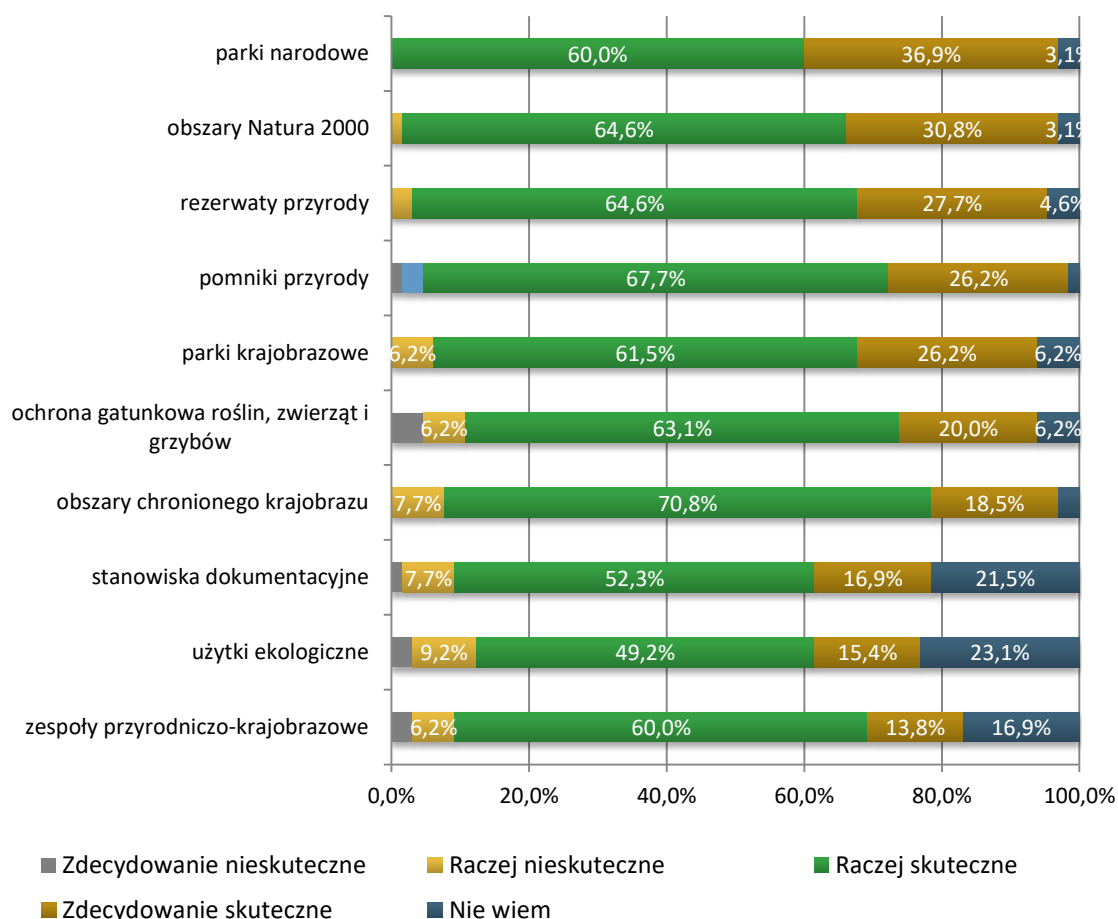


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Respondenci ocenili także efektywność poszczególnych form prawnej ochrony przyrody. Wszystkie formy ocenione zostały jako efektywne i skuteczne, a najczęściej wskazywane w tym

kontekście były parki narodowe (96,9% wskazań „raczej skuteczne” i „zdecydowanie skuteczne”), obszary Natura 2000 (95,4%), pomniki przyrody (93,8%) oraz rezerваты przyrody (92,3%). Nieco rzadziej wskazywane jako efektywne były użytki ekologiczne i stanowiska dokumentacyjne.

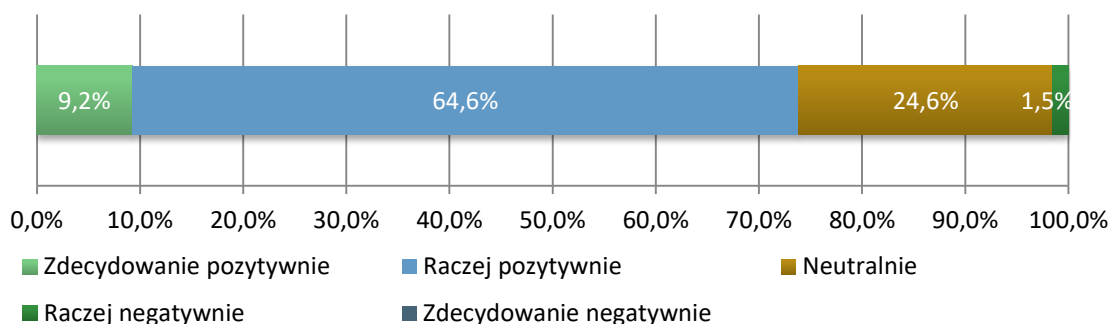
Wykres 97 W jakim stopniu poniższe formy prawne ochrony przyrody są Pana/i zdaniem efektywne?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Większość respondentów (73,8%) pozytywnie oceniała wpływ turystyki regionu na społeczność lokalną. Co czwarty rolnik (24,6%) uznał wpływ turystyki za neutralny, zaś zaledwie marginalny odsetek (1,5%) uczestników badania uważał, że wpływ ten jest raczej negatywny.

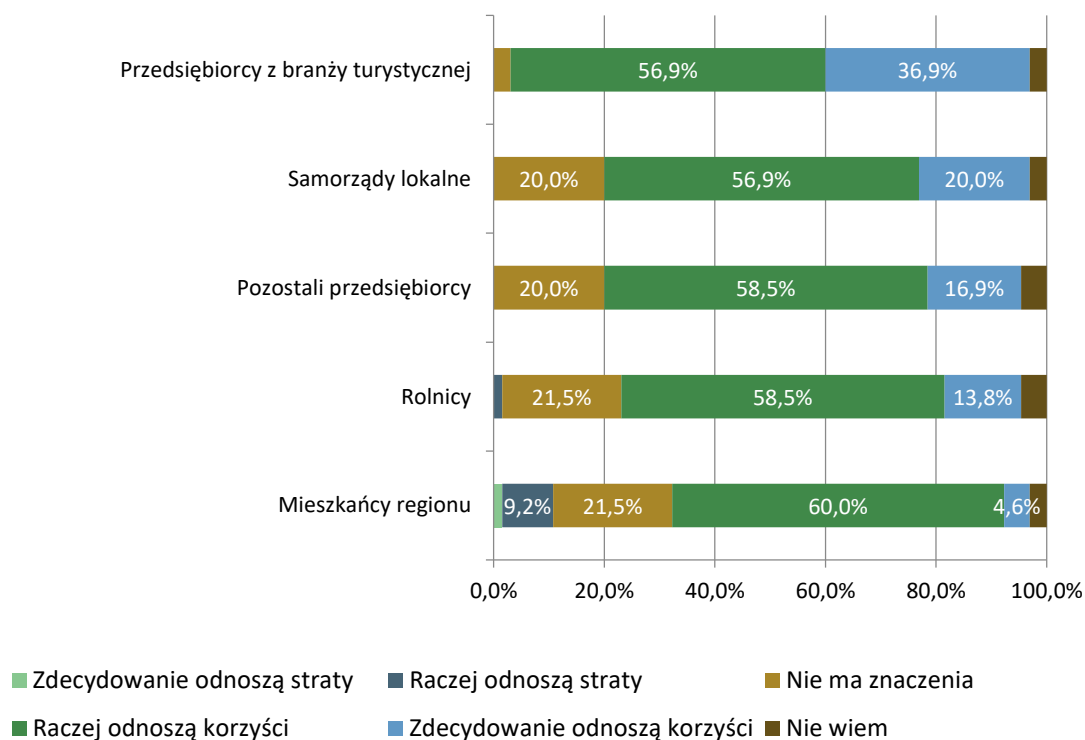
Wykres 98 Jak ocenia Pan/i wpływ turystyki regionu na społeczność lokalną?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Mieszkańcy zostali poproszeni o ocenę stopnia, w jakim pewne grupy korzystają z ruchu turystycznego w regionie. Według nich największe korzyści odnoszą przedsiębiorcy z branży turystycznej oraz samorządy lokalne. Jedyną grupą, która zdaniem respondentów odnosi jakiegokolwiek straty są mieszkańcy regionu (9,2% odpowiedzi „raczej odnoszą straty”).

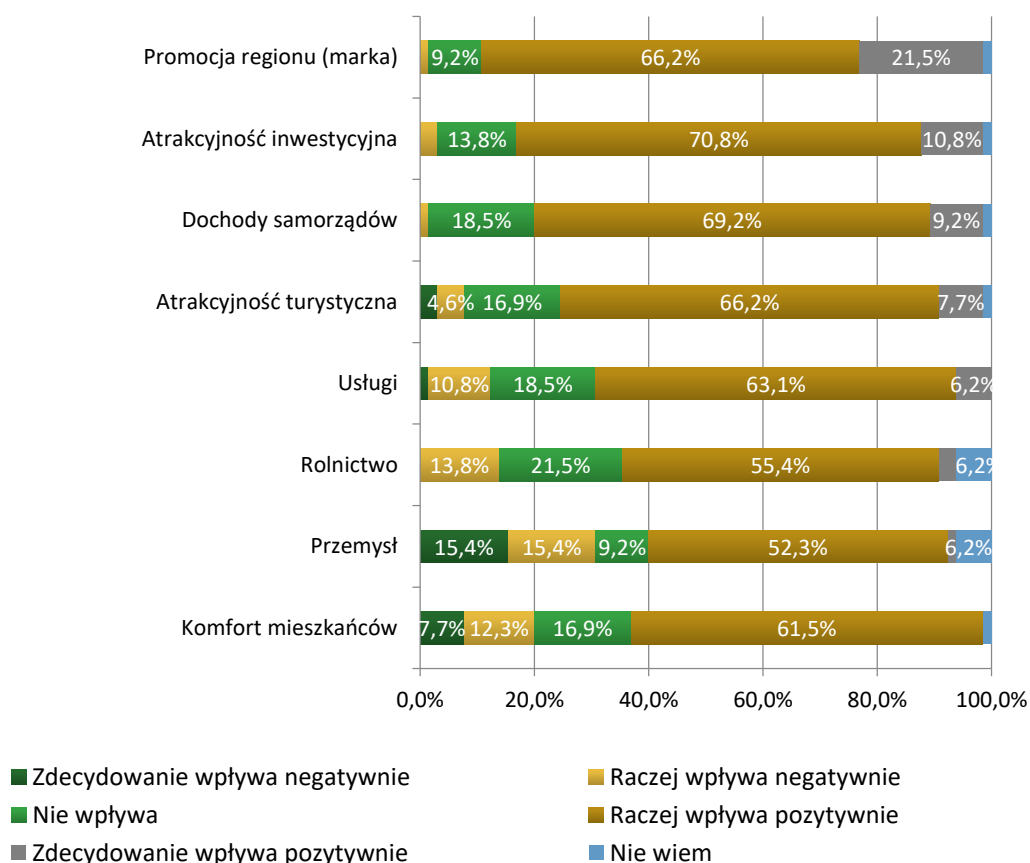
Wykres 99 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe grupy korzystają z ruchu turystycznego w regionie?



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Ostatnie pytanie skierowane do rolników dotyczyło oceny stopnia, w jakim prawna ochrona przyrody środowisk wodnych wpływa na poszczególne aspekty życia społecznego. Ich zdaniem prawna ochrona przyrody w pozytywny sposób wpływa na wszystkie wskazane aspekty, a szczególnie pozytywny wpływ w tym kontekście odnotowano w przypadku promocji regionu (87,7% wskazań „raczej pozytywnie” i „zdecydowanie pozytywnie”), atrakcyjności inwestycyjnej (81,5%) oraz dochodów samorządów (78,5%). Zdaniem rolników, ochrona przyrody ma negatywny wpływ na przemysł (30,8% wskazań „zdecydowanie wpływa negatywnie” i „raczej wpływa negatywnie”) oraz komfort mieszkańców (20,0% wskazań „zdecydowanie wpływa negatywnie” i „raczej wpływa negatywnie”).

Wykres 100 W jakim stopniu Pana/i zdaniem prawna ochrona przyrody środowisk wodnych wpływa na następujące aspekty życia społecznego?

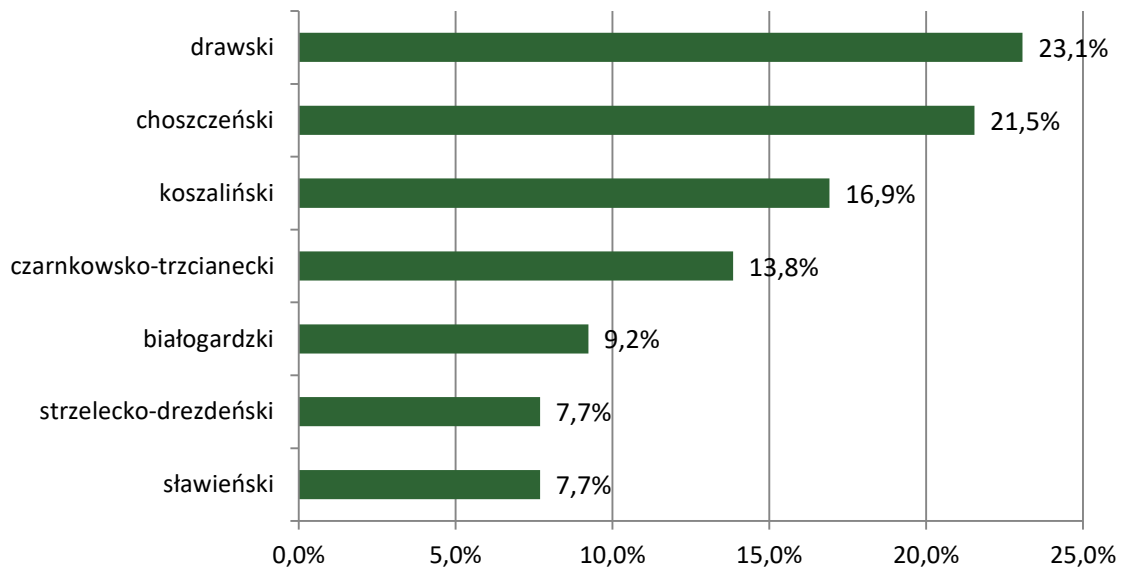


Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

METRYCZKA

Największa część rolników uczestniczących w badaniu mieszkała w powiecie drawskim (23,1%) oraz choszczeńskim (21,5%), najmniejsza ich liczba przypadała zaś na powiaty strzelecko-dreźnieński oraz sławieński (po 7,7%).

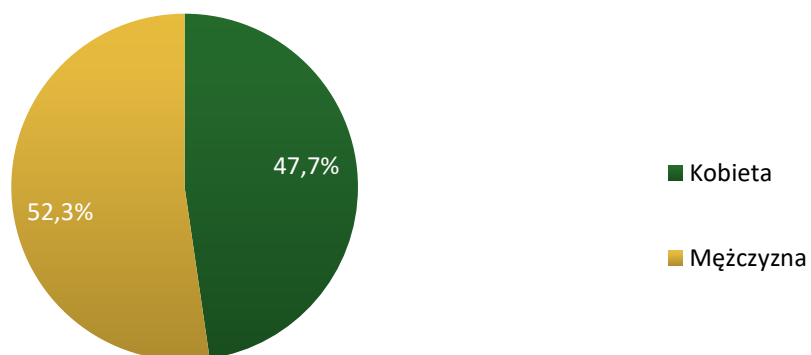
Wykres 101 Powiaty, na terenie których mieszkają respondenci



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

Struktura płci respondentów była względnie wyrównana, choć w badaniu uczestniczyło nieznacznie więcej mężczyzn (52,3%) niż kobiet (47,7%).

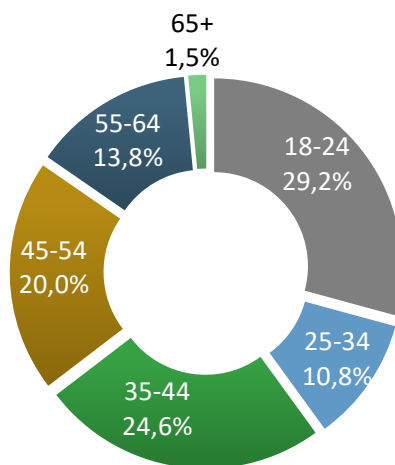
Wykres 102 Płeć respondentów



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

W kontekście wieku respondentów najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 18-24 lata (29,2%) oraz 35-44 lata (24,6%). Najrzadziej reprezentowana była grupa 65+ lat – 1,5%.

Wykres 103 Wiek respondentów



Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań n=65.

3.5 Badania z przedsiębiorcami, organizatorami ruchu turystycznego i osobami zarządzającymi infrastrukturą turystyczną

W badaniu metodą TDI na V etapie badań udział wzięło 12 respondentów – przedsiębiorcy, organizatorzy ruchu turystycznego i zarządzający infrastrukturą turystyczną. W związku z koniecznością uzyskania informacji w zakresie funkcjonowania ruchu turystycznego we wszystkich dorzeczach, badania zostały zrealizowane z przedstawicielami organizatorów ruchu turystycznego i zarządzającymi infrastrukturą turystyczną w następujących proporcjach:

- Rzeka Drawa (3 osoby);
- Rzeka Korytnica (3 osoby);
- Rzeka Grabowa (3 osoby);
- Rzeka Radew (3 osoby).

Analiza

Ocena ochrony środowiska rzecznoego oraz efektywności i trafności przepisów prawnych

W roku 2019 większość przedsiębiorców i organizatorów ruchu turystycznego oraz osób zarządzających infrastrukturą turystyczną wskazało, że dobrze oceniają stan ochrony środowiska rzecznoego. Kilka osób stwierdziło jednak, że zdarzają się zaniedbania, m.in. śnięte ryby, którymi nikt się nie zajmuje czy powalone drzewa. Respondenci wskazywali także, że w miarę swoich możliwości starają się samodzielnie podejmować działania na rzecz oczyszczania wody z pływających w niej zanieczyszczeń.

Badani nie potrafili jednoznacznie ocenić efektywności i trafności przepisów prawnych. Ich zdaniem niniejsze regulacje zabezpieczają środowisko, jednak nie zawsze są skuteczne. Kwestię problematyczną może stanowić egzekwowanie przepisów – tereny nadrzeczne są zbyt rzadko patrolowane, w związku z czym osoby łamiące przepisy czują się bezkarne.

Myślę że jest ok, rzeki są czyste i ludzie z tego korzystają, przynajmniej te główne.

Natomiast kwestia egzekucji rzeczy typu co kto robi jak robi itd. to już według mnie nie ma w ogóle za bardzo komu tego sprawdzać.

Ocena działalności samorządów oraz organizacji odpowiedzialnych za ochronę środowiska (RDOŚ, RZGW, WIOŚ, Zarząd Melioracji, inne organizacje) w zakresie ochrony środowiska

Podobnie jak w przypadku oceny ochrony środowiska rzecznego, ocena dotycząca działalności samorządów oraz organizacji odpowiedzialnych za ochronę środowiska była zróżnicowana. Większość respondentów uznała jednak, że działania podejmowane przez jednostki przyczyniają się do podtrzymywania odpowiedniego stanu środowiska i wspierają one także przedsiębiorców i organizatorów ruchu turystycznego w ich działaniach na rzecz ochrony środowiska.

Na wszystkich badanych etapach pojawiały się jednak głosy dotyczące tego, iż działań z zakresu ochrony jest zbyt mało. Ich sporadyczność najbardziej widoczna jest w przypadku śmieci zalegających przy brzegach rzek, powalonych drzew czy braku drożności kanałów, które blokują szlaki kajakowe.

W 2019 roku część respondentów wskazywała dodatkowo, że nie wiedzą, jakie instytucje zajmują się ochroną środowiska rzecznego i nie widzą efektów prowadzonych przez nich działań.

Tak prawdę mówiąc z niedalekiej historii do tyłu, to nie wie nawet kto jest odpowiedzialny za środowisko, za rzekę.

U nas jest czyściutko, my mamy i Grabowo i przy morzu wpływa Wieprza i dbanie o to jest naprawdę bardzo dobre.

Ocena prawnych formy ochrony przyrody w obecnym zakresie

Przedsiębiorcy i organizatorzy ruchu turystycznego oraz osoby zarządzające infrastrukturą turystyczną uznali, że obecne prawne formy ochrony przyrody są raczej wystarczające.

Pozostałe odpowiedzi, które świadczyły o niezadowoleniu w tej kwestii dotyczyły z jednej strony zbyt restrykcyjnych, z drugiej zaś niewystarczających form ochrony. Respondenci zwrócili uwagę na niekontrolowanie zagrożeń, jakimi były powierzchniowy spływ z pól do rzeki oraz utrudniony przepływ wody.

Z drugiej jednak strony wskazywano, że część prawnych form ochrony przyrody przynosi korzyści i nowe możliwości, wciąż jednak mówi się głównie o zakazach, jakie za sobą niosą, przez co mieszkańcy czy przedsiębiorcy są do nich uprzedzeni.

W zupełności wystarczające, mamy te formy zróżnicowane od najbardziej rygorystycznych do najmniej rygorystycznych. Moim zdaniem trochę za mało jest promowany fakt, że Natura 2000 nie jest żadną barierą.

Według mnie są na pewno wystarczające, a czasami nawet przesadne, natomiast kwestia egzekucji jak mówiłem czy sprawdzania tego, kontrolowania według mnie jest zaniechana.

Potencjał rzeki Drawy dla gospodarki i społeczności lokalnej oraz zagrożenia związane z korzystaniem z ekosystemu rzeczno-egzogenicznego

Większości respondentów trudno było określić potencjał rzeki Drawy oraz jej doływów dla gospodarki i społeczności lokalnej. Inni, wśród potencjałów wymieniali głównie turystykę, w tym agroturystykę i kajakarstwo, które w rejonie rzeki Drawy działają bardzo sprawnie, wciąż jednak mogłyby zostać rozwinięte w rejonie Noteci. Potencjał rzeki Drawy i jej doływów jest zdaniem badanych ogromny i wciąż niewykorzystany, powoli jednak się to zmienia, a obszar rozwija się.

Ja patrzę z punktu widzenia agroturystyki i te spływy kajakarskie to jest naprawdę duży potencjał, my tu mieszkamy w miejscu, gdzie ta Drawa wpada do Noteci, to nie jest rozwinięta ani tak bardzo agroturystyka i nie jest tak zadbane jak przypuszczam wyżej, wyżej Drawy tam skąd ona wypływa.



Wśród zagrożeń związanych z korzystaniem z rzek wskazano na kwestię zmian klimatycznych, które wpływają na stan ekosystemu. Część przedsiębiorców wskazywała także na problem szczelności szamb, z których nieczystości przedostają się do wód podziemnych i rzek, a w związku z tym na konieczność oczyszczenia Drawy.

Do szans związanych z wykorzystaniem rzeki Drawa oraz jej dopływów należy głównie turystyka, w tym szczególnie kajakarstwo.

Nie, tylko ten ekosystem nam się niedługo wykończy jak będzie taka pogoda.

Przede wszystkim trzeba by zadbać o jakieś pogłębienie, oczyszczenie Drawy. W tej chwili takie duże kłody i drzewa leżą w tej Drawie to też nie sprzyja, rzeka powinna być czysta.

Ocena zabudowy hydrotechnicznej na rzece Drawie oraz jej dopływach

Większość respondentów nie potrafiło ocenić zabudowy hydrotechnicznej na rzece Drawie oraz jej dopływach. Działające elektrownie ich zdaniem raczej nie stanowią zagrożenia, zabudowa hydrotechniczna jest tak zlokalizowana i tak dostosowana, że nie utrudnia migracji ryb i nie zagraża ekosystemowi rzeki. Przedsiębiorcy wskazywali dodatkowo, że przepławki, które powstały podczas realizacji projektu, są wykonane porządnie i spełniają swoją rolę.

Co tu oceniać, dwie elektrownie, funkcjonująca najstarsza elektrownia wodna w Kamiennej, potem elektrownia na głównej Drawie na odcinku poligonowym. Funkcjonują, nie stanowi to dla mnie żadnej bariery ani tym bardziej dla gatunków migrujących.

Zdaniem badanych, obiekty, które stanowią zagrożenie dla szlaku migracyjnego ryb powinny zostać zburzone lub przebudowane. Potrzebne są spiętrzenia wody, które pozwolą na jej natlenienie, co z kolei wpłynie na wzrastanie fauny i flory rzecznej. Obiekty hydrotechniczne powinny być budowane w sposób zapewniający ochronę gatunków fauny i flory, co zresztą wynika z przepisów prawa.

Zburzone i przebudowane. Potrzebne są spiętrzenia wody, żeby natleniać tą wodę, bo roślinność dużo zabiera tlenu z wody i ryby się duszą.

Ocena prac melioracyjnych prowadzonych na rzece Drawie

Przedsiębiorcy i organizatorzy ruchu turystycznego wskazywali, że oprócz prac melioracyjnych na jednym z dopływów Drawy, nie dostrzegli żadnych innych prac melioracyjnych. Osoby, które nadzorują prace melioracyjne na rzece Drawie wskazały, że są one mało intensywne i nie szkodzą środowisku naturalnemu.

Jeden dopływ był robiony, a jeśli chodzi o Drawę, to od 1963 roku nie było nic.

Wiem tylko na temat naszego odcinka i nie robi tu się nic, mówię o tym odcinku, na którym mieszkamy, nie wiem jak dalej.

Mało intensywne i nieszkodzące środowisku naturalnemu, a mam na ten temat bardzo dobry pogląd, bo nadzoruję te prace.

Wśród instytucji odpowiedzialnych za prace melioracyjne respondenci wskazywali najczęściej Wody Polskie, a oprócz tego państwo, Polski Związek Wędkarski i wszystkie inne instytucje i organizacje związane z gospodarką wodną w rejonie. Zdaniem badanych, kosztów tych nie powinny ponosić urzędy, które nie posiadają odpowiednich środków finansowych, które mogłyby zostać przeznaczone na ten cel.

Nie wiem, może PZW, te wszystkie zarządy tych wód.

Wody Polskie, są właścicielami obiektu wszystkich wód płynących, Wody Polskie w tej chwili płacą za to i tak powinno być.

Wsparcie potrzebne w zakresie ochrony rzek i dolin rzecznych

Przedsiębiorcy i organizatorzy ruchu turystycznego wskazali, że w zakresie ochrony rzek i dolin rzecznych potrzebne są:



- Wsparcie merytoryczne: konieczne jest wsparcie osób posiadających wiedzę dotyczącą m.in. pozwoleń wodno-prawnych i uzgodnień.
- Promocja: konieczne jest wypromowanie ruchu turystycznego, który wpłynie na rozwój obszaru;
- Nadzór: konieczne jest zwiększenie nadzoru nad rzekami, zaostreżenie kar oraz ich monitorowanie;
- Wsparcie edukacyjne: konieczne jest dalsze prowadzenie kampanii informacyjnych dotyczących ochrony ekosystemu rzecznoego.

By wspierać ochronę rzek i dolin rzecznych przedsiębiorcy angażują się w rozmaite działania. Wprowadzają zakaz zaśmiecania rzek, organizują akcje sprzątania, prowadzą działania edukacyjne zachęcające do zachowania czystości podczas spływów kajakowych oraz dotyczące bezpieczeństwa turystów, a pośrednio także zwierząt.

Druga sprawa, robimy instruktaże związane z bezpieczeństwem samych turystów, a ponieważ rzeki, czyli im mniej wywrotek, tym mniejsze ryzyko dla samego kajakarza i nie śmieci w rzekach.

Możliwość pogodzenia potrzeb turystyki oraz ochrony środowiska rzek i dolin rzek

Respondenci stwierdzili, że pogodzenie turystyki i ochrony środowiska rzek jest możliwe, jednak konieczna jest współpraca bardzo wielu środowisk, które często posiadają sprzeczne interesy, a co za tym idzie, konieczne jest wypracowanie kompromisu.

Na pewno jest możliwe, wszystko jest możliwe, nie ma rzeczy niemożliwych. Jakby to się miało przekładać na współpracę to trudno powiedzieć, tym się powinni zajmować ludzie, którzy w tym siedzą i mają jakąś większą wiedzę na ten temat.

Słuszność wprowadzania ograniczeń dla ruchu turystycznego związanych z ochroną przyrody (limity odławiania ryb, okresy zamknięcia odcinków rzeki itp.)

Opinie badanych na temat wprowadzania ograniczeń dla ruchu turystycznego związanego z ochroną przyrody były bardzo podzielone. Część rozmówców była zdania, że ograniczenia powinny dotyczyć okresowego zakazu wstępu na tereny rzeczne, np. w czasie tarła ryb. Uznano również, że potrzebne są limity odławiania.

Niektórzy twierdzili jednak, że wprowadzanie takich ograniczeń jest bezzasadne, a natura poradzi sobie sama.

Myślę że tak, że takie [ograniczenia – przyp. red.] powinny być. Ludzie nie przebijają w środkach i jak mają dostęp, to nie mają ograniczeń, pozwalają sobie na wiele i nie liczą się ani z ekonomią ani z przyrodą. Takie ograniczenia są logiczne.

Dla kajaków wydaje mi się, że nie ma potrzeby żadnej, jeżeli jest jakaś trasa, to muszą mieć ludzie dostęp do różnych rzeczy, żeby nie musieli rzucać puszek, butelek i takich innych rzeczy.

Wiedza na temat Programu Natura 2000 oraz projektu pn. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce” oraz ocena przedsięwzięć w ramach tego projektu

Zdecydowana większość badanych przedsiębiorców i organizatorów ruchu turystycznego słyszało dużo na temat Programu Natura 2000. Niewielu badanych słyszało natomiast o projekcie pn. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”.

Badani często nie wiedzieli, że prace na rzece Drawie i jej dopływach realizowane były w ramach omawianego projektu. Te działania, o których wiedzieli, oceniane są raczej dobrze, respondenci wskazywali jednak na konieczność pogodzenia różnych interesów, a więc z jednej strony ochrony przyrody, z drugiej jednak rozwoju turystyki i ruchu kajakowego.

Ekologia ekologią, ale ludzie też muszą się poruszać gdzieś, trzeba tak tworzyć, żeby ani jednym nie przeszkadzała ani drugim.

Turystyka jako forma edukacji ekologicznej

Badani przedsiębiorcy byli zgodni, że turystyka jest właściwą i efektywną formą edukacji ekologicznej, jeśli jest odpowiednio wykorzystana. Sami starają się prowadzić taką edukację wśród swoich klientów. Wskazywano w tym zakresie na konieczność prowadzenia kampanii edukacyjnych, informowanie o potrzebie ochrony przyrody, zachowaniu czystości, zasadach korzystania z rzek podczas spływów kajakowych. Zaproponowano również zajęcia z przewodnikiem oprowadzającym po terenach rzecznych.

W jakiejś części na pewno jest, turyści którzy przebywają, zwiedzają, są odpowiednio informowani i zaznajamiani z tematem, to mogą się wiele nauczyć z zrozumieć i to jest takie przydatne doświadczenie.

Ocena popularności turystycznej następujących rzek: rzeka Drawa, rzeka Korytnica, rzeka Grabowa, rzeka Radew

W zależności od miejsca badania, przedsiębiorcy i organizatorzy ruchu turystycznego wskazywali na różne rzeki posiadające największy potencjał, można więc stwierdzić, że każda z nich jest popularna. Nieznacznie częściej wskazywano na popularność rzek Drawa oraz Korytnica. Korytnica uznawana jest za jedną z najładniejszych i najczystszych rzek. W przeciwieństwie do Drawy, która jest rzeką górską, skierowaną raczej do osób zaawansowanych, Korytnica dostosowana jest do osób początkujących.

Tereny Czaplinka i inne to na pewno, [Drawa – przyp. red.] jest to bardzo popularna rzeka, jest zaliczana do rzek górskich i powinna być jak najbardziej zadbana i wykorzystywana przez turystykę.

Ocena natężenia ruchu turystycznego na poszczególnych rzekach: rzeka Drawa, rzeka Korytnica, rzeka Grabowa, rzeka Radew

W przeciwieństwie do przedstawicieli innych badanych grup w 2019 roku, duża część przedsiębiorców i organizatorów ruchu turystycznego wskazywała, że liczba turystów maleje, co związane jest nie tyle z brakiem potencjału rzek Drawa, Korytnica, Grabowa oraz Radew, co z coraz większą dostępnością szlaków kajakowych na innych rzekach i ich wypromowaniem w Internecie.

Badani stwierdzili, że obecne natężenie ruchu turystycznego nie powoduje zagrożenia dla środowiska naturalnego, dobrym rozwiązaniem byłoby jednak wprowadzenie limitów godzinowych dla kajakarzy, dzięki czemu utrzymany zostanie porządek (brak tłoku na szlakach, czystość wód).

Zdania rozmówców na temat zagrożeń wynikających z ruchu turystycznego i wprowadzanych ograniczeń były podzielone. Niektórzy respondenci byli zdania, że masowe korzystanie z rzek przez turystów jest szkodliwe dla środowiska naturalnego i bez interwencji ograniczających ruch turystyczny może doprowadzić do poważnych szkód. Pozostali natomiast nie byli zwolennikami tego typu postawy. Twierdzili, że przyroda jest naturalnym środowiskiem człowieka i należy z niej korzystać, ale w sposób zrównoważony i odpowiedzialny. Należy podejmować działania w większym stopniu przyczyniające się do ochrony środowiska, a nie izolowania jej od człowieka.

[natężenie ruchu turystycznego – przy. red.] Coraz mniej, tendencja jest malejąca, to ma swoje uzasadnienie, przynajmniej ja to tak rozumię, w bardzo dużej dostępności szlaków kajakowych na terenie całej Polski i łatwości ich wypromowania w internecie.

[zdanie na temat wprowadzanie ograniczeń dla turystyki] Nie. Powinny być tylko dla mnie godziny wprowadzone, żeby nie wpuszczać wszystkich kajakarzy na raz.

3.6 Badania fokusowe z reprezentantami instytucji i organizacji, przedsiębiorców i innych osób o znaczącym oddziaływaniu na kierunki gospodarowania w środowisku przyrodniczym rzek i ich dolin

W V etapie badań metodą FGI uczestniczyły dwie grupy osób stanowiących reprezentantów instytucji/organizacji, przedsiębiorców i inne osoby o znaczącym oddziaływaniu na kierunki gospodarowania w środowisku przyrodniczym rzek i ich dolin (m.in. pracownicy RDOŚ niebiorący udziału w projekcie, pracownicy parku narodowego i krajobrazowego, nadleśnictwa, Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej, Zarządu Melioracji, samorządów lokalnych, organizacji społecznych, w tym proekologicznych).

Analiza

Najbardziej efektywne działania w ramach ochrony środowiska rzeczno-eg, opinia na temat projektu realizowanego w ramach Programu Natura 2000 pn. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce

W kontekście efektywności działań na rzecz ochrony środowiska rzeczno-eg, respondenci badania uważali, iż kluczowe znaczenie mają działania edukacyjne i informacyjne dla społeczeństwa, a działania takie powinny być kierowane do wszystkich - zarówno do najmłodszych jak i do osób starszych. Uczestnicy badania zwrócili przy tym uwagę na znaczenie edukacji wyspecjalizowanej. Należałoby wprowadzić więc tę tematykę w programy nauczania szkół średnich oraz na wyższych szczeblach edukacji, dzięki czemu w Polsce funkcjonowałaby większa liczba ekspertów w tym zakresie, co z kolei przełożyłoby się na bardziej zaawansowane działania w zakresie ochrony przyrody.

Tutaj brakuje dla mnie przedmiotów specjalizacyjnych, gdzie są wyliczenia, analizy profili prędkości wody, energii, jak to się dzieje, jak ten rumor się przenosi i tak dalej. Uważam, że jest ogromna luka w systemie edukacyjnym, także na przedmiotach specjalizacyjnych.

Zauważono również, że realizowane obecnie projekty są unikatowe i potrzebne, gdyż nie istnieją żadne alternatywne projekty, które mogłyby je zastąpić.

Projekty, które są dostępne nie posiadają alternatywy. Jeżeli są dostępne to są realizowane, a jeżeli nie, to nie mamy możliwości negocjacji.

Respondenci wyrazili również swoją opinię na temat projektu realizowanego w ramach Programu Natura 2000 pn. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”. Zdaniem badanych, projekt jest zdecydowanie potrzebny, a jego realizacja wpłynie korzystnie na wdrażanie tego rodzaju projektów w szerszym zakresie, dotycząc również innych rzek. Zauważono, że efekty projektu nie ograniczają się jedynie do jego głównego celu, lecz prowadzą również do renaturyzacji rzek, przywrócenia ich naturalnego charakteru. Dodano także, że do realizacji projektu zaangażowano ekspertów o bardzo szerokiej wiedzy i kompetencjach w tym zakresie. Projekt jednoznacznie uznano za efektywny i prawidłowo realizowany.

Ten projekt faktycznie wydaje mi się najbardziej przemyślany, najlepiej realizowany od początku do końca, jest możliwe już nawet teraz dostrzeżenie efektu wpływu działań. I tak naprawdę wszędzie, gdzie się pojawia, ludzie słyszeli o tym projekcie i są jak najbardziej przychylni.

Bariery ze strony społeczeństwa w zakresie realizacji projektu i działań proekologicznych

Respondenci uważali, że projekt realizowany jest przy udziale społeczeństwa, które z uwagi na charakter działań chętnie angażuje się w jego realizację. Efekty projektu będą trwałe, a co odbiorcy dostrzegają już teraz, dzięki czemu czują się współodpowiedzialni za ich podtrzymywanie. Zauważono jednak, że na początku realizacji projektu barierą stanowiła nieznanostwo jego celów oraz swego rodzaju obawy wynikające z zachodzących zmian – obawiano się, że projekt wpłynie na surowe obostrzenia bądź utrudnienia, w szczególności dla rolników oraz turystów.

To jest ogólna taka tendencja w społeczeństwie, że społeczeństwo się trochę tej przyrody boi. Na zasadzie, że to jest taka kula u nogi i że generalnie więcej to jest szkody, więc jak się okazuje, że tam jest jakiś gatunek chroniony, jakieś siedlisko chronione to najlepiej udawać, że my o tym nie wiemy, zrobić co nam się podoba, a później no trudno, stało się. Po prostu trzeba też cały czas tłumaczyć temu społeczeństwu, że naprawdę te interesy przyrody i człowieka da się pogodzić, tylko zwyczajnie trzeba troszeczkę wyjść temu naprzeciw.

W związku z tym ponownie zwrócono uwagę na konieczność prowadzenia działań edukacyjnych i informacyjnych, mając na uwadze możliwości podjęcia współpracy pomiędzy odbiorcami a podmiotami zaangażowanymi w realizację projektu. Z doświadczenia respondentów wynikało, iż bariery tego typu oraz wynikające z tego problemy udało się rozwiązać poprzez szerzenie informacji odnośnie celów i efektów projektu, jak również rzeczywistych zmian, jakie on wprowadza.

Gospodarowanie populacjami ryb oraz instytucje w tym uczestniczące

Uczestnicy badania zgodzili się, że gospodarowanie populacjami ryb powinno stanowić działanie holistyczne, całościowe, angażujące szeroki zakres instytucji zajmujących się ochroną rzek i środowiska naturalnego. Działaniami tymi powinny zajmować się takie instytucje jak: Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego, urzędy morskie i zarządcy portów przy ujściach rzek, regionalni zarządcy wód (Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej), organy prowadzące działalność w obszarze danej zlewni, a także samorządy gmin i powiatów. Zauważono, że nie bez znaczenia jest również czynny udział lokalnych społeczności, w związku z tym wymienione instytucje, w miarę możliwości, powinny włączać mieszkańców, przedsiębiorców oraz rolników w prowadzone działania i uświadamiać im ich znaczenie.

I gminy, bo gospodarka komunalna, ściekowa i tak dalej. I powiaty, które wydają w jakimś tam różnym zakresie różne pozwolenia na różne działania powiedzmy środowiskowe. No i oczywiście społeczność lokalna, która mieszka w tych zlewniach. No bo bez ich wiedzy, bez edukacji, bez odpowiednich działań tego się po prostu do końca nie da zrobić.

Zauważono również, że zdecydowanie potrzebne są ograniczenia w zakresie gospodarowania populacjami ryb w granicach możliwości i aktualnych warunków. Zauważono, że realizowane działania oraz możliwości w tym zakresie dostosowane muszą być do obecnego zapotrzebowania – „Nie wyeliminujemy elektrowni wodnych, hodowli pstrąga itd. To już wrosło w nasze życie i my musimy po prostu te wszystkie projekty i te wszystkie działania prośrodowiskowe dostosować do naszego trybu życia w tej chwili. Po prostu inaczej się nie da.”

Zdaniem badanych wprowadzenie pozwoleń i obowiązków jest konieczne aby utrzymać prawidłowe zarybienie. Zwrócono także uwagę na fakt, iż ograniczone są możliwości w zakresie

egzekwowania przestrzegania przepisów na rzecz ochrony przyrody, a dostępne zasoby w postaci straży nie są wystarczające.

Istniejąca infrastruktura kanalizacyjna i oczyszczalnie ścieków a rozwiązanie problemu zanieczyszczenia i degradowania ekosystemu rzeki

Stwierdzono, iż istniejąca infrastruktura kanalizacyjna i oczyszczalnie ścieków nie rozwiązują problemu zanieczyszczenia i degradowania ekosystemu rzeki, a posiadane w tym zakresie zasoby nie odpowiadają na wszystkie potrzeby. Taka sytuacja występuje w szczególności w gminach wiejskich, gdzie często nie ma systemu kanalizacji, przez co ścieki odprowadzane są do rzek. Sytuacja lepiej prezentuje się w przypadku obszarów miejskich, na terenie których rozwinięta jest infrastruktura kanalizacyjna, gdzie realizowane są także zadania z obszaru zapobiegania zanieczyszczeniom i degradacji ekosystemu.

Zauważono również, że na obszarach rolniczych występują duże erozje gleb, mimo iż obowiązkiem rolnika jest uprawiać ziemię tak aby nie było strat. Obecnie podejmowane są starania zamiany terenów rolnych na łąki, co ma wspomóc ochronę środowiska i renaturalizację zdegradowanych obszarów rolnych.

Ocena prowadzonych prac melioracyjnych

Uczestnicy badania stwierdzili, że prace melioracyjne nie są prowadzone w wystarczającym zakresie. Przyczyn dopatrywano się w utrudnieniach wynikających ze statusu prawnego gruntów rolniczych i zakazu prowadzenia prac melioracyjnych na gruntach prywatnych. Zauważono również, że rolnicy niechętnie angażują się w tego rodzaju działania.

Rolnicy twierdzą, że jeżeli są projekty utworzenia rowów melioracyjnych, to ma to utworzyć pomysłodawca, a sprawa wygląda tak, że to właściciel gruntu musi utworzyć taki rów. Są spółki wodne, które pomagają ludziom w utworzeniu melioracji za 50 zł za hektar. Jest to dla nich za dużo. Był pomysł opodatkowania rowów melioracyjnych, ale rolnicy się nie zgodzili.



Ocena projektów ekologicznych prowadzących do przywrócenia naturalnego charakteru rzek i ich dolin

Pierwsza grupa respondentów zdecydowanie pozytywnie oceniła projekty ekologiczne prowadzące do przywrócenia naturalnego charakteru rzek i ich dolin, uważając, że cele tego rodzaju projektów są bardzo ważne i cenne. Pod uwagę trzeba jednakże wziąć interesy wszystkich interesariuszy, grup korzystających z wód, co może wpłynąć na ograniczenie możliwości podejmowania działań oraz konieczność wypracowania wspólnych rozwiązań.

Jeżeli jest jakaś hodowla ryb czy elektrownia na rzece, nie możemy jej w swoich projektach środowiskowych pominąć. Musimy uwzględnić jej interesy. To, że ona poczyniła jakieś inwestycje chociażby. Elektrowni się nie buduje na rok czy dwa, tylko na dziesiątki lat. Więc trzeba też takie rzeczy pod uwagę wziąć, konsultować, uzgadniać.

Druga z grup respondentów również oceniła projekty ekologiczne prowadzące do przywrócenia naturalnego charakteru rzek i ich dolin pozytywnie, zaznaczając jednak, że w przyszłości wprowadzone powinny być poprawki w zakresie projektowania działań.

Zarządzanie takimi projektami, zdaniem respondentów, powinno stanowić współpracę różnych podmiotów – instytucji, organizacji pożytku społecznego, niezależnych ekspertów.

Ocena poziomu edukacji ekologicznej dotyczącej rzek i dolin rzecznych

Respondenci uważają, że poziom edukacji ekologicznej dotyczącej rzek i dolin rzecznych podnosi się rokrocznie, obserwować można zdecydowanie pozytywne efekty oraz zmiany w porównaniu do stanu sprzed dziesięciu lat. Na szeroką skalę prowadzone są zajęcia edukacyjne skierowane już do najmłodszych dzieci, realizowane w przedszkolach oraz szkołach. Zauważono jednakże, że działania takie skuteczniejsze są w przypadku osób młodych, które chętnie się uczą, niż osób starszych, które często niechętnie zmieniają własne postawy i przyzwyczajenia, a potrzeby ochrony przyrody nie traktują z należytą powagą. Konieczne jest zatem prowadzenie działań edukacyjnych na szeroką skalę, przy równoczesnym podejmowaniu środków zaradczych, w tym zintensyfikowania kontroli oraz stosowanych kar za łamanie przepisów związanych z ochroną środowiska. Z drugiej strony zauważono także, że organizacje coraz chętniej podejmują taką tematykę i realizują działania w zakresie edukacji ekologicznej dotyczącej rzek i dolin rzecznych.

Myślę, że ta młodzież już chwyta temat, natomiast myślę, że to starsze pokolenie jeszcze nie do końca. Mamy opór dorosłego pokolenia na przykład w kwestii segregacji śmieci. Prosta czynność tak naprawdę, tylko dołożyć dwa kubelki w domu. A co dopiero mówić o tym, żeby ktoś nie mył samochodu nad rzeką, co też się notorycznie zdarza. A śmieci to już jest normalna część krajobrazu nadrzecznego.

Jak najwięcej organizacji musi być zapraszanych do działań. Mogą osiągnąć więcej niż jedna osoba, która działa cały czas. Zgłaszają się do nas organizacje, które nie chcą od nas pieniędzy tylko worki na śmieci, rękawiczki.

Ocena działania instytucji, w zakresie ochrony i gospodarowania rzekami i dolinami rzek

Respondenci badania stwierdzili, że reprezentowane przez nich instytucje wykonują swoje obowiązki w zakresie ochrony przyrody i gospodarowania rzekami i dolinami rzek, ponadto realizują zadania dodatkowe, wykraczające poza obowiązkowy zakres działań. Wciąż jednak istnieje możliwość, by działania dodatkowe prowadzone były w szerszym zakresie.

Respondenci jednej z grup fokusowych zwrócili uwagę na fakt, że współpraca między instytucjami raczej nie przebiegała w sposób satysfakcjonujący. Zdaniem ekspertów, z uwagi na różne interesy poszczególnych grup, brak było porozumienia i wypracowanych rozwiązań pomiędzy instytucjami, które niechętnie podejmowały współpracę. Druga grupa zaś zauważyła, że choć instytucje potrzebowały czasu aby dojść do porozumienia i wypracować wspólne rozwiązania, obecnie współpraca między nimi przebiega dobrze i nie stwierdza się barier w tym zakresie.

Jak jest już temat jakiś bardzo problemowy, to gdzieś tam trafia na górę i minister rozstrzyga, a my jak mamy lokalny problem, to staramy się rozmawiać, wiadomo, że mamy różne interesy. My na przykład jesteśmy właścicielem wody, wy jesteście odpowiedzialni za ochronę tych wód. Więc w jakiś sposób mamy sprzeczne tutaj cele, ale musimy się dogadywać, nie mamy wyjścia. Droga kompromisów.

Ja myślę w sumie, że my te interesy mamy zbieżne. Bo prawo wodne mówi też o ochronie wód w kontekście przyrody. No tylko czasami brakuje nam tego zrozumienia.

Wpływ turystyki na środowisko naturalne rzek i dolin rzecznych

Obie grupy respondentów oceniły wpływ turystyki na środowisko naturalne rzek i dolin rzecznych negatywnie. Osoby zgromadzone na badaniu fokusowym wskazywały na problem odpadów pozostawianych przez turystów oraz na niszczenie przez nich naturalnych siedlisk fauny i flory. Powodem takich działań turystów jest prawdopodobnie nieświadomość i brak wiedzy w tym zakresie. Badani zauważyli, że jedynym możliwym sposobem zapobiegania takim działaniom jest kontynuacja i intensyfikacja kampanii informacyjnych i edukacyjnych dotyczących ochrony przyrody i zachowania na terenach nadrzecznych. Oprócz tego konieczne jest lepsze egzekwowanie prawa oraz stosowanie kar finansowych na osobach, które się do niego nie stosują.

Mimo to zauważono również pozytywny aspekt w kontekście wpływu turystyki na środowisko naturalne rzek i dolin rzecznych – dzięki rozwojowi turystyki zwiększa się zainteresowanie walorami przyrodniczymi.

Ludzie, którzy pozostają w przekonaniu, że zostawią śmieci i one się rozłożą, są w błędzie. Często musimy sprzątać po nich aby nie doszło do niebezpieczeństwa. Staramy się minimalizować to zjawisko i tworzymy bazy turystyczne, na których będą organizacje, które zabezpieczą te tereny. Chcemy kompromisu, ale nie zawsze jest to możliwe, ponieważ sytuacja na to nie pozwala.

Czy pozytywny wpływ jakiś może być? No na pewno, przez tą turystykę zorganizowaną możemy te walory przyrodnicze pokazywać, tłumaczyć.

Ocena roli mieszkańców i społeczności lokalnych w procesie ochrony rzek i dolin rzecznych

Uczestnicy badania zauważyli, iż mieszkańcy są bardzo zaangażowani w akcje społeczne, przykładem czego jest duże zainteresowanie wydarzeniami takimi jak sprzątanie świata czy edukacyjne spływy kajakowe. Dodano, że liczne akcje organizowane są przez samych mieszkańców, stwierdzić więc należy pozytywną zmianę w postawie i poziomie świadomości i wiedzy w zakresie ochrony rzek i dolin rzecznych pośród lokalnych społeczności. Stwierdzono, że ludzie cały czas wyrzucają śmieci w nieodpowiednich, nieprzeznaczonych do tego miejscach, jednakże obserwowana jest poprawa w tym zakresie. Największym problemem w tej sytuacji są odpady wielkogabarytowe, które zgodnie z prawem należałoby przetransportować na wysypisko śmieci oraz odpady budowlane, które należy składować w specjalnym kontenerze lub tzw.



bigbag'u. Konieczne jest wprowadzenie rozwiązań w tym zakresie (cykliczny wywóz odpadów wielkogabarytowych) oraz zastrzeżenie kar za nielegalne wyrzucanie takich odpadów.

Musimy powiedzieć że akcje są organizowane przez mieszkańców, ale oni sprzątają sami po sobie. Problem jest największy z utrzymaniem terenów przygotowanych pod akcje proekologiczne. Wszyscy chcą tego, ale nikt nie chce opiekować się tym. Straż miejska jako jedyna podejmuje działania, ale są to tylko zgłoszenia mieszkańców.

Występuje problem z gabarytami. Mieszkańcy nie mają gdzie wyrzucić dużych sprzętów. Mogą oni wyrzucić za darmo śmieci na wysypisko, ale nie ma transportu. Są limity ale nie są one nigdzie zapisane.

Ludzie często się budują i mają dużo śmieci, których nie mają gdzie składować.

4 Podsumowanie – wnioski z pięciu edycji badania

POTRZEBY

Zbadanie i ocena stanu świadomości ekologicznej, akceptacji dla ochrony przyrody, zrozumienia złożonych relacji przyrodniczo-społecznych i ekonomicznych w skali dolin i zlewni rzek oraz percepcji własnej roli w tych relacjach

Stan świadomości ekologicznej:

Na przestrzeni lat obejmujących realizację projektu stwierdzić należy istotny wzrost świadomości ekologicznej oraz wiedzy przyrodniczej uczestników badania. Pośród turystów, mieszkańców oraz rolników zwiększył się odsetek osób, które uważają, że ochrona przyrody jest istotna oraz potrzebna, równocześnie spadł odsetek osób, które decydowały się na odpowiedź „nie wiem/nie mam zdania”.

Respondenci zapytani zostali również o znajomość roślin rzecznych stanowiących ważny składnik ekosystemu rzek włosienicznikowych. Podobnie jak w latach poprzednich najbardziej rozpoznawalnymi roślinami są włosieniczniki (jaskry wodne). Respondenci uznali, że największą wiedzę na temat rzek włosienicznikowych oraz realizowanego projektu mają samorządowcy oraz organizacje pozarządowe, ze względu na charakter prowadzonych działalności, a także aktywne włączanie się w działania proekologiczne. Przez cały okres trwania projektu były organizowane warsztaty i konferencje w tej tematyce, w których uczestniczyli przedstawiciele gmin, nadleśnictw i innych urzędów, organizacji pozarządowych, organizacji turystycznych czy osób prywatnych, prowadząc do rozwijania współpracy wymienionych instytucji, stałego wzrostu ich wiedzy oraz promocji efektów projektu.

Od początku realizacji badań oceny oddziaływania projektu na aspekt społeczno-gospodarczy działania realizowane w ramach projektu pozytywnie oddziałują na aktywność społeczności lokalnych w zakresie ochrony przyrody. Podczas realizowania projektu mieszkańcom został przybliżony cel projektu, zachęcano ich także do czynnego zaangażowania w jego realizację. Wzrosła świadomość ekologiczna mieszkańców, a także wiedza na temat rzeki Drawy i Drawieńskiego Parku Narodowego. Działania te przynoszą już efekty – w 2019 roku eksperci stwierdzili, iż od momentu rozpoczęcia projektu zorganizowano wiele szkoleń i spotkań, gdzie wiedza na temat rzek włosienicznikowych została przekazana w szerszym zakresie, m.in. w ramach edukacji dzieci i młodzieży.

Mimo wzrostu świadomości i wiedzy w tym zakresie wciąż identyfikowane są deficyty, badania prowadzone w 2019 roku wykazały, że część mieszkańców i turystów wciąż nie wie czym jest Program „Natura 2000” oraz projekt pn. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie



korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”, posiada także niewielką wiedzę na temat ochrony przyrody. Jednocześnie jednak osoby te wykazały chęć do pogłębiania swojej wiedzy i angażowania się w działania proekologiczne.

W związku z tym **rekomenduje się** intensyfikację działań informacyjno-edukacyjnych wśród mieszkańców i turystów, zarówno wśród osób młodych, jak i wśród dorosłych. Z uwagi na fakt, iż badani wskazali, że najskuteczniejszym środkiem przekazu są nowoczesne technologie, kampanie informacyjne powinny być prowadzone także za pośrednictwem stron internetowych i portali społecznościowych, gdzie powinny znaleźć się syntetyczne, proste i atrakcyjne w przekazie informacje. Dobrą formą prowadzenia działań informacyjnych są także wydarzenia i imprezy o charakterze edukacyjno-rozrywkowym (np. jak organizowany do tej pory edukacyjny spływ kajakowy).

Akceptacja dla ochrony przyrody:

Stwierdzić należy niezaprzeczalny stały wzrost akceptacji dla ochrony przyrody wśród interesariuszy projektu, w tym głównie turystów oraz lokalnych społeczności. Respondentów uczestniczących w badaniach na wszystkich jego etapach poproszono o określenie w jakim stopniu wskazane działania są ich zdaniem istotne dla ochrony środowisk rzecznych. Poddając analizie sumę odpowiedzi „zdecydowanie potrzebne” i „raczej potrzebne” zauważyć należy, iż wszystkie działania uznane zostały przez respondentów za potrzebne – zarówno te dotyczące ograniczenia ruchu turystycznego, powstania infrastruktury ingerującej w naturalne działanie rzek, jak i działań informacyjnych i anty-klusowniczych.

Stale wysokie i wciąż wzrastające odsetki odpowiedzi pozytywnych pozwalają na stwierdzenie, że badani interesariusze projektu uważają realizowane działania za potrzebne oraz przynoszące pozytywne efekty. Niemal wszyscy respondenci uważali, że projekty ekologiczne przywracające naturalny charakter rzek i ich dolin są potrzebne, gospodarka prowadzona w zlewniach i dolinach rzek dobrze służy zdrowiu samej rzeki, a społeczności lokalne powinny włączać się w projekty ekologiczne. Równocześnie jednak należy wskazać, iż społeczność lokalna w pierwszej kolejności zauważa głównie projekty twarde, polegające na budowie nowej infrastruktury (szczególnie zaś infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej), zaś projekty polegające na odtwarzaniu zbliżonej do naturalnej morfologii koryt cieków są zauważane znacznie rzadziej, mimo iż to one mają największy wpływ ekologiczny i są kluczowe z punktu widzenia projektu i ochrony przyrody.



W 2019 roku wykazano wzrost świadomości dotyczącej zagrożenia, jakie stanowi kłusownictwo dla populacji ryb w rzekach. Na podstawie opinii ekspertów i osób zajmujących się realizacją projektu rekomenduje się walkę z kłusownictwem poprzez wzmocnienie monitoringu obszarów rzecznych oraz zaostreżenie sankcji prawnych związanych z łamaniem prawa w tym zakresie.

Badania wykazały, że rolnicy, choć zgadzają się ze stwierdzeniem, że ochrona przyrody oraz środowiska rzeczno-jeziornego jest potrzebna, a realizowane w ramach projektu działania są skuteczne, nie zawsze dostrzegają wpływ własnej działalności na stan rzek i dolin rzecznych. Stosowanie nawozów sztucznych, mimo iż przynosi korzyści w postaci bogactwa plonów, negatywnie wpływa na stan gleby, wód powierzchniowych i głębinowych.

By ograniczyć oddziaływanie rolnictwa na wody rzeczne i gruntowe **rekomenduje się** prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych wśród rolników, których celem będzie przekonanie rolników do prowadzenia ekologicznych upraw i ochrony środowiska naturalnego. Oprócz tego warto rozważyć tworzenie stref buforowych, tj. ograniczenie dla prowadzenia działalności rolniczej (które to działanie zostało uznane za skuteczne przez samych rolników).

Zrozumienie relacji:

Pięć etapów przeprowadzonych badań pozwala na stwierdzenie, że interesariusze projektu w coraz większym zakresie rozumieją relacje pomiędzy własną działalnością a ochroną środowiska. Uczestnicy badań indywidualnych widzą powiązanie pomiędzy ochroną środowiska, turystyką, a poprawą jakości życia mieszkańców, która zwiększy się dzięki inwestycjom proekologicznym. Ochrona przyrody środowisk wodnych wpływa pozytywnie na promocję regionu oraz atrakcyjność turystyczną. Ożywienie turystyki wpływa natomiast na rozwój gospodarczy regionu, z tego względu wzajemna korelacja jest bardzo istotna. Uwagę zwrócono również na fakt, iż zauważa się korzyści wynikające ze współdziałania – dzięki nawiązaniu współpracy możliwe było łatwiejsze rozwiązanie problemów, oszczędności w kontekście ponoszonych kosztów oraz podejmowanie kolejnych działań w zakresie połączenia ochrony środowiska i własnej działalności w przyszłości.

By w jeszcze większym stopniu wspierać zrozumienie relacji różnych aspektów społeczno-gospodarczych **rekomenduje się** organizację spotkań i wydarzeń, podczas których reprezentanci różnych dziedzin (m.in. turystyki, organizacji pozarządowych, samorządów gminnych, lokalnych przedsiębiorców, rolników) będą mogli wymienić się swoją wiedzą i doświadczeniami oraz



nawiązywać współpracy i wypracowywać kompromis w zakresie realizacji kolejnych działań wspierających ochronę przyrody, w tym ochronę ekosystemu rzecznego.

Zidentyfikowanie istniejących barier społecznych i skali niezrozumienia/braku akceptacji dla działań proekologicznych

Na przestrzeni lat widoczną barierą dla działań proekologicznych było niezrozumienie projektu i nieznamość jego celów oraz obawa przed zakazami i ograniczeniami, jakie kryją się za wprowadzaniem obszarów chronionych. Szczególne obawy mieli w tym zakresie rolnicy, mieszkańcy oraz turyści. Wskazane bariery społeczne niwelowane są jednak poprzez działania informacyjno-edukacyjne, podczas których lokalna społeczność oraz turyści dowiadują się, na czym polegają programy i projekty z zakresu ochrony środowiska, wskazują także, że niosą one ze sobą znacznie więcej korzyści, niż ograniczeń. Wpływ na zmianę świadomości lokalnej społeczności ma także wdrażanie kolejnych zadań – mieszkańcy, rolnicy oraz turyści dostrzegają, iż ich realizacja nie ogranicza ich działalności, wręcz przeciwnie, powoduje rozkwit omawianego regionu, wpływa na czystość wód i poprawę stanu populacji ichtiofauny.

Respondenci uważają, że poziom edukacji ekologicznej dotyczącej rzek i dolin rzecznych podnosi się rokrocznie, obserwować można zdecydowanie pozytywne efekty oraz zmiany w porównaniu do stanu sprzed dziesięciu lat. Na szeroką skalę prowadzone są zajęcia edukacyjne skierowane już do najmłodszych dzieci, realizowane w przedszkolach oraz szkołach. Zauważono jednakże, że działania takie skuteczniejsze są w przypadku osób młodych, które chętnie się uczą, niż osób starszych, które często niechętnie zmieniają swoje przyzwyczajenia i poglądy.

W związku z tym ponownie **rekomenduje się** intensyfikację działań informacyjno-edukacyjnych na temat programów i projektów wspierających ochronę przyrody oraz efektów, które do tej pory udało się osiągnąć dzięki realizacji projektu „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”.

Określenie ubocznych efektów przeszłych i obecnych działań ukierunkowanych na ochronę przyrody/środowiska rzek, wywołujących niechęć i brak akceptacji społecznej

Jak wspomniano wcześniej, obawy oraz negatywne nastawienie interesariuszy wobec zmian zachodzących dzięki realizacji projektu wynikały raczej z niewiedzy oraz nieświadomości, niż z faktycznej niechęci wobec zmian bądź wobec podejmowania działań dążących do zachowania i ochrony środowiska naturalnego rzek i ich dolin. Niewiedza oraz niechęć może wynikać przede



wszystkim z braku rzetelnych informacji i złych doświadczeń (przykład: wprowadzanie projektu Natura 2000 bez konsultacji społecznych, co wiązało się z falą krytyki), przez co w konsekwencji interesariusze dostrzegają tylko ograniczenia (w tym szczególnie ograniczenia własnych interesów) wynikające z ochrony przyrody.

W związku z tym, lokalna społeczność **powinna być** włączana do działań informacyjnych. Pamiętać należy także o placówkach oświatowych, realizujących szeroką edukację dzieci i młodzieży. Warto jednak zaznaczyć, że ograniczenia związane z ochroną środowiska naturalnego powinny być wprowadzane z umiarem, ponieważ bardzo ścisła ochrona nie prowadzi do rozwoju, tylko wspiera antagonizmy i działań przeciwstawne.

Do efektów ubocznych wynikających z realizacji zadań w ramach projektu należały także ograniczenia związane z korzystaniem z rzeki i terenów, na których realizowane były działania (brak możliwości przepłynięcia kajakiem, czasowe zanieczyszczenie rzeki). Były to jednak problemy tymczasowe, niemożliwe do ominięcia. Podczas realizacji każdego z zadań **należy** jednak informować lokalną społeczność o czasowych niedogodnościach, ale także korzyściach, jakie pojawia się poza kończeniu realizacji zadania.

EFEKTYWNOŚĆ

Czy realizacja projektu, w szczególności jego działań informacyjno-edukacyjnych, spowodowała zmiany w wiedzy przyrodniczej i świadomości ekologicznej?

Realizacja projektu spowodowała pozytywne zmiany w wiedzy przyrodniczej i świadomości ekologicznej, przy czym szczególne znaczenie miała realizacja działań informacyjno-edukacyjnych.

W kontekście efektywności działań na rzecz ochrony środowiska rzecznego, respondenci badania uważali, iż kluczowe znaczenie mają działania edukacyjne i informacyjne dla społeczeństwa, a działania takie powinny być kierowane do wszystkich - zarówno dla najmłodszych jak i dla osób starszych. Uczestnicy badania zwrócili przy tym uwagę na znaczenie edukacji wyspecjalizowanej. Zdaniem respondentów należałoby dążyć do wprowadzenia tej tematyki w szerszym zakresie w szkołach oraz na wyższych szczeblach edukacji.

Analiza odpowiedzi respondentów z wszystkich etapów badań pozwala stwierdzić, że wciąż dominujący odsetek badanych osób nie słyszał o realizowanym projekcie i nie zna jego celów i założeń, choć rokrocznie wzrastała liczba osób, które miały wiedzę na temat ochrony środowiska.

Rekomenduje się intensyfikację działań informacyjno-edukacyjnych, dotyczących w szczególności projektu pn. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni



rzeki Drawa w Polsce”. Przybliżenie mieszkańcom celu projektu, ale także czynne ich zaangażowanie w jego realizację wpłynie na podniesienie świadomości ekologicznej społeczności lokalnej, a także wzrost poziomu wiedzy na temat samej rzeki, wskazując na kluczową rolę działań informacyjno-promocyjnych.

Czy zastosowano właściwą i skuteczną metodykę treści i formy działań informacyjno-edukacyjnych?

Wyniki badania zrealizowanego w 2019 roku wskazują na istotny wzrost zaangażowania lokalnych społeczności, które nie tylko chętnie biorą udział w wydarzeniach ale również same je organizują. Także lokalni przedsiębiorcy i organizatorzy ruchu turystycznego coraz chętniej podejmują taką tematykę i realizują działania w zakresie edukacji ekologicznej dotyczącej rzek i dolin rzecznych.

Choć założone działania informacyjno-edukacyjne wykonano w zakresie ustalonym w umowie, przeprowadzone badania wykazały, że pomimo wzrostu wiedzy i zaangażowania lokalnych społeczności, istnieje potrzeba znacznie szerszej promocji i działań edukacyjnych. W związku z tym **rekomenduje się** intensyfikację tych działań w roku 2020 oraz w ramach przyszłych projektów realizowanych w regionie.

Czy założony w projekcie efekt odciążenia odcinka rzeki Drawa na obszarze Parku Narodowego został osiągnięty lub istnieją szanse poprawy w przyszłości?

Odciążenie odcinka rzeki Drawa na obszarze Parku Narodowego był jednym z celów projektu „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”, co spowodować miało zmniejszenie zagrożenia zniszczeń powodowanych masową turystyką. Głównym sposobem na dokonanie tego było powstanie nowych pól biwakowych poza obszarem parku, które swoją bogatą infrastrukturą przyciągną zarówno mieszkańców, jak i turystów. Trzy pola biwakowe (m.in. w Złocieńcu) wyposażone są w ciąg pieszo-jezdny, wiaty, gdzie turyści mogą odpocząć i zjeść posiłek, sceny, gdzie organizowane są lokalne wydarzenia i imprezy oraz budynki socjalne (w tym ważne na trasie sanitariaty).

Stworzenie nowych pól biwakowych spowodowało, że turyści (szczególnie ci decydujący się na dłuższy niż jednodniowy spływ kajakowy, którzy, jak wykazały badania, stanowią większość) chętniej niż dotychczas korzystają z odcinków rzeki Drawa znajdujących się poza obszarem Parku Narodowego.



By w jeszcze większym stopniu zadbać o rzekę Drawę na odcinku Drawieńskiego Parku Narodowego **rekomenduje się** prowadzenie kampanii promującej szlaki kajakowe, na których znajduje się nowopowstała architektura. Równoległe rekomenduje się wprowadzenie dziennych limitów dla kajakarzy i wędkarzy.

UŻYTECZNOŚĆ

W jaki sposób, zdaniem badanych, projekt wpłynął na funkcje ekosystemu w miejscu i zasięgu oddziaływania wykonywanych działań?

Na początku realizacji projektu, w roku 2015, wskazywano, że projekt wpłynie na funkcje ekosystemu m.in. poprzez budowę przepławki na terenie elektrowni wodnej Kamienna oraz eliminację wszystkich zapór, które uniemożliwiają rybom migrację. Przewidywano, że działania te wpłyną na większą zasobność rzek w ichtiofaunę. Już na tamtym etapie wskazywano także, że użyteczne są akcje nastawione na sprzątanie brzegów rzek.

W kolejnych latach badani zauważali, że woda w rzekach jest czystsza, widoczne były działania zarówno samorządów, jak i organizacji ekologicznych i związanych z gospodarką wodną, polegające na sprzątaniu brzegów rzek, organizacji kampanii informacyjnych i edukacyjnych dla wszystkich grup wiekowych, które wzmacniały świadomość ekologiczną czy budowie przepławek i eliminacji zapór uniemożliwiających rybom migrację. Co roku organizowany jest także edukacyjny spływ kajakowy, podczas którego uczestnicy otrzymują informacje na temat wagi podejmowanych na tym terenie działań ochronnych, mających na celu poprawę stanu ekosystemów rzecznych. Działania edukacyjne sprawiają, że o ekosystem rzek dbają nie tylko instytucje i organizacje, ale także mieszkańcy, turyści i lokalni przedsiębiorcy.

Uczestnicy badania w 2018 roku wskazywali, że bardzo ważne jest utrzymanie dobrego stanu rzeki, roślinności na całej długości rzeki, w szczególności zaś zapobieżenie sytuacji, gdzie rzeka zanieczyszczona jest przez działalność rolniczą w jej górnym brzegu.

W roku 2019 wskazano, że oprócz tego, że rzeki są czystsze, widoczna jest poprawa stanu populacji ichtiofauny, na co wpływ mają przebudowy budowli hydrotechnicznych, w tym budowa przepławek, bystrzy oraz kaskad. Dzięki temu fauna i flora w okolicach rzeki Drawy może się rozwijać, ma bowiem stworzone odpowiednie do tego warunki. Dodatkowo, dzięki wzrostowi świadomości ekologicznej mieszkańców i turystów oraz stworzeniu infrastruktury turystycznej (w tym szczególnie pól biwakowych) zmniejszyło się zanieczyszczenie rzek odpadami pozostawianymi podczas spływów i spacerów.

W związku z tym, że realizowane zadania przynoszą zamierzone efekty, **rekomenduje się** ich kontynuację, z poszanowaniem m.in. okresów lęgowych ptaków, aktywności dobowej fauny czy wędrówek ryb.

Czy założone zmiany w rozkładzie presji turystycznej w dorzeczu Drawy zostały osiągnięte, oraz czy skutki tych zmian postrzegane są jako korzystne?

Na początku realizacji projektu (rok 2015) stwierdzono neutralny wpływ turystyki na środowisko naturalne. Mimo to wskazywano jednak na konieczność budowy infrastruktury turystycznej, w tym głównie pól biwakowych, toalet czy miejsc postojowych.

W kolejnych latach obserwowany był wzrost liczby turystów, w szczególności zaś kajakarzy, którzy chcieli skorzystać z uroków rzek Drawa, Korytnica, Radew oraz Grabowa. Wielu badanych, w szczególności zaś członkowie zespołu realizującego projekt, eksperci oraz wykonawcy zadań realizowanych w ramach projektu wskazywali, że ruch ten jest zbyt duży i wpływa negatywnie na ekosystem rzek, powodując ich zanieczyszczenie i zbytnią eksploatację.

W roku 2019 eksperci podtrzymywali zdanie na temat tego, że presja turystyczna w dorzeczu Drawy jest zbyt duża. Równocześnie jednak przedsiębiorcy i osoby organizujące ruch turystyczny na obszarze rzeki Drawy (tj. osoby, które posiadają informacje na temat liczby turystów) wskazywali, że ruch turystyczny, w tym szczególnie kajakowy, nieco zmalął.

By zadbać o stan środowiska i zmniejszyć presję turystyczną w dorzeczu Drawy **rekomenduje się** wprowadzenie dziennych limitów dla kajakarzy i wędkarzy oraz sezonowych ograniczeń czasowych dostępności rzek dla turystów (np. z uwagi na okres lęgowy ptaków).

Oddziaływania na świadomość ekologiczną odbiorców i użytkowników dorzeczy objętych działaniami: W jaki sposób realizacja działań w projekcie wpłynęła na świadomość ekologiczną społeczeństwa?

Na początku realizacji projektu stwierdzono niewielkie zainteresowanie mieszkańców i turystów działaniami podejmowanymi w ramach projektu – wiedziały o nich tylko osoby zainteresowane tą tematyką. Wskazywano wtedy, że działania edukacyjne powinny być prowadzone przede wszystkim wśród mieszkańców oraz turystów, którzy najczęściej korzystają z rzeki. Liczono, że uda się także zwiększyć ich aktywność w zakresie dbania o środowisko i włączania się w działania ekologiczne.

W kolejnych latach trwania projektu wdrażano działania edukacyjne i komunikacyjne skierowane do społeczeństwa, m.in. w postaci:

- Stałej ekspozycji promującej Projekt;
- Szeregu warsztatów, szkoleń i spotkań zarówno dla najmłodszych, jak i dla dorosłych;
- Cyklicznych sptywów edukacyjnych;



- Cyklicznych akcji sprzątania rzek i ich okolic.

W konsekwencji w 2019 roku zarówno eksperci, jak i sami mieszkańcy i turyści stwierdzili, że świadomość ekologiczna odbiorców i użytkowników dorzeczy objętych działaniami wzrosła, są oni bardziej świadomi tego, jak powinni się zachowywać w obrębie rzek. Pomocna była w tym także budowa infrastruktury turystycznej, która pozwoliła na zachowanie porządku podczas spływów kajakowych.

Mimo to, rekomenduje się kontynuację działań edukacyjno-promocyjnych, podczas których społeczność lokalna oraz turyści zapoznają się ze zrealizowanymi projektami i dowiedzą się, jakie przynoszą korzyści.

Czy projekt i realizowane w jego ramach działania informacyjne przyczyniły się do poznania i akceptacji programu Natura 2000 w oczach lokalnej społeczności i turystów?

Od początku trwania projektu Program „Natura 2000” był najbardziej rozpoznawalną i, zdaniem badanych, najbardziej efektywną formą ochrony przyrody. Mimo to mieszkańcy oraz turyści dostrzegali bariery związane z Obszarami Natura 2000, obawiali się utrudnień z tym związanych (w szczególności zagrożeń i trudności w zakresie prowadzenia działalności rolniczej, przemysłowej i usługowej).

W kolejnych latach widoczny był wzrost odsetka osób akceptujących i rozumiejących sens Programu Natura 2000. Mimo to wskazywano, że promocja Programu Natura 2000 oraz wskazywanie jego korzyści i możliwości z nim związanych, wciąż jest zbyt mała.

W związku z tym **rekomenduje się** prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych dotyczących Programu „Natura 2000”, obalających mity dotyczące ograniczeń z nim związanych i wskazujących korzyści, jakie za sobą niesie.



5 Executive summary

5.1 Introduction:

Drawa, Korytnica, Grabowa and Radew are the most significant lowland and coastal rivers in Western Pomerania, hosting the habitat type 3260 - Water courses of plain to montane levels with the Ranunculus fluitans and Callitriche-Batrachion vegetation. These rivers are particularly vulnerable to adverse transformations of river habitats causing their recession. Project LIFE13 NAT/PL/000009: *Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawy w Polsce* („Active protection of water-crowfoots habitats and restoration of wildlife corridor in the River Drawa basin in Poland”), co-financed by the European Union under the LIFE + financial instrument and by the National Fund for Environmental Protection and Water Management (NFE&WM), aims at solving problems emerging from the lack of an effective migration of fish and lampreys in the wildlife corridor (that is the entire catchment).

The main objectives of the project are:

- **Objective 1** Conservation and improvement of 3260 - Water courses of plain to montane levels with the Ranunculus fluitans and Callitriche-Batrachion vegetation in five Natura 2000 sites;
- **Objective 2** Reintroduction of opposite-leaved pondweed (*Groenlandia densa*) in Radew, Grabowa and Korytnica Rivers;
- **Objective 3** Enhancement of natural river reproduction for river lamprey, Atlantic salmon, European bullhead (*Cottus gabis*) and spined loach (*Cobitis taenia*);
- **Objective 4** Increase of the awareness of local communities concerning issues of ecosystem services and sustainable economic development in the area of the sites of Batrachion vegetation.

5.2 Research methodology

The main objective of the research is the assessment of the impact of project activities on the social and economic spheres of municipalities and the region, local governments, entrepreneurs in the tourism sector and representatives of non-governmental organizations, as well as tourists and fishers using the natural resources of the project area.



The study was conducted on the territory of three voivodeships: zachodniopomorskie, lubuskie and wielkopolskie, including seven provinces: drawski, choszczeński, sławieński, strzelecko-drezdenecki, białogardzki, czarnkowsko-trzcianecki and koszaliński. The research focused primarily on territories constituting a part of Natura 2000 sites and on areas significant for their proper functioning.

Conducted study related to such issues as: perception of the role of the river among region's inhabitants and tourists, awareness of the diversity and the scale of social and economic links with the river, management of water resources in the area of restocking and protection of fish populations, approaches to the issue of the pollution and ecosystem degradation of rivers, assessment of drainage works and the economy in river basins and valleys, attitudes towards pro-ecological projects, needs for education and information concerning nature protection and ecology, assessment of nature protection forms, needs in the scope of tourism and the impact of tourism on the local community and nature protection of the river environment.

Numerous methods were deployed as part of the research:

PAPI (Pen and Paper Interview) - with the use of this method 975 people participated in the research in 2015-2019 - tourists visiting the region, farmers and residents of the area of project implementation.

CATI (Computer-Assisted Telephone Interview) – in 2015-2019 600 respondents participated in the CATI research – residents of towns and villages by the river.

IDI (Individual In-Depth Interview) – 46 respondents in 2015-2019 - members of the project team, external experts, people participating in the process of developing and implementing works, and representatives of the rural community.

TDI (Telephone Depth Interview) – 80 respondents in 2015-2019 – members of the project team, external experts, people participating in the process of developing and implementing works, and representatives of the rural community.

FGI (Focus Group Interview, focused on a selected aspect) – 10 group interviews were conducted in 2015-2019, each group containing from 4 to 8 participants - representatives of institutions/organizations, entrepreneurs and other people having a significant impact on the directions of management in the natural environment of rivers and their valleys.



5.3 Analysis of the research results

5.3.1 Members of the project team, external experts, people participating in the process of developing and implementing works, and representatives of the rural community

According to members of the project team, project „Active protection of water-crowfoots habitats and restoration of wildlife corridor in the River Drawa basin in Poland” was one of the largest undertakings of such type on the national scale. The scope of undertaken measures was selected in a proper manner, with planned tasks addressing identified problems and help to improve the environment. Experts stated that the activities conducted under the project have a positive impact on improving the ecological situation in the area, the project has also a positive impact on the local community, entrepreneurs and the tourism sector.

Barriers affecting conducted environmental activities included restrictions in terms of financial and time resources, administrative and decision-making difficulties, and the relatively short duration of the project. In terms of needs, attention was drawn to the necessity of deploying a holistic view on the natural environment, predominantly resigning from the protection of individual species in a given area, while focusing on shaping an entire, coherent ecosystem. The need to continue information and education activities regarding environmental protection, including the protection of the river environment, conducted among the local community, farmers and tourists was also emphasized. The most effective activities under the project related to educational activities conducted among residents, clearing the Drawa river and restoring the natural state of the river in terms of its fauna and flora.

A broad scope of the interest groups in the scope of conducted enterprises in the area of the Drawa River and its surroundings occasionally results in conflicting views, therefore it is important for the stakeholders groups to try to cooperate with each other and jointly develop new solutions.

5.3.2 Research with residents living in the project area

The majority of inhabitants consider the protection of the river environment necessary. However, still a relatively significant number of people did not know about the network of the "Natura 2000" areas under protection, the "LIFE DrawaPL" project and the problem of fish migration related to hydrotechnical constructions, although residents are willing to participate in educational activities and engage in activities for nature restoration.



According to residents, the most needed measures included the optimization of tourist traffic, anti-poaching activities and conducting information and educational activities. Respondents believed that rivers should be left to their natural state, and therefore people should not interfere with the environment.

Ecological organizations and The National Fund for Environmental Protection and Water Management (i.e. institutions to which the nature protection is the main objective) were recognized as the most effective in the scope of nature protection on rivers and their valleys. Reserves, national parks, protected landscape areas and "Natura 2000" areas were indicated as the most effective legal forms of nature protection. These forms have a positive impact on the comfort of residents, and on the tourist and investment attractiveness.

5.3.3 Research with tourists

Most of tourists participating in the study stated that protection of the river environment is needed. Similarly to the responses of residents, not all tourists knew the network of "Natura 2000" protected areas and the "LIFE DrawaPL" project. However, they are eager to take part in information and educational activities. According to them, such activities, in addition to traditional forms, should also use modern technologies, such as websites or social networks.

The scope of the tourist traffic in the region was considered high by the respondents. In their opinion, the impact of nature protection within rivers and valleys on individual elements of tourism and recreation infrastructure is rather positive. The impact of nature protection on kayak routes, fishing spots and on walking and cycling routes is rated the highest. The most needed forms of nature protection for rivers and river valleys included the introduction of daily limits on the number of tourists on the waterway, and seasonal restrictions on the river's availability to tourists. However, although it was recognized that legal forms of nature protection are needed, it was also indicated that they should not hamper the development of the economy and tourism.

Tourists stated that the legal protection of nature of water environments has a positive impact mainly on the tourist attractiveness and on comfort of residents, and to a lesser extent on the promotion of the region and the income of local governments. Tourist attractiveness was recognized as one of the effective forms of ecological education, whereas the most effective in



terms of increasing the impact of tourism in the scope of environmental education are information and promotion campaigns and the organization of educational and entertainment events.

5.3.4 Research with farmers

Farmers participating in the study owned mainly agricultural lands, meadows and pastures. Over 1/3 of farmers use natural fertilizers, the same percentage indicated the use of artificial fertilizers (with this number increasing over the years). Only 37% of respondents agreed with the fact that the use of fertilizers can cause the pollution of surface water, whereas the majority of respondents stated that agricultural activity affects the pollution and degradation of the river ecosystem only to a moderate extent, resulting in the conclusion of the lack of awareness concerning this subject. However, considerably significant percentage of respondents indicated that protection of the river environment in their region of residence is needed. According to farmers, the most effective measures for the reduction of the impact of agriculture on river and groundwater are agri-environmental programmes, extensive agriculture and the creation of buffer zones.

Measures considered the most needed for the protection of natural river environments include the construction of spawning habitats for endangered fish species and the optimization of tourist traffic. Farmers stated that maintenance works should be conducted consisting in regulating and cleaning the riverbed, they also agreed with the statement that "ecological projects restoring the natural character of rivers and their valleys are needed", "economy conducted in drainage basins and river valleys is good for the state of the river" and that "local communities should join ecological projects". In their opinion, forms of nature protection are needed, but they should not negatively influence the development of the economy and tourism. Farmers, unlike the local community and tourists, are not interested in participating in activities aimed at environmental protection, the main reason of which is the lack of time.

Farmers stated that the problem of poaching regarding the population of river fish is large, and the most effective countermeasures consist of the intensification of sanctions against poachers, police actions aimed at preventing poaching and more patrols in the area.



5.3.5 Research with entrepreneurs, respondents engaged in organising tourism and managing tourist infrastructure

The majority of entrepreneurs and respondents engaged in organising tourism and managing tourist infrastructure assessed the state of river environment protection rather high. Respondents indicated that they try to independently take measures to clean the water of impurities floating in it. Most entrepreneurs also positively assessed the activity of local governments and organizations responsible for environmental protection, according to them the actions taken by the units contribute to maintaining the appropriate state of the environment. However, participants of the research expressed their opinion that the number of protection activities is still not sufficient.

Key potentials of the Drawa River and its catchment area consist of tourism, including agritourism and kayaking, but the attention shall be drawn to the fact that according to the respondents the potentials are still not used in the largest possible extent. Aspects needed in the scope of river and river valley protection include the substantive support (by experts with extensive knowledge on this subject), educational support (targeted at local communities and tourists), supervision of rivers and promotion of the region and tourist traffic. It is also necessary to develop tourism as a form of ecological education by deploying activities such as kayaking or walks with guides.

Entrepreneurs expressed varying opinions concerning the issue of introducing restrictions on tourist traffic related to nature protection - some of respondents stated that the restrictions should concern a temporary limits of an access to river areas, while others indicated that the introduction of such restrictions is unreasonable and the nature does not need the intervention of people. Entrepreneurs engaged in the organization of tourism indicated that canoeing on these rivers is decreasing.

5.3.6 Focus group interviews with representatives of institutions/organizations, entrepreneurs and other people having a significant impact on the directions of management in the natural environment of rivers and their valleys

Respondents expressed their opinion that the project „Active protection of water-crowfoots habitats and restoration of wildlife corridor in the River Drawa basin in Poland” is necessary, and its implementation will positively impact the implementation of this type of projects in a broad scope, including other rivers. The most effective activities concerning the river environment



protection chosen by respondents concerned educational and information activities addressed to the society (both the youngest and the elderly residents). According to experts, residents are willing to engage in social campaigns, an example of which is the considerable interest in events such as cleaning the world or educational kayaking. Attention shall be drawn to the fact that residents participate in organising such activities.

Respondents of the research observed a barrier to the implementation of the project. Such barrier related to the prejudices of the society resulting from a lack of knowledge about the project and nature protection in general. Over the years the knowledge and the awareness of the local community has been increasing, therefore it is still necessary to conduct information and education activities. The analysis led to the conclusion that the existing sewage infrastructure and sewage treatment plants do not solve the problem of pollution and degradation of the river ecosystem, and the resources in this area do not meet all needs. This issue is mainly observed in rural communes where there are lacks in the sewage infrastructure, causing the situation when it is being discharged into rivers.

Ecology-oriented projects leading to the restoration of the natural state of rivers and their valleys are assessed high by experts, although, according to them, establishing cooperation between a number of stakeholders and developing joint solutions was relatively problematic. Duties of institutions represented by the respondents focus on the scope of nature protection and management of rivers and river valleys, moreover, additional tasks that exceed the mandatory scope of activities are conducted, although there is still a possibility for additional activities to be expanded.

5.4 Summary – Conclusions from five editions of the research

5.4.1 Needs

Since the beginning of the implementation of the research concerning the assessment of project's impact on the social and economic spheres, the measures conducted as part of the project have a positive impact on the activity of local societies in the scope of preserving nature.

Project's objectives were explained to the residents during the implementation of the project, they were also encouraged to actively engage in its implementation. Despite continuously increasing awareness and knowledge in this area, deficits are still identified - research conducted



in 2019 showed that some residents and tourists do not have the knowledge about Natura 2000 and the project „Active protection of water-crowfoots habitats and restoration of wildlife corridor in the River Drawa basin in Poland”, having at the same time inconsiderable knowledge concerning measures aimed at preserving the nature.

Therefore, it is recommended to intensify information and educational activities conducted among residents and tourists, including young people and adults. Due to the fact that the respondents indicated that modern technologies are the most effective means of communication, information campaigns should also be conducted via websites and social networking sites, where synthetic, simple and attractive information should be accessible. An effective form of conducting information activities consists also of educational and entertainment events.

A continuous increase in acceptance of undertaken actions for nature protection has been observed among the project's stakeholders, mainly tourists and local communities. Almost all respondents believed that ecological projects restoring the natural character of rivers and their valleys are needed, and that local communities should engage in the implementation of ecology-oriented projects. Research showed that farmers, even though agreeing with the statement that nature and river environment protection is needed and that the measures implemented under the project are effective, do not always understand the impact of their own activities on the condition of rivers and river valleys. In order to limit the impact of agriculture on river and ground waters, it is recommended to conduct information and educational activities among farmers, an objective of which will be to convince farmers to implement ecological farming and environmental protection. Moreover, as mentioned before, developing buffer zones, i.e. restrictions for farming, should be taken into consideration (such measure was considered effective by farmers).

Participants of individual in-depth interviews are aware of the connection between the environmental protection, tourism and the improvement of the quality of life of residents, increasing due to the pro-ecological investments. The benefits of cooperation were also observed - because of the established cooperation it was possible to generate solutions to problems, savings in the context of incurred costs and the possibility of taking further actions in the area of combining environmental protection and other activities in the future. To strengthen the understanding of the relationships of various socio-economic aspects, it is recommended to organise meetings and events during which representatives of various fields (e.g. tourism, non-governmental organizations, municipal governments, local entrepreneurs, farmers) would be able



to exchange their knowledge and experience, and to establish cooperation and decide on a compromise concerning further measures.

A barrier to pro-ecological activities, observed in the years of the research, was a misunderstanding of the project and the lack of knowledge concerning its objectives, but also the fear of restrictions behind the introduction of protected areas. Concerns in this scope were expressed mainly by farmers, local residents and tourists. Indicated social barriers are, however, counteracted by information and educational activities, as part of which the local community and tourists get to know programmes and projects concerning the environmental protection.

5.4.2 Efficiency

Implemented project influenced numerous positive changes in ecological awareness and knowledge, with the particular significance of information and education activities. The results of the research implemented in 2019 indicate a considerable increase in the involvement of local communities, participating in events and also organising them themselves. Also local entrepreneurs and respondents engaged in organising tourism are more and more willing to be involved in the implementation of activities in the area of ecological education regarding rivers and river valleys. Although all information and educational activities were conducted in the scope and quantity specified in the Agreement, the conducted research showed that despite the increase in knowledge and involvement of local communities, there is still a need for considerably extended promotion and educational activities. Therefore, it is recommended to intensify these activities in 2020 and in the future, as part of projects implemented in the region.

One of the predominant objectives of the project "Active protection of water-crowfoots habitats and restoration of wildlife corridor in the River Drawa basin in Poland" was to relieve the section of the Drawa river in the area of the National Park. Such objective was achieved mainly due to the development of three new campsites outside the park, constituting interesting locations for both residents and tourists. New campsites resulted in the fact that tourists (especially those deciding on a longer than a one-day kayaking trip) are more willing to use sections of the Drawa river outside the area of the National Park than they were before. To implement further measures in the scope of protecting the Drawa River on the section of the Drawieński National Park, it is recommended to run a campaign promoting canoeing routes with newly built architecture. At the same time, it is recommended to introduce daily limits for canoeists and anglers.



5.4.3 Usability

It was observed that over the consecutive years of project implementation water in rivers becomes cleaner, there are also visible activities of self-governments and organisations which work focuses on ecological and water-related aspects, consisting in cleaning the banks of rivers, organizing information and educational campaigns strengthening environmental awareness. Aside of improving the quality of water in rivers, in 2019 it was also noted that there is an improvement in the population of ichthyofauna, one of the causes of which was the reconstruction of hydrotechnical and close-to-nature morphological structures, including the construction of fish passes, rapids and cascades. Due to the fact that implemented measures achieve intended effects it is recommended to continue them, taking into account, among others, breeding periods of birds, daily activity of fauna or fish migrations.

According to experts, over the years tourist traffic on the Drawa River and its catchment areas increased, having a negative impact on the state of the river ecosystem. In 2019, experts again expressed the opinion that tourist pressure in the Drawa basin is too impactful. However, respondents engaged in organising tourism in the area of the Drawa river indicated that tourist traffic decreased in the scope of canoeing. In order to preserve the natural state of the environment and to reduce tourist pressure in the Drawa river basin it is recommended to introduce daily limits for canoeists and anglers, and seasonal restrictions on the availability of rivers for tourists (e.g. due to the breeding season of birds).

On the beginning of the implementation of the project the engagement of local communities and tourists in the implementation of measures under the project was inconsiderable – merely those interested in the subject of nature protection were familiar with the measures. Also the knowledge concerning “Natura 2000” was rather inconsiderable. Over consecutive years of the project implementation education and communication activities were conducted among the communities, influencing a considerable growth of the ecologic awareness of the recipients and users of river valleys covered by the project. The increase was also noted in terms of the understanding towards undertaken activities. Given above, it is recommended to continue information and education activities in the scope of the “Natura 2000” programme, „LIFEDrawaPL” project and the measures implemented as part of it.

6 Narzędzia badawcze

W tym rozdziale projekty narzędzia badawcze zastosowane podczas I badań reaktywnych.

6.1 Kwestionariusz ankiety CATI (mieszkańcy)

Kwestionariusz ankiety CATI	
<p>Dzień dobry, Nazywam się ____ ____ . Na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Szczecinie realizujemy badanie dotyczące ochrony środowiska terenów rzecznych, w ramach projektu LIFE 13/Natura 2000. Badanie jest anonimowe, a opracowane na jego podstawie raporty przyczynią się do ewaluacji projektu i poprawy realizowanych działań, dlatego prosimy o udzielenie szczerych odpowiedzi.</p>	
1.	<p>W jakiej odległości (mniej więcej) od najbliższej rzeki znajduje się Pana/i miejsce zamieszkania?</p> <p>1.1. Mniej niż 10 km</p> <p>1.2. 11 km - 30 km</p> <p>1.3. 31-50 km</p> <p>1.4. 51-70 km</p> <p>1.5. 71- 100 km</p> <p>1.6. Więcej niż 100 km</p> <p>1.7. Nie wiem</p>
2.	<p>Czy prowadzi Pan/i działalność rolniczą?</p> <p>2.1. Tak</p> <p>2.2. Nie-> proszę przejść do pytania 9</p>
3.	<p>Jakiego rodzaju grunty Pan/Pani posiada?</p> <p>3.1. grunty orne</p> <p>3.2. łąki</p> <p>3.3. pastwiska</p> <p>3.4. sady</p> <p>3.5. las</p> <p>3.6. inne (jakie?)</p>
4.	<p>Czy w swoim gospodarstwie stosuje Pan/i nawozy naturalne?</p> <p>4.1. Tak</p> <p>4.2. Nie</p> <p>4.3. Odmowa odpowiedzi (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)</p>



5. Czy w swoim gospodarstwie stosuje Pan/i nawozy sztuczne?

5.1. Tak

5.2. Nie

5.3. Odmowa odpowiedzi (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

6. Czy Pana/i zdaniem stosowanie nawozów może powodować zanieczyszczanie wód powierzchniowych?

6.1. Zdecydowanie tak

6.2. Raczej tak

6.3. Raczej nie

6.4. Zdecydowanie nie

6.5. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

7. Czy Pana/i zdaniem stosowanie nawozów może powodować zanieczyszczanie wód powierzchniowych?

7.1. Zdecydowanie tak

7.2. Raczej tak

7.3. Raczej nie

7.4. Zdecydowanie nie

7.5. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

8. Jakie jest Pana/i zdanie na temat ochrony środowiska rzeczno-egzogenicznego w Pana/i regionie zamieszkania:

8.1. Zdecydowanie jest potrzebna

8.2. Raczej jest potrzebna

8.3. Raczej nie jest potrzebna

8.4. Zdecydowanie nie jest potrzebna

8.5. Trudno powiedzieć (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

9. Jakie jest Pana/i zdanie na temat ochrony środowiska rzeczno-egzogenicznego w Pana/i regionie zamieszkania:

9.1. Zdecydowanie jest potrzebna

9.2. Raczej jest potrzebna

9.3. Raczej nie jest potrzebna

9.4. Zdecydowanie nie jest potrzebna

9.5. Trudno powiedzieć (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

10. Czy słyszał Pan/i o sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”?

10.1. Tak

10.2. Nie



10.3. Trudno powiedzieć (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

11. Czy słyszał Pan/i o realizowanym w ramach Programu Natura 2000 projekcie pt. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”?

11.1. Tak

11.2. Nie

11.3. Trudno powiedzieć (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

12. W jakim stopniu Pana/i zdaniem wskazane działania są istotne dla ochrony środowisk rzecznych.

	Zdecydowanie niepotrzebne	Raczej niepotrzebne	Raczej potrzebne	Zdecydowanie potrzebne	Nie wiem
12.1. Przywracanie naturalnego kształtu koryt rzecznych	1	2	3	4	5
12.2. Dostosowanie obszarów nadrzecznych i rzek w celu przywrócenia naturalnej flory wodnej	1	2	3	4	5
12.3. Przebudowa budowli hydrotechnicznych (zapory itp.)	1	2	3	4	5
12.4. Budowa bystrzy (miejsce przyspieszonego nurtu) i kaskad przy budowach hydrotechnicznych, w celu umożliwienia migracji ryb	1	2	3	4	5
12.5. Budowa miejsc biwakowych nad rzekami	1	2	3	4	5
12.6. Działania anty-klusownicze	1	2	3	4	5
12.7. Budowa siedlisk tarłowych dla zagrożonych gatunków ryb	1	2	3	4	5
12.8. Przywracania zagrożonych gatunków do ekosystemu	1	2	3	4	5
12.9. Optymalizacja ruchu turystycznego	1	2	3	4	5
12.10. Prowadzenie działań informacyjnych i edukacyjnych	1	2	3	4	5



13. Czy słyszał/a Pan/i o następujących roślinach rzecznych będących podstawą ekosystemu rzek włośienicznikowych?

	Tak	Nie	Nie pamiętam
13.1. Włośieniczniki (jaskry wodne)	1	2	3
13.2. Rzęśle	1	2	3
13.3. Potocznic wąskolistny	1	2	3
13.4. Rukiew wodna	1	2	3
13.5. Grążel żółty	1	2	3
13.6. Mech zdrojek	1	2	3
13.7. Krasnorost	1	2	3
13.8. Rdestniczka gęsta	1	2	3

14. Czy widział Pan/i te rośliny w ich naturalnym środowisku?

	Tak	Nie	Nie pamiętam
14.1. Włośieniczniki (jaskry wodne) <i>(Pędy z liśćmi nitkowano podzielonymi zanurzone w wodzie, latem na powierzchni wody rozwijają się białe kwiaty o średnicy 1-2 cm)</i>	1	2	3
14.2. Rzęśle <i>(zwarte jasnozielone płyty delikatnych pędów z owalnymi lub podłużnymi liśćmi ok. 1 cm długości)</i>	1	2	3
14.3. Potocznic wąskolistny <i>(pierzasto złożone liście zwykle wystające nad powierzchnią wody)</i>	1	2	3
14.4. Rukiew wodna <i>(wysokość 10-300 cm, składająca się z drobnych owalnych lub eliptycznych liści, kwitnie drobnymi białymi kwiatami, które zebrane są w grona na szczycie fodygi)</i>	1	2	3
14.5. Grążel żółty <i>(duże owalne pływające liście o długim ogonku, kwitną charakterystycznie żółtymi kwiatami o średnicy 4-6 cm, wyrastającymi pojedynczo nad wodą na długich szypułkach)</i>	1	2	3
14.6. Mech zdrojek <i>(Kilkunastocentymetrowe długie ciemnozielone pędy na kamieniach lub pniach zanurzone w wodzie)</i>	1	2	3
14.7. Krasnorost	1	2	3



(krwistoczerwone plamy na kamieniach)

15. Roślinność rzek włosienicznikowych (np. Drawy) pełni szereg funkcji ekosystemowych, proszę wskazać w jakim stopniu poszczególne funkcje są Pana/i zdaniem istotne?

	Zdecydowanie nieważne	Raczej nieważne	Raczej ważne	Zdecydowanie ważne	Nie wiem
15.1. Zmniejszenie tempa erozji dna rzeki	1	2	3	4	5
15.2. Przeciwdziałanie obniżaniu się poziomu wód gruntowych	1	2	3	4	5
15.3. Tworzenie bariery przed zanieczyszczeniami dopływającymi do koryta rzeki i wód gruntowych	1	2	3	4	5
15.4. Tworzenie siedliska rozwoju fauny bezkręgowców będących bazą pokarmową dla wielu gatunków ryb	1	2	3	4	5
15.5. Stanowienie „kryjówek” dla narybku oraz ułatwanie migracji ryb	1	2	3	4	5
15.6. Pochłanianie dwutlenku węgla	1	2	3	4	5
15.7. Zapobieganie uwalnianiu się metanu z mulistego dna rzeki	1	2	3	4	5
15.8. Posiadanie przez niektóre rośliny wodne właściwości leczniczych	1	2	3	4	5
15.9. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej oraz estetyki krajobrazowej rzeki	1	2	3	4	5

16. Jak Pana/i zdaniem rozwija się ekosystem roślinności wodnej w Pana/i regionie?

- 16.1. Zdecydowanie dobrze
- 16.2. Raczej dobrze
- 16.3. Raczej źle
- 16.4. Zdecydowanie źle

16.5. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

17. W jakim stopniu zgadza się Pan/i z poniższymi stwierdzeniami?

	Zdecydowanie nie zgadzam się	Raczej nie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Zdecydowanie zgadzam się	Nie wiem
17.1. Roślinność wodna w moim regionie jest co raz mniej różnorodna (następuje zanik niektórych gatunków).	1	2	3	4	5
17.2. Zbiorniki wodne i brzegi rzek są w co raz większym stopniu zarośnięte przez trzcinowiska.	1	2	3	4	5
17.3. Prace melioracyjne w moim regionie są prowadzone w sposób właściwy.	1	2	3	4	5
17.4. Prowadzona gospodarka prowadzona w zlewniach i dolinach rzek dobrze służy zdrowiu samej rzeki.	1	2	3	4	5
17.5. Projekty ekologiczne przywracające naturalny charakter rzek i ich dolin są potrzebne.	1	2	3	4	5
17.6. Społeczności lokalne powinny włączać się w projekty ekologiczne.	1	2	3	4	5
17.7. Edukacja ekologiczna dotycząca rzek i dolin rzecznych prowadzona jest we właściwy sposób	1	2	3	4	5
17.8. Obecne formy ochrony przyrody są wystarczające	1	2	3	4	5

18. Jak Pan/i zdaniem powinna być prowadzona gospodarka rzeczna?
- 18.1. Rzeki należy pozostawić ich naturalnemu rytmowi, nie powinno ingerować się w środowisko
- 18.2. Należy prowadzić prace utrzymaniowe polegające na uregulowaniu koryta rzeki oraz jego oczyszczeniu
- 18.3. Nie wiem/nie mam zdania (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

19. Czy słyszał Pan/i kiedykolwiek o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zapory)?
- 19.1. Tak
- 19.2. Nie
- 19.3. Nie pamiętam (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

20. W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe cele, w jakich budowane są objekty hydrotechniczne usprawiedliwiają przerwanie szlaków migracyjnych ryb?

	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak	Nie wiem
20.1. Hodowla ryb w stawach	1	2	3	4	5
20.2. Regulacja przepływu rzeki (ochrona przeciwpowodziowa)	1	2	3	4	5
20.3. Retencja wody w zbiornikach (zapasy wody)	1	2	3	4	5
20.4. Tworzenie dróg śródlądowych (umożliwienie żeglugi)	1	2	3	4	5

21. W jakim stopniu Pana/i zdaniem istotne są działania podejmowane w celu utrzymania zarybienia w rzekach takie jak: zachowanie naturalnych tarlisk oraz sztuczne zarybienia?
- 21.1. Jest to bardzo istotne
- 21.2. Raczej jest to ważne, ale są ważniejsze sprawy
- 21.3. Raczej nie jest to istotna kwestia
- 21.4. Zdecydowanie nie jest to istotna kwestia, przyroda sama sobie poradzi
- 21.5. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

22. Jaka Pana/i zdaniem jest skala kłusownictwa dotycząca populacji ryb rzecznych w Pana/i regionie?
- 22.1. Bardzo duża
- 22.2. Duża
- 22.3. Umiarkowana
- 22.4. Raczej niewielka



- 22.5. Zdecydowanie niewielka
- 22.6. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

23. W jakim stopniu Pana/i zdaniem kłusownictwo stanowi zagrożenie dla populacji ryb w rzekach?

- 23.1. Zdecydowanie jest to duże zagrożenie
- 23.2. Raczej jest to duże zagrożenie
- 23.3. Jest to umiarkowane zagrożenie
- 23.4. Raczej nie jest to duże zagrożenie
- 23.5. Zdecydowanie nie jest to duże zagrożenie
- 23.6. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

24. W jakim stopniu następujące działania przeciwdziałające kłusownictwu są lub mogłyby być Pana/i zdaniem skuteczne?

	Zdecydowanie nieskuteczne	Raczej nieskuteczne	Raczej skuteczne	Zdecydowanie skuteczne	Nie wiem
24.1. Kampanie społeczne	1	2	3	4	5
24.2. Zaostrzenie sankcji karnych	1	2	3	4	5
24.3. Zwiększenie liczby patroli policji i innych służb w rejonach rzek	1	2	3	4	5
24.4. Prowadzenie akcji policji ukierunkowanych na schwytanie kłusowników	1	2	3	4	5

25. W jakim stopniu Pana/i zdaniem istnienie osiedli mieszkaniowych w obszarach zlewnisk rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?

- 25.1. W bardzo dużym stopniu
- 25.2. W dużym stopniu]
- 25.3. W umiarkowanym stopniu
- 25.4. W małym stopniu
- 25.5. W bardzo małym stopniu
- 25.6. Wcale
- 25.7. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)



26. W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność rolnicza w obszarach zlewiszek rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?

- 26.1. W bardzo dużym stopniu
- 26.2. W dużym stopniu]
- 26.3. W umiarkowanym stopniu
- 26.4. W małym stopniu
- 26.5. W bardzo małym stopniu
- 26.6. Wcale
- 26.7. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

27. W jakim stopniu Pana/i zdaniem poszczególne działania są skutecznym sposobem na zmniejszenie oddziaływania rolnictwa na wody rzeczne i gruntowe?

	Zdecydowanie nieskuteczne	Raczej nieskuteczne	Raczej skuteczne	Zdecydowanie skuteczne	Nie wiem
27.1. Kampanie społeczne	1	2	3	4	5
27.2. Tworzenie stref buforowych (strefy, w których występują ograniczenia dla prowadzenia działalności rolniczej)	1	2	3	4	5
27.3. Programy rolno-środowiskowe (działania realizowane w ramach projektów unijnych zwiększające ekologiczność gospodarstw rolnych)	1	2	3	4	5
27.4. Rolnictwo ekstensywne (rodzaj rolnictwa, w którym nie stosuje się sztucznych środków wspomagających uprawy)	1	2	3	4	5
27.5. Rolnictwo ekologiczne (Rolnictwo ekologiczne określa się jako system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej, łączącej przyjazne środowisku praktyki gospodarowania takie jak: wspomaganie wysokiego stopnia różnorodności biologicznej, wykorzystywanie naturalnych	1	2	3	4	5



procesów oraz zapewnienie właściwego dobrostanu zwierząt).

28. W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność poniższych instytucji Pana/i zdaniem jest skuteczna w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach?

	Zdecydowanie nieskuteczna	Raczej nieskuteczna	Raczej skuteczna	Zdecydowanie skuteczna	Nie wiem
28.1. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Szczecinie	1	2	3	4	5
28.2. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej	1	2	3	4	5
28.3. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska	1	2	3	4	5
28.4. Zarząd Melioracji	1	2	3	4	5
28.5. Samorządy lokalne	1	2	3	4	5
28.6. Lokalne grupy działania i lokalne organizacje turystyczne	1	2	3	4	5
28.7. Organizacje ekologiczne	1	2	3	4	5
28.8. Przedsiębiorstwa komercyjne	1	2	3	4	5
28.9. Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej	1	2	3	4	5

29. Czy jest Pan/i zainteresowana uczestnictwem w działaniach (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym) mających na celu ochronę środowiska rzeczno-dolin rzek w Pana/i regionie?

- 29.1. Zdecydowanie tak
- 29.2. Raczej tak
- 29.3. Raczej nie
- 29.4. Zdecydowanie nie
- 29.5. Nie wiem



30. Dlaczego nie jest Pan/i zainteresowana tego rodzaju aktywnością?

- 30.1. Brak czasu
- 30.2. Nie interesuje mnie to
- 30.3. Tego rodzaju działania w niczym nie pomagają, mieszkańcy i tak nie mają wpływu na najważniejsze sprawy
- 30.4. Inne – jakie? _____

31. Jakie jest Pana/i zdanie na temat prawnych form ochrony przyrody

- 31.1. Są potrzebne, nawet jeśli wiążą się z pewnymi ograniczeniami i zakazami
- 31.2. Raczej są potrzebne, ale nie powinny hamować rozwoju gospodarki i turystyki
- 31.3. Są niepotrzebne przyroda jest dla człowieka, a nie na odwrót
- 31.4. Inne – jakie? _____

32. W jakim stopniu poniższe formy prawne ochrony przyrody są Pana/i zdaniem efektywne?

	Zdecydowanie nieskuteczne	Raczej nieskuteczne	Raczej skuteczne	Zdecydowanie skuteczne	Nie wiem
32.1. parki narodowe,	1	2	3	4	5
32.2. rezerваты przyrody,	1	2	3	4	5
32.3. parki krajobrazowe,	1	2	3	4	5
32.4. obszary chronionego krajobrazu,	1	2	3	4	5
32.5. obszary Natura 2000,	1	2	3	4	5
32.6. pomniki przyrody,	1	2	3	4	5
32.7. stanowiska dokumentacyjne,	1	2	3	4	5
32.8. użytki ekologiczne,	1	2	3	4	5
32.9. zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,	1	2	3	4	5
32.10. ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.	1	2	3	4	5

33. Jak ocenia Pan/i wpływ turystyki regionu na społeczność lokalną?

- 33.1. Zdecydowanie pozytywnie
- 33.2. Raczej pozytywnie
- 33.3. Neutralnie
- 33.4. Raczej negatywnie
- 33.5. Zdecydowanie negatywnie
- 33.6. Nie wiem



34. W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe grupy korzystają z ruchu turystycznego w regionie?

	Zdecydowanie odnoszą straty	Raczej odnoszą straty	Nie ma znaczenia	Raczej odnoszą korzyści	Zdecydowanie odnoszą korzyści	Nie wiem
34.1. Mieszkańcy regionu	1	2	3	4	5	6
34.2. Samorządy lokalne	1	2	3	4	5	5
34.3. Przedsiębiorcy z branży turystycznej	1	2	3	4	5	5
34.4. Pozostali przedsiębiorcy	1	2	3	4	5	5
34.5. Rolnicy	1	2	3	4	5	5

35. W jakim stopniu Pana/i zdaniem prawna ochrona przyrody środowisk wodnych wpływa na następujące aspekty życia społecznego:

	Zdecydowanie wpływa negatywnie	Raczej wpływa negatywnie	Nie wpływa	Raczej wpływa pozytywnie	Zdecydowanie wpływa pozytywnie	Nie wiem
35.1. Komfort mieszkańców	1	2	3	4	5	6
35.2. Atrakcyjność turystyczna	1	2	3	4	5	5
35.3. Promocja regionu (marka)	1	2	3	4	5	5
35.4. Rolnictwo	1	2	3	4	5	5
35.5. Przemysł	1	2	3	4	5	5
35.6. Usługi	1	2	3	4	5	5
35.7. Dochody samorządów	1	2	3	4	5	5
35.8. Atrakcyjność inwestycyjna	1	2	3	4	5	5

Metryczka

36. W jakim powiecie Pan/i mieszka?

- 36.1. drawski
- 36.2. choszczeński
- 36.3. stawieński
- 36.4. strzelecko-drezdeński



REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W SZCZECINIE



LIFE DrawaPL

36.5.	białogardzki
36.6.	czarnkowsko-trzcieński
36.7.	koszaliński
37. Płeć	
37.1.	Kobieta
37.2.	Mężczyzna
38. Ile ma Pan/i lat?	
38.1.	18-24
38.2.	25-34
38.3.	35-44
38.4.	45-54
38.5.	55-64
38.6.	65+
39. Jaki jest Pana/i status zawodowy	
39.1.	Uczeń/student
39.2.	Zajmuję się domem
39.3.	Bezrobotny
39.4.	Pracujący
39.5.	Emeryt/rencista
40. Numer telefonu respondenta*: _____	
Uzupełnia ankietę w celu stworzenia bazy numerów telefonów osób biorących udział w badaniu (baza numerów telefonów nie będzie powiązana w żaden sposób z wynikami, w celu zapewnienia anonimowości badanych)	

6.2 Scenariusz PAPI (rolnicy)

Kwestionariusz ankiety PAPI	
<p>Dzień dobry, Nazywam się ___ ___. Na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Szczecinie realizujemy badanie dotyczące ochrony środowiska terenów rzecznych, w ramach projektu LIFE 13/Natura 2000. Badanie jest anonimowe, a opracowane na jego podstawie raporty przyczynią się do ewaluacji projektu i poprawy realizowanych działań, dlatego prosimy o udzielenie szczerych odpowiedzi.</p>	
1.	<p>W jakiej odległości (mniej więcej) od najbliższej rzeki znajduje się Pana/i miejsce zamieszkania?</p> <p>1.1. Mniej niż 10 km</p> <p>1.2. 11 km - 30 km</p> <p>1.3. 31-50 km</p> <p>1.4. 51-70 km</p> <p>1.5. 71- 100 km</p> <p>1.6. Więcej niż 100 km</p> <p>1.7. Nie wiem</p>
2.	<p>W jakiej odległości (mniej więcej) od najbliższej rzeki znajduje się Pana/i gospodarstwo rolne?</p> <p>2.1. Mniej niż 10 km</p> <p>2.2. 11 km - 30 km</p> <p>2.3. 31-50 km</p> <p>2.4. 51-70 km</p> <p>2.5. 71- 100 km</p> <p>2.6. Więcej niż 100 km</p> <p>2.7. Nie wiem</p>
3.	<p>Jakiego rodzaju grunty Pan/Pani posiada?</p> <p>3.1. grunty orne</p> <p>3.2. łąki</p> <p>3.3. pastwiska</p> <p>3.4. sady</p> <p>3.5. las</p> <p>3.6. inne (jakie?)</p>
4.	<p>Czy w swoim gospodarstwie stosuje Pan/i nawozy naturalne?</p> <p>4.1. Tak</p>



4.2. Nie
4.3. Odmowa odpowiedzi (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)
5. Czy w swoim gospodarstwie stosuje Pan/i nawozy sztuczne?
5.1. Tak
5.2. Nie
5.3. Odmowa odpowiedzi (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)
6. Czy Pana/i zdaniem stosowanie nawozów może powodować zanieczyszczanie wód powierzchniowych?
6.1. Zdecydowanie tak
6.2. Raczej tak
6.3. Raczej nie
6.4. Zdecydowanie nie
6.5. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)
7. Czy Pana/i zdaniem stosowanie nawozów może powodować zanieczyszczanie wód powierzchniowych?
7.1. Zdecydowanie tak
7.2. Raczej tak
7.3. Raczej nie
7.4. Zdecydowanie nie
7.5. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)
8. Jakie jest Pana/i zdanie na temat ochrony środowiska rzecznego w Pana/i regionie zamieszkania:
8.1. Zdecydowanie jest potrzebna
8.2. Raczej jest potrzebna
8.3. Raczej nie jest potrzebna
8.4. Zdecydowanie nie jest potrzebna
8.5. Trudno powiedzieć (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)
9. Jakie jest Pana/i zdanie na temat ochrony środowiska rzecznego w Pana/i regionie zamieszkania:
9.1. Zdecydowanie jest potrzebna
9.2. Raczej jest potrzebna
9.3. Raczej nie jest potrzebna
9.4. Zdecydowanie nie jest potrzebna
9.5. Trudno powiedzieć (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)
10. Czy słyszał Pan/i o sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”?



10.1.	Tak																																																												
10.2.	Nie																																																												
10.3.	Trudno powiedzieć (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)																																																												
11. Czy słyszał Pan/i o realizowanym w ramach Programu Natura 2000 projekcie pt. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”?																																																													
11.1.	Tak																																																												
11.2.	Nie																																																												
11.3.	Trudno powiedzieć (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)																																																												
12. W jakim stopniu Pana/i zdaniem wskazane działania są istotne dla ochrony środowisk rzecznych.																																																													
	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Zdecydowanie niepotrzebne</th> <th>Raczej niepotrzebne</th> <th>Raczej potrzebne</th> <th>Zdecydowanie potrzebne</th> <th>Nie wiem</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>12.1. Przywracanie naturalnego kształtu koryt rzecznych</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>12.2. Dostosowanie obszarów nadrzecznych i rzek w celu przywrócenia naturalnej flory wodnej</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>12.3. Przebudowa budowli hydrotechnicznych (zapory itp.)</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>12.4. Budowa bystrzy (miejsce przyspieszonego nurtu) i kaskad przy budowłach hydrotechnicznych, w celu umożliwienia migracji ryb</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>12.5. Budowa miejsc biwakowych nad rzekami</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>12.6. Działania anty-klusownicze</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>12.7. Budowa siedlisk tarłowanych dla zagrożonych gatunków ryb</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>12.8. Przywracania zagrożonych gatunków do ekosystemu</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>12.9. Optymalizacja ruchu turystycznego</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> </tbody> </table>		Zdecydowanie niepotrzebne	Raczej niepotrzebne	Raczej potrzebne	Zdecydowanie potrzebne	Nie wiem	12.1. Przywracanie naturalnego kształtu koryt rzecznych	1	2	3	4	5	12.2. Dostosowanie obszarów nadrzecznych i rzek w celu przywrócenia naturalnej flory wodnej	1	2	3	4	5	12.3. Przebudowa budowli hydrotechnicznych (zapory itp.)	1	2	3	4	5	12.4. Budowa bystrzy (miejsce przyspieszonego nurtu) i kaskad przy budowłach hydrotechnicznych, w celu umożliwienia migracji ryb	1	2	3	4	5	12.5. Budowa miejsc biwakowych nad rzekami	1	2	3	4	5	12.6. Działania anty-klusownicze	1	2	3	4	5	12.7. Budowa siedlisk tarłowanych dla zagrożonych gatunków ryb	1	2	3	4	5	12.8. Przywracania zagrożonych gatunków do ekosystemu	1	2	3	4	5	12.9. Optymalizacja ruchu turystycznego	1	2	3	4	5
	Zdecydowanie niepotrzebne	Raczej niepotrzebne	Raczej potrzebne	Zdecydowanie potrzebne	Nie wiem																																																								
12.1. Przywracanie naturalnego kształtu koryt rzecznych	1	2	3	4	5																																																								
12.2. Dostosowanie obszarów nadrzecznych i rzek w celu przywrócenia naturalnej flory wodnej	1	2	3	4	5																																																								
12.3. Przebudowa budowli hydrotechnicznych (zapory itp.)	1	2	3	4	5																																																								
12.4. Budowa bystrzy (miejsce przyspieszonego nurtu) i kaskad przy budowłach hydrotechnicznych, w celu umożliwienia migracji ryb	1	2	3	4	5																																																								
12.5. Budowa miejsc biwakowych nad rzekami	1	2	3	4	5																																																								
12.6. Działania anty-klusownicze	1	2	3	4	5																																																								
12.7. Budowa siedlisk tarłowanych dla zagrożonych gatunków ryb	1	2	3	4	5																																																								
12.8. Przywracania zagrożonych gatunków do ekosystemu	1	2	3	4	5																																																								
12.9. Optymalizacja ruchu turystycznego	1	2	3	4	5																																																								



12.10. Prowadzenie działań informacyjnych i edukacyjnych	1	2	3	4	5
13. Czy słyszał/a Pan/i o następujących roślinach rzecznych będących podstawą ekosystemu rzek włosienicznikowych?					
	Tak	Nie	Nie pamiętam		
13.1. Włosieniczniki (jaskry wodne)	1	2	3		
13.2. Rzęście	1	2	3		
13.3. Potocznik wąskolistny	1	2	3		
13.4. Rukiew wodna	1	2	3		
13.5. Grążel żółty	1	2	3		
13.6. Mech zdrojek	1	2	3		
13.7. Krasnorost	1	2	3		
13.8. Rdestniczka gęsta	1	2	3		
14. Czy widział Pan/i te rośliny w ich naturalnym środowisku?					
	Tak	Nie	Nie pamiętam		
14.1. Włosieniczniki (jaskry wodne) <i>(Pędy z liśćmi nitkowano podzielonymi zanurzone w wodzie, latem na powierzchni wody rozwijają się białe kwiaty o średnicy 1-2 cm)</i>	1	2	3		
14.2. Rzęście <i>(zwarte jasnozielone płyty delikatnych pędów z owalnymi lub podłużnymi liśćmi ok. 1 cm długości)</i>	1	2	3		
14.3. Potocznik wąskolistny <i>(pierzasto złożone liście zwykle wystające nad powierzchnią wody)</i>	1	2	3		
14.4. Rukiew wodna <i>(wysokość 10-300 cm, składająca się z drobnych owalnych lub eliptycznych liści, kwitnie drobnymi białymi kwiatami, które zebrane są w grona na szczycie łodygi)</i>	1	2	3		
14.5. Grążel żółty <i>(duże owalne pływające liście o długim ogonku, kwitną charakterystycznie żółtymi kwiatami o średnicy 4-6 cm, wyrastającymi pojedynczo nad wodą na długich szypułkach)</i>	1	2	3		
14.6. Mech zdrojek	1	2	3		



REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W SZCZECINIE



LIFE Drawa PL

(Kilkunastocentymetrowe długie ciemnozielone pędy na kamieniach lub pniach zanurzone w wodzie)				
14.7. Krasnorost (krwistoczerwone plamy na kamieniach)	1	2	3	

15. Roślinność rzek włosienicznikowych (np. Drawy) pełni szereg funkcji ekosystemowych, proszę wskazać w jakim stopniu poszczególne funkcje są Pana/i zdaniem istotne?

	Zdecydowanie nieważne	Raczej nieważne	Raczej ważne	Zdecydowanie ważne	Nie wiem
15.1. Zmniejszenie tempa erozji dna rzeki	1	2	3	4	5
15.2. Przeciwdziałanie obniżaniu się poziomu wód gruntowych	1	2	3	4	5
15.3. Tworzenie bariery przed zanieczyszczeniami doptywającymi do koryta rzeki i wód gruntowych	1	2	3	4	5
15.4. Tworzenie siedliska rozwoju fauny bezkręgowców będących bazą pokarmową dla wielu gatunków ryb	1	2	3	4	5
15.5. Stanowienie „kryjówek” dla narybku oraz ułatwianie migracji ryb	1	2	3	4	5
15.6. Pochłanianie dwutlenku węgla	1	2	3	4	5
15.7. Zapobieganie uwalnianiu się metanu z mulistego dna rzeki	1	2	3	4	5
15.8. Posiadanie przez niektóre rośliny wodne właściwości leczniczych	1	2	3	4	5
15.9. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej oraz estetyki krajobrazowej rzeki	1	2	3	4	5

16. Jak Pana/i zdaniem rozwija się ekosystem roślinności wodnej w Pana/i regionie?

16.1. Zdecydowanie dobrze

16.2. Raczej dobrze

16.3. Raczej źle



16.4. Zdecydowanie źle

16.5. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

17. W jakim stopniu zgadza się Pan/i z poniższymi stwierdzeniami?

	Zdecydowanie nie zgadzam się	Raczej nie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Zdecydowanie zgadzam się	Nie wiem
17.1. Roślinność wodna w moim regionie jest co raz mniej różnorodna (następuje zanik niektórych gatunków).	1	2	3	4	5
17.2. Zbiorniki wodne i brzegi rzek są w co raz większym stopniu zarośnięte przez trzcinowiska.	1	2	3	4	5
17.3. Prace melioracyjne w moim regionie są prowadzone w sposób właściwy.	1	2	3	4	5
17.4. Prowadzona gospodarka prowadzona w zlewniach i dolinach rzek dobrze służy zdrowiu samej rzeki.	1	2	3	4	5
17.5. Projekty ekologiczne przywracające naturalny charakter rzek i ich dolin są potrzebne.	1	2	3	4	5
17.6. Społeczności lokalne powinny włączać się w projekty ekologiczne.	1	2	3	4	5
17.7. Edukacja ekologiczna dotycząca rzek i dolin rzecznych prowadzona jest we właściwy sposób	1	2	3	4	5
17.8. Obecne formy ochrony przyrody są wystarczające	1	2	3	4	5

18. Jak Pan/i zdaniem powinna być prowadzona gospodarka rzeczna?

- 18.1. Rzeki należy pozostawić ich naturalnemu rytmowi, nie powinno ingerować się w środowisko
- 18.2. Należy prowadzić prace utrzymaniowe polegające na uregulowaniu koryta rzeki oraz jego oczyszczeniu
- 18.3. Nie wiem/nie mam zdania (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

19. Czy słyszał Pan/i kiedykolwiek o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zapory)?

- 19.1. Tak
- 19.2. Nie
- 19.3. Nie pamiętam (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

20. W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe cele, w jakich budowane są obiekty hydrotechniczne usprawiedliwiają przerwanie szlaków migracyjnych ryb?

	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak	Nie wiem
20.1. Hodowla ryb w stawach	1	2	3	4	5
20.2. Regulacja przepływu rzeki (ochrona przeciwpowodziowa)	1	2	3	4	5
20.3. Retencja wody w zbiornikach (zapasy wody)	1	2	3	4	5
20.4. Tworzenie dróg śródlądowych (umożliwienie żeglugi)	1	2	3	4	5

21. W jakim stopniu Pana/i zdaniem istotne są działania podejmowane w celu utrzymania zarybienia w rzekach takie jak: zachowanie naturalnych tarlisk oraz sztuczne zarybienia?

- 21.1. Jest to bardzo istotne
- 21.2. Raczej jest to ważne, ale są ważniejsze sprawy
- 21.3. Raczej nie jest to istotna kwestia
- 21.4. Zdecydowanie nie jest to istotna kwestia, przyroda sama sobie poradzi
- 21.5. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

22. Jaka Pana/i zdaniem jest skala kłusownictwa dotycząca populacji ryb rzecznych w Pana/i regionie?

- 22.1. Bardzo duża
- 22.2. Duża
- 22.3. Umiarkowana
- 22.4. Raczej niewielka



- 22.5. Zdecydowanie niewielka
- 22.6. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

23. W jakim stopniu Pana/i zdaniem kłusownictwo stanowi zagrożenie dla populacji ryb w rzekach?

- 23.1. Zdecydowanie jest to duże zagrożenie
- 23.2. Raczej jest to duże zagrożenie
- 23.3. Jest to umiarkowane zagrożenie
- 23.4. Raczej nie jest to duże zagrożenie
- 23.5. Zdecydowanie nie jest to duże zagrożenie
- 23.6. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

24. W jakim stopniu następujące działania przeciwdziałające kłusownictwu są lub mogłyby być Pana/i zdaniem skuteczne?

	Zdecydowanie nieskuteczne	Raczej nieskuteczne	Raczej skuteczne	Zdecydowanie skuteczne	Nie wiem
24.1. Kampanie społeczne	1	2	3	4	5
24.2. Zaostrzenie sankcji karnych	1	2	3	4	5
24.3. Zwiększenie liczby patroli policji i innych służb w rejonach rzek	1	2	3	4	5
24.4. Prowadzenie akcji policji ukierunkowanych na schwytanie kłusowników	1	2	3	4	5

25. W jakim stopniu Pana/i zdaniem istnienie osiedli mieszkaniowych w obszarach zlewków rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?

- 25.1. W bardzo dużym stopniu
- 25.2. W dużym stopniu]
- 25.3. W umiarkowanym stopniu
- 25.4. W małym stopniu
- 25.5. W bardzo małym stopniu
- 25.6. Wcale
- 25.7. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)



26. W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność rolnicza w obszarach zlewisk rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?

- 26.1. W bardzo dużym stopniu
 26.2. W dużym stopniu]
 26.3. W umiarkowanym stopniu
 26.4. W małym stopniu
 26.5. W bardzo małym stopniu
 26.6. Wcale
 26.7. Nie wiem (nie czytać tej odpowiedzi respondentowi)

27. W jakim stopniu Pana/i zdaniem poszczególne działania są skutecznym sposobem na zmniejszenie oddziaływania rolnictwa na wody rzeczne i gruntowe?

	Zdecydowanie nieskuteczne	Raczej nieskuteczne	Raczej skuteczne	Zdecydowanie skuteczne	Nie wiem
27.1. Kampanie społeczne	1	2	3	4	5
27.2. Tworzenie stref buforowych (strefy, w których występują ograniczenia dla prowadzenia działalności rolniczej)	1	2	3	4	5
27.3. Programy rolno-środowiskowe (działania realizowane w ramach projektów unijnych zwiększające ekologiczność gospodarstw rolnych)	1	2	3	4	5
27.4. Rolnictwo ekstensywne (rodzaj rolnictwa, w którym nie stosuje się sztucznych środków wspomagających uprawy)	1	2	3	4	5
27.5. Rolnictwo ekologiczne (Rolnictwo ekologiczne określa się jako system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej, łączącej przyjazne środowisku praktyki gospodarowania takie jak: wspomaganie wysokiego stopnia różnorodności biologicznej, wykorzystywanie naturalnych	1	2	3	4	5



procesów oraz zapewnienie właściwego dobrostanu zwierząt).						
28. W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność poniższych instytucji Pana/i zdaniem jest skuteczna w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach?						
		Zdecydowanie nieskuteczna	Raczej nieskuteczna	Raczej skuteczna	Zdecydowanie skuteczna	Nie wiem
28.1.	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Szczecinie	1	2	3	4	5
28.2.	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej	1	2	3	4	5
28.3.	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska	1	2	3	4	5
28.4.	Zarząd Melioracji	1	2	3	4	5
28.5.	Samorządy lokalne	1	2	3	4	5
28.6.	Lokalne grupy działania i lokalne organizacje turystyczne	1	2	3	4	5
28.7.	Organizacje ekologiczne	1	2	3	4	5
28.8.	Przedsiębiorstwa komercyjne	1	2	3	4	5
28.9.	Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej	1	2	3	4	5
29. Czy jest Pan/i zainteresowana uczestnictwem w działaniach (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym) mających na celu ochronę środowiska rzecznoego oraz dolin rzek w Pana/i regionie?						
29.1.	Zdecydowanie tak					
29.2.	Raczej tak					
29.3.	Raczej nie					
29.4.	Zdecydowanie nie					
29.5.	Nie wiem					



30. Dlaczego nie jest Pan/i zainteresowana tego rodzaju aktywnością?

- 30.1. Brak czasu
- 30.2. Nie interesuje mnie to
- 30.3. Tego rodzaju działania w niczym nie pomagają, mieszkańcy i tak nie mają wpływu na najważniejsze sprawy
- 30.4. Inne – jakie? _____

31. Jakie jest Pana/i zdanie na temat prawnych form ochrony przyrody

- 31.1. Są potrzebne, nawet jeśli wiążą się z pewnymi ograniczeniami i zakazami
- 31.2. Raczej są potrzebne, ale nie powinny hamować rozwoju gospodarki i turystyki
- 31.3. Są niepotrzebne przyroda jest dla człowieka, a nie na odwrót
- 31.4. Inne – jakie? _____

32. W jakim stopniu poniższe formy prawne ochrony przyrody są Pana/i zdaniem efektywne?

	Zdecydowanie nieskuteczne	Raczej nieskuteczne	Raczej skuteczne	Zdecydowanie skuteczne	Nie wiem
32.1. parki narodowe,	1	2	3	4	5
32.2. rezerваты przyrody,	1	2	3	4	5
32.3. parki krajobrazowe,	1	2	3	4	5
32.4. obszary chronionego krajobrazu,	1	2	3	4	5
32.5. obszary Natura 2000,	1	2	3	4	5
32.6. pomniki przyrody,	1	2	3	4	5
32.7. stanowiska dokumentacyjne,	1	2	3	4	5
32.8. użytki ekologiczne,	1	2	3	4	5
32.9. zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,	1	2	3	4	5
32.10. ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.	1	2	3	4	5

33. Jak ocenia Pan/i wpływ turystyki regionu na społeczność lokalną?

- 33.1. Zdecydowanie pozytywnie
- 33.2. Raczej pozytywnie
- 33.3. Neutralnie
- 33.4. Raczej negatywnie
- 33.5. Zdecydowanie negatywnie
- 33.6. Nie wiem



34. W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe grupy korzystają z ruchu turystycznego w regionie?

	Zdecydowanie odnoszą straty	Raczej odnoszą straty	Nie ma znaczenia	Raczej odnoszą korzyści	Zdecydowanie odnoszą korzyści	Nie wiem
34.1. Mieszkańcy regionu	1	2	3	4	5	6
34.2. Samorządy lokalne	1	2	3	4	5	5
34.3. Przedsiębiorcy z branży turystycznej	1	2	3	4	5	5
34.4. Pozostali przedsiębiorcy	1	2	3	4	5	5
34.5. Rolnicy	1	2	3	4	5	5

35. W jakim stopniu Pana/i zdaniem prawna ochrona przyrody środowisk wodnych wpływa na następujące aspekty życia społecznego:

	Zdecydowanie wpływa negatywnie	Raczej wpływa negatywnie	Nie wpływa	Raczej wpływa pozytywnie	Zdecydowanie wpływa pozytywnie	Nie wiem
35.1. Komfort mieszkańców	1	2	3	4	5	6
35.2. Atrakcyjność turystyczna	1	2	3	4	5	5
35.3. Promocja regionu (marka)	1	2	3	4	5	5
35.4. Rolnictwo	1	2	3	4	5	5
35.5. Przemysł	1	2	3	4	5	5
35.6. Usługi	1	2	3	4	5	5
35.7. Dochody samorządów	1	2	3	4	5	5
35.8. Atrakcyjność inwestycyjna	1	2	3	4	5	5

Metryczka

36. W jakim powiecie Pan/i mieszka?

- 36.1. drawski
- 36.2. choszczeński
- 36.3. sławieński

36.4.	strzelecko-drezdeński
36.5.	białogardzki
36.6.	czarnkowsko-trzcieński
36.7.	koszaliński
37. Płeć	
37.1.	Kobieta
37.2.	Mężczyzna
38. Ile ma Pan/i lat?	
38.1.	18-24
38.2.	25-34
38.3.	35-44
38.4.	45-54
38.5.	55-64
38.6.	65+
39. Numer telefonu i imię respondenta* (nieobowiązkowe):	
<hr/>	
Baza numerów telefonów nie będzie powiązana w żaden sposób z wynikami, w celu zapewnienia anonimowości badanych, a losowe numery telefonów posłużą jedynie do weryfikacji pracy ankietera.	

6.3 Scenariusz PAPI (turyści)

Kwestionariusz ankiety PAPI																																									
<p>Dzień dobry, Nazywam się ___ ___. Na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Szczecinie realizujemy badanie dotyczące ochrony środowiska terenów rzecznych, w ramach projektu LIFE 13/Natura 2000. Badanie jest anonimowe, a opracowane na jego podstawie raporty przyczynią się do ewaluacji projektu i poprawy realizowanych działań, dlatego prosimy o udzielenie szczerych odpowiedzi.</p>																																									
<p>1. Jakie jest Pana/i zdanie na temat ochrony środowiska rzecznego?</p> <p>1.1. Zdecydowanie jest potrzebna</p> <p>1.2. Raczej jest potrzebna</p> <p>1.3. Raczej nie jest potrzebna</p> <p>1.4. Zdecydowanie nie jest potrzebna</p> <p>1.5. Trudno powiedzieć</p>																																									
<p>2. Czy słyszał Pan/i o sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”?</p> <p>2.1. Tak</p> <p>2.2. Nie</p> <p>2.3. Trudno powiedzieć</p>																																									
<p>3. Czy słyszał Pan/i o realizowanym w ramach Programu Natura 2000 projekcie pt. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”?</p> <p>3.1. Tak</p> <p>3.2. Nie</p> <p>3.3. Trudno powiedzieć</p>																																									
<p>4. Jaki jest Pana/i zdaniem wpływ ochrony przyrody w obrębie rzek i dolin rzecznych na poszczególne elementy infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej?</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Zdecydowanie wpływa negatywnie</th> <th>Raczej wpływa negatywnie</th> <th>Nie wpływa</th> <th>Raczej wpływa pozytywnie</th> <th>Zdecydowanie wpływa pozytywnie</th> <th>Nie wiem</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>4.1. Szlaki kajakowe</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td>6</td> </tr> <tr> <td>4.2. Miejsca połowu ryb</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>4.3. Kąpieliska</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>4.4. Pola biwakowe</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>								Zdecydowanie wpływa negatywnie	Raczej wpływa negatywnie	Nie wpływa	Raczej wpływa pozytywnie	Zdecydowanie wpływa pozytywnie	Nie wiem	4.1. Szlaki kajakowe	1	2	3	4	5	6	4.2. Miejsca połowu ryb	1	2	3	4	5	5	4.3. Kąpieliska	1	2	3	4	5	5	4.4. Pola biwakowe						
	Zdecydowanie wpływa negatywnie	Raczej wpływa negatywnie	Nie wpływa	Raczej wpływa pozytywnie	Zdecydowanie wpływa pozytywnie	Nie wiem																																			
4.1. Szlaki kajakowe	1	2	3	4	5	6																																			
4.2. Miejsca połowu ryb	1	2	3	4	5	5																																			
4.3. Kąpieliska	1	2	3	4	5	5																																			
4.4. Pola biwakowe																																									

4.5. Szlaki rowerowe i piesze						
4.6. Atrakcyjność krajobrazowa	1	2	3	4	5	5
4.7. Usługi gastronomiczne	1	2	3	4	5	5
4.8. Baza noclegowa	1	2	3	4	5	5

5. W jakim stopniu Pana/i zdaniem wprowadzenie następujących form ochrony przyrody rzek i dolin rzek jest potrzebne?

	Zdecydowanie niepotrzebne	Raczej niepotrzebne	Raczej potrzebne	Zdecydowanie potrzebne	Nie wiem
5.1. Dienne limity liczby turystów na szlaku wodnym	1	2	3	4	5
5.2. Sezonowe ograniczenia czasowe dostępności rzeki dla turystów (okres lęgowy ptaków)	1	2	3	4	5
5.3. Dienne ograniczenia czasowe dostępności rzeki dla turystów (aktywność dobową fauny)	1	2	3	4	5
5.4. Zakaz wychodzenia na brzeg poza wyznaczone pola biwakowe	1	2	3	4	5
5.5. Dienne ograniczenia ilości odłowionych ryb	1	2	3	4	5
5.6. Ograniczenia dotyczące metod wędkowania	1	2	3	4	5
5.7. Obowiązek informowania o odłowionych rybach	1	2	3	4	5
5.8. Ograniczenia w zakresie miejsc oraz okresu wędkowania	1	2	3	4	5



6. Jaki jest Pana/i zdaniem zakres dostępnych dla turystów informacji na temat ochrony przyrody i środowiska rzek?

- 6.1. Zdecydowanie jest wystarczająca
- 6.2. Raczej jest wystarczająca
- 6.3. Raczej jest niewystarczająca
- 6.4. Zdecydowanie jest niewystarczająca
- 6.5. Nie wiem

7. Jak ocenia Pan/i natężenie ruchu turystycznego w regionie, w którym Pan/i aktualnie przebywa?

- 7.1. Bardzo wysokie
- 7.2. Raczej wysokie
- 7.3. Umiarkowane
- 7.4. Raczej niskie
- 7.5. Bardzo niskie
- 7.6. Nie wiem/ trudno powiedzieć

8. W jakim stopniu Pana/i zdaniem poszczególne formy informowania turystów na temat przyrody i środowiska odwiedzanego regionu jest najbardziej efektywna?

	Zdecydowanie nieskuteczne	Raczej nieskuteczne	Raczej skuteczne	Zdecydowanie skuteczne	Nie wiem
8.1. Strony internetowe, portale informacyjne	1	2	3	4	5
8.2. Portale społecznościowe					
8.3. Foldery i ulotki informacyjne	1	2	3	4	5
8.4. Tablice informacyjne	1	2	3	4	5
8.5. Mapy turystyczne z treścią przyrodniczą	1	2	3	4	5
8.6. Książki	1	2	3	4	5
8.7. Artykuły w gazetach i czasopismach popularnych, turystycznych oraz przyrodniczych	1	2	3	4	5
8.8. Programy TV i audycje radiowe	1	2	3	4	5



8.9. Filmy reportażowe i edukacyjne	1	2	3	4	5
-------------------------------------	---	---	---	---	---

9. Czy Pana/i zdaniem kampanie informacyjne, kolportaż materiałów edukacyjnych i podobnego rodzaju działania mogą wspierać zaangażowanie turystów w ochronę przyrody i egzekwowanie obowiązujących przepisów?

9.1. Zdecydowanie tak

9.2. Raczej tak

9.3. Raczej nie

9.4. Zdecydowanie nie

9.5. Nie wiem

10. W jakim stopniu Pana/i zdaniem wprowadzenie następujących form ochrony przyrody rzek i dolin rzek byłoby skuteczne?

	Zdecydowanie nieskuteczne	Raczej nieskuteczne	Raczej skuteczne	Zdecydowanie skuteczne	Nie wiem
10.1. Dienne limity liczby turystów na szlaku wodnym	1	2	3	4	5
10.2. Sezonowe ograniczenia czasowe dostępności rzeki dla turystów (okres lęgowy ptaków)	1	2	3	4	5



10.3. Dienne ograniczenia czasowe dostępności rzeki dla turystów (aktywność dobową fauny)	1	2	3	4	5
10.4. Zakaz wychodzenia na brzeg poza wyznaczone pola biwakowe	1	2	3	4	5
10.5. Dienne ograniczenia ilości odłowionych ryb	1	2	3	4	5
10.6. Ograniczenia dotyczące metod wędkowania	1	2	3	4	5
10.7. Obowiązek informowania o odłowionych rybach	1	2	3	4	5
10.8. Ograniczenia w zakresie miejsc oraz okresu wędkowania	1	2	3	4	5

11. Czy słyszał/a Pan/i o następujących roślinach rzecznych będących podstawą ekosystemu rzek włosienicznikowych?

	Tak	Nie	Nie pamiętam
11.1. Włosieniczniki (jaskry wodne)	1	2	3
11.2. Rzęśle	1	2	3
11.3. Potocznik wąskolistny	1	2	3
11.4. Rukiew wodna	1	2	3
11.5. Grąźel żółty	1	2	3
11.6. Mech zdrojek	1	2	3
11.7. Krasnorost	1	2	3
11.8. Rdestniczka gęsta	1	2	3

12. Czy widział Pan/i te rośliny w ich naturalnym środowisku?

	Tak	Nie	Nie pamiętam
12.1. Włosieniczniki (jaskry wodne) <i>(Pędy z liśćmi nitkowano podzielonymi zanurzone w wodzie, latem na powierzchni wody rozwijają się białe kwiaty o średnicy 1-2 cm)</i>	1	2	3
12.2. Rzęśle <i>(zwarte jasnozielone płyty delikatnych pędów z owalnymi lub podłużnymi liśćmi ok. 1 cm długości)</i>	1	2	3



12.3. Potoczник wąskolistny <i>(pierzasto złożone liście zwykle wystające nad powierzchnią wody)</i>	1	2	3
12.4. Rukiew wodna <i>(wysokość 10-300 cm, składająca się z drobnych owalnych lub eliptycznych liści, kwitnie drobnymi białymi kwiatami, które zebrane są w grona na szczycie łodygi)</i>	1	2	3
12.5. Grąźel żółty <i>(duże owalne pływające liście o długim ogonku, kwitną charakterystycznie żółtymi kwiatami o średnicy 4-6 cm, wyrastającymi pojedynczo nad wodą na długich szypułkach)</i>	1	2	3
12.6. Mech zdrojek <i>(Kilkunastocentymetrowe długie ciemnozielone pędy na kamieniach lub pniach zanurzone w wodzie)</i>	1	2	3
12.7. Krasnorost <i>(krwistoczerwone plamy na kamieniach)</i>	1	2	3

13. Roślinność rzek włosienicznikowych (np. Drawy) pełni szereg funkcji ekosystemowych, proszę wskazać w jakim stopniu poszczególne funkcje są Pana/i zdaniem istotne?

	Zdecydowanie nieważne	Raczej nieważne	Raczej ważne	Zdecydowanie ważne	Nie wiem
13.1. Zmniejszenie tempa erozji dna rzeki	1	2	3	4	5
13.2. Przeciwdziałanie obniżaniu się poziomu wód gruntowych	1	2	3	4	5
13.3. Tworzenie bariery przed zanieczyszczeniami dopływającymi do koryta rzeki i wód gruntowych	1	2	3	4	5
13.4. Tworzenie siedliska rozwoju fauny bezkręgowców będących bazą pokarmową dla wielu gatunków ryb	1	2	3	4	5
13.5. Stanowienie „kryjówek” dla narybku oraz ułatwianie migracji ryb	1	2	3	4	5



13.6. Pochłanianie dwutlenku węgla	1	2	3	4	5
13.7. Zapobieganie uwalnianiu się metanu z mulistego dna rzeki	1	2	3	4	5
13.8. Posiadanie przez niektóre rośliny wodne właściwości leczniczych	1	2	3	4	5
13.9. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej oraz estetyki krajobrazowej rzeki	1	2	3	4	5
14. Jak Pan/i zdaniem powinna być prowadzona gospodarka rzeczna?					
14.1. Rzeki należy pozostawić ich naturalnemu rytmowi, nie powinno ingerować się w środowisko					
14.2. Należy prowadzić prace utrzymaniowe polegające na uregulowaniu koryta rzeki oraz jego oczyszczeniu					
14.3. Nie wiem/nie mam zdania					
15. Czy słyszał Pan/i kiedykolwiek o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zapory)?					
15.1. Tak					
15.2. Nie					
15.3. Nie pamiętam					
16. Czy jest Pan/i zainteresowana szlakami wodnymi w zakresie spływów kajakowych?					
16.1. Tak					
16.2. Nie -> proszę przejść do pytania 18					
17. Która z poniższych form spływu kajakowego jest dla Pana/i najbardziej atrakcyjna?					
17.1. Duże zorganizowane spływy masowe					
17.2. Spływy w małych grupach towarzyskich rodzinnych					
17.3. Spływy indywidualne					
17.4. Nie wiem					
18. Jaką długość spływu kajakowego Pan/i preferuje					
18.1. Maks. 1 dzień					
18.2. 1-3 dni					
18.3. 3-7 dni					
18.4. Więcej niż 7 dni					



REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W SZCZECINIE



LIFE Drawa PL

18.5. Nie wiem

19. W jakim stopniu poniższe czynniki mają wpływ na wybór przez Pana/ią konkretnej trasy spływu kajakowego:

	Zdecydowanie nieważne	Raczej nieważne	Raczej ważne	Zdecydowanie ważne	Nie wiem
19.1. Atrakcyjność przyrodnicza regionu	1	2	3	4	5
19.2. Baza noclegowa	1	2	3	4	5
19.3. Poziom trudności trasy	1	2	3	4	5
19.4. Dostępność usług gastronomicznych	1	2	3	4	5
19.5. Atrakcyjność historyczna regionu	1	2	3	4	5
19.6. Dostępność innych atrakcji (wydarzenia, imprezy, itp.)	1	2	3	4	5

20. W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność poniższych instytucji Pana/i zdaniem jest skuteczna w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach?

	Zdecydowanie nieskuteczna	Raczej nieskuteczna	Raczej skuteczna	Zdecydowanie skuteczna	Nie wiem
20.1. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Szczecinie	1	2	3	4	5
20.2. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej	1	2	3	4	5
20.3. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska	1	2	3	4	5
20.4. Zarząd Melioracji	1	2	3	4	5
20.5. Samorządy lokalne	1	2	3	4	5
20.6. Lokalne grupy działania i lokalne organizacje turystyczne	1	2	3	4	5
20.7. Organizacje ekologiczne	1	2	3	4	5
20.8. Przedsiębiorstwa komercyjne	1	2	3	4	5



20.9. Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej	1	2	3	4	5
---	---	---	---	---	---

21. Czy jest Pan/i zainteresowana uczestnictwem w działaniach (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym) mających na celu ochronę środowiska rzecznej oraz dolin rzek w Pana/i regionie?

21.1. Zdecydowanie tak

21.2. Raczej tak

21.3. Raczej nie

21.4. Zdecydowanie nie

21.5. Nie wiem

22. Dlaczego nie jest Pan/i zainteresowana tego rodzaju aktywnością?

22.1. Brak czasu

22.2. Nie interesuje mnie to

22.3. Tego rodzaju działania w niczym nie pomagają, obywatele i tak nie mają wpływu na najważniejsze sprawy

22.4. Inne – jakie? _____

23. Jakie jest Pana/i zdanie na temat prawnych form ochrony przyrody

23.1. Są potrzebne, nawet jeśli wiążą się z pewnymi ograniczeniami i zakazami

23.2. Raczej są potrzebne, ale nie powinny hamować rozwoju gospodarki i turystyki

23.3. Są niepotrzebne przyroda jest dla człowieka, a nie na odwrót

23.4. Inne – jakie? _____



REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W SZCZECINIE



LIFE Drawa PL

24. W jakim stopniu poniższe formy prawnej ochrony przyrody są Pana/i zdaniem efektywne?

	Zdecydowanie nieskuteczne	Raczej nieskuteczne	Raczej skuteczne	Zdecydowanie skuteczne	Nie wiem
24.1. parki narodowe,	1	2	3	4	5
24.2. rezerваты przyrody,	1	2	3	4	5
24.3. parki krajobrazowe,	1	2	3	4	5
24.4. obszary chronionego krajobrazu,	1	2	3	4	5
24.5. obszary Natura 2000,	1	2	3	4	5
24.6. pomniki przyrody,	1	2	3	4	5
24.7. stanowiska dokumentacyjne,	1	2	3	4	5
24.8. użytki ekologiczne,	1	2	3	4	5
24.9. zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,	1	2	3	4	5
24.10. ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.	1	2	3	4	5

25. W jakim stopniu Pana/i zdaniem prawna ochrona przyrody środowisk wodnych wpływa na następujące aspekty życia społecznego:

	Zdecydowanie wpływa negatywnie	Raczej wpływa negatywnie	Nie wpływa	Raczej wpływa pozytywnie	Zdecydowanie wpływa pozytywnie	Nie wiem
25.1. Komfort mieszkańców	1	2	3	4	5	6
25.2. Atrakcyjność turystyczna	1	2	3	4	5	5
25.3. Promocja regionu (marka)	1	2	3	4	5	5
25.4. Rolnictwo	1	2	3	4	5	5
25.5. Przemysł	1	2	3	4	5	5
25.6. Usługi	1	2	3	4	5	5
25.7. Dochody samorządów	1	2	3	4	5	5
25.8. Atrakcyjność inwestycyjna	1	2	3	4	5	5



REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W SZCZECINIE



26. Czy Pana/i zdaniem turystyka jest atrakcyjną formą edukacji ekologicznej?

- 26.1. Zdecydowanie tak
- 26.2. Raczej tak
- 26.3. Raczej nie
- 26.4. Zdecydowanie nie
- 26.5. Nie wiem

27. W jakim stopniu poniższe działania Pana/i zdaniem są efektywne dla zwiększenia oddziaływania turystyki w zakresie edukacji ekologicznej:

	Zdecydowanie nieskuteczne	Raczej nieskuteczne	Raczej skuteczne	Zdecydowanie skuteczne	Nie wiem
27.1. Kampanie informacyjno-promocyjne	1	2	3	4	5
27.2. Organizacja imprez i wydarzeń o charakterze edukacyjno-rozrywkowym	1	2	3	4	5
27.3. Tworzenie Eko-muzeów	1	2	3	4	5
27.4. Rewilding (odbudowa środowiska naturalnego)	1	2	3	4	5
27.5. Umieszczanie oznaczeń oraz tablic informacyjnych	1	2	3	4	5

28. Jak ocenia Pan/i natężenie ruchu turystycznego w rejonie, w którym Pan/i przebywa (w szczególności w zakresie wpływu ruchu turystycznego na stan środowiska rzecznoego)?

- 28.1. Turystów jest zdecydowanie za dużo
- 28.2. Turystów jest raczej za dużo
- 28.3. Liczba turystów jest odpowiednia

Metryczka

29. Jak często odwiedza Pan/i w celach turystycznych obszary rzek i dolin rzecznych?

- 29.1. Kilka razy w roku
- 29.2. Raz w roku
- 29.3. Rzadziej niż raz w roku

30. Płeć

- 30.1. Kobieta
- 30.2. Mężczyzna

31. Ile ma Pan/i lat?

- 31.1. 18-24



31.2.	25-34
31.3.	35-44
31.4.	45-54
31.5.	55-64
31.6.	65+
32. Jaki jest Pana/i status zawodowy	
32.1.	Uczeń/student
32.2.	Zajmuję się domem
32.3.	Bezrobotny
32.4.	Pracujący
32.5.	Emeryt/rencista
33. Którymi formami turystyki z poniżej wymienionych jest Pan/i zainteresowany/a?	
33.1.	Kajakarstwo
33.2.	Wędkarstwo
33.3.	Pływanie
33.4.	Inne sporty wodne
33.5.	Biwakowanie
33.6.	Wycieczki piesze
33.7.	Wycieczki rowerowe
33.8.	Inne (jakie?): _____
34. Obszar:	
34.1.	rzeka Drawa,
34.2.	rzeka Korytnica,
34.3.	rzeka Grabowa,
34.4.	rzeka Radew.

6.4 Scenariusz IDI (realizatorzy projektu i eksperci)

<p>Scenariusz IDI z członkami zespołu (pracownicy RDOŚ) realizującego projekt, ekspertami zewnętrznymi, projektantami i wykonawcami prac zleconych (robót budowlanych, zadań edukacyjnych, monitoringu efektów projektu)</p>
<p>Dzień dobry, Nazywam się ___ ___. Na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Szczecinie realizujemy badanie dotyczące ochrony środowiska terenów rzecznych, w ramach projektu LIFE 13/Natura 2000. Badanie jest anonimowe, a opracowane na jego podstawie raporty przyczynią się do ewaluacji projektu i poprawy realizowanych działań, dlatego prosimy o udzielenie szczerych odpowiedzi. Rozmowa będzie nagrywana w celu sporządzenia transkrypcji.</p>
<p>1. Jak ogólnie ocenia Pan/i projekt „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”? Dlaczego? W jakim stopniu wpływa on na poprawę sytuacji środowiska naturalnego rzeki i doliny rzeki?</p>
<p>2. W jakim stopniu realizowane w ramach projektu inwestycje przyczynią się lub przyczyniły się do poprawy sytuacji ekologicznej na tym obszarze? Czy w ramach realizacji działań występują jakieś bariery lub skutki uboczne prowadzonych prac? Jakiego rodzaju środki zaradcze zastosowano lub planuje się zastosować by im przeciwdziałać?</p>
<p>3. Jaka jest obecna sytuacja środowiska naturalnego rzeki Drawa oraz jej zlewnisk? Jak sytuacja ta kształtowała się na przestrzeni ostatnich lat? Jakie są potrzeby w zakresie ochrony przyrody na tych terenach?</p>
<p>4. Jakie są współzależności poszczególnych grup interesów w zakresie realizowanych lub planowanych przedsięwzięć? Jak projekt oddziałuje na społeczność lokalną oraz lokalnych przedsiębiorców? Jaki jest wpływ projektu na branżę turystyczną?</p>
<p>5. Jak ocenia Pan/i wpływ realizowanych lub (możliwy wpływ) planowanych działań na aktywność społeczności lokalnych w zakresie ochrony przyrody? Jakie działania w zakresie edukacji ekologicznej Pana/i zdaniem są najefektywniejsze? Jaka jest wiedza mieszkańców, przedsiębiorców, przedstawicieli samorządów i organizacji pozarządowych na temat rzek włosienicznikowych? Jak może zmienić się ona poprzez realizację projektu?</p>
<p>6. Jakie są największe zagrożenia dla powodzenia projektu? Jakie są najważniejsze negatywne czynniki degradujące środowiska rzek włosienicznikowych. Jak im przeciwdziałać?</p>
<p>7. Jakie są najbardziej efektywne realizowane w ramach projektu? Jakie planowane działania przewiduje Pan/i, że przyniosą najlepsze efekty.</p>

8. Jak do tej pory prowadzona była gospodarka rzeczna? Czy działania realizowane w ramach prac melioracyjnych były skuteczne? Dlaczego? Co można w tym zakresie poprawić? Jakie działania w tym aspekcie są planowane w ramach projektu?
9. Jak z Pana/i perspektywy odbierane są społecznie działania realizowane w ramach projektu? Czy akcje kierowane do społeczności lokalnej spotykają się z dobrym odbiorem? Jaka jest skala zainteresowania problemem ochrony środowisk rzecznych?
10. Jakie potrzeby w zakresie ochrony środowiska zidentyfikowano w ramach analizy sytuacji rzeki Drawa i jej zlewisz? Czy planowane działania są korzystne z punktu widzenia ekonomicznego? Jakie korzyści pozafinansowe przyniesie/przyniósł do tej pory projekt?
11. Osoba biorąca udział w badaniu to::
- 11.1. Przedstawiciel RDOŚ
 - 11.2. Ekspert zewnętrzny
 - 11.3. Projektant bądź wykonawca prac zleconych:
 - 11.3.1. Robót budowlanych
 - 11.3.2. Zadań edukacyjnych
 - 11.3.3. Monitoringu efektów projektu

6.5 Scenariusz TDI (przedsiębiorcy i organizatorzy ruchu turystycznego)

Scenariusz TDI z przedsiębiorcami, organizatorami ruchu turystycznego oraz zarządzającymi infrastrukturą turystyczną

Dzień dobry, Nazywam się ____ ____ . Na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Szczecinie realizujemy badanie dotyczące ochrony środowiska terenów rzecznych, w ramach projektu LIFE 13/Natura 2000. Badanie jest anonimowe, a opracowane na jego podstawie raporty przyczynią się do ewaluacji projektu i poprawy realizowanych działań, dlatego prosimy o udzielenie szczerych odpowiedzi. Rozmowa będzie nagrywana w celu sporządzenia transkrypcji.

1. Jakie jest Pana/i zdanie na temat ochrony środowiska rzecznego? Jak ocenia Pan/i efektywność i trafność przepisów prawnych? Dlaczego? Jak ocenia Pan/i działalność samorządów oraz organizacji odpowiedzialnych za ochronę środowiska (RDOŚ, RZGW, WIOŚ, Zarząd Melioracji, inne organizacje) w tym zakresie? Dlaczego? Czy uważa Pan/i, że prawne formy ochrony przyrody w obecnym zakresie są wystarczające? Dlaczego?
2. Jaki jest Pana/i zdaniem potencjał rzeki Drawy lub jej dopływów dla gospodarki i społeczności lokalnej? Czy widzi Pan/i jakieś zagrożenia związane z korzystaniem z ekosystemu rzeczno-



<p>Jakie? Czy dostrzega Pan/i szanse związane z wykorzystaniem rzeki Drawa lub jej dopływów? Jakiej?</p>
<p>3. Jak ocenia Pan/i zabudowę hydrotechniczną na rzece Drawie lub jej dopływach? Czy Pana/i zdaniem zabudowa ta stanowi jakieś zagrożenie dla środowiska? Jakiej? Czy obiekty hydrotechniczne powinny być budowane w sposób zapewniający ochronę gatunków fauny i flory? Dlaczego? Czy istniejące obiekty, które stanowią zagrożenie dla szlaku migracyjnego ryb powinny być zburzone lub przebudowane? Dlaczego?</p>
<p>4. Jak Pan/i ocenia prace melioracyjne prowadzone na rzece Drawie lub jej dopływach? Dlaczego? Kto powinien ponosić koszty tych prac? Czy obecnie realizowana gospodarka wodna służy zdrowiu rzeki? Dlaczego?</p>
<p>5. Jakie wsparcie w zakresie ochrony rzek i dolin rzecznych jest potrzebne? Jakiego rodzaju podejmuje Pana/i organizacja/przedsiębiorstwo?</p>
<p>6. Czy Pana/i zdaniem możliwe jest pogodzenie potrzeb turystyki oraz ochrony środowiska rzek i dolin rzek? Dlaczego? Czy uważa Pan/i za słuszne wprowadzanie ograniczeń dla ruchu turystycznego związanych z ochroną przyrody (limity odławiania ryb, okresy zamknięcia odcinków rzeki itp.) Dlaczego?</p>
<p>7. Czy słyszał Pan/i o Programie Natura 2000? Czy słyszał Pan/i o realizowanym w jego ramach projekcie pn. „Czynna ochrona siedlisk włośniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”? Jak ocenia Pan/i poszczególne przedsięwzięcia w ramach tego projektu tzn. budowa lub przebudowa infrastruktury hydrotechnicznej w dorzeczu Drawy, wykonanie pól biwakowych w Złocieńcu i Rzepowie oraz oznakowanie szlaku kajakowego na rzece Drawie? Dlaczego?</p>
<p>8. Czy Pana/i zdaniem turystyka jest właściwą i efektywną formą edukacji ekologicznej? Dlaczego?</p>
<p>9. Jak ocenia Pan/i popularność turystyczną następujących rzek, które z wymienionych rzek są najbardziej popularne i dlaczego?</p> <ul style="list-style-type: none">– rzeka Drawa,– rzeka Korytnica,– rzeka Grabowa,– rzeka Radew. <p>Które z tych rzek mają największy potencjał dla rozwoju turystyki? Dlaczego? Jak ocenia Pan/i liczbę turystów odwiedzających region, w obrębie tych obszarów? Jakie są tendencje, z rozróżnieniem na poszczególne rzeki i dopływy, w zakresie ruchu turystycznego?</p>
<p>10. Jak ocenia Pan/i natężenie ruchu turystycznego na poszczególnych rzekach:</p>



- rzeka Drawa,
- rzeka Korytnica,
- rzeka Grabowa,
- rzeka Radew.

Czy Pana/i zdaniem ruch turystyczny zagraża środowisku naturalnemu tych rzek? Czy powinny być wprowadzane ograniczenia ruchu turystycznego? Jakie, na których rzekach i w jakim zakresie?

Metryczka

11. Przedsiębiorstwo (rodzaj działalności) lub nazwa organizacji, którą Pan/i reprezentuje?

12. Obszar działalności:

- 12.1. Okolice rzeki Drawa
- 12.2. Okolice rzeki Korytnica
- 12.3. Okolice rzeki Grabowo
- 12.4. Okolice rzeki Radew

13. Płeć

- 13.1. Kobieta
- 13.2. Mężczyzna

14. Ile ma Pan/i lat?

- 14.1. 18-24
- 14.2. 25-34
- 14.3. 35-44
- 14.4. 45-54
- 14.5. 55-64
- 14.6. 65+

6.6 Scenariusz FGI (eksperti i liderzy społeczni)

Scenariusz FGI z Reprezentantami instytucji/organizacji o znaczącym oddziaływaniu na kierunki gospodarowania w środowisku przyrodniczym rzek i ich dolin (pracownicy RDOŚ nie biorący udziału w projekcie, parku narodowego i krajobrazowego, Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej, Zarządu Melioracji, przedstawiciele samorządów lokalnych, nadleśnictwa, członkowie organizacji społecznych, w tym organizacji proekologicznych)

Dzień dobry, Nazywam się ___ ___. Na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Szczecinie realizujemy badanie dotyczące ochrony środowiska terenów rzecznych, w ramach projektu LIFE 13/Natura 2000. Badanie jest anonimowe, a opracowane na jego podstawie raporty przyczynią się do ewaluacji projektu i poprawy realizowanych działań, dlatego prosimy o udzielenie szczerych odpowiedzi. Rozmowa będzie nagrywana w celu sporządzenia transkrypcji.

1. Jakie działania w ramach ochrony środowiska rzecznoego są najbardziej efektywne? Dlaczego? Jaka jest Państwa opinia na temat projektu realizowanego w ramach Programu Natura 2000 pn. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”? Dlaczego? Czy Pana/i zdaniem tego rodzaju projekty są potrzebne i czy spełniają one swoje zadanie? W jaki sposób wpływają na sytuację regionu w zakresie ochrony przyrody?
2. Na jakie bariery ze strony społeczeństwa spotykacie się Państwo w tym zakresie? Czy społeczność lokalna chętnie wspiera działania proekologiczne? Czy turyści i organizacje wspierające turystykę wspierają Państwa działalność w zakresie ochrony środowiska rzek? Dlaczego?
3. Jak Państwa zdaniem powinno wyglądać gospodarowanie populacjami ryb? Jakie instytucje powinny w nim uczestniczyć? Dlaczego? Kto powinien mieć prawo do czerpania korzyści z zasobów rybnych? Czy potrzebne są w tym zakresie ograniczenia? Dlaczego?
4. Czy istniejąca infrastruktura kanalizacyjna i oczyszczalnie ścieków rozwiązują problem zanieczyszczenia i degradowania ekosystemu rzeki? Dlaczego? Czy w regionie obserwuje się znaczące zjawiska erozji gleb i splukiwania zawiesiny do rzeki? Jak duża jest skala zjawiska i jakie niesie za sobą konsekwencje?
5. Jak oceniacie Państwo prowadzone prace melioracyjne? Dlaczego? Kto powinien ponosić koszty tych prac? Dlaczego? Czy obecna polityka gospodarowania zasobami wodnymi jest skuteczna? Dlaczego? Czy sposób gospodarowania rzeką i zlewnią rzeki jest efektywny? Czy zmieniał się on na przestrzeni lat? Jakie były kierunki tych zmian? Czy prowadzone działania są korzystne dla ekosystemu rzecznoego? Dlaczego? Co można by poprawić w tym zakresie?
6. Jak oceniacie Państwo projekty ekologiczne prowadzące do przywrócenia naturalnego charakteru rzek i ich dolin? Kto powinien zarządzać takimi projektami? Dlaczego? Jakie są możliwe źródła finansowania tego rodzaju projektów?



7. Jak oceniacie Państwo poziom edukacji ekologicznej dotycząca rzek i dolin rzecznych? Dlaczego? Jakie działania i do jakich grup skierowane powinny być realizowane? Czy w Regionie są znani ludzie o postawach proekologicznych, których opinia i autorytet są znaczące. W jaki sposób można by włączyć te osoby do działań informacyjnych?
8. Jak oceniają Państwo działania instytucji, które Państwo reprezentujecie w zakresie ochrony i gospodarowania rzekami i dolinami rzek? Czy identyfikujecie Państwo jakieś bariery w tym zakresie? Jakiej? Czy współpraca między instytucjami przebiega w sposób satysfakcjonujący? Czy napotykalicie państwo na problemy komunikacyjne w tym zakresie? (Jakiej?)
9. Jaki jest wpływ turystyki na środowisko naturalne rzek i dolin rzecznych? Dlaczego? Co można zrobić, aby chronić przyrodę i jednocześnie korzystać z potencjału turystycznego regionu?
10. Jak oceniacie Państwo rolę mieszkańców i społeczności lokalnych w procesie ochrony rzek i dolin rzecznych? Dlaczego? Czy sytuacja w tym obszarze zmieniła się w ostatnim czasie? Jakiej to są zmiany?

7 Spis tabel, wykresów oraz rysunków

Tabela 1 Zainteresowanie wymienionymi formami turystyki.....	88
Wykres 1 Jakie jest Pana/i zdanie na temat ochrony środowiska rzeczno- go w Pana/i regionie zamieszkania?.....	38
Wykres 2 Czy słyszał Pan/i o sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”?	39
Wykres 3 Czy słyszał Pan/i o realizowanym w ramach Programu Natura 2000 projekcie pt. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”?	39
Wykres 4 W jakim stopniu Pana/i zdaniem wskazane działania są istotne dla ochrony środowisk rzecznych? [%]	41
Wykres 5 Czy słyszał/a Pan/i o następujących roślinach rzecznych będących podstawą ekosystemu rzek włosienicznikowych?	42
Wykres 6 Czy widział Pan/i te rośliny w ich naturalnym środowisku?	43
Wykres 7 Roślinność rzek włosienicznikowych (np. Drawy) pełni szereg funkcji ekosystemowych, proszę wskazać w jakim stopniu poszczególne funkcje są Pana/i zdaniem istotne?	44
Wykres 8 Jak Pana/i zdaniem rozwija się ekosystem roślinności wodnej w Pana/i regionie?	45
Wykres 9 W jakim stopniu zgadza się Pan/i z poniższymi stwierdzeniami?	46
Wykres 10 Jak Pan/i zdaniem powinna być prowadzona gospodarka rzeczna?	47
Wykres 11 Czy słyszał Pan/i kiedykolwiek o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zapory)?	47
Wykres 12 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe cele, w jakich budowane są obiekty hydrotechniczne usprawiedliwiają przerwanie szlaków migracyjnych ryb?	48
Wykres 13 W jakim stopniu Pana/i zdaniem istotne są działania podejmowane w celu utrzymania zarybienia w rzekach takie jak: zachowanie naturalnych tarlisk oraz sztuczne zarybienia?	49
Wykres 14 Jaka Pana/i zdaniem jest skala kłusownictwa dotycząca populacji ryb rzecznych w Pana/i regionie?	49
Wykres 15 W jakim stopniu Pana/i zdaniem kłusownictwo stanowi zagrożenie dla populacji ryb w rzekach?	50
Wykres 16 W jakim stopniu następujące działania przeciwdziałające kłusownictwu są lub mogłyby być Pana/i zdaniem skuteczne?	51

Wykres 17 W jakim stopniu Pana/i zdaniem istnienie osiedli mieszkaniowych w obszarach zlewni rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?	52
Wykres 18 W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność rolnicza w obszarach zlewni rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?	53
Wykres 19 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poszczególne działania są skutecznym sposobem na zmniejszenie oddziaływania rolnictwa na wody rzeczne i gruntowe?	54
Wykres 20 W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność poniższych instytucji jest skuteczna w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach?	55
Wykres 21 Czy jest Pan/i zainteresowana uczestnictwem w działaniach (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym) mających na celu ochronę środowiska rzeczno-dolnego oraz dolin rzek w Pana/i regionie?	56
Wykres 22 W jakim stopniu poniższe formy prawne ochrony przyrody są Pana/i zdaniem efektywne?	57
Wykres 23 Jak ocenia Pan/i wpływ turystyki regionu na społeczność lokalną?	58
Wykres 24 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe grupy korzystają z ruchu turystycznego w regionie?	58
Wykres 25 W jakim stopniu Pana/i zdaniem prawna ochrona przyrody środowisk wodnych wpływa na następujące aspekty życia społecznego?	59
Wykres 26 Czy prowadzi Pan/i działalność rolniczą?	60
Wykres 27 Jakiego rodzaju grunty Pan/Pani posiada?	60
Wykres 28 Czy w swoim gospodarstwie stosuje Pan/i nawozy naturalne?	61
Wykres 29 Czy w swoim gospodarstwie stosuje Pan/i nawozy sztuczne?	61
Wykres 30 Czy Pana/i zdaniem stosowanie nawozów może powodować zanieczyszczenie wód powierzchniowych?	62
Wykres 31 Płeć respondentów	62
Wykres 32 Wiek respondentów	63
Wykres 33 Status zawodowy respondentów	63
Wykres 34 Miejsce zamieszkania	64
Wykres 35 Odległość od najbliższej rzeki	64
Wykres 36 Zdanie respondentów na temat ochrony środowiska rzeczno-dolnego	65
Wykres 37 Znajomość sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”	66

Wykres 38 Znajomość realizowanego w ramach Programu „Natura 2000” projektu pt. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udroźnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”.....	66
Wykres 39 Zdanie na temat wpływu ochrony przyrody w obrębie rzek i dolin rzecznych na poszczególne elementy infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	67
Wykres 40 Określenie stopnia potrzeby wprowadzenia następujących form ochrony przyrody rzek i dolin rzek	68
Wykres 41 Zdanie respondentów na temat zakresu dostępnych dla turystów informacji o ochronie przyrody i środowiska rzek.	69
Wykres 42 Ocena natężenia ruchu turystycznego w regionie, w którym aktualnie przebywają respondenci.....	69
Wykres 43 Ocena stopnia efektywności poszczególnych form informowania turystów na temat przyrody i środowiska odwiedzanego regionu.....	70
Wykres 44 Zdanie badanych na temat tego, czy kampanie informacyjne, kolportaż materiałów edukacyjnych i podobnego rodzaju działania mogą wspierać zaangażowanie turystów w ochronę przyrody i egzekwowanie obowiązujących przepisów.....	71
Wykres 45 Zdanie respondentów na temat stopnia skuteczności wprowadzenia poszczególnych form ochrony przyrody rzek i dolin rzek.....	72
Wykres 46 Znajomość poniższych roślin rzecznych będących podstawą ekosystemu rzek włosienicznikowych.....	73
Wykres 47 Znajomość roślin w ich naturalnym środowisku.	74
Wykres 48 Określenie stopnia istotności poszczególnych funkcji roślinności rzek włosienicznikowych, pełniących funkcje ekosystemowe.....	75
Wykres 49 Określenie sposobu, w jaki powinna być prowadzona gospodarka rzeczna.....	76
Wykres 50 Pytanie czy respondenci słyszeli kiedykolwiek o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zapory).....	76
Wykres 51 Zainteresowanie turystów szlakami wodnymi w zakresie spływów kajakowych.	77
Wykres 52 Najbardziej atrakcyjne formy spływu kajakowego według badanych.	77
Wykres 53 Preferowana długość spływu kajakowego	78
Wykres 54 Stopień wpływu poszczególnych czynników na wybór konkretnej trasy spływu kajakowego.....	79
Wykres 55 Stopień skuteczności działalności poniższych instytucji w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach.....	80

Wykres 56 Zainteresowanie uczestnictwem w działaniach (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym) mających na celu ochronę środowiska rzecznoego oraz dolin rzek w regionie badanych.	81
Wykres 57 Powód braku zainteresowania tego rodzaju aktywnością.....	81
Wykres 58 Zdanie respondentów na temat prawnych form ochrony przyrody.....	82
Wykres 59 Stopień efektywności poniższych form prawnych ochrony przyrody.....	83
Wykres 60 Stopień wpływu prawnej ochrony przyrody środowisk wodnych na następujące aspekty życia społecznego.....	84
Wykres 61 Atrakcyjność turystyki jako formy edukacji ekologicznej	84
Wykres 62 Stopień efektywności poniższych działań dla zwiększenia oddziaływania turystyki w zakresie edukacji ekologicznej.....	85
Wykres 63 Ocena natężenia ruchu turystycznego w rejonie, w którym przebywają badani (w szczególności w zakresie wpływu ruchu turystycznego na stan środowiska rzecznoego).	86
Wykres 64 Częstotliwość odwiedzania w celach turystycznych obszarów rzek i dolin rzecznych.	86
Wykres 65 Płeć respondentów.	87
Wykres 66 Wiek respondentów.....	87
Wykres 67 Status zawodowy respondentów.....	88
Wykres 68 Obszar, na którym przebywali respondenci.....	89
Wykres 69 Odległość zamieszkania od najbliższej rzeki.	90
Wykres 70 Odległość gospodarstwa rolnego od najbliższej rzeki.....	91
Wykres 71 Rodzaj posiadanych gruntów.	91
Wykres 72 Stosowanie nawozów naturalnych.	92
Wykres 73 Stosowanie nawozów sztucznych.....	92
Wykres 74 Czy Pana/i zdaniem stosowanie nawozów może powodować zanieczyszczanie wód powierzchniowych?	93
Wykres 75 Jakie jest Pana/i zdanie na temat ochrony środowiska rzecznoego w Pana/i regionie zamieszkania?	93
Wykres 76 Czy słyssał Pan/i o sieci obszarów podlegających ochronie przyrody pn. „Natura 2000”?	94
Wykres 77 Czy słyssał Pan/i o realizowanym w ramach Programu Natura 2000 projekcie pt. „Czynna ochrona siedlisk włosieniczników i udrożnienie korytarza ekologicznego zlewni rzeki Drawa w Polsce”?	95

Wykres 78 W jakim stopniu Pana/i zdaniem wskazane działania są istotne dla ochrony środowisk rzecznych?	96
Wykres 79 Czy słyszał/a Pan/i o następujących roślinach rzecznych będących podstawą ekosystemu rzek włosienicznikowych?	97
Wykres 80 Czy widział Pan/i te rośliny w ich naturalnym środowisku?	98
Wykres 81 Roślinność rzek włosienicznikowych (np. Drawy) pełni szereg funkcji ekosystemowych, proszę wskazać w jakim stopniu poszczególne funkcje są Pana/i zdaniem istotne?	99
Wykres 82 Jak Pana/i zdaniem rozwija się ekosystem roślinności wodnej w Pana/i regionie? ...	100
Wykres 83 W jakim stopniu zgadza się Pan/i z poniższymi stwierdzeniami?	101
Wykres 84 Jak Pan/i zdaniem powinna być prowadzona gospodarka rzeczna?	102
Wykres 85 Czy słyszał Pan/i kiedykolwiek o problemie migracji ryb związanym z budowlami hydrotechnicznymi (np. zapory)?	102
Wykres 86 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe cele, w jakich budowane są obiekty hydrotechniczne usprawiedliwiają przerwanie szlaków migracyjnych ryb?	103
Wykres 87 W jakim stopniu Pana/i zdaniem istotne są działania podejmowane w celu utrzymania zarybienia w rzekach takie jak: zachowanie naturalnych tarlisk oraz sztuczne zarybienia?	104
Wykres 88 Jaka Pana/i zdaniem jest skala kłusownictwa dotycząca populacji ryb rzecznych w Pana/i regionie?	105
Wykres 89 W jakim stopniu Pana/i zdaniem kłusownictwo stanowi zagrożenie dla populacji ryb w rzekach?	105
Wykres 90 W jakim stopniu następujące działania przeciwdziałające kłusownictwu są lub mogłyby być Pana/i zdaniem skuteczne?	106
Wykres 91 W jakim stopniu Pana/i zdaniem istnienie osiedli mieszkaniowych w obszarach zlewków rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?	107
Wykres 92 W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność rolnicza w obszarach zlewni rzek wpływa na zanieczyszczenie i degradowanie ekosystemu rzeki?	107
Wykres 93 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poszczególne działania są skutecznym sposobem na zmniejszenie oddziaływania rolnictwa na wody rzeczne i gruntowe?	108
Wykres 94 W jakim stopniu Pana/i zdaniem działalność poniższych instytucji Pana/i zdaniem jest skuteczna w zakresie ochrony przyrody na rzekach i w ich dolinach?	109
Wykres 95 Czy jest Pan/i zainteresowana uczestnictwem w działaniach (konsultacje, spotkania, wydarzenia o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym) mających na celu ochronę środowiska rzecznych oraz dolin rzek w Pana/i regionie?	110



Wykres 96 Jakie jest Pana/i zdanie na temat prawnych form ochrony przyrody?.....	110
Wykres 97 W jakim stopniu poniższe formy prawne ochrony przyrody są Pana/i zdaniem efektywne?.....	111
Wykres 98 Jak ocenia Pan/i wpływ turystyki regionu na społeczność lokalną?	112
Wykres 99 W jakim stopniu Pana/i zdaniem poniższe grupy korzystają z ruchu turystycznego w regionie?	112
Wykres 100 W jakim stopniu Pana/i zdaniem prawna ochrona przyrody środowisk wodnych wpływa na następujące aspekty życia społecznego?.....	113
Wykres 101 Powiaty, na terenie których mieszkają respondenci	114
Wykres 102 Płeć respondentów	114
Wykres 103 Wiek respondentów.....	115
Rysunek 1 Mapa ogólnego położenia projektu	9
Rysunek 2 Schemat procesu badawczego	17